

---

*Mérföldkövek az adó-
és vámigazgatás
történetéből*

Válogatott tanulmányok az évfordulók tükrében

2017

Kiadja:
a Magyar Rendészettudományi Társaság
Vám- és Pénzügyőri Tagozata

Szerkesztők:
Czene-Polgár Viktória
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes

Felelős kiadó:
Szabó Andrea

ISBN: 978-615-00-0517-1

Kézirat lezárva: 2017. június 30.

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Szerzők

► **Csaba Zágon Dr. PhD.**

Vámösszekötő tiszt, Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ

► **Erdős Ákos**

Doktorandusz, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola

► **Király Zoltán György**

Kiemelt referens, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Csongrád Megyei Adó- és Vámigazgatósága

► **Magasvári Adrienn**

Doktorandusz, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Közigazgatástudományi Doktori Iskola

► **Meczko Alexandra**

Nyomozó gyakornok, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Közép-magyarországi Bűnügyi Igazgatósága

► **Pavlenko, Olena Prof. Dr. hab.**

Head of Foreign Languages and Professional Training Department, University of Customs and Finance, Ukraine

► **Pavlenko, Yevgen PhD.**

Assistant Professor of Administrative and Customs Law Department, University of Customs and Finance, Ukraine

► **Pártos Csaba László**

Főosztályvezető, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatósága Áru- és Bűnjelkezelő Főosztály

► **Potoczki Zoltán Dr.**

Tanársegéd, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék

► **Sallai János Prof. Dr.**

Tanszékvezető, egyetemi tanár, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészetelméleti és - Történeti Tanszék

▶ **Suba László Dr.**

Tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék

▶ **Szabó Andrea Dr. PhD.**

Egyetemi docens, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék, tanszékvezető

▶ **Szendi Antal Dr.**

Tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék

▶ **Takács Dávid**

Nyomozó gyakornok, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Közép-magyarországi Bűnügyi Igazgatósága

▶ **Triakina, Olga PhD.**

Assistant Professor of Foreign Languages and Professional Training Department, University of Customs and Finance, Ukraine

▶ **Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes Dr.**

Tanár, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék

---

Lektorok

- ▶ **Beszteri Sára**

Óraadó tanár, ELTE ÁJK Jogi Továbbképző Intézet

- ▶ **Borisenko, Olga Prof. Dr. hab.**

*Head of Public Service and Customs Department, University of Customs and Finance,
Ukraine*

- ▶ **Décsi Zsolt Dr. PhD.**

*Képzési szakértő referens, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és
Kulturális Intézete*

- ▶ **Molnár Katalin Dr. PhD.**

*Egyetemi docens, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar,
Rendészeti Magatartástudományi Intézet*

- ▶ **Ritecz György Dr. PhD.**

Külső szakértő, Belügyminisztérium

- ▶ **Sallai János Prof. Dr.**

*Tanszékvezető, egyetemi tanár, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi
Kar Rendészetelméleti és - Történeti Tanszék*

- ▶ **Sors László Dr.**

*Helyettes államtitkár, Nemzeti Adó- és Vámhivatal bűnüldözési és nyomozóhatósági
feladatok ellátásáért felelős szakmai helyettes,*

- ▶ **Szabó Andrea Dr. PhD.**

*Tanszékvezető, egyetemi docens, Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék*

Tartalomjegyzék

Ajánlás.....	7
Szemelvények a múltból	8
Erdős Ákos: Szemelvények a Békés megyei vámőrök és pénzügyőrök életéből – a nagy háborúktól a rendszerváltásig (1900-1990).....	9
Magasvári Adrienn: Virilizmus és adózás a polgári korban	34
Pártos Csaba: Az ingó dolgok kezelésének, lefoglalásának történeti előzményei.....	44
Potoczki Zoltán: A sójödék rövid magyarországi története	69
Sallai János: A magyar rendészeti képzés története 1922-2017. Rendőr altiszt (tiszthelyettes) és rendőr tiszt képzés a XX-XXI. században.....	86
Szabó Andrea: A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig	124
Jelenkori vetületek.....	138
Csaba Zágón: Felderítési információkon alapuló rendészet a nemzetközi akciók tapasztalatainak tükrében	139
Suba László: Az adózói magatartás alakításának kommunikációs lehetőségei	154
Szendi Antal: A vámok megfizetésére, valamint elszámolására vonatkozó szabályok.....	168
Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes: A vámtarifa funkciója az adóztatásban	181
Nemzetközi Kitekintés	191
Király Zoltán György: A jövedéki szabályozás nemzetközi vetületei.....	192
Meczko Alexandra: Lehetőségek és fenyegetések /Kettős felhasználású termékek a nemzetközi kereskedelemben.....	209
Pavlenko, Olena – Pavlenko, Yevgen – Triakina, Olga: Main features of corruption in the context of the international standards implementation	222
Takács, Dávid: The impact of e-commerce on international trade in hungary	236

Ajánlás

Tisztelt Olvasó!

Ön a Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőr Tagozata érdekes és értékes kiadványát tartja a kezében!

A kötet a 150 éve alakult Magyar Királyi Pénzügyőrségnek kíván emléket állítani! A vám- és pénzügyőrség 2011-től a Nemzeti Adó és Vámhivatal (NAV) részeként egy sajátos rendvédelmi személetet képvisel a hivatalon belül. Őrzi és ápolja hagyományait, de megpróbál alkalmazkodni a mai kor kihívásaihoz, és ehhez felhasználja a nemzetközi együttműködésben rejlő lehetőségeket. A kötet első hat írása a szervezet történetének néhány kevésbé ismert részletébe avat be bennünket. A második részben található négy publikáció a jelenben zajló fontos és érdekes szakmai kérdést feszeget. Az utolsó négy írás pedig a nemzetközi tapasztalatok egyes fontos területével foglalkozik.

A szerzők egyrészt a Vám- és Pénzügyőr Tanszék tanárai, másrészt a szakmai és a nemzetközi közösség elismert szakértői, akik nagy körültekintéssel és tudományos igényességgel készítették el tanulmányaikat. Külön érdeme a műnek a nagyon alapos és részletes forrás feldolgozás. A gondosan összegyűjtött jogszabályok és az egyéb vonatkozó szakirodalom tanulmányozása során az olvasó részletesen megismerkedhet a szervezet történetével, feladataival, és nemzetközi kitekintésre is alkalma nyílik.

A kötet megjelentetése a Társaság, és elsősorban a Vám- és Pénzügyőri Tanszék, valamint annak vezetője eltökéltségének, és a szervezet iránt érzett elhivatottságának köszönhető!

Ajánlom a művet a Nemzeti Közsolgálati Egyetem oktatói, valamint hallgatói számára. Javaslom a könyvet felvetetni a tanszék kötelező irodalmi közé. Véleményem szerint fontos olvasmány lehet a kötet a rendvédelmi szervek, különösen a NAV különböző szintű vezetői részére. Ajánlom a könyvet a vám- és pénzügyőrség története, működése, és nemzetközi tapasztalatai iránt elkötelezett valamennyi érdeklődőnek.

Az ajánlás mellett annak a reményemnek is hangot adok, hogy a szerzők folytatják a megkezdett munkát, és hamarosan majd kézbe foghatjuk a vám- és pénzügyőrség tevékenységének teljes történetét bemutató kötetet!

Etyek, 2017.11.05.

*Dr. habil. Boda József nb. vörögy (nyá.).
dékán*

Szemelvények a múltból

Kép forrása: museum.hu

Erdős Ákos: Szemelvények a Békés megyei vámőrök és pénzügyőrök életéből – a nagy háborúktól a rendszerváltásig (1900-1990)

Absztrakt

Tanulmányomban a Békés megyei pénzügyőrök és vámőrök XX. századi életének érdekes, olykor talán hihetetlennek tűnő történetei közül igyekszem bemutatni néhányat.

A tanulmányban közölt események alapvetően egyedi, és néha humoros képet festenek a kor egyenruhásairól. Azonban épp e közvetlen hangvételű, kendőzetlen és hétköznapi történetek azok, amelyek a legszínesebben ábrázolják az akkori pénzügyőrök és vámőrök mindennapjait, illetve a lakossággal kialakított kapcsolatukat.

Kulcsszavak: pénzügyőrség, Békés megye, XX. század, vámhivatal

Abstract

In this study, I try to present some of the most interesting and unbelievable stories of the customs and excisemen's life from Békés County.

The presented stories are essentially unique and sometimes even humorous about the customs and excisemen. However, these straightforward, unimaginative and everyday stories are the best to show the customs and financiers everyday, furthermore their relationship with the population.

Keywords: finance guard, Békés county, XX. century, customs office

*****

Amikor VIII. Károly francia király 1494 és 1495 között hadjáratot vezetett Itáliába, a hadseregét – akkoriban természetes módon – kétes hírű nők követték, amelynek eredménye az első nagy szifiliszjárvány kirobbanása lett. A betegséget az egyes országokban különféle névvel illették. Itália területén a kórt a franciák számlájára írták, így lett „francia betegség”. Csak természetes, hogy Franciaországban „nápolyi betegségnek” keresztelték el.¹

---

¹ KEMPLER, dr., 1964, 195. p.

A fentiekből jól kitűnik, hogy a népek nyelve – legyen szó nemzeti nyelvekről vagy térségi nyelvjárásokról – valódi kincseshánya a múltjuk kutatása szempontjából. Ahogy Kiss Gábor nyelvész fogalmaz: „Anyanyelvünk, a magyar nyelv nemzeti kultúránk hordozója.”² Múltunk meghatározó történéseit tehát jelenünk nyelvezete hordozza.

Nagyszülők örökségeként, kedves emlékek idézik szülőföldem (Békés megye) szókincsének egy becses darabját, a „*fináncolás*” kifejezést. A *fináncolás* tulajdonképpen indokolatlan *vegzálást*, (gyermekek között) *incselkedést*, *piszkálódást* jelent, s egyúttal mélyen gyökerező kapcsolatot feltételez a pénzügyőrök és a megye lakossága között. Békés megye történetét vizsgálva talán nem is csoda, hogy a vámszedők, fináncok, pénzügyőrök, tehát a mindenkori hatalom gazdasági érdekeit érvényesítő köztisztviselők nyomot hagytak a térség szókincsében. A megye területi, földrajzi adottságai – mint a termőföldek által biztosított bőséges árukészlet (gyümölcs és gabona) vagy a területet felosztó folyók átkelői – lehetőséget biztosítottak az adók, jövedékek és vámok beszedésére. Haan Lajos művéből tudható, hogy már 1479-ből feljegyzések vannak a Ladánynál található Kőrös hídon átkelők vagyoni terheléséről. Az itt beszédett vám a Nadányi nemesi családot illette meg.³

A mezőgazdaságot és árutermelést befolyásoló tényezők mellett nem kevésbé fontos – kiváltképp témánk szempontjából – a megye közigazgatási szerepe. Az a determináló tulajdonság, hogy a terület a történelem során éppen „melyik” Magyarország részét képezte. „A XV. század viszonylag nyugalmasabb évtizedeiben a nagyjából a gyulai uradalom kereteibe tartozó megye az ország központját Erdéllyel összekötő fontos kereskedelmi útvonal mentén feküdt, ugyanez a terület a XVI. század első felében már a nemzeti királyság és a Habsburg-uralkodó alatti Magyarország közötti, hadak által járt ütközőzónába esett. Nem sokkal később Gyula vára a török elleni védelmi rendszer fontos végvára lett, majd pedig az Oszmán Birodalom, Isztambultól oly távoli, de katonai szempontból mégis fontos szandzsákjának központja. A dualizmus kori Magyarországnak Békés megyében volt a földrajzi középpontja, a trianoni döntés után e terület az ország keleti határa lett.”⁴

Az Ausztria és Magyarország között 1867-ben megkötött kiegészítés alapjaiban rendezte át a magyar államszervezetet. Megszűnt a magyar királyság közigazgatásában a Bécshez kötődő

---

² KISS, é.n., 6. p.

³ HAAN, 1870, 230. p.

⁴ ERDÉSZ, 2000, 5. p.

szolgálati viszony, s a hatóságok, hivatalok elnevezésében már nem a császári-királyi (cs. k.) jelző, hanem a magyar királyi (m. kir.) jelző szerepelt.

A korszak pénzügyminisztere, Lónyay Menyhért 1867. március 10-én kelt 1. sz. körrendeletében rendelkezett a cs. k. pénzügyőrségi osztályparancsnokságok megszüntetéséről, egyúttal a magyar királyi pénzügyőrség megalakításáról. „A m. kir. pénzügyőrség legfontosabb feladatai közé tartozott, hogy megakadályozza a csempészetet és a pénzügyi törvények és szabályok áthágását. További feladata volt a pénzügyi törvények és rendeletek vagy szabályok megszegőinek, az adó- vagy illetékfizetési kötelezettség alól kibúvóknak a felderítése és kézre kerítése.”⁵

Az első világháborút követően, az azt lezáró békeszerződés okán szükségszerűvé vált a teljes magyar pénzügyi közigazgatás újjászervezése is. Az új vámhatárokon beinduló személy- és áruforgalom ellenőrzésére valamint az államhatár őrizetére, a csendőrség mintájára 1921. augusztus 25-én – a m. kir. pénzügyminisztérium alárendeltségében – felállításra került a m. kir. vámőrség. Az új szervezet megalakításának legfőbb indoka tehát a trianoni határok őrzése volt, s nevével ellentétben, vámszakmai feladatokat nem végzett.⁶

A m. kir. pénzügyminisztérium kebelében működő m. kir. vámhivatalok, a m. kir. pénzügyőrség és a m. kir. vámőrség hathatós együttműködésére és munkájára volt szükség az ország talpra állításához. Mintegy tíz évvel a vámőrség megalakítása után, a hatásköri és szakmai átszervezések következtében a testület neve 1932. október 1-én m. kir. határőrségre változott, s 1938. október 1-től végleg kivált a m. kir. pénzügyminisztérium alárendeltségéből.⁷ E mélyen gyökerező, közös múlt vezetett azon elhatározáshoz, hogy tanulmányomban felidézsem a Békés megyében szolgálatot teljesítő pénzügyőrök mellett, a vámőrök életének legérdekesebb – s korábban még nem publikált – eseményeit is.

Pénzügyőrök, vámőrök a nagy háborúk sodrában

Jelen tanulmány szempontjából a legmeghatározóbbak az I. világháború eseményei, illetve annak elvesztése, valamint az azt követő béketárgyalások döntései. „Mire a falevelek

---

⁵ KOVÁCSICS, 2000, 21. p.

⁶ SZABÓ, 2016, 118. p.

⁷ KOVÁCSICS, 2000, 57. p.

lehullanak, otthon lesztek szeretteitek körében – győztesen!”⁸ – fogalmazott II. Vilmos német császár a világháború kitörésekor. Ma már tudjuk, hogy a kijelentés meglehetősen könnyelműnek bizonyult. Békés megye a háborút lezáró béketárgyalások következményeit első kézből érezhette; az ország szívének helyt adó megyéből a csonka állam határbástyája lett.

Kétségtelen, hogy a világháború a pénzügyőrök életét is nagyban befolyásolta. Az már 1914 előtt világos volt, hogy a fináncok, mint a magyar fegyveres karhatalom tagjai, nem mentesülhetnek a háborús feladatok terhei alól. A Pénzügyőrségi Szaklap 1912-es számában megjelent cikk meglehetősen keserűen fogalmaz a pénzügyőrök lehetőségeiről: „Egy esetleges háború esetén a pénzügyőrségre is szerep vár: a mi »kedves« Werndl-féle lőfegyverünk azonban a kukorica csószók által is hasznavehetetlennek declarált jámbor alkotmány. [...] Tessék már most elképzelni azt a támadást, vagy azt a védelmet, amit mi, a mi »Werndl« puskánkkal kifejteni tudnánk... Hacsak a durranástól el nem futna az ellenség, ám a golyója nem sok kárt tenne bennük, nem is szólva arról, hogy a harmadik-negyedik töltésre már időnk sem igen lenne.”⁹ Valóban, a monarchia közel sem volt felkészülve egy ilyen horderejű háborúra, hiszen nemhogy a pénzügyőrség, de a hadsereg tagjainak jelentős része is a Werndl-féle szükségfegyverekkel volt felszerelve. Ezek hatékony harcászati tevékenységre nem voltak alkalmasak, csupán az időközben fellépő fegyverhiányt lehetett velük csillapítani. Ahogy Paál fogalmaz: „a 118.000 darab Werndl-fegyvert nyugodt lelkiismerettel el is lehetett volna felejteni, mert egylovétű, még füstös lőporú lőszert tüzelő típusok voltak.”¹⁰

A háborúban összesen 256 pénzügyőr veszítette életét. Az Erdélybe nyomuló román hadsereg első áldozatai a szolgálatot teljesítő pénzügyőrök voltak.¹¹ Jelentések szerint, 1919. június 7-én, a felperzselt Vencsellőn¹² három csendőr mellett, Veszán József és Orosz Sándor pénzügyőri fővigyázókat is elfogták a román katonák, mivel a parancs ellenére kimentek az utcára. A csendőröket a két pénzügyőrrel együtt kirabolták, egymáshoz kötözték, s miután megásatták sírjaikat, tárgyalás nélkül agyonlőtték, illetve agyonlövették őket.¹³

---

⁸ ÁGOSTON, 2010, 7. p.

⁹ Pénzügyőrségi Szaklap, 1912. Id.: KOVÁCSICS, 2000, 48. p.

¹⁰ PAÁL, 2007, 154. p.

¹¹ KÖPF, dr., 2004, 124. p.

¹² Eredetileg az Ecsedi uradalomhoz tartozó település. Jelenleg, Gáva és Vencsellő 1971-es egyesülésével Gávavencsellő néven található Szabolcs-Szatmár-Bereg megye északnyugati részén.

¹³ M. kir. debreceni csendőrkerületi parancsnokság jelentése, 389/kt. 1922.; In: BÁNLAKY, 1928-1942, 14. sz. melléklet

A Békés megye területére benyomuló haderők, szintén hasonló módszerekkel jártak el. Dévaványa határában például – még a román csapatok bevonulása előtt –, a felderítő egység tagjaira egy ismeretlen lövést adott le, melynek folytán két román katona megsebesült. Megtorlásul a határban összeszedtek hat embert, és miután nem tudták megmondani, hogy ki lőtt a felderítőkre, még aznap délután a dévaványai katolikus templom falánál agyonlőtték őket.¹⁴

A háborút követően, a Magyar Tanácsköztársaság idején a pénzügyőröket lefegyverezték. Az állomány fiatal (harminc éven aluli) tagjait a Vörös Őrségbe osztották, az idősebbeket pedig leszerelték. A Gyomán, 1919 márciusában kihelyezett toborzóplakát szerint, a Vörös Őrség kötelékébe tartozott a volt csendőrség, rendőrség, pénzügyőrség, határőrség, helyi nemzetőrség és még a vasúti biztosító nemzetőrség is.¹⁵ Békés megye tehát egy csapásra a határvidékére sodródott. A térség az új közigazgatási pozíció által olyan feladatok megoldásával szembesült, mint a határőrizet és vámellenőrzés.

A magyar vámigazgatás elveszítette az összes vámhivatalát, továbbá a pénzügyőrség szakaszainak háromnegyedét.¹⁶

A háború okozta politikai káoszt, a gazdasági és társadalmi veszteségeket az 1920. június 4-én, a versailles-i Trianon palotában aláírt békeszerződés csak tovább súlyosbította. Magyarország területe 189.907 km²-rel lett kisebb, s lakosaiból 10.649.416 fő került az ország új határain kívülre. A legnagyobb területet, 103.093 km²-t Romániához csatolták. A trianoni szerződés 3000 főben korlátozta a pénzügyőrség létszámát.

Az új határmegyéket különösen érzékenyen érintette a közigazgatás kieroszakolt reformja. A békéscsabai Körösvidék napilapban – még a „diktátum” tényleges megkötése előtt – a következőket írták a szerződés katonai határozmányairól: „Gondoskodnak arról, hogy nekünk a nem szorosan vett katonai szervezetek keretében se álljon rendelkezésünkre tőlük megengedettnél nagyobb fegyveres erő. Így a csendőrök, vámőrök, községi rendőrök számát is az 1913-i csökkentenék. Tudjuk azt, hogy a világháború óta mennyire megváltozott a helyzet. Különösen belső viszonyaink, a közrend fenntartása, a vámvonalak megnagyobbodása stb. Épp a változott viszonyok következtében legalább két-háromszoros

---

¹⁴ ÁGOSTON, 2010., 288-290. p.

¹⁵ Békés Megyei Levéltár (BML) – Plakátgyűjtemény, Gyula, 1918-1920.

¹⁶ Joó, 1994., 39. p.

létszámnövelésre van szükségünk, de szerintük szaporítani ezen szervezeteket csak a népnövekedéssel, tehát a népszaporulat arányában lehet.”¹⁷

Az előzetes félelmek beigazolódtak: a békeszerződés mind formailag, mind pedig tartalmilag megegyezett a május 6-án előzetesen átnyújtott dokumentummal. Mindez rendkívüli változások hozott Békés megye életébe. A hirtelen történő határterületté alakulás – ahogy arra a fenti cikk szerzője is utal – valóban nagy kihívásokat támasztott. Jól példázza ezt a ma is alig 52 km²-en elterülő Lőkősháza esete. A területek átrendeződésének köszönhetően, az egyszerű mezőségi településből egy csapásra határállomás lett, a budapesti-aradi vasútvonalon. Ez a jelentős közigazgatási változás értelemszerűen hatást gyakorolt a rendészeti szervek működésére is, kiváltképp a határ- és vámellenőrzés tekintetében. Az új feladatok által létrejött kihívások elsőre természetesen leküzdhetetlennek tündek, s komoly problémákat okoztak a közigazgatás és a rendészet számára.

A Békésmegyei Közlöny egy 1924-es számában így írtak erről: „Lőkősháza szerény, sőt túlságosan is egyszerű vasútállomása, amely ezelőtt nyolc-tíz esztendővel dehogyan álmódott arról a viszonylagos „szerencsé”-ről, hogy egykor valami trianoni bölcsesség intézkedéséből – határállomássá fog előlépni. Ez a szerencsétlenség azonban minden álmodozás nélkül is lecsapott lőkősházai állomásocskára, mire a kis tizedrangú vasútállomás [...] egy csomó rendőri, csendőri, vámőri és egyéb közbiztonsági közeggel gyarapodott. [...] néhány rozoga vagonon kívül semmi más férőhelyiség nem állott rendelkezésre.”¹⁸

A határőrizetre rendelt egyenruhások infrastruktúrájának fejlesztése kérdésében szintén tanácstalanság uralkodott. A megoldási javaslat pedig inkább mondható megmosolyogtatónak, mintsem valódinak és hatásosnak. Az idézett cikk szerzője a következőket jegyezte le „hosszú idő után – végre igazán zseniálisan oldották meg a lakástalan határőrség kérdését: még több rendőrt helyeztek oda, ahol eddig a kevésnek sem volt lakás...”¹⁹

Az 1921. augusztus 25-én, a csendőrség mintájára létrehozott, egyenruha és fegyverviselésre jogosult vámőrség tagjainak illetően mostoha körülmények között történő munkavégzését, a

---

¹⁷ Békés Megyei Könyvtár (BMK); In: Körösvidék, I. évf., 47. sz., Békéscsaba, 1920. máj. 28., 1. p.

¹⁸ BMK. In: Békésmegyei Közlöny, 51. évf., 138. sz., Békéscsaba, 1924. júl. 2., 1. p.

¹⁹ Ild.: 19. sz. id.

központi hatalom a fizetések javításával kívánta orvosolni. 1922. február 1-jétől az illetmények jelentős emelésére nyílt mód: a magyar királyi honvédség, folyamőrség, csendőrség, vámőrség és államrendőrség tényleges szolgálatban álló tagjai számára kialakított bérfeljesztésekre az 1921/22. költségvetési évben, mintegy 33 millió koronát biztosított a jogalkotó a Kormány rendelkezésére.²⁰ A vámőrségbe 1922-ben belépő személyek az alábbi fizetésekkel számolhattak (melyeken felül a nyugdíjba is beszámító, vámőri pótdíjban is részesültek):

Beosztás	Fizetés (havi vagy éves bontásban)
<i>Legénység</i>	
Vámőrjelölt (honvéd, őrvezető, tizedes)	900-1100 korona (<i>havi</i>)
Segédvámőr (szakaszvezető)	1200 korona (<i>havi</i>)
Segédvámőr (tizenegy szolgálati év elérésével)	22.800 korona (<i>évi</i>)
III. oszt. vámőr	1300-1500 korona (<i>havi</i>)
III. oszt. vámőr (tizenegy szolgálati év elérésével)	24.000 korona (<i>évi</i>)
II. oszt. vámőr (törzsőrmester)	1400-1500 korona (<i>havi</i>)
II. oszt. vámőr (tizenegy szolgálati év elérésével)	25.200 korona (<i>évi</i>)
I. oszt. vámőr (főtörzsőrmester)	1450-1650 korona (<i>havi</i>)
I. oszt. vámőr (tizenegy szolgálati év elérésével)	25.200 korona (<i>évi</i>)
<i>Altisztek</i>	
III. oszt. fővámőr (3. oszt. t.h.)	25.000 korona (<i>évi</i>)
II. oszt. fővámőr (2. oszt. t.h.)	26.400 korona (<i>évi</i>)
I. oszt. fővámőr (1. oszt. t.h.)	28.000 korona (<i>évi</i>)

* forrás²¹

Összevetésként, hasonló időszakban (1925) a pécsi dohánygyárban a munkások 11.926, míg az altisztek 19.251 korona éves fizetéssel rendelkeztek. Hozzá tartozik ugyanakkor, hogy a gyári munkások kiválasztásánál a pénzügyőri múlt, jogszabályrendelet által biztosított előjogot a felvételre.²²

Korábban, a kiegyezést követő időszakban hasonlóan nehéz körülmények közepette kellett a pénzügyi kormányzatnak újjászerveznie a pénzügyőri testületet. A személyi állomány

²⁰ 1922. évi VI. törvénycikk, a közszolgálati tisztviselők és egyéb alkalmazottak (nyugdíjasok, özvegyek és szülőtlén árvák) anyagi helyzetének javítása, valamint egyes állami bevételek fokozása tárgyában; I. fejezet; 1. §

²¹ BMK. In: Körösvidek, III. évf., 52. sz., Békéscsaba, 1922. márc. 4., 3. p.

²² T. MÉREY, 1997, 3. p., 9. p.

átalakítására, fejlesztésére a megoldást akkor is az illetmények szabályozása, illetve a tisztviselői kar illetményének növelése jelentette.²³ Békés megyében az 1920-as években időről időre az „új” szomszédok között húzódó, kiélezett feszültség tünetei ütötték fel a fejüket. S mint a határvonalhoz feladatuk folytán legközelebb esők, ezen összeütközések jellemzően a vámőrökön csapódtak le. 1923 januárjában a románok nemzetközi szinten kezdték híresztelni, miszerint Lőkösháza környékén magyar részről támadás készül.

A román határőrizeti szervek tagjai még magyar katonai csapatokat is látni véltek. Az eset helyszíni kivizsgálására kiszállt a szövetségesközi katonai ellenőrző bizottság (*C. M. Wilson angol őrnagy és K. Otani japán őrnagy vezetésével*), amely megállapította, hogy nincs szó fegyveres tevékenységről. A katonai csapatok mozgásáról, illetve a Mezőhegyes határában található tanyán tartózkodó hatvanfős fegyveres munkáscsapatról kiderült, hogy valójában a területen szolgáló nyolc vámőrrel van szó, akik összesen hét fegyverrel rendelkeztek.

A román hatóságok által gerjesztett hadműveleti jelentések, s a fegyverhasználat végül „csak egy-két román járőrnek a magyar vámőrök elleni oláh karácsonyi tüntető lövöldözésére zsugorodott össze. [...] A lőkösházai határincidenssel kapcsolatban valamennyi tanú megerősítette, hogy a magyar vámőrök, akik teljesen egyedül látják el a határőrséget, a legszigorúbb utasítást kapták arra, hogy semmi esetre se lőjenek vissza, még akkor sem, ha a románok netalán újból lövöldöznének.”²⁴

1925-ben Mezőhegyesen egy különös lopás ügye borzolta a kedélyeket. Az ügyben szintén érintettek voltak a vámosok, csak ezúttal a román oldalon. 1925 novemberének egyik éjjelén ugyanis 75 tinót loptak el egy mezőkovácsházi ménésbirtokról. A gulyát a tolvajok Mezőkovácsházától Mezőhegyesen át a csanádpalotai határon keresztül hajtották ki Nagylakra. A több mint negyven kilométeres út végén az állatokat a román vámőrségnél találták meg. Az ellopott állatok ügyében a ménésbirtoki tisztségviselők valóságos „túsz tárgyalásba” kezdtek a román vámőrséggel. Végül háromnapnyi tárgyalás után, harminc millió magyar koronáért adták ki a gulyát. „A harminc millió koronát »vámilleték« címén követelték az oláhok, ami a laikus előtt méltán tűnhet csodálatosnak. Oláh részről úgy igyekeznek feltüntetni az egész ügyet, mintha nem gulyalopásról, hanem gulyaszökésről

---

²³ MAGASVÁRI, 2016, 85. p.

²⁴ BMK. In: Békés, LV. évf., 6. sz., Gyula, 1923. jan. 20., 1. p.

volna szó. Szerintük a gulya kitört a fődetlen karámból s valami csodálatos szimpátia folytán épp feléjük vette az utat.” – számolt be az ügyről a krónika.²⁵

A második világháborút megelőző gazdasági válság okán, 1934-ig az egyébként is nehézkesen működő pénzügyőrség létszáma fokozatosan 2475 altisztre és 170 tisztviselőre (összesen 2645 főre) csökkent.²⁶ Hamarosan világossá vált azonban, hogy a létszám és a jogszabályok által szabott feladatok korántsem állnak összhangban, ezért 1937-től újabb létszámfejlesztés következett: 1942-re – az ekkor már többször átalakított – szervezet állománya 4370 altisztből és 266 tisztségviselőből (összesen: 4636 főből) állt.²⁷

A második világháború befejezésével kialakult új politikai és társadalmi rend rendkívül nehéz és ellentmondásos környezetet teremtett a pénzügyőrök számára. Ebben az időszakban egyrészt jelentősen megszorodtak az illegális szeszfőzések, a csempészet és a különböző termékekkel történő üzérkedések, másrészt a hatóság szigorú fellépése a lakosságban mérhetetlen ellenszenvet váltott ki a pénzügyőrökkel szemben. Nem csoda, hogy a nép nyelvén számos pejoratív elnevezés ragadt meg velük kapcsolatban, úgymint *spenótbakter*, *spenótfogdász*, *dohánycsösz*, *krumplijancsi*.²⁸

Lőrincz Gyula Magyar pénzügyőr című 1946-os versének legelső sorai is erre utalnak:

„*Falun, városon megtalálsz*
– *Néha megszidod, máskor áldod* –,
Azt is eltűri, ezt is állja.
Írott a törvény: Így kívánja!”²⁹

Így váltak a pénzügyőrök – akaratukon kívül – a békésiek nyelvén a vegzálás, fináncolás névadóivá.

---

²⁵ BMK. In: Körösvidék; VI. évf., 257. sz., Békéscsaba, 1925. nov. 12., 2. p.

²⁶ DETTNÉ, dr., 1996, 13. p.

²⁷ PRUKNER, 2013., 57. p.

²⁸ KISS, é.n., 330. p.

²⁹ Pénzügyőrség Közlöny, 1946., id.: Kovácsics, 2000., 82. p.

Csempészek, ügyeskedők, fináncok...

A ma is jól ismert és keresett termékek nyomában

Békés megye – mindamelllett, hogy a nagyhatalmi politika által jelentősen új szerephez jutott –, kiváló táptalajt biztosított a ma is jól ismert jövedéki termékek előállításához (pl.: dohány, gyümölcsök). A páratlan minőségű és nagy kiterjedésű földeken, a szétszórt és nehezen kiismerhető tanyavilágban a fináncoknak folyamatos küzdelmet kellett vívniuk az illegális pálinkafőzőkkel és dohánycsempészekkel.

A kiváló természeti adottságok mellett, a szellemi forrás is rendelkezésre állt, hogy a megyében megfelelő mennyiségben legyen dohány és a párlatok előállításához szükséges gyümölcs. Már a reformkor idején számos jól feldolgozott, szakmai munka született a megye tudósainak tollából: „Reök István csabai jegyző a dohánytermesztésről írt ismeretterjesztő munkát, Wilim János csabai evangélikus tanító a gyümölcsfa nemesítéséről, az ugyancsak csabai Mokry Sámuel a mezőgazdaság számos ágáról és az okszerű gazdálkodásról írt.”³⁰

Habár nem kifejezetten szőlőtermő területről van szó, a megyei pénzügyőri hatóságok rendszeresen felhívták a lakosok figyelmét a párlatok mellett, a borok készítésére vonatkozó szabályok megtartására. Kiváltképp, mert egyes polgárok nem csak a szőlőben látták a bor készítésének alapját. „Bár megyénkben viszonylag csekély a szőlőtermesztés, mégis érdeklődésre tart számot a pénzügy- és vámórség tájékoztatója, ugyanis kisebb területeken, de sokan foglalkoznak nálunk is a bornak való gyümölcsevel. [...] felhívják a figyelmet az illetékes szervek arra, hogy be kell jelenteni a szőlőn kívül egyéb gyümölcsből erjesztés útján előállított borokat is.”³¹ – áll a Békés Megyei Népújság 1965. évi számában.

Az ital mellett a legnagyobb érdeklősére talán a dohány tartott számot. A kiegyezés után a dohányjövedék dolgát az 1868. évi XIV. törvénycikk alapján a Pénzügyminisztérium felügyelte. E feladatok 1882-től a Dohányjövedéki Központi Igazgatóságra hárultak. Az igazgatóság egyik legnehezebb feladatává a csempészek elleni harc vált. A monopólium behozatalával együtt ugyanis megszületett a „finánc nem látta szűzdohány” fogalma.

A dohánytermesztés sokáig szigorú felügyelet mellett működhetett, a fináncok azt több részletben ellenőrizték, hogy elejét vegyék a dohánytermés és a befizetendő adó

---

³⁰ ERDMANN, 2000., 51. p.

³¹ BMK. In: Békés Megyei Népújság, XX. évf., 240. sz., Békéscsaba, 1965. okt. 12., 8. p.

megrövidítésének. Természetesen a vagyon reményében sokszor megpróbálták kijátszani a hatóság képviselőit: „A fontoláskor a gazdák rendszerint ügyeskedtek, több kötélről előre lehúztak valamennyi száraz levelet, hogy kisebb legyen a súlya, s így kevesebbet is kelljen átadni. A felesleget feketézőknek, kufáknak adták el a felvásárlási árnál drágábban. [...] A csempészek pénzért veszik a dohányt, és ha szerencse kíséri őket, nagyot fognak rajta, három-négyszeresét is meghozza a tiltott portéka.”³²

A Békés megyei parasztság jól megszokta már a rejtegetést, bújtatást. A török hódoltság idején, s a világháborúkban, életük és javaik érdekében kényszerültek fondorlatosnak lenni az országra törő oszmánok, románok, németek vagy oroszok miatt. Később a kommunista rendszer készítette őket újra a bújtatás művészetének ápolására, csak ekkor már honfitársaikkal szemben. „Sajnos eljött az az idő is, amikor a megtermelt javakat az egyéni gazdának lopnia, dugdosnia kellett – a féktelen beszolgáltatás, padlássöprés miatt.”³³

A háborús korszak sajátos csempésztermékei

Ma már talán furcsának hat, hogy a finánc a rejtőző szeszfőzők és dohánycsempészek mellett olyanok után rohant, akik tűzgyújtó eszközökkel, édesítőszerrel vagy esetleg fahéjjal próbáltak meg ügyeskedni.

A gyufát helyettesítő gyújtószerszámokba épített fémötvözet,³⁴ a tűzkő, 1925 óta képezte a gyújtószeradó tárgyát. *(Más gyújtószerrek, mint a gyufa, már 1921. április 15-től jövedéki felügyelet alatt álltak.)* Az adó tételének megállapítása során azt kellett vizsgálni, hogy a tűzkő hány gyújtásra használható fel. Mivel azonban tűzkövet Magyarországon akkoriban még nem állítottak elő, beszerzésére kizárólag külföldről volt mód. Nem csoda hát, hogy a csempészek körében azonnal különlegessé vált. Az 1920-as évek nagy adóreformjában a tűzkövön kívül adó terhelte a margarint, étolajat és a sajtolt élesztőt is.³⁵

Gyakran fordult elő, hogy a csempészek – a ma is jól ismert módszerrel – a postát használták a tiltott áru továbbítására. Ilyen ellenőrzött postai küldemények között 1939-ben 1300 gr, míg 1940-ben 31.750 gr tűzkövet foglaltak le a vámosok.³⁶ Békésben pedig 1937 derekán

---

³² LÁBADI, 2013., 131. p., 133. p.

³³ VFKKI; In: Új Néplap, III. évf., 291. sz., 1992. dec. 10., 4. p.

³⁴ A gyújtószeradóról szóló 1921. évi XI. tc. 1. §-ban meghatározott termék

³⁵ DETTNÉ, dr., 1996., 12. p.

³⁶ PRUKNER, 2013., 63. p.

Lostovics Lajos műszerész bukott le, amint illegálisan öngyújtókat gyártott. A fináncok a házkutatás során 23 darab öngyújtót foglaltak le az eljárás alá vont személytől.³⁷

A korszak másik közkedvelt csempészterméke a szaharin volt. Az anyagot 1879-ben véletlenül fedezte fel Constantin Fahlberg. A szintetikus édesítőszer gyorsan elterjedt, s nem csak a konyhaművészet mesterei körében. A fináncoknak gyakran okozott fejtörést Békés megyében dolgozó szaharincsempészek munkája. 1937-ben a békéscsabai pénzügyőrök fogtak el egy férfit, akinél hat kilogramm szaharint és egy kilogramm tűzkövet találtak.³⁸

A szaharincsempészek munkája a megye művészeit is megihlette. Miklya János békéscsabai szépíró 1936-os Szöcske Péter című novellájában ír egy vézna, gyenge testű, ámde annál rafináltabb és végtelenül jóindulatú cipésmesterről, Szöcske Péterről, aki a fináncok megvezetésével igyekezett rászorult embertársának sorsán javítani.³⁹

A kor másik közkedvelt csempészterméke a fahéj volt. Ma, amikor szinte roskadásig vannak pakolva a boltok polcai a legkülönlegesebb fűszerekkel, furcsának tűnhet a fahéjjal történő visszaélés. Pedig a fűszerek a történelemben mindig is óriási jelentőséggel bírtak a gazdaság területén. Nyelvünk ma is őrzi e termékek múltbeli dicsőségét, elég, ha csak a dolgok „sava-borsa” vagy a „borsos ára” kifejezésekre gondolunk.

Persze sok száz év távlatából, a korai társadalmak korlátozott lehetőségeinek tükrében a fűszerek ilyenén történő felértékelődése nem is olyan csodás dolog, azonban e kérdés még a XX. század derekán sem került le a napirendről. Így a fahéjcsempészek még a háborús időkben is rendszeresen gondoskodtak arról, hogy ne unatkozzanak a békési fináncok. Sok esetben olyan rendkívüli fondorlattal, összejátszással, szervezeten követték el cselekményeiket, hogy a történeteket olvasva, szinte el se hinnénk, hogy a bűnszervezetek működésének alapját a fahéj biztosította.

1936-ban a budapesti fináncokat hónapokig foglalkoztatta az tény, hogy a piacokon jelentős mennyiségben jelent meg a csempészett fahéj. Hosszas nyomozás után kiderült, hogy az áru Romániából érkezett, s budapesti elosztását egy hattagú csempész bűnszervezet végezte. Mint kiderült, a bűnszervezet medgyesegyházi⁴⁰ vezetői, a román területről származó

---

³⁷ BMK. Békésmegyei Közlöny, 64. évf., 55. sz., Békéscsaba, 1937. márc. 9., 4. p.

³⁸ BMK. Békésmegyei Közlöny, 64. évf., 133. sz., Békéscsaba, 1937. jún. 15., 3. p.

³⁹ MIKLYA, 1936., 4-5. p.

⁴⁰ Medgyesegyháza: Békés megye déli részén található kisváros, Orosháza közelében.

csempészterméket gondosan pihentették a település határában lévő kukoricaföldeken elásva, hogy az a helyi pénzügyőröknek ne tűnjön fel. Ezt követően a zsákokba pakolt fahéjat teherautóval szállították Budapestre, egy Bihari úti telephelyre. A fináncok itt ütöttek végül rajtuk, s a szervezet minden tagját bíróság elé állították.⁴¹

Napjainkban is előfordul időnként, hogy a csempészek nem csak a hatóság tagjait, de gyakran egymást is igyekeznek megvezetni a nagyobb haszon reményében. Természetesen a fondorlat e formája sem korunk terméke. Bőven találunk rá példát a múltban is.

1934 decemberében öt battonyai⁴² lakos jelentős mennyiségű, mintegy száz kilogramm fahéjat csempészett be Romániából az országba. A Békés megyében rejtegetett árut a szomszédos megyében található Szegedre akarták vinni, hogy ott értékesítsék azt, ezért megbíztak egy szállítót, hogy juttassa el a fahéjat Csongrád megyébe. „A megbízott azonban ravaszkodni kezdett: a fűszert titokban Makóra vitte, itt társat szerzett és úgy határozott, hogy majd később adja el a csempészárut. Közben a megbízott visszament Battonyára és a csempészeknek azt mondta, hogy szörnyű finánckaladban volt része, Makó előtt rajtaütöttek és a fahéjat elkobozták.”⁴³

A csempészek, bár nem hittek a mesének, mégsem tehettek feljelentést arról, hogy bűnbandájukat egy ügyeskedő tolvaj meglopta. Végül a csempészeket megrövidítő fuvaros, az áru átadásakor két vevőjével együtt bukott le Szegeden, amikor valóban lecsaptak rájuk a fináncok. A fahéjcsempészési ügyben 1938-ban, kilenc vádlottal szemben mondtak ki ítéletet. A szegedi törvényszék vámjövédéki bírójára, dr. Bercze Árpád tanácselnök a csempészeket egyenként két hónapi fogházra és 2600 pengő pénzbírság megfizetésére ítélte.

Vérre menő harc a csempészek és fináncok, vámőrök között

A békési fináncok, vámőrök és a csempészek között sokszor valódi háború zajlott, amelynek olykor megvoltak az áldozatai is. Az 1920-as évek második felében, egy nagylaki⁴⁴ polgár, Szedlacsek János Mezőhegyes⁴⁵ közelében próbált egy nagyobb szállítmány tojást becsempészni az országba. A mezőhegyesi csatornához érve azonban belebotlott a járőröző vámőrökbe, akik megállásra szólították fel. „Szadlacsek úgy látszik az életénél jobban féltette

---

⁴¹ BMK. In: Békés; LXVIII. évf., 199. sz., Gyula, 1936. szept. 1., 2. p.

⁴² Battonya: Békés megye délkeleti részén fekvő határtelepülés, egy kilométerre a magyar-román országhatártól.

⁴³ BMK. In: Békésmegyei Közlöny; 66. évf., 224. sz., Békéscsaba, 1938. okt. 5., 5. p.

⁴⁴ Nagylak: Határközség, Békés megye délkeleti részén, ahol nemzetközi határátkelőhely működik Románia irányába.

⁴⁵ Mezőhegyes: Hazánk délkeleti részén, Békés és Csongrád megye határán elterülő kisváros, közel az államhatárhoz.

a tojásokat, mert ahelyett, hogy engedelmesen megállott volna, futásnak eredt és futott a második és harmadik felszólításra is. Mikor a harmadik felszólításra sem állt meg, a vámőr utánalótt.⁴⁶ – tudósított a Békésmegyei Közlöny 1927. március 31-i számában. Az engedetlen tojáscsempészt végül a makói kórházba szállították, ahol ellátták lábának súlyos sérülését.

Nem mindig alakult azonban szerencsésen a csempészek helyzete. Néhány évvel a fenti esetet megelőzően a kötegyáni⁴⁷ határterületen, miután a csempészek az árujukon túladtak, éppen Romániába tértek volna vissza, amikor a Fekete-Körös partján vámellenőrzésbe ütköztek. A csempészek lövéseket adtak le a fináncokra, akik viszonozták a tüzet. A tűzharcban az egyenruhások egy csempészt agyonlőttek, kettőt pedig megsebesítettek.⁴⁸ A nemzetgazdaság pandúrjainak munkája gyakran váltott ki komoly ellenszenvet az államhatáron ügyeskedő csempészek és orgazdák körében. Az ellenérzések időről-időre tettlegességben öltöttek testet: 1925-ben, Sarkad⁴⁹ egyik vendéglőjében támadtak meg ismeretlenek egy fináncot. A pénzügyőrt a támadók üvegekkel többször úgy fejbe verték, hogy annak koponyacsontja törött.⁵⁰ Egy évvel később, Kötegyánban pedig sarkadi lakosok bicskával szurkálták meg egy fiatal 26 éves vámőr szakaszvezetőt.⁵¹

Természetesen a hatóság tagjainak akkor is erélyesen kellett eljárnia, mikor nem folyt pénzügyőri vér az atrocitások során. A korban rendkívül fontos volt az egyenruha tiszteletének megtartása és megtartatása, így a jogszerű intézkedésekkel szembeni legkisebb ellenállásokat a bíróság is megfelelő súllyal értékelte.

Így jártak azok a békési⁵² asszonyok is, akik az őket ellenőrző pénzügyőrökre támadtak intézkedés közben. Hursán Erzsébetet a fináncok szaharincsempészet gyanújával akarták bekísérni a hivatali helyiségbe, amikor az magatartásával tudtukra adta, hogy nem kívánczik a pénzügyőr társaságba. Az asszony segítségére kelt Őri Lászlóné és Hidvégi Sándorné is, ám nem sok sikerrel. „Hősies” ellenállásuk „elismeréseként” a három asszonyt nyolcnapi fogházra ítélte a járásbíróság.⁵³

---

⁴⁶ BMK. Békésmegyei Közlöny; 54. évf., 73. sz., Békéscsaba, 1927. márc. 31., 2. p.

⁴⁷ Kötegyán: Békés megyei község, a megye északkeleti részén, kb. 20 kilométerre Gyulától, a román határ mellett.

⁴⁸ BMK. In: Békés; LV. évf., 39. sz., Gyula, 1923. máj. 16., 2. p.

⁴⁹ Sarkad: Békés megye keleti részén, a Fekete-Körös jobb partján fekvő város, Kötegyán közelében.

⁵⁰ BMK. In: Békésmegyei Közlöny; 52. évf., 199. sz., Békéscsaba, 1925. szept. 4., 4. p.

⁵¹ BMK. In: Körösvidék; VII. évf., 40. sz., Békéscsaba, 1926. febr. 19., 2. p.

⁵² Békés: Békés megye középső területén, Gyulától északnyugatra, Békéscsaba és Mezőberény között fekvő város.

⁵³ BMK. In: Békés; LXVIII. évf., 89. sz., Gyula, 1936. ápr. 18., 3. p.

Gyakorlott fináncnak ma sem újdonság, ha az ellenőrzés során olyanokkal van probléma, akik egyébként nem részesei az intézkedésnek. Különösen, ha az ellenőrzést vendéglőben, ivóban kell lefolytatni. Néhány polgár alkoholgőzös állapotában talán olyanba is beleüti az orrát ilyenkor, amihez valójában semmi köze, s időnként nem épp illő megjegyzéseket tesz – legtöbbször burkoltan – a hatóság tagjaival kapcsolatban.

Hasonló eset történt 1925-ben a Békés megyei Biharugrán.⁵⁴ „Vidám iddogálás közben a községi korcsmában nótára kerítették a sort id. Somi István, a fia és Vig Gyula. A bortól hevült szórakozók egyik ismert népdal szövegét fújták, mely úgy végződik, hogy „nem adom a lányom Horthy katonájának”. A társaság tagjai a jelenlévő vámőrökre célozva a katonájának helyett „kutyájának” énekelték az utolsó szót, melyért aztán perbe fogták őket”.⁵⁵ A vidám éjszakai nótázás meglehetősen sokba került. A vámőrök becsületének megsértése okán – ifj. Somi kivételével – minden daloló polgárt fejenként másfélmillió korona pénzbüntetés megfizetésére ítélte a bíróság.

(A büntetés vásárlóértékét utólag felbecsülni meglehetősen nehéz, tekintve, hogy akkoriban az instabil korona értéke gyakorta változott. Megközelítő összehasonlításként, ez idő tájt egy minőségi lakcipőért akár háromszázezer koronát is elkértek.)

Vám- és pénzügyőr jelenetek a szocializmusban

Csempészek és orgazdák nyomában

A II. világháborút követően a világ két részre szakadt: az egyik pólusán a nyugati nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok és követői, míg a másikon a Szovjetunió⁵⁶ és szövetséges államai helyezkedtek el.

Akkoriban a fogyasztói társadalom megközelítőleg azt jelentette, hogy a nemzet polgárai azt fogyasztják, és abból élnek, ami van. „Mi tartotta a termelést helyes, vagy majdnem helyes arányok között?” – tette fel a kérdést, A filozófia nyomora című művében Karl Marx – „A kereslet, amely a kínálatot megszabta és megelőzte. A termelés lépésről lépésre követte a fogyasztást.”⁵⁷

---

⁵⁴ Biharugra: Békés megye északkeleti csücskében fekvő, néhány száz fős község, a román határ közelében.

⁵⁵ BMK. Békés megyei Közlöny; 52. évf., 29. sz., Békéscsaba, 1925. febr. 6., 2. p.

⁵⁶ Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége – Союз Советских Социалистических Республик; Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége

⁵⁷ MARX, 1952., 75. p.

Így hát ki protekcióval, ki ügyeskedéssel próbált javítani életének színvonalát. Aki pedig nem boldogult, menekülőre fogta. „Mindenből hiány és sorban állás volt, mint viaszos vászon, angin (ezt párnatoknak vitték), orkánkabát, nylon ing, hálóing és még sorolhatnám.⁵⁸” – áll egy visszaemlékezés soraiban. A szocialista blokk területén uralkodó folyamatos áruhiány széles teret és repertoárt biztosított a csempészek számára. Ahogy arról a korabeli sajtó is beszámolt: „Különösen kedvelt csempészáru máig is a szivacsosztüm és az orkánkabát. A nyereszkeskedők módszerei igen változatosak, mégis rajtavesztenek legtöbbször. Nemrégiben például feltűnt a vámőröknek, hogy egy sovány arcú úr rendkívül gömbölyded a dereka táján. Rövidesen kiderült, hogy a turista vaskosságát tucatnyi orkánkabát okozza. Bőröndjéből és felakasztott kabátja ujjából még néhány szivacsosztüm is előkerült.”⁵⁹

Természetesen nem mindenki érzi magát alkalmasnak, hogy jó csempésszé váljon. A határátkelőkön és a zöldhatárban történő csempészés rendkívüli személyiséget követel. A magabiztosság, önuralom és nyugalom elengedhetetlen, csakúgy, mint a környezet pontos ismerete. Jókai Mór, Egy az Isten című művében a következőképp ír a jó csempész tulajdonságairól: „Hárman haladnak egymás nyomában. Elöl a kalauz. Kipróbált csempész. [...] Ismeri a douanier-k, a vámőrök les-zugait, amiket kerülni kell, s az útféli tanyákat, amikben meg lehet pihenni.”⁶⁰

Akik nem voltak született csempészek, a feketegazdaság e formájának nyereségeiből azért számukra is juthatott. Napjainkhoz hasonlóan, már korábban is bevett gyakorlat volt a csempészekre, a csempészárakra telepedett orgazdaság. Békés megye – közel lévén mind a román, mind pedig a szerb (jugoszláv) határhoz – szinte szükségszerűen termelte a hazai gazdaságra telepedő, a „könnyű pénzt” hajszólo orgazdákat. Egy 1968-as cikk szerint voltak olyanok, akik nem utaztak külföldre az üzlet kedvéért. Ők a határon belül vásárolták fel a csempészárut, és adták tovább busás haszonnal. „Egy szarvasi⁶¹ fiatalasszony például hónapokon át rendszeresen átrándult Szegedre és összevásárolta a külföldi turisták által behozott holmit. Nem is keveset, hiszen amikor „lefülelték”, körülbelül 30 ezer forint értékű ruhaneműt és egyéb árucikket találtak nála.”⁶² A történetben szereplő példa alapján is jól

---

⁵⁸ Tiszazugi Földrajzi Múzeum (TFM); TFM 1580-2013; Benke Géza visszaemlékezései, 1944-1990

⁵⁹ BMK. Békés Megyei Népújság; XXIII. évf., 202. sz., 1968. aug. 29., 5. p.

⁶⁰ JÓKAI, 1970., 21. p.

⁶¹ Szarvas: Békés megye északnyugati szélén fekvő város, a Hármaskörös holtágának partján. A településen található az egykori Magyar Királyság földrajzi középpontja.

⁶² BMK. Békés Megyei Népújság; XXIII. évf., 202. sz., 1968. aug. 29., 5. p.

látható, hogy már korábban is valóban jelentős hasznot realizálhattak az orgazdák, tekintve, hogy 1968-ban a havi bruttó átlagkereset, mindössze 1928 Ft volt.⁶³

A politika áztatta mindennapokban egy pillanatra sem engedhetett fel az ember. Mindig mindent pontosan úgy kellett látni, hallani és érteni, ahogy azt a „Párt” megkívánta. A pénzügyőröknek immáron nem csak a nemzetgazdaság védelme, hanem a politikai hatalom sérthetlensége felett is őrködniük kellett.

Az utasok úti holmiként vagy ajándékozás céljából 500 forint értékig hozhattak és vihettek át az országhatáron könyveket engedély nélkül, de csak akkor, ha azokat 1945. április 4-e után adták ki Magyarországon.

A pénzügyőröknek ellenőrzési, rendészeti feladataik során – a rendőrökhöz hasonlóan – szigorúan el kellett járniuk minden olyan esetben, ahol a politikai hatalom működése, tekintélye vált fenyegetetté. A másként gondolkodás nem fért meg e rendszer keretei között. Így a pénzügyőrök figyelmét nem kerülhette el az imperialista propaganda tevékenység sem: „[...] a nyugatról érkező szerelvények padjain, polcain »véletlenül« a nyugati propagandát szolgáló újságokat, folyóiratokat hagynak ravaszdi kezek. És ritkábban az is előfordul, hogy szervezett propaganda-tevékenységre derítenek fényt. – írja a korabeli újság a Békés megyei tapasztalatokról – Pintér Géza százados elmondta, hogy néhány évvel ezelőtt, amikor még Lőkösházán teljesített szolgálatot, felfigyeltek egy különös jelenségre: valamelyik nyugatnémet cégtől mindig olyan tranzitvagonok érkeztek az állomásra, amelyeknek a zárja sérült volt. A rendőrséggel együttműködve aztán sikerült kideríteni, hogy ezekben a vagonokban minden alkalommal propagandaanyag érkezett Magyarországra, amit egy korábbi állomáson ki is emeltek a helyi megbízottak.»⁶⁴

A szocialista Magyarország csempészeinek öröksége mind a mai napig érezhető. Tekintve, hogy a csempészet vagy az illegálisan behozott, előállított termékek felvásárlása és eladása napjainkban is nagy népszerűségnek örvend. Tömöri a fentiekre a következőképp fogalmaz: „A rendszerváltásokat követően Kelet-Közép-Európa országai sajátos helyzetbe kerültek, hiszen a bevásárlóturizmusban megjelentek a fejlett világot jellemző tendenciák (élményszerző vásárlások), ugyanakkor tovább élt a szocializmusból »örökölt« üzleti jellegű

---

⁶³KSH; 2.1.1. A gazdaságilag aktívak, bruttó átlagkereset, reálkereset (1960-); http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html (letöltve: 2017. 01. 16.)

⁶⁴BMK. Békés Megyei Népújság; XXIII. évf., 202. sz., 1968. aug. 29., 5. p.

határ menti kereskedelem és az ehhez kapcsolódó illegális tevékenységek (pl.: csempészet, feketekereskedelem) is.”⁶⁵

A klasszikus termékek csempészete mellett ugyanakkor a vagyontárgyak, nemesfémek, értékpapírok mozgatása sem volt egyszerű feladat a szocializmusban. A propaganda széles körben terjesztette, hogy a szocialista ember boldog: „az épülő új szocialista Magyarország, a mosolygó, boldog emberek hazája...”- áll a Magyar Távirati Iroda 1949. május 5-i híreiben.⁶⁶ Az ilyen polgár pedig nem akarhatja elhagyni az országot. Kiváltképp javai kimentésével nem.

A fináncok újabb feladatokkal terhelve, kénytelenek voltak mindenkoron nyitott szemmel járni, ha meg akartak felelni a politikai hatalom elvárásainak.

Az 1950. évi 30. törvényerejű rendelet – amely a tervszerű devizagazdálkodással kapcsolatos szabályokról rendelkezett –, komoly feladat elé állította a Békés megyei fináncokat is. A „devizakódex” az aranytárgyak, fizetőeszközök és értékpapírok tulajdonáról valamint forgalmazásáról intézkedett. A rendelet kimondta, hogy: „tilos minden jogügylet, fizetés vagy egyéb pénzügyi művelet, amely arra irányul, hogy belföldi fizetőeszköznek vagy egyéb vagyontárgynak külföldi vagy külföldi megbízásból belföldi rendelkezése alá bocsátása ellenében pénz vagy egyéb vagyontárgy külföldön, akár belföldi, akár külföldi rendelkezése alá jusson.”⁶⁷

Békés megye természeti adottságai, a látnivalók sokszínűsége, vagy a pihenés, már a rendszerváltás előtt is nagy számban vonzotta a külföldieket erre a vidékre. A szarvasi arborétum, a gyulai várjátékok és a patinás várfürdő, az európai szinten is egyedülálló, az 1970-es évek második felében létesített dévaványai tűzokrezervátum, a gyomai strandfürdő vagy a békéscsabai látványosságok kiváló szórakozási, pihenési lehetőséget nyújtottak a korszak turistái számára. Az idegenforgalom árnyoldalaként ugyanakkor egyre többször fordult elő a devizagazdálkodással kapcsolatos jogsértések. Volt olyan pakisztáni utazó, aki kenyérbe sütve, 500 forintos címletekben, összesen 103 ezer forintot próbált meg kicsempészni a román határon, amikor a Békés megyei vámőrök lebuktatták. S voltak, akik épp Romániából próbáltak meg kvarcórákat és ezüst tárgyakat becsempészni személygépjárműben, 180 ezer forint értékben.⁶⁸ Meglehetősen nagy összegű üzleteket akasztottak meg ezzel a vámosok, tekintve, hogy egy havi bruttó átlagkereset 1980-ban

---

⁶⁵ TÖMÖRI, 2011., 11. p.

⁶⁶ Magyar Országos Levéltár (ML), MTI – Belföldi Hírek, 1949. 05. 05.

⁶⁷ Csorba Győző Könyvtár (CSGYK); In: Dunántúli Napló, XXII. évf., 123. sz., 1965. máj. 27., 5. p.

⁶⁸ BMK. Békés Megyei Népújság; XXXV. évf., 168. sz.; 1980. július 19., 4. p.

mindössze 4098 Ft volt.⁶⁹ „Megyénk három határátkelőhelyén gyakran derül fény a visszaélésekre. Egyesek, hogy hazánkban való tartózkodásuk anyagi fedezetét biztosítsák, a vám megkerülésével ezüst tárgyakat hoznak be, és különböző helyeken értékesítik.”⁷⁰ – áll a helyi napilap 1980-as számának hasábjain.

A vám- és pénzügyőrség, a rendőrséggel együttműködve gyakran végzett közös ellenőrzéseket a megyében. A közbiztonsági akciók kiterjedtek a nagyobb városok piacaira, fürdőire és a turisták által látogatott frekventált helyekre. A korabeli statisztikák szerint, évről évre nőtt a különböző idegenforgalommal összefüggő bűncselekmények száma (pl.: devizagazdálkodást sértő büntett, vám-csempészet büntette).⁷¹

E cselekmények jogi megítélése – különösen mai szemmel vizsgálva – meglehetősen szigorú volt. Az enyhébb esetek két évig, míg a súlyosabbak hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel voltak büntethetőek. „A gyakorlatban azonban ennek a különbségtételnek nem volt jelentősége, mert a bíróságok általában a súlyosabb esetekben sem szabtak ki két évet meghaladó börtönbüntetést.”⁷²

Menekülők kálváriája. Disszidensek a határon

A szigorú korlátozások, a politikai rendszer paternalista, mindenható cselekvései sok ember számára ellehetetlenítették a megélhetést, s inkább az ország elhagyása mellett döntöttek. A disszidensek kiszűrése érdekében, minden apró gyanús jelre lecsaptak a kor pénzügyőrei. Volt olyan, akit azért irányítottak vissza, mert bőröndje kettős falában megtalálták a mérnöki diplomáját. Pedig a férfi csak Münchenben élő bátyjának akarta bizonyítani, hogy elvégezte a műegyetemet.⁷³

Békés megye vámtisztjei ugyanakkor – tekintve, hogy a megye a keleti blokk országai felé rendelkezett kapukkal – a nyugati ország részben szolgálatot teljesítő kollégáikhoz képest nem voltak alapvetően terhelve a disszidensek ellenőrzési feladataival.

Eljárások hatáskörön kívül

---

⁶⁹ KSH; 2.1.1. A gazdaságilag aktívak, bruttó átlagkereset, reálkereset (1960-); http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/h_qli001.html (letöltve: 2017. 01. 16.)

⁷⁰ Ild.: 70. sz. id.

⁷¹ Ild.: 70. sz. id.

⁷² Országgyűlési Könyvtár (OGYK); Országgyűlési Naplók, Irományok, 1861-1990, Országgyűlési irományok, 1958. I. köt. 1-38., Budapest, 1974., 237. p.

⁷³ BMK. Békés Megyei Népjátság; XXVI. évf., 21. sz., 1971. január 26., 4. p.

A pénzügyőrök – tekintve, hogy már korábban is szerves részét képezték a magyar rendvédelmi gépezetnek – minden esetben eljárak, amikor törvénysértést észleltek. Így számos jogsértő cselekmény esetén nem a hatáskörrel rendelkező szerv munkatársai, hanem a pénzügyőrök jártak el elsődlegesen. Különösen az államhatár közelében elkövetett törvénysértések kapcsán.

Így történt ez 1923-ban is, amikor a Békés megyei fináncok két magyar huszárt fogtak el a román határon. A huszárok katonai szolgálatukból szöktek meg, s Romániába szerettek volna menekülni. Hogy az azonnali lebukást elkerüljék, egy pusztaföldvári⁷⁴ lakos részére eladták katonaruhájukat, melyekért civil ruhákat és készpénzt kaptak. A vámőröket azonban nem sikerült becsapni, s a határnál elfogták a két szökevényt. A szökésben közreműködő ifj. Miszlai Mihályt szintén eljárás alá vonták. Őt a gyulai törvényszék két rendbeli orgazdaság büntették és két rendbeli fegyveres erő elleni vétségének elkövetése okán hét hónapi börtönre ítélte.⁷⁵

Egy másik esetben – amely 1927-ben történt –, egy családi botrány kapcsán, éppen egy rendőr kollégájukkal szemben kellett eljárni a Békés megyei vámőröknek. Gyulaváriban⁷⁶ Lovász Lajos községi rendőr többszöri veszekedést követően megfenyegette feleségét, hogyha az elhagyja, agyonlövi. A feleség nem vette komolyan férje szavait, aminek hangot is adott. A feldühödött rendőr, szolgálait revolverével ezért kétszer rálőtt az asszonyra, s az egyik lövedék annak mellébe fűrődött.

Az asszony segélykérő kiáltására figyelmesek lettek a környéken cirkáló vámőrök, akik elindultak a hangok irányába. Miután Lovász észrevette a közeledő vámosokat, menekülésbe kezdett, így azok figyelmeztetés után megpróbálták lelőni a menekülőt.

„Ugyancsak figyelmes lett a kiabálásra és a lövöldözésre a szaladó Lovász rendőrrel szembe jövő szabadságos vámőr katona is, akit szerencsére a járőr golyói nem találtak el s ő is rákiáltott a feléje szaladó alakra, jöllehet nem volt nála fegyver. Amikor látta Lovász rendőr, hogy feltétlenül elfogják most már, maga ellen fordította szolgálati fegyverét, s azzal halántékon lőtte magát, úgy hogy az agyveleje is kiloccsant.”⁷⁷

---

⁷⁴ Pusztaföldvár: Békés megye nyugati területén, Orosháza közelében fekvő, alig másfél ezer fős község.

⁷⁵ BMK. Békés megyei Közlöny, 51. évf., 240. sz., Békéscsaba, 1924. nov. 1., 2. p.

⁷⁶ Gyulavári: A Békés megyei Gyula város közigazgatási egységéhez tartozó településrész, a város román határhoz közelebbi területén.

⁷⁷ BMK. Békés, LIX. évf., 40. sz., Gyula, 1927. máj., 182. p.

A szocialista időszakból származó egyik történet szerint pedig kémeket fogtak a vámőrök. Krajczár Imre, a Békés Megyei Népujság 1967. október 4-i számában cikket közölt a hazánk internacionalistáinak működéséről, a Horthy-korszak idejéből. A leírás külön nevesíti Pataki Ferencet, aki a korabeli Magyarország első partizánparancsnoka volt, s akinek partizán- és kémtevékenységében számos „katonája” működött közre. A partizánok egyik akcióját éppen a pénzügyőrök akasztották meg: „Pataki rádióját Kispesten igazoltatták a vámőrök – ők találták meg nála a rádió-adókészülék néhány alkatrészét. A vámőrök nem is foglalkoztak sokat vele; a foglyot a bűnjelekkel együtt átadták a politikai rendőrségnek. A rendőrök fáradhatatlanok voltak: s addig verték a rádiót, amíg mindent megtudtak tőle.”⁷⁸

A törvény másik oldalán állva

Habár a nemzet kincstárának és az ország határának őrei mindig is a törvény szolgálatára voltak hivatottak, időnként előfordult, hogy egy-egy vámőr és pénzügyőr cselekményével áthágta a jogszabályok kereteit, s törvényalkalmazóiból annak megszegőjévé vált.

Az első világháborút követő kommunista politikai rendszer szimpatizánsai, a Horthy-éra idején illegalitásba szorultak, s titokban végezték tevékenységüket. 1925-ben egy kommunista összeesküvés kapcsán indult nyomozás, mely során 62 embert vettek őrizetbe. A puccsal kapcsolatban az őrizeteseik között volt egy fővárosi vámőr is, akit azzal vádoltak, hogy a kommunisták agitátoriskolájának előadójának jelölte ki az összeesküvéssel érintett egyik vezető.

Néhány évvel később – 1928-ban –, két csongrádi vámőr pedig pénzsűkébe kerülhetett, mert súlyos tette szánták el magukat. A vámőrök pénzügyi nehézségeik kezelésére a hivatali pénztárat szemelték ki célul. Akciójuk során súlyosan megsebesítették két kollégájukat is, Behov József vámőrfőhadnagyot és Vass József őrzetöt.

A két rossz útra tévedt vámőr azonnal elmenekült az országból. A romániai Óbesnyőben román határőrök fogták el, s szállították be őket a temesvári katonai börtönbe.⁷⁹

Békés megyében, még az első világháború kitörése előtt (1913) lépett egy fiánca a törvényszegés útjára. S habár a pénzügyőr cselekménye sem a jogszabályokkal, sem pedig a hivatásos lét elvárásaival nem állt összhangban, mégis elmondható, hogy története inkább tűnik mulatságosnak, mintsem megvetendőnek. A történet szerint a fiatal fiánccnak eleinte

---

⁷⁸ BMK. Békés Megyei Népujság, XXII. évf., 234. sz., 1967. október 4., 2-3. p.

⁷⁹ BMK. Békésmegyei Közlöny; 55. évf., 192. sz., Békéscsaba, 1928. aug. 25., 1. p.

tetszett a hivatásos élet, azonban miután megismerkedett annak árnyoldalaival, mindenáron szabadulni akart. Nagyon nem tetszett neki, hogy az emberek között nem örvendenek túl nagy népszerűségnek a nemzet kincstárának pandúrjai, s mélyen megvetik a munkáját. Így hát úgy döntött, hogy miután felveszi a 35 korona zsoldját, megszökik a békési fináncszakasztól. Minthogy akkoriban a fináncok előre kapták meg a zsoldjukat, a fiatal pénzügyőr tulajdonképpen meglopva az államkasszát, vonattal Békéscsaba fele vette az irányt. Csakhogy szolgálati helyén hamar feltűnt a hiánya, s nyomban értesítették a békéscsabai csendőrséget, hogy fogják el a szökött fináncot. A szökevényt az állomáson, az elrendeltek szerint, Kerekes csendőrőrmester várta, aki zsábája⁸⁰ miatt viszont alig tudott járni. Így különösen elkeserítette, amikor a fiatal finánc futásnak eredt, amint meglátta az őt váró egyenruhást. A csendőrőrmester lábának fájdalma ellenére a finánc után futott, s üzte az állomás közelében található kaszárnya irányába. A történet ekkor humoros fordulatot vett:

„Mikor a kaszárnya közelébe értek, egy katona jött szembe velök. Az őrmester arra is rákiáltott:

– Fogd meg azt az embert!

A katona csak állott szájtátva, báméskodva.

– Parancsolom, hogy fogd meg azt az embert! – kiáltotta Kerekes őrmester, most már dühösen.

Akkor komikus jelenet következett. A baka, aki bizonyosan valami anyámasszony katonája lehet, úgy látszik megijedt a csendőrőrmestertől, mert megfordult és szintén szaladni kezdett – de az üldözött finánc előtt. Ahogy egy mellékutcahoz ért, lefordult és futott. Meg sem állott az Orosházi utcáig.”⁸¹

A még sokáig menekülő fináncot végül a villanytelep közelében, annak egyik alkalmazottja fogta el. A holtra fáradt pénzügyőrt, a szintén végletekig kimerült csendőrőrmester végül a csabai fináncszakaszhoz kísérte, ahol átadta nekik további intézkedés végett.

Zárszó

„Miért halad így a történelem? Hogy az emberiség derűsen váljék meg a múltjától.”⁸²

Ezekben az ellentmondásos évtizedekben, amikor a béke időszakát háború, a vörösterroret fehérterror követte, amikor az ország kapujának kilincsét egymásnak adták a magyar népet

---

⁸⁰ Zsába: Jellegetes neurológiai eredetű tünet. Leggyakrabban úgy keletkezik, hogy az érzőideg nyomás alá kerül.

⁸¹ BMK. Békésmegyei Közlöny; XL. évf., 40. sz., Békéscsaba, 1913. máj. 22., 5. p.

⁸²Karl MARX, id.: A tanú c. filmszatíra. Budapest, 1977, rend.: Bacsó Péter, forg.: MOKÉP.

„felszabadító” hatalmak, kevés olyan szervezetet találunk, amely annyit volt kénytelen változni, mint a m. kir. pénzügyőrség és vámőrség, valamint ezek jogutódjai.

A pénzügyőrök és a vámőrök, e viharos időszak dacára, képesek voltak úgy változni a kor elvárásainak megfelelően, hogy közben megőrizték e szakma érdemeit, sajátosságait. S e tekintetben munkásságuk – annak minden hibájával és hiányosságaival együtt – elismerésre méltó.

Ahogy a korábbiakban idézett cikk szerzője is megfogalmazta: „a fináncokról sokat lehet hallani jót is, rosszat is...”⁸³, azonban függetlenül a társadalom ambivalens viszonyulásától, a Békés megyei pénzügyőrök és vámőrök kapcsán kétséget kizáróan elmondható, hogy azok mély nyomot hagytak a helyi lakosság életében.

Mindazonáltal, ahogyan az a fenti történetek is igazolják, az egyenruhások nem csupán az állami kényszer alkalmazói, hanem éppúgy az adott közösség tagjai is voltak. Kiválóan bizonyítják ezt a tanulmányban közölt azon események, amelyek pontosan azt tükrözik, hogy a kor finánci és vámőrei minden szakmaiságuk mellett, olykor-olykor épp olyan esendők és hétköznapiak voltak, mint a közösség bármely tagja.

E rég elfeledett történetek, úgy vélem, világosan kifejezik, hogy kevés olyan nagymúltú, érdekes, néha talán keserű, de meglehetősen izgalmas és mulatságos munka, egyszersmind életforma van a világon, mint az egyenruhás hivatás. S így vizsgálva, ennek is az egyik legbecsesebb ékköve valóban a pénzügyőrök és vámőrök világa.

Felhasznált és idézett irodalom

1. ÁGOSTON Sándor: *Szarajevótól – a trianoni „békediktátumig”*. Román katonai megszállás Gyomán, Endrődön és Dévaványán 1919-1920. Ágoston, Gyomaendrőd – Dévaványa, 2010.
2. BENKES Mihály – et.al.: *Történelem IV. 1914-1998*. Cégér Kiadó, Budapest, 2001.
3. BREZANÓCZY István: *A trianoni békeszerződés – a trianoni államok széthullása. Magyarország EU csatlakozásának mérlege a volt Trianoni országok területén élő magyar kisebbségek szempontjából*. Szakdolgozat, Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest, 2011.

---

⁸³ lsd.: 85. sz. id.

4. DETTNÉ LÉGRÁDY Ilona, dr.: *A Vám- és Pénzügyőrség 1940-45. között*. In: Magyar Rendvédelem-történeti Füzetek, VI. évf., 7. szám, Budapest; 1996.
5. ERDÉSZ Ádám: *Békés megye ezer éve*; In: Bárka; 8. évf., 4. szám, Békéscsaba; 2000.
6. ERDMANN Gyula: *Korszakváltó, történelmi feladatok – kiemelkedő egyéniségek a reformkorban*. In: Bárka; 8. évf., 4. szám, Békéscsaba; 2000.
7. HAAN Lajos: *Békés vármegye hajdana, I. kötet*; Hornyánszky Victor nyomda, Pest, 1870.
8. JÓKAI Mór: *Egy az Isten. II. kötet*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1970.
9. JOÓ Gábor: *A vámhivatalok és a pénzügyőrség a két világháború között*. In: Rendvédelem-történeti füzetek; V. évf., 6. szám, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 1994.
10. KEMPLER Kurt, dr.: *A gyógyszerek története*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1964.
11. KISS Gábor (szerk.): *Szinonímák, rokon értelmű szavak adatbázisa*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, é.n.
12. KOVÁCSICS Iván (szerk.): *Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéről, 1867-2000*. VIVA Média Holding, Budapest, 2000.
13. KÖPF László, dr.: *Pénzügyőrség és vámhivatal a Magyar Királyságban (1867-1945)*, In: A magyar polgári rendvédelem a XIX-XX. században. A magyar büntetés-végrehajtás, csendőrség, határőrség, koronaőrség, rendőrség, vám- és pénzügyőrség, Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Alapítvány, Budapest, 2004.
14. LÁBADI Károly: *Dohányos falu*. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2013.
15. MAGASVÁRI Adrienn: *Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből (1867-1919)*. In: ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszéke, Budapest, 2016.
16. MARX, Karl: *A filozófia nyomora*. Szikra Könyvkiadó, Budapest, 1952.
17. MAZÁN Mátyás: *Keserű mosoly – Válogatás tíz év magyar közéleti vicceiből /1945-1955/*. In: A Békés Megyei Múzeumok Közleményei, Békéscsabai Múzeumok Egyesület, Békéscsaba, 1999.
18. MIKLYA János: *Szöcske Péter*. [ered.: *Nyár vége* (novellás kötet). Corvina Könyvnyomda, Békéscsaba, 1936.] In: Békésmegyei Közlöny, 63. évf., 199. szám, Békéscsaba, 1936.

19. PAÁL Gergely: *Nagy úr a szükség: az Osztrák-Magyar Monarchia „szükségfegyverei”*. In: Bolyai Szemle; 16. évf., 3. szám, Budapest; 2007.
20. PRUKNER Attila: *A magyar vám- és pénzügyőr szervezetek tevékenysége 1867-2010. között*. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2013.
21. SZABÓ Andrea: *A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011. RENDVÉDELEM-TÖRTÉNETI FÜZETEK (ACTA HISTORIAE PREASIDII ORDINIS)*. XXV. évf. (2015) 43., 44., 45., 46. sz. (összevont szám) 25 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában. Budapest, 2016.
22. TISLJÁR Roland: *A humor szerepe és szerveződése a társas kapcsolatokban. Evolúciós modellek tesztelése*. Doktori (PhD) értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2011.
23. T. MÉREY Klára: *A pécsi dohánygyár dolgozói 1912-1948*. In: Történelmi Szemle, 39. évf. 2. szám, Budapest, 1997.
24. TÖMÖRI Mihály: *A határon átívelő kiskereskedelem tereinek társadalomföldrajzi vizsgálata Debrecenben és Nagyváradon*. Doktori (PhD) értekezés. Debreceni Egyetem, Debrecen, 2011.
25. VARGA Mihály: *Tóth tizedes esete Copperfield Dáviddal*; In: Petőfi Böjti Népe, kül. kiadás, Kecskemét, 1991.

Internetes források

1. BÁNLAKY József: *A magyar nemzet hadtörténelme*; Athenaeum; Budapest; 1928-1942. <http://mek.oszk.hu/09400/09477/html-per-index.html> (letöltve: 2017. 01. 15.)

Magasvári Adrienn: Virilizmus és adózás a polgári korban

Absztrakt

A virilizmus, azaz az adófizetéshez kötött választójog jogintézménye 1870 és 1945 között működött hazánkban. Az adóbevallás és az adófizetés nyilvánossá tétele volt az alapja, hiszen ennek megfelelően lehetett az ún. „virilis-listákra” felkerülni, politikai előjogokat szerezni. Az adóigazgatás részeként a városi adóhivatal vagy a községekben az előjáróság végezte az adóbeszedéssel járó feladatokat, illetve a listák kezelését. A virilizmus mellett és ellen számos érvet fel lehet sorakoztatni, de az biztos, hogy jó példája lehet annak, hogy az adófizetés nyilvánossá tétele javíthatja a jogkövetési hajlandóságot és az adómorált.

Kulcsszavak: virilizmus, adóigazgatás, egyenes adók, adómorál

Abstract

„Virilism”, that is the legal institution of the tax-related right to vote, operated between 1870 and 1945 in Hungary. Publicity of tax return and tax payment was the basis of the so-called „virilis-lists” and the political privileges. As part of the tax administration, the tax office collected the tax and handled the lists. There are many arguments against „virilism”, but it is certainly, this is a good example that the publicity of tax payment may strengthen the compliance and improve the tax moral.

Keywords: „virilism”, tax administration, direct taxes, tax moral

*****

1. Bevezetés

Az utóbbi időben több tanulmányt is olvastam az igazságos adórendszeréről, a méltányos adórendszeréről, az adófizetési képességről, hajlandóságról, az adózás etikusságáról. Sokan, sokféleképpen közelítenek ahhoz a kérdéshez, hogy hogyan lehetne az adózási morált javítani. Vannak, akik az adórendszer egyszerűsítésének oldaláról közelítik meg a kérdéskört, vannak olyan szerzők is, akik a feketegazdaság visszaszorításában látják a megoldást, de

léteznek elméletek arra vonatkozóan is, hogy már kisiskolás korban, az általános iskolai oktatás keretén belül el kellene kezdeni az adózással kapcsolatos ismeretek tanítását. És természetesen vannak, akik szerint az „...egyéni és a családi adóbevallás (adófizetés) titkosságának az eltörlése az adófizetési hajlandóságot javítaná.”⁸⁴ Az egyik szerző úgy véli: annak közzététele, hogy a hiányzó (be nem fizetett, eltitkolt) adóforintok honnan hiányoznak (pl. ki lehetett volna alakítani belőlük egy veszélyes útkereszteződés jelzőlámpás forgalomirányítását), segíthet az adómorál javításában.⁸⁵

Az adótitok feloldása és az adóbevallás nyilvánossá tétele nem is lenne újkeletű, hiszen 1870-től 1945-ig működött hazánkban a virilizmus „intézménye”, mely egyfajta adófizetéshez kötött választójogot jelentett. Azaz, az önkormányzatok képviselőtestületi tagjainak egy részét a legnagyobb mértékű adót fizetők közül választották meg. Természetesen, az adófizetés közismerhetősége nem jelentené az adócenzusos választójog visszaállítását, kizárólag egy, az adófizetésre ösztönző eszköz lehetne.

Az adófizetési hajlandóság növelése tárgyában született írások nyomán kezdtem el foglalkozni a virilizmussal, annak jogi keretrendszerével, szerepével, illetve a virilis-listák összeállítása kapcsán az adóhatósági feladatokhoz is eljutottam. Jelen tanulmányban ezt szeretném bemutatni.

De mi is ez a virilizmus és mióta él ez a jogintézmény?

2. A virilizmusról

Az 1867-es kiegyezést követően Magyarországon szükségessé vált egy politikai kompromisszum a vármegyei berendezkedés és a polgári szellemben szerveződő közigazgatási rendszer között. Erre figyelemmel indokoltá vált a vármegyei rendszer megreformálása, a törvényhatóságok működésének újraszabályozása, melyben a közigazgatási tevékenységet önkormányzati és állami feladatokra választották szét. Ennek megfelelően a kor igényeihez kellett igazítani a törvényhatóságok szervezetét is.

„Az ország egységes fejlődése és a jó adminisztráció szempontjából tehát egy olyan intézményről gondoskodott, amely a nemességet, mint a megyei közönség egyedüli alkatrészét

---

⁸⁴ BÀNFI Tamás: *Igazságos adó(rendszer) vagy etikus adózó?* Köz-gazdaság: tudományos füzetek, IX. évfolyam, 4. szám, 2014, p. 103.

⁸⁵ SUBA László: *Tax moral – tax authority – communication.* Hadtudományi Szemle, 2016/2., p. 342–352.

*képező testületét, a megváltozott társadalmi, birtok- és hitelviszonyoknak megfelelőleg pótolja. Ezen gondolkodás hozta létre a virilizmus intézményét.”*⁸⁶

A virilizmus egyrészt az adófizetéshez kötött választójogot jelenti, másrészt azt a választási rendszert, amelyben a törvényhatóságok és a községek önkormányzati képviselőtestületi tagjainak jelentős része a virilisták, a legtöbb adót fizetők közül került ki.⁸⁷

A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. tc. és a községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. tc. jelenti ennek a jogintézménynek az alapját. Ezek a jogszabályok határozták meg először úgy a törvényhatósági bizottságok összetételét, hogy azok felerészben a törvényhatóság területén legtöbb adót fizető állampolgárokból, felerészben választottakból álltak. Ezt a szakirodalom nyers vagy automatikus virilizmusnak is nevezi.

A virilizmus ettől kezdve, egyes módosításoktól eltekintve, egészen 1945-ig hatással volt a magyar polgári önkormányzatok életére.

Az „adócenzuson” alapuló rendszer tehát 1870 és 1945 között működött. Ebben az időszakban a legjelentősebb változást *„Budapest polgárságának sikerült elérnie. Magyarország legmodernebbül polgárosult, a polgárosodásban élenjáró városának burzsoáziája számára a vagyon politikai befolyásának ilyen automatikus biztosításából származható veszélyek természetesen legelőször kellett, hogy feltűnjenek.”*⁸⁸ A fővárosi törvény tárgyalásakor éles viták folytak a virilizmus törvénybeiktatását érintően. A tiltakozóknak sikerült elérniük, hogy az 1872. évi 36. tc., mely az akkor egyesített főváros különleges jogállását szabályozta, nem a nyers, hanem a választáson alapuló virilizmust vezette be a fővárosban.

Mindez azt jelentette, hogy a 400 főben megállapított fővárosi törvényhatósági bizottság tagságának egyik felét a választójoggal rendelkező polgárok közül, míg a másik felét a legtöbbet adózó 1200 személy közül választották.⁸⁹

Stipta István szerint a legtöbb adót fizetők bizottsági tagsága előzmény nélküli megoldás volt hazai alkotmánytörténetünkben. A kormány azonban ezáltal látta biztosítottak a „magasabb értelmiség és függetlenség túlsúlyát” a helyi testületekben. Véleményük szerint az

⁸⁶ LUKÁCS Ödön: *A virilizmus reformja*. A VÁROS. Közigazgatási, közművelődési és közgazdasági hetilap. V. évfolyam, 48. szám, Városi Könyvnyomda-vállalat, Debrecen, 1908, pp. 1-2.

⁸⁷ ÖLVETI Gábor: *A virilizmus érvényesülése a debreceni törvényhatósági bizottság szervezetében. /1872-1929/*. (Forrás: hbml.archivportal.hu/data/files/145062062.pdf; letöltve: 2017. január 13.)

⁸⁸ VÖRÖS KÁROLY: *Budapest legnagyobb adófizetői 1903-1917*. Tanulmányok Budapest múltjából (17. kötet), 1966, p. 147.

⁸⁹ SCHWEITZER Gábor: *A fővárosi Törvényhatósági Bizottság újrászervezése 1920-ban*. Tanulmányok Budapest múltjából (32. kötet), 2005, p. 160.

önkormányzati feladatokat csak azok képesek ingyen ellátni, akik megfelelő vagyonnal bírnak. A virilizmus pedig biztosítékot nyújt arra nézve is, hogy az ipar és kereskedelem is képviseltesse magát a törvényhatósági bizottságokban.⁹⁰

3. A virilisekről

De kik is voltak a legtöbb adót fizetők?

Az 1870. évi XLII. tc. 19-20. §-a értelmében a virilisek a törvényhatóság területén legtöbb egyenes államadót fizető elsősorban felnőtt, írni-olvasni tudó, a törvényhatóság területén legalább 2 éve állandó lakhellyel és országgyűlési választójoggal rendelkező férfiak lehettek. A férj vagy apa adójába a feleség, illetve a kiskorú gyermek adója is beleszámított, ha a vagyonukat ő kezelte. Az értelmiségi adóját kétszeresen vették figyelembe. Ide tartoztak a tanárok, lelkészek, lapszerkesztők, mérnökök, orvosok, gyógyszerészek, sebészek, okleveles ügyvédek, „tudorok”, bányatisztek, erdőtisztek, gazdatisztek, kereskedelmi- és iparkamarai tagok, tudományos akadémiai tagok.

A fenti törvénycikk 23. §-a értelmében a sorrend megállapításánál a törvényhatóság területén lévő ingatlan vagyon és élvezett jövedelem utáni egyenes államadót, valamint a személyes kereseti adót vették számításba.

A virilisek kimutatását, sorrendjét a pénzügyigazgatóságok készítették el, melyet először a törvényhatósági bizottság igazoló választmánya bírált, az értelmiségi adójának kétszeres beszámításával pedig új sorrendet alakított ki, amelyet ezt követően közszemlére kifüggesztettek, megadva ezzel a lehetőséget a korrigálásra.

Az adókönyvek adatai alapján év végére összeállított „virilis-lista” tartalmazta a legnagyobb adót fizetők:

- nevét,
- foglalkozását,
- lakhelyét,
- fizetett adóját (egyszeres vagy kétszeres szorzóval) és
- a beszámítás jogcímét, ha az illető adózó a jegyzéken elfoglalt ranghelyéhez (élve az adózók egyes, elsősorban értelmiségi szakképzettséggel rendelkező kategóriái

---

⁹⁰ STIPTA István: *Vármegyei reformkonceptiók az 1870:XLII. tc. képviselőházi vitájában*. Állam és igazgatás. 35. évfolyam, 10. szám, 1985, p. 913.

számára törvényesen biztosított kedvezménnyel) a megállapított adóösszeg kétszeres beszámításával jutott.

A sorrend összeállításakor az azonos mennyiségű adót fizetők között sorshúzással döntöttek, a kétszeresen beszámított adók fizetői előnyben részesültek.⁹¹

Ahogy azt több szerző is említi, a legnagyobb adózók felső rétegében az adóalapok között a háztulajdon volt döntő jelentőségű, az egyéb forrásokból származó jövedelmek csekélyebb jelentőséggel bírtak. Ahogy azt Vörös Károly kiemeli, Pest 9 legnagyobb adózója egyszersmind a város legnagyobb jövedelmű háztulajdonosának is számított. Közülük három példát említenék meg. Kassalik Ferenc, aki Hild mellett a reformkori Pest-Buda egyik kiemelt építésze és építési vállalkozója és a város legnagyobb adófizetője volt, 7 bérháza után 25.000 forint adót fizetett. Bárány György, aki nagybirtokos volt, 2 ház után adózott ugyan, de összesen 16.300 forint összegben. A harmadik legnagyobb adózó, Almay Rezső 6 ház után 15.400 forintot szolgáltatott be.⁹²

A legtöbb államadót fizetők közül az alábbiak miatt törölték a tagok neveit:

- lemondás vagy halálozás,
- a jelölt nem volt felvéve az országgyűlési választók névjegyzékébe,
- egyáltalán nem, vagy két évnél rövidebb ideje lakott a városban, vagy elköltözött,
- bírósági eljárás folyt a polgár ellene (pl. csőd-, vagy büntetőeljárás),
- folyamatban lévő honossági tárgyalás esetén,
- haszonbérleti vagy számadási viszonyban állt a várossal.⁹³

A „virilis-listák” adatai egyes források szerint nem voltak pontosak, teljeskörűek. Ennek egyik oka az lehetett, hogy ebben az időszakban a pénzügyigazgatóságok munkájában gyakran fordultak elő pontatlanságok, hiányosságok.

Emellett egyes esetekben az is valószínűsíthető, hogy a vagyoni helyzetükre vonatkozó adatok nyilvánosságra hozatala kellemetlenül érinthette a polgárokat, ezért nem kérték a

---

⁹¹ FERENCZI Szilárd: *Adatok a kolozsvári virilizmus történetéből (1872–1917)*. (Forrás: eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/26020/EM_2010_1-2_003_Ferenczi_Szilard-Adatok_a_kolozsvari_virilizmus_tortenetebol.pdf?sequence=1; letöltve: 2017. január 13.)

⁹² VÖRÖS Károly: *Budapest legnagyobb adófizetői 1873-ban (Adalékok Budapest társadalomtörténetéhez a dualizmus korában 11.)* Tanulmányok Budapest múltjából (18. kötet), 1971, pp. 256-257.

⁹³ ÖLVETI Gábor: A virilizmus érvényesülése a debreceni törvényhatósági bizottság szervezetében. /1872-1929/. (Forrás: hbml.archivportal.hu/data/files/145062062.pdf; letöltve: 2017. január 13.)

választási jegyzékbe való felvételüket, mely előfeltétele volt a listára való felkerülésnek is. Más esetekben feltételezhető a politikai közömbösség mellett az adóeltitkolás is.

Elsősorban kétségtelenül az érdektelenség, de emellett a vagyoni helyzet ismertté válásától való aggodalom, vagy az adóalap egy részének eltitkolása végül azt eredményezte, hogy a jegyzékek teljessége vitathatóvá vált.⁹⁴

A „virilis-listára” való felkerülésben az egyes adófajták különböző kulccsal szerepeltek, amelyek az idők folyamán is változtak. A névjegyzékek alakulásában tehát szerepet játszott az adórendszer és az adótörvények változása is. Érdekes ezért áttekinteni a polgári kori adóigazgatás rendszerét és a virilizmus szempontjából fontos adónemekre vonatkozó szabályokat is.

4. Az adóigazgatás rendszeréről

A magyar közigazgatás fejlődésében az 1848. évi polgári átalakulás mérföldkő volt, mert megteremtette a nemzeti önállóság kiépítésének lehetőségét, a pénzügyi igazgatás terén azonban nem voltak megfelelően felkészülve a polgári átalakulásra. A pénzügyi- és még inkább az adóigazgatás megújítása ténylegesen a neoabszolutizmus rendszeréhez fűződik. Ekkor hozták létre a pénzügyi igazgatás új szervezetét, megalkották az anyagi adójogi szabályokat, lerakták a polgári pénzügy- és adóigazgatás alapjait.⁹⁵

Az egyenes adók kezelésére egy-egy országos pénzügyigazgatóságot szerveztek, melyek alatt Magyarországon 43 vármegyei adófelügyelőség és 244 járási adóhivatal működött. Bélyeghivatalok, fogyasztási adóhivatalok, dohányraktárak is kialakításra kerültek, a karhatalmat pedig a pénzügyőrség szolgáltatta.⁹⁶

Az adóigazgatás részeként a törvényhatóságokban és a rendezett tanácsú városokban a városi adóhivatal, a községekben pedig az előjáróság végezte az adókezeléssel járó feladatokat. Ezek a szervek szedték be az állami egyenes adókat, illetve a törvényhatósági, helyhatósági adókat, valamint kezelték az egyházak, közttestületek, biztosító intézetek kivetéseit, járulékait is.⁹⁷

---

⁹⁴ VÖRÖS Károly: Budapest legnagyobb adófizetői 1903-1917. Tanulmányok Budapest múltjából (17. kötet), 1966. p. 148.

⁹⁵ MAGASVÁRI Adrienn: *Vám- és adószedők a magyar pénzügyi igazgatásban az államalapítástól a kiegyezésig*. RENDVÉDELEM TÖRTÉNETI FÜZETEK 25. (43-44-45-46), 2016., p. 43.

⁹⁶ CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Akadémia Kiadó, Budapest, 1976, p. 92.

⁹⁷ CSEKŐ ERNŐ: *Községek, városok helye és szerepe a polgári kori adóigazgatásban*. Levéltári Szemle, 53. 2. szám, 2003, p. 28.

5. Az adónemekről

Az 1886. évi XXII. tc. 33. §-a az összes állami egyenes adót beszámítandóvá tette, a gyakorlatban azonban nem mindegyiket, hanem a földadót, a házadót, a kereseti adót, a tőkekamat- és járadékadót, valamint az általános jövedelmi pótdadót vették számításba.⁹⁸

A kiegyezést követően az országgyűlés 1868-ban alkotta meg az adótörvényeket, melyekkel az osztrák egyenes adórendszer alapjait illesztették a magyar jogrendbe.⁹⁹ Az egyenes vagy közvetlen adók rendszere ebben az időszakban az ún. becslési adókat foglalta magában, vagyis azokat, melyeket meghatározott személyekre, illetve ezek individuális élet-, birtok- és kereseti viszonyaira, adóképességük szerint vetettek ki.¹⁰⁰

A föld- vagy telekadó a legrégebb és legáltalánosabban elterjedt adónem volt, mely a legfontosabb helyet foglalta el az egyenes adók rendszerében. Tárgya volt minden gazdaságilag hasznosítható földterület. Nem voltak a földadó tárgyai például a közutak, a terméketlen és nem művelhető földterületek, a beépített háztelkek és udvarok, a csatornák, a temetkezési helyek vagy a közforgalmú vasutak. A földadó alapja a földbirtoknak a földadó kataszteri alapmunkálatokban feltüntetett kataszteri tiszta jövedelme volt.

A ház- vagy épületadó azon adónem volt, melyet a házak és épületek tulajdonosaira annak alapján vetettek ki, hogy e birtoktárgyak mennyi tiszta hozadékot, illetve haszonértéket nyújtanak nekik. A házadó hatálya alá olyan lakóházak és más állandó jellegű épületek tartoztak, amelyeknek a falazatuk a földben vagy a földön nyugszik.¹⁰¹ A házadó alól mentesültek – többek között – a közintézmények, az egyházi létesítmények, a gazdasági épületek, a királyi udvarhoz tartozó épületek. Az adó megállapítása kapcsán figyelembe kellett venni az épület fekvését, rendeltetését és a használat jogcímét.

A kereseti adót a kézi munkával szerzett jövedelemre, a szabad foglalkozásokból eredő keresetre, a közhivatalnokok fizetésére vetették ki, s így a munkából eredő személyi kereset hozadékának megadóztatására irányult. Olyan tevékenységek tartoztak ebbe a körbe, melyhez nem volt szükséges tőke, hanem a személyi munkaerő, a képesség volt a meghatározó, célja

---

⁹⁸ TAKÁCS TIBOR: *Nyíregyháza legnagyobb adófizetői 1927,1930,1940.*

(Forrás: www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/205-235.pdf; letöltve: 2017. január 13.)

⁹⁹ CSEKŐ Ernő: *Községek, városok helye és szerepe a polgári kori adóigazgatásban.* Levéltári Szemle, 53. 2. szám, 2003, p. 29.

¹⁰⁰ KAUTZ Gyula: *Nemzetgazdaság- és pénzügytan.* Franklin-Társulat, Budapest, 1885, p. 186.

¹⁰¹ TAKÁCS György: *Az adójog kézikönyve.* Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941, p. 60.

pedig nem anyagi produktum előállítására, hanem személyes szolgálatok, erkölcsi javak nyújtására volt.¹⁰²

A tőkekamat- és járadékadókat különösen a kölcsönadott tőkére és főleg a pénzübeli tőkére (pl.: kölcsönkötvények, váltók, részvények kamatai) vetették ki azzal a céllal, hogy a hitelező ezen bevételéből nyert jövedelmét megadóztassák.

A kiegyezést követően bevezetett adórendszer – természetesen több módosítással – lényegében az I. világháborúig működött. 1875-ben került sor egy átfogóbb reformra, az ekkor kialakított rendszer aztán kisebb módosításokkal az 1920-as évekig fennmaradt. /Wekerle Sándor 1909-ben kísérletet tett a magyar adórendszer átalakítására, de ennek életbe léptetését elhalasztották, elemei azonban visszaköszöttek a későbbiekben/. Ez az adórendszer megalapozta a XIX. század végének magyarországi fellendülését, biztos gazdasági alapokat teremtett, fejlődött az ipar, növekedett a társadalmi jólét, virágzott a kultúra.

6. Zárszó

Ahogy arról a tanulmány elején már írtam, a polgári kor közigazgatási átalakítása megkövetelte a korábbi, egyoldalúan nemesi kiváltságú politika változását. A köztörvényhatósági törvény volt az első olyan jogszabály, mely teljeskörűen szabályozta a közigazgatást. A nemesi kiváltságokat biztosító feudális szabályozást felváltotta a nagy vagyonok tulajdonosait „automatikus” képviseleti joggal felruházó virilistörvény, amely tulajdonképpen – egyes források szerint – az 1848-as népképviseleti eszme vereségét is jelentette. A kormányzat a virilizmus bevezetését azzal indokolta, hogy a városi, vármegyei költségekhez legnagyobb mértékben hozzájáruló adófizetőket nem lehet kihagyni a helyi politikából. Az ellenzéki képviselők szerint azonban nem volt elfogadható, hogy valakinek a helyi közéletben biztosított jogai a vagyonával legyenek arányosak. Kifogásolták továbbá azt is, hogy a virilizmussal háttérbe szorul az értelmiség, illetve nemzetiségellenesnek is ítélték a szabályozást.

Tulajdonképpen e rendszer a kevésbé tehetősek egyének háttérbe szorításával, érdemtelenül fojtott el olyan jelentős erőforrásokat, amelyek egyébként a társadalom egészét szolgálták volna. A közösség általános lényegét képező produktív emberi együttműködés egyik alapvető

---

¹⁰² KAUTZ Gyula: *Nemzetgazdaság- és pénzügytan*. Franklin-Társulat, Budapest, 1885, pp. 224–225.

mozgatórugójának, az egyén alkotóerejének az érvényesülését, amely csak akkor teljesezhet ki, és szolgálhatja a társadalmat, ha nem áll egy szűk réteg vagy egy személy elnyomása alatt.¹⁰³

A bevezetésben szóltam arról, hogy az adózás, az adófizetés nyilvánossá tétele nem példa nélküli a magyar történelemben, és talán ez az egyik legegyszerűbb és legkevésbé költséges ösztönző eszköz arra, hogy növeljük az adózási hajlandóságot, illetve visszaszorítsuk az adóelkerülést, a feketegazdaságot. Persze, a virilizmus jogintézménye nem csak egyszerűen az adófizetés közzétételéről szólt és elsősorban nem az adófizetési hajlandóság növelése volt a célja, hanem bizonyos politikai előjogokat biztosított a legnagyobb adófizetők számára. Továbbá, a virilizmus időszakában is találhattunk precedenst arra, hogy egyes polgárok a vagyoni helyzetükre vonatkozó adatok ismertté válása miatti félelem okán nem kérték a választási jegyzékbe való felvételüket. Tehát az adóeltitkolás sem volt teljes mértékben kiküszöbölhető. Ezért úgy vélem, hogy jelenleg nem feltétlenül lenne elegendő a jogkövetésre ösztönzéshez az egyéni adóbevallás titkosságának eltörlése.

„Szeretek adót fizetni. Ez az ára annak, amit a civilizált társadalomért fizetünk.” Ehhez, a Justice Holmes-nak tulajdonított gondolatnak az eléréséhez valószínűleg más ösztönző eszközökre is szükségünk lesz a jövőben.

Felhasznált irodalom

1. BÁNFI Tamás: *Igazságos adó(rendszer) vagy etikus adózó?* Köz-gazdaság: tudományos füzetek, IX. évfolyam, 4. szám, 2014.
2. CSEKŐ Ernő: *Községek, városok helye és szerepe a polgári kori adóigazgatásban.* Levéltári Szemle, 53. 2. szám, 2003.
3. CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig.* Akadémia Kiadó, Budapest, 1976.
4. ERDŐS Ákos: *Felelősség a rendvédelemben, múltban és jelenben.* Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2012.

---

¹⁰³ ERDŐS Ákos: *Felelősség a rendvédelemben, múltban és jelenben.* Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2012, pp. 41–42.

5. FERENCZI Szilárd: *Adatok a kolozsvári virilizmus történetéből (1872–1917)*. (Forrás: eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/26020/EM_2010_1-2_003_Ferenczi_Szilard-Adatok_a_kolozsvari_virilizmus_tortenetebol.pdf?sequence=1); (letöltve: 2017. január 13.)
6. KAUTZ Gyula: *Nemzetgazdaság- és pénzügytan*. Franklin-Társulat, Budapest, 1885.
7. LUKÁCS Ödön: *A virilizmus reformja*. A VÁROS. Közigazgatási, közművelődési és közgazdasági hetilap. V. évfolyam, 48. szám, Városi Könyvnyomda-vállalat, Debrecen, 1908.
8. MAGASVÁRI Adrienn: *Vám- és adószedők a magyar pénzügyi igazgatásban az államalapítástól a kiegyezésig*. RENDVÉDELEM TÖRTÉNETI FÜZETEK 25. (43-44-45-46), 2016.
9. ÖLVETI Gábor: *A virilizmus érvényesülése a debreceni törvényhatósági bizottság szervezetében. /1872-1929/*. (Forrás: hbml.archivportal.hu/data/files/145062062.pdf); (letöltve: 2017. január 13.)
10. SCHWEITZER Gábor: *A fővárosi Törvényhatósági Bizottság újrászervezése 1920-ban*. Tanulmányok Budapest múltjából (32. kötet), 2005.
11. STIPTA István: *Vármegyei reformkonceptiók az 1870:XLII. tc. képviselőházi vitájában*. Állam és igazgatás. 35. évfolyam, 10. szám, 1985.
12. SUBA László: *Tax moral – tax authority – communication*. Hadtudományi Szemle, 2016/2.
13. TAKÁCS György: *Az adójog kézikönyve*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1941.
14. TAKÁCS Tibor: *Nyíregyháza legnagyobb adófizetői 1927,1930,1940*. (Forrás: www.szabarchiv.hu/drupal/sites/default/files/205-235.pdf); letöltve: 2017. január 13.)
15. VÖRÖS Károly: *Budapest legnagyobb adófizetői 1903-1917*. Tanulmányok Budapest múltjából (17. kötet), 1966.
16. VÖRÖS Károly: *Budapest legnagyobb adófizetői 1873-ban (Adalékok Budapest társadalomtörténetéhez a dualizmus korában 11.)* Tanulmányok Budapest múltjából (18. kötet), 1971.

Pártos Csaba: Az ingó dolgok kezelésének, lefoglalásának történeti előzményei

---

Absztrakt

A tanulmány megírásának célja első sorban az a gondolat volt, hogy amennyiben a jelenben a bűnjelkezelést, a lefoglalásokkal kapcsolatos tevékenységet önálló szakterületként szeretnék definiálni, akkor mindenképpen érdemes a múlt ezen tevékenységgel kapcsolatos történeteit, rendelkezéseit, forrásait is feltárni. A tanulmány témájának választása kapcsolódik a szerző mindennapi feladataihoz, hiszen több mint 15 éve foglalkozik vezetőként a NAV, illetve jogelődje, a VP hatósági eljárásai során rendelkezése alá került dolgok kezelésével, jogi sorsuk végleges elintézésével, illetve az azt követő hasznosításával, legnagyobb mértékben ezen belül a bűnjelkezelés stratégiai irányításával.

A tanulmányban bemutatásra kerülnek a különböző korokban az ingó dolgok a hatalom birtokosai általi elvonásának különféle formái, amelyek a jelen korban végzett e tevékenység előzményének tekinthetők. A szerző végső soron arra kíván rámutatni, hogy már a múltban is az eljárások egymást feltételezve követték egymást, vagy akár párhuzamosan is folytak, mint a jelenben, így a lefoglalt dolgok kezelését egy rendszerben érdemes végezni. Ennek nem csak gazdaságossági okai vannak, hanem ez egy önálló szakmai tevékenység, amelynek kapcsolódási pontjai szinte valamennyi napjainkra már önállóvá váló szakterülettel összekötik.

Abstract

The reason why the following study was written was mainly the idea that the history, the orders and sources of evidence management and seizure activities is worth revealing in order to define that area as an independent specialty. The chosen topic is strongly connected to the author's everyday tasks, since he has been dealing with handling goods that were applied under his provision by the National Tax and Customs Administration or its predecessor organ, the Hungarian Finance Guard for more than 15 years. The author has been responsible for finalizing the legal status and the further recovery of those goods as well; especially the strategic management of evidences or exhibits.

The study will present the different forms of withdrawing the movables by the owners of the power at different ages. This can be considered as the background of the contemporary activity.

The author finally intends to denote that the procedures had assumingly followed each other in the past or they had been carried out in paralell as nowadays, so the seized goods should be handled in one single system. It is not supported only by economic reasons but by the fact that evidence management is an independent professional activity that is connected to each and every special field having achieved their autonomy today.

(The historical background of managing and the seizure of movables)

*****

Bevezetés

A büntetőeljárások során a bűnjelkezelés periférikus témának tűnik. A kommunikáció, a sajtó tájékoztatása a bűnjelekről a közvélemény számára első sorban a lefoglalt dolgok mennyiségével kapcsolatos információk. Jó példa a Napi Gazdaság cikke, amely a lefoglalt vágott dohány mennyiségéről ad hírt: *„Megnégyszereződött a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) által lefoglalt vágott és finomra vágott dohány mennyisége, míg 2013-ban ez 6,7 tonát tett ki, addig 2014-ben már 27 tonnát”*.¹⁰⁴ A lefoglalt mennyiségek alakulásának indokainak, esetleges gazdasági, kriminológiai okainak feltárására már nem vállalkozott a cikket író. A későbbi figyelem is a bűnjel további sorsáról az esetek többségében akkor vetődik fel, amikor valamilyen jogsértés történik és ennek okán a bizonyítás válik nehezebbé, egyes esetekben ellehetetlenül. Azonban az államra háruló, a lefoglalt dolgok megőrzésével és kezelésével kapcsolatos óriási feladatot általában el is felejtjük. Amikor a bizonyításról van szó, mégis központi helyet foglal el. Ha konkrét példával akarjuk szemléltetni ennek fontosságát, akkor célszerű a legnagyobb sajtó visszhangot kapott ügy felelevenítése, amely ugyan nem a NAV eljárásához kapcsolódik, de szemléletesen mutatja a lefoglalt dolog kezelésének fontosságát.

Az internetes keresőkbe írt tárgyszó kapcsán Tánzos Gábor büntető ügye merül fel a legtöbbször, amelyben a Legfelsőbb Bíróság (LB) döntött a körmendi gyermekgyilkosság büntetőperében. 1998. április elsején ismeretlen tettes Körmenden, családjá otthonában megölte az iskolából épp hazatérő H. Zsófiát. A gyilkos - vélhetően egy késsel - vágta el a 11 éves kislány nyaki ütőerét. Három héttel később a rendőrség a 19 éves Tánzos Gábert gyanúsította meg a bűncselekménnyel. A körmendi fiatalembert 1999-ben a Vas Megyei

---

¹⁰⁴http://www.napi.hu/ado/megnégyszerezodott_a_nav_atal_lefoglalt_vagott_dohany_mennyisege.593904.html
letöltés:2016.03.12.

Bíróság 14 évi börtönre ítélte, az LB azonban ellentmondásokat talált az eljárásban, s az ítéletet hatályon kívül helyezte. Új eljárás kezdődött, s a megyei bíróság az idén februárban ismét kimondta Tánczos bűnösségét: ezúttal 13 évre ítelték a vádlottat. Az ügy újra az LB elé került.

A bíróság munkáját nehezítette, hogy tanúja nincs a büntettnék, a vizsgálat nem derített fényt az emberölés indítékaira, továbbá a gyilkos eszköz nem került elő. Szagnyom, lábnyom, vérnyom, fognyom, ujjnyom, nyálcseppek, karmolások, sérülések, az áldozat körme alatt talált maradványok nem vallanak a vádlottra. Az ügy perdöntő bizonyítékai az úgynevezett mikroméretű anyagmaradványok. Ezekből lehet arra következtetni, hogy a meggyilkolt kislány Tánczos Gáborral viaskodott a halálos vágás előtt. Az áldozat nadrágján és pólóján ugyanis olyan, szabad szemmel nem látható anyagmaradványokat talált a laboratóriumi vizsgálat, amelyek Tánczos Gábor ruhájáról származnak. Mindez fordítva is igaz, vagyis Tánczos ruháján is meglették az áldozat öltözetének számaradványait. A vádlott védője kétségbe vonta a mikronyomok hitelességét. Az ügyvéd - bizonyos jelekből - arra következtetett, hogy az áldozat és a vádlott ruhái a vizsgálat során érintkeztek egymással. Ezt azonban bizonyítani nincs eszköze a védelemnek. Április 3-ára Tánczost berendelték Szombathelyre, a megyei főkapitányságra, s ott több órán át faggatták. A nyomozók megláttak egy vérfoltot a nadrágján, mire ő azt mondta, hogy a folt a saját vére, s egy korábbi balesetből ered. A nadrágot lefoglalták. 4-én és 5-én újra hosszú órákat töltött a főkapitányságon mint tanú. Közben kiderült, hogy a fiatalember nadrágján talált folt valóban Tánczos vérének nyoma. Április 6-ára is berendelték Szombathelyre Tánczos Gábort, s a kihallgatás végén, éjfél tájt az összes, rajta levő ruháját lefoglalták. Másnap hajnalban a fiatalember ruháját a mikronyomok vizsgálatára hivatott fővárosi laborba szállították. Ugyanazon az autón vitték Pestre az áldozat öltözékét is.

A körmendi gyermekgyilkosság jó példa, hogy a bűnjelkezelés hazai szabályrendszere és gyakorlata nem éppen megnyugtató. Mert például amikor a Vas Megyei Rendőr-főkapitányságról a gyilkosságot követő egy-két napon belül nem küldték el Pestre az áldozat ruháit, akkor azzal nem követtek el szabálytalanságot. A bűnjelkezelés szabályozására kiadott együttes rendelet nem rendelkezik arról, hogy a bűnjeleket mennyi idő elteltével kell eljuttatni a szakértőhöz. Az sincs egyértelműen szabályozva, hogy a bűnjeleket hogyan kell csomagolni. Némegyszer előfordul, hogy a bizonyítékokat lezáratlanul gyűjtik, a nyomozók irodáiban napokig őrizetlenül tárolják, s csak aztán küldik el a laborba. Szükségtelen

bizonygatni, hogy egy nyitott zacskóba tárolt bűnjel mellé bármit be lehet tenni, vagy más dolgokkal keveredhetnek. A legsterilebb eljárás, amikor levasalt műanyag fóliába csomagolják a bűnjeleket. Ám ez sem mondható támadhatatlannak, mert a fólia mérete nem szabványos, így ez a légmentesen lezárt zacskó is felbontható, megrövidíthető, és újra levasalható, persze azok után, hogy a fóliában tartott bűnjel átesne némi machináción. A november elején megkezdődött másodfokú eljárásban egyébként Tánczos védője, Somos Zoltán egy új szakértői véleményre hivatkozva azt kívánta bizonyítani, hogy a mikroszkopikus anyagdarabkák a büntetőeljárás során is átvándorolhattak a vádlott ruhájára. A bíróság azonban elutasította a védőügyvédnek azt az indítványát, hogy a szakértőt meghallgassák. Somos megdöbbenőnek nevezte a testület eljárását, hiszen az eddig elkészült szakértői vélemények között fel nem oldható ellentmondás van.¹⁰⁵

Ebben a konkrét, nagy felháborodást kiváltó ügyben lehet a legszemléletesebben bemutatni a bűnjelek kezelésének fontosságát: hogyan tudták elkülöníteni, mibe csomagolták, mennyi idő alatt kerül szakértőhöz a lefoglalt bizonyítási eszköz. A legkisebb hiba is adott esetben eredendően eldöntheti egy-egy büntetőügynek a kimenetelét, így jelentősége óriási, helyes szabályozása elengedhetetlen a hatékony bűnüldözés szempontjából. Természetesen a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmények nyomozása során ilyen jellegű nyomok foglalására nem kerül sor, azonban számos a társadalom figyelmét felkeltő ügyben a lefoglalási cselekménynek, annak jogkövetkezményének ügyszintű jelentősége van. Szeretném kiemelni, hogy a dolgozatban nem kizárólag a bűnjelkezelés fontosságáról, hanem más a NAV hatáskörébe tartozó egyéb hatósági eljárások során történő lefoglalásokról, és azon eljárások összefüggéseire a foglalt dolog kezelése szempontjából szeretnék rávilágítani. Meg kell azt is jegyezni, hogy a tevékenység, amely dolog elvételét követően hárul a hatóságra nem csak az ügykimenetelére van hatással, hanem a szervezet megítélését is nagyban befolyásolja. Számptalan esetben teszik fel a kérdést a sajtó munkatársai, hogy mi történik a NAV által lefoglalt dolgokkal.

A közvélemény nem tesz különbséget, hogy ezt milyen eljárásban akár jövedéki vagy büntető, vagy fémkereskedelmi hatósági eljárásban került elkobzásra. A megítélés, amelyet a lefoglalt dolog végleges elintézésének módja határoz meg, kijelenthető, hogy visszahat az eredeti ügy megítélésére. Pozitív példaként említhető a karitatív célú felajánlása ezen

---

¹⁰⁵ <http://nol.hu/archivum/archiv-36530-25296> letöltés 2016.03.03

dolgoknak. Szintén említést érdemel, amikor az elkobzott ásványolaj termékek kerültek átadásra 2013-ban:

„A teljes lefoglalt üzemanyag-mennyiséget, több mint 60 ezer litert adott át a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) az árvízi védekezésben résztvevőknek. A NAV minden évben több száz liter üzemanyagot foglal le jövedéki eljárásban. A jövedéki törvény lehetőséget ad arra, hogy katasztrófa, vagy árvíz- és belvív- védekezési készültség esetén a különféle elkobzott üzemanyagok átadhatók legyenek a jogszabályban meghatározott szervezeteknek. Így a NAV a dunai áradás miatt kialakult vészhelyzetre tekintettel a teljes lefoglalt mennyiséget, összesen 62 ezer 456 liter üzemanyagot adott át a védekezésben résztvevőknek. Az üzemanyagot a Katasztrófavédelem és a Honvédség szivattyúiban használják fel.”¹⁰⁶

Természetesen negatív példákat is lehet említeni. A hanyag kezelés a szervezet megítélését negatívan befolyásolja, a következő példa szintén nem a NAV-hoz kötődik: *„A Blikk megtudta, hogy a kiskeleti zsaruk csak olyan értékeket loptak el a bűnjelraktárból, amelyek már megsemmisítésre vártak, vagyis amelyeknek a törvényes határidőn belül nem lett meg a gazdája, vagy ha elő is került, nem tartott igényt holmijára. Annyi már most kiderült, hogy a kábítószerhez nem nyúltak, de azon kívül mindent vittek. Ékszereket, laptopokat, amit csak értek.”*¹⁰⁷ Tehát számos sikeres nyomozás eredményeként előtalált lopott dolgokat a rendőrség megtalálta, az eljárás során lefoglalt, azonban a közvélemény számára kommunikált hír a bűnjelraktárból történő hivatásos jogviszonyban lévők által elkövetett jogsértés, vagyis a hűtlen kezelés. Régebbi időkben sem volt ez másképp, amit az alábbi újságcikk is jól bemutat.

A korabeli újságok oldalain sok különös esetről írtak. Ezek közé tartozott, hogy 1903-ban a keszthelyi adóhivatalban a végrehajtó lefoglalta a hivatal páncélszekrényét. Hogy miként esett meg ez a felettébb szokatlan eset, arról a Budapesti Hírlap számolt be 1903. február 25-én. *„Keszthelyi tudósítónk írja: Ritka eset történt a városban; Hochstädter Sándor dr. ügyvéd Hermán Lajos keszthelyi lakos képviselőjében lefoglalta az adóhivatalban a Wertheim-szekrényt. Az adóhátralékosok, a kiknél már annyiszor foglaltatott a kincstár, nagy kárörömmel fogadták e hirt. A furcsa eset előzménye a következő: A zalaegerszegi pénzügyigazgatóság megbírságolt nemrég több keszthelyi háztulajdonost a házbér összegének*

---

¹⁰⁶<http://nepszava.hu/cikk/652783-lefoglalt-uzemanyagot-adott-a-nav-az-arvizi-vedekezesben-resztvevoknek>

letöltés:2016.03.04

¹⁰⁷<http://www.blikk.hu/aktualis/krimi/alig-hagytak-valamit-a-raktarban-a-tolvaj-zsaruk/lyvyvrp8> letöltés:2016.03.04.

*eltitkolása miatt. Az elitéltek orvoslást kerestek a megbírságolás ellen, a többi közt Hermán Lajos is, a kire a pénzügyigazgatóság 300 korona 30 fillér bírságot rótt ki s ezt az összeget be is kebelezte a házra. Hermán fölebezett a közigazgatósági bírósághoz, a mely a bírságot leszállította 233 korona 10 fillérre. Ezt az összeget a kincstár újra bekebelezte. A háztulajdonos erre kérte a pénzügyigazgatóságot, hogy az első 300 korona 30 filléres bírságot törültesse, amit azonban a pénzügyigazgatóság megtagadott. Hermán ezután beperelte a kincstárt a kétszeres bekebeleztetésért. A bíróság beigazoltnak látta a panaszt, s az alperes kincstárt elmarasztalta a költségekben. Mivel azonban a kincstár nem fizetett, vele is megtörtént az a kis baleset, a mi az adósokat annyiszor éri, hogy megjelent nála a végrehajtó s annak rendje és módja szerint lefoglalta a Wertheim-szekrényt.*¹⁰⁸

Ahogy a tanulmány címe, és ahogy a fenti idézet is utal rá már az 1900-as években az adóhatóság eljárásai során számos más esetben is végez lefoglalásokat, ingóságokat von el az eljárással érintettektől. Az elvont dolgok kezelése függetlenül az eljárás megindításának jogi háttérétől és indokától sok esetben azonos. Arra szeretnék rámutatni végig tekintve az eljárásokat, hogy a rendelkezés alá vont dolgok kezelése, végleges elintézése azonos és nem csak a hasonló szabályozások okán, hanem talán ami a legfontosabb az, hogy a NAV eljárásai összefüggenek, gyakran a lefoglalt dolog oldaláról nézve több jogszabályi előírás rendelkezéseit kell figyelembe venni.

Az írás célja tehát a rendelkezés alá vett dolgok lefoglalásának kezelésének, illetve végleges sorsának elintézési módjának bemutatása, valamint annak, hogy a NAV hatáskörében lévő eljárások egymást gyakran követik, akár párhuzamosan is folynak, valamint az elkobzás, vagy értékesítés elrendelését követően figyelemmel kell lenni a szintén NAV hatáskörben lévő ágazati jogszabályokra. Ebben az esetben természetesen akár arra a következtetésre is el lehet jutni, hogy egy szervezetten belül ezt a tevékenységet érdemes egy egységként kezelni, rendszerben gondolkodni róla és olyan szabályzókat alkotni, amelyek jól kezelik az átfedéseket és a rendelkezésre álló erőforrásokat hatékonyan használják ki.

---

¹⁰⁸ Újsághír forrása: Budapesti Hírlap – 23. évfolyam, 55. szám – 1903. február 25. - 8. oldal

Korabeli források

A bevezetőben említett szerteágazó NAV eljárások a büntető eljárástól az adóvégrehajtáson át, a jövedéki törvényben foglalt ellenőrzéseket követő lefoglalásokig a múltba való visszatekintés során is érdemes szemezni mindazon emlékek között ahol a hatalom birtokosai dolgokat vonnak el és rendelkeznek vele a bűncselekmény bizonyítása, vagy adóság törlesztése, vagy a keletkezett kár megtérítése érdekében. Természetesen e történeti áttekintés első sorban a büntetőeljárásokhoz kapcsolódó lefoglalásokra tud visszatekinteni, kutatásaim során azonban találtam forrást mai szóhasználattal élve jövedéki törvénysértések során történő lefoglalások szabályozásáról, valamint a lefoglalt dolgok kezeléséről szóló korabeli rendelkezést is.

Egy jogterület történeti áttekintésekor megkerülhetetlen a római jog vizsgálata. Az ókori római jog nem szabályozta kielégítően a kártérítést, és nem vált el egymástól a károkozás polgári jogi szankciója, a kártérítés, illetve a büntetőjogi szankció, a büntetés, hiszen a római jogban a büntetőjog nem volt külön jogág.¹⁰⁹ Részletes szabályokat találunk a perbeli eljárásra, ahol a bíró számba veszi a bizonyítékokat. A bizonyítási eljárás a pernek az a szakasza, amelyben a bíró számba veszi a bizonyítékokat, és azokat mérlegelve alkotja meg az ítélet alapjául szolgáló tényállást. A bizonyítékok a következők lehetnek: a) a felek esküje (iuramentum), b) a tanúk vallomása (testimonium), c) a bíróság előtt felmutatott okiratok (instrumenta), d) bizonyos tárgyak szemléje¹¹⁰. Szintén római jogi eljárásjogi önálló szabályozás a végrehajtás. Ezen esetben a lefoglalt tárgyat nem bizonyítás eszközeként használja fel, hanem a jogerős ítéletben foglalt marasztalás kikényszerítésének jogszabályban előírt módját értjük alatta.

A római perrend három történeti változatának megfelelően háromféle végrehajtási eljárása ismeretes. A civiljog perrendjének az ún. személyi végrehajtás felelt meg, amely szigorú, majd utóbb enyhébb feltételek mellett mintegy az adós testére irányult (a vagyoni végrehajtás ekkor még csak kivételesen érvényesült); *b*) a praetori és a császári perrendben előtérbe került a vagyoni végrehajtás, amely *a*) a praetori edictumok szerint az adós egész vagyonára kiterjedő, tehát univerzális, *β*) a császári rendeletek értelmében pedig az adós egyes

---

¹⁰⁹ POKOL Béla: *Középkori és újkori jogtudomány*. Az európai jogi gondolkodás fejlődése, Budapest, Dialóg-Campus, 2008.; KAJTÁR ISTVÁN: *Egyetemes jogtörténet*. I. Pécs, Dialóg-Campus, 1997.;

¹¹⁰ FÖLDI András és HAMZA Gábor: *Római Jog története és intézüciói*, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2015. 158 oldal.

vagyontárgyaira terjedő, vagyis szinguláris végrehajtás volt. A személyi végrehajtást azonban a fejlődés ellenére a vagyona irányuló végrehajtás e két formája sem tudta teljesen kiszorítani.¹¹¹

Hazai történeti fejlődés 1945-ig

Számunkra talán a legérdekesebbek a magyar nép emlékei, ahol a történetének legkorábbi korszakait vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy megbízható adat nem áll rendelkezésre az akkori büntetőeljárásról illetve ezen keresztül a vizsgált kérdéstről sem. Első királyaink korából már azonban fellelhetőek adatok. Az Árpád-házi királyok korának perjoga a frank birodalom Karolingi korszakában érvényes germán eljárásjog hatása alatt fejlődött ki. Ekkor határozottan vádrendszerű volt a büntetőeljárás. Néhány kivételtől eltekintve (például, a tolvajok feljelentése kötelező volt és ezeket az ügyeket a király követe nyomozta ki) az eljárás csak a sértett vádjára indult meg. A vád előterjesztése III. Béla után írásban történt, az ezt megelőző időszakban azonban szóban. Ezt egy szigorú formákhoz kötött idézés követte.

A terhelt szabadon védekezhetett, a védelem teljesen szabad volt. A vádlott eleinte mentő tanúkkal, később tisztító esküvel, eskütársakkal (számuk 3-12 volt), istenítélettel (pl: vaspróba, ez volt a leggyakoribb) vagy perdöntő bajvívással tisztázhatta magát a vád alól. A tárgyalások a nyilvánosság, közvetlenség és szóbeliség elvei alapján folytak és III. Béla óta jegyzőkönyv is készült a tárgyalásokról. Abban az esetben, ha a felek nem tudtak kiegyezni, a bíróság hozta meg az ítéletet. Magán és vérbosszúra vonatkozó korlátozó törvényeket I. István és I. László is kiadott. Sokszor a bűnös az eljárás alatt meg is válthatta magát a büntetés alól, kivéve az ismételt lopás esetét. Az eljárás menete voltaképpen az idézésből és a szóbeli tárgyalásból állt, amely során a bizonyítékok felvétele is megtörtént. Az írásbeli idézés bevezetése előtt a bíró pecsétjének megküldése helyettesítette a későbbi idézőlevelet. Ha tüzesvas próbára került sor, akkor az ítélet a próba eredményétől függően 3-4 nappal később született meg.

Könyves Kálmán az istenítéleteket később annyiban korlátozta, hogy a próbák elvégzését csak a püspöki székhelyeken engedélyezte.¹¹² Az 1486. évi decretum maius¹¹³ és az ezt

---

¹¹¹ FÖLDI András és HAMZA Gábor: Római Jog története és inténciúi, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2015 A végrehajtási eljárás 13. fejezet 1. 161.old.

¹¹² http://jesz.ajk.elte.hu/dobos15.html#_ftnref16 DOBOS József: A büntetőeljárás történeti fejlődésének vázlata az 1896-os első kódexig letöltés:2016.03.09

követő törvények értelmében a várispánnak, a nádornak és az országbírónak hivatali kötelességévé válik a gonosztevők felkutatása és megbüntetése. Ezzel előtérbe kerül a nyomozó elv alkalmazása és elismerése. A tárgyalás előkészítésének szakasza még ekkor sem volt ismert, a vádlott a formai követelményeknek megfelelő idéző levélen keresztül volt a szóbeli, közvetlen és nyilvános tárgyalásra meghívva, bár az el nem fogott elkövetőket távollétükben is elítélhették. A bizonyítási eszközök között szerepelt e korban is a tanú vallomásokon kívül az eskü és a tisztítóeskü. A XVIII. század végén a felvilágosult abszolútizmus időszakában kezdődnek el azok a társadalmi és ideológiai folyamatok, amely a jogrendszer változásához vezettek a maihoz közelítő értelemben tekintenek a vétkes magatartására, magatartásokra és azok üldözésére is. Ebben a folyamatban alapvető szerepet játszott a természetjog és a felvilágosodás eszméinek a terjedése.

Nagy hatással bírt az 1789. évi francia polgári forradalom, amelynek során eltörölték az inkvizíciós eljárást (eltörlését Magyarországon 1790-ben iktatták törvénybe), és ez megnyitotta az utat a bűnügyi vizsgálati módszerek előtt. A tudományágak rohamos fejlődése azok kapcsolatának kialakulása, az ismeretanyag bővülése, a bűnügy területén is megjelentek. A társadalmi feszültségek és a bűnözés megváltozott formái hozták létre a bűnüldöző szervezeteket, és a büntetőeljárás, a bizonyítási eljárás fejlődését. A természettudományok ugrásszerű fejlődése indította el a jogtudomány területének formálódását illetve e két terület kapcsolata folytán létrejön az, amit ma tudományosan megalapozott kriminalisztikának nevezhetünk. Az első jellegzetesen kriminalisztikai módszerek az ujj- és véryomok, valamint haj vizsgálata volt, amelyet természetesen az eljárás során le kellett foglalni. Ezt követően azonban a többi más jellegzetesen kriminalisztikai szakterület is kialakult.

A bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk¹¹⁴ rendelkezett a tárgyi bizonyítási eszközök kezeléséről. Ezt megelőzően is voltak szabályozók, mint pl. a Magyar Királyi Igazságügyi Minisztériumnak 1872. június 30-án 19761. szám alatt kelt körrendelete a bűnvádi eljárás céljából lefoglalt pénzeknek a bíróságnál őrzése iránt. Az akkori jogszabályok szerint¹¹⁵ a bírói letétek nem ugyanazon pénzjegyekben kerülnek megőrzésre, mint ahogy

---

¹¹³<http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/Matyas1486dekretum.htm> I. Mátyás 1486. évi dekrétuma letöltés 2013.03.08

¹¹⁴ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> Ezer év törvényei letöltés 2013.03.10.

¹¹⁵ Rendeleték Tára 1872. évi 5872. szám alatt kiadott pénz- és igazságügy miniszteri rendelet az Állami kincstár által kamatoztatott bírói letétek gyümölcsöztetéséről

azokat a pénztárba helyezték. „Viszont „nehogy a bűnvádi eljárás eredménye meghiúsíttassék vagy megnehezíttassék; figyelmeztetem a bíróságokat, hogy oly pénzek - melyeknek ugyanazon darabokban való megőrzése, a vizsgálat sikerére nézve szükséges – például: ha tolvajság által károsított, a tőle ellopott bankjegy seriesét és számát, vagy annak különös jelét megjelöli, s a vizsgálat folyamában, az ekként megjelölt pénznemeknek lefoglaltatása elrendeltetett, nem helyezendők el ezek az adóhivatalban, hanem a bíróságoknál őrzendők meg.”¹¹⁶

Az 1885-ös rendelet alapján a postai küldeményeket a büntettekben és súlyosabb vétségekben eljáró törvényszéki bírák és vizsgálóbírák jogosultak lefoglalni.¹¹⁷ Az 1888-as rendeletek a lefoglalásra jogosultak köre kibővül az eljáró királyi ügyészekre (alügyészekre) és a törvényszékekre is.¹¹⁸ Szintén említésre érdemes példa ebből az időszakból egy 1884-es törvénycikk¹¹⁹. A 1884. évi XXI. törvénycikk a szeszadóról, valamint sajtolt élesztőnek a szesztermeléssel együttes készítésének megadóztatásáról és a sajtolt élesztő után eső behozatali vám felemeléséről szóló törvényben találunk említést lefoglalásról. Az említett törvény 91.§-a így rendelkezik: „A pénzbüntetés biztosítása. Kihágási esetekben, midőn a pénzbüntetés a fogyasztási adó nagyságától függ a kihágás tárgya a kiszabandó pénzbüntetés biztosítására zálogul szolgál, és pedig olyformán, hogy azon esetre, ha a pénzbüntetést az illető fél le nem fizetné, a kihágás tárgya elárvereztessék és annak árából a megrövidített adó levonása után mutatkozó többlet a pénzbüntetés fedezésére fordítassék.”¹²⁰

A hivatkozott részlet jó példa arra, hogy a XIX. század második felétől pontosan meghatározott esetekben a vámhatóság a pénzbüntetés biztosítására lefoglalhatta a „kihágás tárgyát”, és amennyiben a „pénzbüntetést az illető fél le nem fizetné” akkor az értékesíthető. Szemléletesen mutatja meg a példa, hogy a hatóság nem büntető eljárásában, hanem az adó és az esetleges bírság fedezetéül dolgot von el az adóستól, és annak sorsáról is rendelkezik a

---

¹¹⁶ Rendeletek Tára 1872. évi 19761. szám alatt kelt Magyar Királyi Igazságügyi Minisztériumnak körrendelete

¹¹⁷ A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi miniszter 1885. évi 25,583 szám alatt kelt rendelete a postai küldemények lefoglalása tárgyában

¹¹⁸ A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi miniszter 1888. évi 38,021. szám alatt kelt rendelete a büntettek és a királyi törvényszékek hatáskörébe utalt vétségek eseteiben a postai küldeményeknek és táviratoknak lefoglalása, illetve kiadása, továbbá az azok feladásáról és kézbesítéséről szóló adatoknak a posta- és távirdahivatalok részéről való kiszolgáltatása tárgyában.

¹¹⁹ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6145> 1884. évi XXI. törvénycikk a szeszadóról, valamint sajtolt élesztőnek a szesztermeléssel együttes készítésének megadóztatásáról és a sajtolt élesztő után eső behozatali vám felemeléséről 2016.03.10.

¹²⁰ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6145> 1884. évi XXI. törvénycikk 91.§. a szeszadóról, valamint sajtolt élesztőnek a szesztermeléssel együttes készítésének megadóztatásáról és a sajtolt élesztő után eső behozatali vám felemeléséről 2016.03.10.

jogszabály. Kiemelten fontos forrás a lefoglalás jogi szabályozásának történetéhez a kiegyezés utáni időszakban az Igazságügyi Közlöny, 1892 (1. évfolyam) 1892-11-04 / 12. száma, (1. számú melléklet) amely tartalmazza a Szilágyi Dezső igazságügy miniszter által kiadott rendeletet a bíróságok büntető ügyvitele tárgyában. 1892-ben a Magyar Királyi Igazságügy-miniszter rendelete, már rendelkezett arról, hogy a büntető ügyben eljárók teendői közé tartozik „mindazoknak a tárgyaknak a kipuhatólása, lefoglalása és megőrzése, melyek a vizsgált büntetendő cselekményből származnak, vagy annak bizonyítékául szolgálhatnak”.¹²¹

A lefoglalt dolgokkal kapcsolatos legfontosabb teendők röviden az alábbiak: rendelkezni kell a lefoglalt tárgyakról, mint például a tulajdonosnak vagy birtokosnak történő visszaadásról, meghatározza a bűnjel-jegyzék kötelező felvételét, a készpénz vagy értéktárgyak kezeléséről, valamint a lefoglalt lőfegyverek és mérgek tárolásáról is. Alapkövetelményként meghatározza a bűnjelkezelés elsődleges célját, mégpedig hogy a lefoglalt tárgyak „*változatlanul fenntartassanak, hogy azokról a büntetendő cselekmény nyomain el ne enyésszenek, s hogy kicseréléstől és azonosságuk megállapítását nehezítő minden eshetőségtől megóvva maradjanak.*”¹²² Az előzetes értékesítésre is lehetőség van az „ügyviteli szabályban” a gyorsan romló, vagy olyan lefoglalt tárgyak esetében, amelyek tárolása túl nagy terhet jelentene és a tulajdonosnak vagy birtokosnak sem adhatók vissza. A dolog értékesítésére a királyi ügyész és a tulajdonosok meghallgatása után nyilvános árverésen került sor.¹²³

A rendelet mellékletében nyomtatvány mintát is biztosít így kötött formájú lesz a „*bűnjel-jegyzék*” (2. számú melléklet) valamint a bűnjelek nyilvántartására szolgáló „*IV minta Bűnjelek nyilvántartási könyve. A 74§-hoz*” egységes adattartalommal és formával bír. A lefoglalások történeti aspektusával Herke Csongor és Takács István is foglalkozott,¹²⁴ végigkövették a lefoglalás szabályait az 1896. évi XXXIII. törvényekktől¹²⁵ egészen napjainkig.

¹²¹ http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Igazsagugyi_Kozlony_1892/?pg=424&layout=s A magyar királyi igazságügy miniszter 1892. évi 4510/I.M.E. szám alatt kelt rendelete a bíróságok büntető ügyvitele tárgyában 65.§ letöltés:2016.03.10.

¹²² http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Igazsagugyi_Kozlony_1892/?pg=424&layout=s . A magyar királyi igazságügy miniszter 1892. évi 4510/I.M.E. szám alatt kelt rendelete a bíróságok büntető ügyvitele tárgyában 70§ letöltés:2016.03.10

¹²³ http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Igazsagugyi_Kozlony_1892/?pg=424&layout=s 2016.03.10. A magyar királyi igazságügy miniszter 1892. évi 4510/I.M.E. szám alatt kelt rendelete a bíróságok büntető ügyvitele tárgyában 72§ letöltés:2016.03.10.

¹²⁴ HERKE Csongor – TAKÁCS István: A lefoglalás megszüntetésének egyes kérdései. (Társszerző: Takács István) In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk.): Gazdasági büntetőjogi tanulmányok. Pécs, 2005. 144-164. o.

¹²⁵ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> 1896. évi xxxiii. törvény cikk a bűnvádi perrendtartásról letöltés:2016.03.10.

Az 1896. évi büntető perrendtartásról szóló törvény meghatározta már a lefoglalás alá eső dolgokat 169. §-ban: „Azokat a tárgyakat, melyek a büntető törvények szerint elkobzandók, vagy a bűnvádi eljárásban bizonyításra felhasználhatók, le kell foglalni és birói őrizet alá venni vagy megőrzésüket másképpen biztosítani. Találunk a törvényben speciális jogi szabályozás alá eső dolgok lefoglalásakor követendő eljárásra is utasítást: „Azok a közszolgálati iratok és egyéb tárgyak, melyek közszolgálati titkot képeznek vagy melyek nélkül a közszolgálat el nem látható; a mennyiben a bűnvádi eljárásban bizonyításra felhasználhatók, jegyzőkönyvbe veendő és az illető polgári vagy katonai hatóság őrizetében hagyandók.”

Az elkobzandó tárgyakról a 1878. évi V. törvénycikk, a Magyar Büntetőtörvénykönyv az úgy nevezett Csemegi Kódex 61§. rendelkezett: „Azon tárgyak, melyek a büntett vagy vétség által hozattak létre, ugyszintén azok, melyek a büntett vagy vétség elkövetésére szolgáltak, - a mennyiben a tettes vagy a részes tulajdonai, elkobzandók; ha pedig azoknak birtoklása, használása vagy terjesztése különben is tiltva van: akkor is elkobzandók és megsemmisítendő, ha másnak tulajdonát képezik”. A Csemegi-kódex az 1878. évi V. törvénnyel színre lépő büntető törvénykönyv, az első magyar nyelvű, átfogó büntetőjogi szabályozást tartalmazó törvénykönyv volt Magyarország történelmében, amelynek általános része 1951-ig, különös része pedig 1962-ig maradt hatályban. Visszatérve az eljárásjogi kérdésekre különös hangsúlyt fektet a törvényalkotó arra, hogy a lefoglalás elrendelése esetén a dolog birtokosát először felszólították, a tárgy „kiadására” vagy is a hatóságnak történő átadásra: 170.§. „Ha a birtokos vagy birlaló a kiszolgáltatást megtagadja és a lefoglalandó tárgy házkutatás útján sem szerzhető meg, a birtokos vagy birlaló ezer koronáig terjedhető és elzárásra átváltoztatható pénzbüntetés alkalmazásának terhe mellett felhivandó a tárgynak rövid záros határidő alatt leendő kiadására”¹²⁶. A letartóztatás „azonnal megszüntetendő, mihelyt a birtokos vagy a birlaló a kívánt tárgyat kiadja, vagy lefoglalását lehetővé teszi, vagy annak lefoglalása más úton sikerül.”¹²⁷

A titkos vagy a közszolgálat számára elengedhetetlenül fontos iratok lefoglalásának egyedi szabályozásán kívül önálló pontban azon belül két szakaszban is rendelkezik az akkori

---

²³ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> 1896. évi xxxiii. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról letöltés:2016.03.10.

¹²⁷ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról 170.§letöltés:2016.03.10.

jogalkotó a „ b) *Levelek, táviratok és egyéb küldemények lefoglalásáról*”.¹²⁸ A postai küldemények első sorban mint bizonyítás eszköze jelenik meg, „*melyekből alaposan következtethető, hogy a hozzá intézett vagy tőle származó levelek, táviratok és egyéb küldemények ellene vagy terhelt-társa ellen bizonyítékul szolgálhatnak; azok lefoglalhatók*”²⁵, és kötelezettséget ró a postai szolgáltatást végzőkre nézve: „*és a posta- és táviró-hivatalok, valamint egyéb szállító vagy fuvarozó intézetek kötelesek azokat kiadni.*”¹²⁹ A törvénycikk a bűnvádiperrendtartásról bűnjelkezelésre vonatkozó rendelkezéseket is tartalmaz, amelyek napjainkban is szinte azonosan hatályos rendelkezéseket írnak elő. 183. §. – 184.§ „*A lefoglalt tárgyak a lefoglalásról felvett jegyzőkönyvben tüzetesen leírva felsorolandók, azután, a mennyire minőségek engedi, külön borítékba, vagy megfelelő tartóba teendők s hivatalos pecséttel és lehetőleg a lefoglalást szenvedettnek, illetőleg megbizottjának vagy a részére kirendelt képviselőnek pecsétjével is lezárandók. A lefoglaló hatósági közeg azokat rendszerint magával viszi, esetleg megőrzésökről másként intézkedik. A tartó felbontása a terheltnek vagy megbizottjának vagy a részére kirendelt más képviselőnek jelenlétében történik. Iratok lefoglalásánál gondoskodni kell arról, hogy tartalmukról az erre törvény szerint jogositottakon kívül más ne szerezzen tudomást.*”

A lefoglalt tárgyokról - azokat beazonosítható módon - jegyzőkönyvet kellett készíteni, a tárgyakat pedig lehetőleg külön borítékba vagy megfelelő tartóba tenni, ezt pedig hivatalos pecséttel, valamint a lefoglalást szenvedettnek a pecsétjével lezárni. A további eljáráshoz nem szükséges tárgyak sorsáról a büntető perrendtartás 187.§-a akként rendelkezik, hogy főszabály szerint annak kell a dolgot visszaadni, aki azt a lefoglalás foganatosításakor birtokolta, feltéve, hogy más nem tart rá igényt. Az átvételre jogosított egyén elvitelükre záros határidő kitűzése mellett végzéssel, illetve hirdetmény útján volt felszólítandó. Ha a tárgyat a jogosult nem vitte el, az bírói árverésen eladható volt, és a befolyt vételár letétele volt kezelendő. A romlásveszélynek kitett vagy csak jelentős költség mellett őrizhető tárgyak szükség esetén azonnal értékesíthetőek voltak.¹³⁰ A büntető perrendtartás életbeléptetése alkalmából rendeletek is megjelentek. A Magyar Királyi belügyminiszternek az 1899. évi 130. számú körrendelete a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére utasítás

¹²⁸<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádiperrendtartásról 171.§. letöltés:2016.03.10.

¹²⁹<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádiperrendtartásról 171.§. letöltés:2016.03.10

¹³⁰<http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650> 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádiperrendtartásról 171.§. letöltés:2016.03.10

formájában rendelkezett a bűnjelek megszerzéséről és biztosításáról.¹³¹ A rendőri hatóságnak joga és egyben kötelessége is a bűnjelek megszerzése és biztosítása, illetve ez a rendelet rendelkezett a rendőri hatóság lefoglalással kapcsolatos jogairól és annak foganatosításáról, a bűnjelek rendőri hatóság általi kezeléséről.

A Magyar Királyi Igazságügy-miniszternek 1899. évi rendelete és a Királyi Ügyészségi utasítás a bűnjelek ügyészségi kezeléséről rendelkezett az előzőekhez hasonlóan.¹³² Folytatva azon gondolatmenetet, amely szerint már nem csak büntető eljárás során foglalt le a XIX. században a hatóság, más törvényeket is meg kell vizsgálni. A Csemegi Kódex kiadását követő a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról 1879. évi XL. törvénycikk¹³³: „§ Kihágást képez azon cselekmény, melyet: 1. a törvény, 2. ministeri rendelet, 3. a törvényhatóság, vagy 4. törvényhatósági joggal fel nem ruházott szabad királyi város, vagy rendezett tanácscsal bíró város által kiadott szabályrendelet, kihágásnak nyilvánít. Ugy a ministeri rendelet, mint a szabályrendeletek csupán valamely rendőri tilalomnak vagy rendelkezésnek megszegését minősíthetik kihágásnak.”

A mai szabálysértési eljárásjog elődjének érdekes és egyben lefoglalási eljárást szabályozó VIII. fejezete a második részben található, amely azonban egy konkrét jogellenes magatartás tanúsításakor rendel el lefoglalási kötelezettséget. Ez a szabályszegés nem más, mint a ma is a NAV hatáskörében lévő : „ (2) Szerencsejáték által elkövetett kihágások”¹³⁴. A kihágás elkövetési módja pedig: 87.§. „A ki nyilvános, vagy a közönségnek nyitva álló helyen, szerencsejáték-vállalatot tart, valamint az is, a ki a vállalkozót a szerencsejáték üzésében segíti: két hónapig terjedhető elzárással és háromszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.” A vizsgált téma szempontjából pedig releváns forrás a törvény 90. §-a, amely alapján az eljáró szerveknek lefoglalási kötelezettséget ír elő: „A jelen fejezet eseteiben mindig lefoglalandó azon pénz is, mely a szerencsejáték céljából kitéve találtatik, valamint mindazon eszközök is, melyekkel a szerencsejáték üzetik, vagy melyek e célra használtatnak.”¹³⁵

¹³¹ A magyar királyi belügyminiszter 1899. évi 130,000 számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk életbeléptetése alkalmából a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kibocsátott Utasítás tárgyában.

¹³² A magyar királyi igazságügy miniszter 1899. évi 4.600. I.M.E. számú rendelete a királyi ügyészségi utasítás kibocsátása tárgyában

¹³³ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5870> 2016.03.11.

¹³⁴ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5870> 1879. évi XL. törvénycikk VIII. Fejezet címe. 2016.03.11

¹³⁵ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5870> 1879. évi XL. törvénycikk 90.§.. 2016.03.11

Az előzőekben vizsgált 1879. évi XL. törvénycikk a lefoglalt bűnjelek kezelésével kapcsolatban önállóan nem szabályoz, de visszautal az akkor hatályos a dolgozatban már idézett Csemegi Kódex előírásaira: „25. § A büntető-törvénykönyv 60., 61. és 62 §-ban meghatározott mellékbüntetések, az ott megjelölt feltételek alatt, kihágási esetekben is alkalmazhatók....Mennyiben van a büntető-törvénykönyvben megállapított eseteken kívül is egyes esetekben elkobzásnak helye: a különös részben állapittatik meg.”¹³⁶ Érdekes bizonyítékot találni arra, hogy már ebben az időszakban egyes bűncselekmények nyomán lefoglalt bűnjelet más hatóságnak adott át a nyomozóhatóság kezelésre.

A Budapesti Hírlap 1888. év VIII. évfolyamának 33. száma¹³⁷ az alábbi estről számolt be. A cikk az Adóhivatal hamis bankjegyei címmel jelent meg a cikk 1888. november 29-én: „Több Ízben irtunk már a sárkereszturi (Pehérm.) bankjegyhamisító bandáról, melyet Kovács csendőrfőhadnagy csipett el. Ebben az ügyben hallatlan fordulat állt he, melynek következtében az ügy egyszerűen megszűnt létezni. A páratlan esetről székesfehérvári tudósítónk a következőket jelenti: E bankjegyhamisítási bűnperben a budapesti kir. törvényszék lévén illetékes bíróság, Sárközi Kálmán székesfehérvári vizsgálóbíró az összes iratokat a bűnjelként lefoglalt bankjegyekkel együtt e hó 24-én felküldte „mint pénzeslevelet“ a budapesti törvényszékhez. A kir. bíróságoknál meghonosított kezelésnél fogva a pénzeslevelek nem az iktató hivatal, hanem az adóhivatal által vétetnek át és csak miután a tartalom átvételét az aktára rávezeti, kerül az ügydarab az iktató hivatalba és innen az elnökhöz kiosztás végett. Minthogy a sárkereszturi ügyben a bűnjelt képező bankjegyek sem külön lepecsételve sem „Bűnjel“ jelzéssel ellátva nem voltak, a budapesti adóhivatal a pénzt átvette, betette a Wertheim-szekrényébe és onnét egyszerűen forgalomba bocsátotta. Az a körülmény, hogy az adóhivatal pénztári tisztviselői a pénzt az átvételkor nem találták gyanúsnak, sőt ki is adták, nagyon is azt bizonyítja, hogy a Kovács csendőrfőhadnagy által hamisaknak vélt 1 és 10 forintosok nagyon jók voltak. A dolog ily állása mellett, a budapesti kir. törvényszék vizsgálóbírója — tekintettel arra, hogy bűnjel többé nincs — a letartóztatott három sárke- reszturi lakos szabadlábra helyezését volt kénytelen elrendelni és ezek tegnap a székestehérvári központi fogházból el is bocsáttattak.”¹³⁸

---

¹³⁶ <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=5870> 1879. évi XL. törvénycikk 25.§. 2016.03.11

¹³⁷ [http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1888_11/?query=SZO%3D\(b%C5%B1njel\)&pg=388&layout=s](http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1888_11/?query=SZO%3D(b%C5%B1njel)&pg=388&layout=s)
Budapesti Hírlap 1888. év VIII. évfolyamának 33. száma

¹³⁸ [http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1888_11/?query=SZO%3D\(b%C5%B1njel\)&pg=391&layout=s](http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/BudapestiHirlap_1888_11/?query=SZO%3D(b%C5%B1njel)&pg=391&layout=s)
Budapesti Hírlap 1888. év VIII. évfolyamának 33. száma

Az írás bizonyíték a mai is aktuális problémára, amely szerint a hatóságok közötti lefoglalt tárgyak vagy akár pénz kezelésre történő átadása milyen problémákhoz vezetnek. Jól látszik, hogy egy eljáró hatóság rendelkezik a legtöbb információval a dolog tekintetében is, és annak kezelésének elválasztása az adott ügytől milyen félreértésekhez vezetett napjainkhoz hasonlóan a XIX. század végén is. Ezen időszak modernnek számító szabályozottságára utal a Magyar Királyi Állami Számvevőszék az Államháztartás, Államvagyon és Állami Adósságok kezelése körül az 1902. évben szerzett tapasztalatairól szóló Jelentése az 1902-évi Zárszámadásról (3. számú melléklet). A „XIV. fejezet. Igazságügyi ministerium 2. czim. Királyi törvényszékek és járásbíróóságok.” külön rovatot szentel az előirányzat keretén kívül utalványozott összegekről, amelyek *„összeből 8 K egy törvényszéknél elveszett bűnjel, — 1.230 K 29 f pedig bírósági végrehajtók által elsikkasztott, valamint járásbíróági elnöki letétből ellopott pénzek megtérítéseül, végül 146 K 26 f egy volt bírósági díjnak sikkasztási ügyében felmerült perköltség fejében utalványoztatott.”*¹³⁹(4. számú melléklet) Milyen következtetést lehet levonni a Magyar Királyi Állami Számvevőszék jelentéséből? Az egyik, hogy az akkori jogalkalmazók a lefoglalt dolgokkal való kezelést szigorú szabályrendszerben végezték, illetve a letét fölött pénzügyi felügyeletet gyakorolt a Számvevőszék. És természetesen a jelentésből azt is megállapíthatjuk, hogy a kezeléssel kapcsolatban akkor is követtek el bűncselekményeket, amelynek a pénzügyi következményeiért az állam vállalt felelősséget.

Lefoglalások a szocialista jogrendtől napjainkig

A következő fontos állomás időben nagy ugrással az 1951. évi III. törvény az első szocialista rendszerben született büntető perrendtartás, amely úgy is fölfogható, mint a két világháború közötti és az 1945-öt követő jogalkotás során lepusztított 1896-os büntető perrendtartás maradványa, bár a miniszteri indoklás eredeti, szovjet mintára utalt. Önállóan meghatározta a lefoglalandó dolgok, illetve a tárgyi bizonyíték fogalmát amely az ügyben az a dolog, amelyet a bűncselekmény elkövetésénél eszközül használtak, amelyre vonatkozóan a bűncselekményt elkövették, vagy amelyet a bűncselekmény hozott létre, továbbá minden olyan egyéb dolog is, amely a bűncselekményeknek vagy elkövetőjének felderítésére alkalmas.¹⁴⁰

---

¹³⁹ Magyar Királyi Állami Számvevőszék Jelentése az 1902-évi Zárszámadásról, valamint az Államháztartás, Államvagyon és Állami Adósságok kezelése körül az 1902. évben szerzett tapasztalatairól

¹⁴⁰ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 65.§. (2)

Egyértelműen meghatározta a lefoglalt dolog kezelőjének körét is. A tárgyi bizonyítékokat az ügyben eljáró hatóság őrzi (bűnjelek). Ha a tárgyi bizonyíték őrizetbe vételre nem alkalmas vagy őrizetbevétele nem szükséges, a bűncselekménnyel kapcsolatos adatokat tartalmazó leírását kell az iratokhoz csatolni.¹⁴¹ A lefoglalás, mint eljárási cselekmény végrehajtását önálló címben tárgyalja. Le kell foglalni azokat a dolgokat, amelyek az ügyben tárgyi bizonyítékul szolgálnak, továbbá azokat, amelyek a törvény értelmében elkobzás alá esnek, vagy az eljárás során előkerült olyan dolgokat, amelyek más bűncselekmény tárgyi bizonyítékai, vagy amelyeknek birtoklása jogszabályokba ütközik.¹⁴²

A Csemegi Kódex alapjain szintén külön kitér arra, hogy a leveleket és táviratokat - amíg azokat a címzettnek nem kézbesítették - csak az ügyész írásbeli határozata alapján lehet lefoglalni. A határozat kiadásáig csupán visszatartásuk iránt lehet intézkedni.¹⁴³ A lefoglalás végrehajtását követően a lefoglalt dolgot a hatóság bűnügyi letétbe helyezi. Ha a dolog erre nem alkalmas, illetőleg más fontos ok a helyszínen hagyás mellett szól, megőrzése iránt más alkalmas módon kell intézkedni.¹⁴⁴ A mai fogalommal élve az előzetes értékesítés körét is egy bekezdésen belül határozza meg a részletszabályokat az igazságügyminiszter hatáskörébe utalja. Így a gyors romlásnak kitett, valamint olyan dolgokat, amelyeknek kezelése jelentős költséggel jár, lefoglalásuk esetén nyomban értékesíteni lehet. Az igazságügyminiszter rendelettel megállapíthatja azoknak a dolgoknak a körét, amelyeket lefoglalásuk esetében gyorsan romlókon kívül azonnal értékesíteni kell. Az értékesített dolgok, pénzbeli ellenértékét kell bűnügyi letétbe helyezni s a jogosult a lefoglalás megszüntetése esetén az ellenértékre tarthatott igényt.¹⁴⁵

A lefoglalt dolog itt is a tárgyi bizonyítási eszközök az úgynevezett bizonyítékok illetve az elkobozható dolog voltak, emellett a törvény lehetővé tette más bűncselekmény tárgyi bizonyítékainak és azoknak a dolgoknak a lefoglalását is, amelyeknek a birtoklása jogszabályba ütközött. Elrendelésére a nyomozóhatóság volt jogosult.¹⁴⁶ A lefoglalt dolgot a hatóság bűnügyi letétbe helyezte, ha erre nem volt alkalmas, illetve más fontos ok a helyszínen hagyás mellett szól, „*megőrzése iránt más alkalmas módon kellett intézkedni.*”¹⁴⁷

---

¹⁴¹ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 65.§. (3)

¹⁴² 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 117.§. (1)-(2)

¹⁴³ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 117.§ (4)

¹⁴⁴ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 118.§.(1)

¹⁴⁵ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 119.§.(1)-(2)-(3)

¹⁴⁶ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 117.§ (1)-(2)

¹⁴⁷ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 118.§(1)

A lefoglalásnak ellenszegülő személlyel szemben alkalmazható szankciókról: 1000 forintig terjedő pénzbírságot lehetett kiszabni, ennek hatástalansága esetén letartóztatásba is lehetett helyezni a tárgy birtokosát addig, amíg a tárgyat nem szolgáltatja ki.¹⁴⁸ A lefoglalást az érintett és két hatósági tanú jelenlétében kell foganatosítani,¹⁴⁹ a lefoglalt tárgyakról jegyzéket kell felvenni,¹⁵⁰ megszüntetése esetén pedig főszabály szerint a dolgot annak kellett kiadni, akinél lefoglalták.¹⁵¹ Külön fejezetet tartalmaz az 1951-es perrendtartás a szemléről és a tárgyi bizonyítékokról, valamint meghatározza a bűnjelek fogalmát is, ami alatt a jogszabály csak a tárgyi bizonyítási eszközöket érti.

A bűnjeleket az ügyben eljáró hatóság őrzi, ha ez őrizetre nem alkalmas, vagy őrizetbe vétele nem szükséges, a bűncselekménnyel kapcsolatos adatokat tartalmazó leírását kell az iratokhoz csatolni.¹⁵² Az 1951. évi III. törvény 128. §-a szabályozza a zár alá vételt, mint kényszercselekményt, amely azt kívánja biztosítani, hogy a kár, amellyel a terhelt a társadalmat vagy egyes személyeket megkárosított, megtérüljön. A törvény végrehajtását elősegítő jogszabályok közül a 14/1957. (XII.5) IM rendelet, valamint a 135/1957. IM-BM-Legf. Ü. és a 114/1961. IM-BM-Legf. Ü. együttes utasítások említendők, amelyek a lefoglalt, illetve elkobzott dolgok kezelését és értékesítését szabályozzák. Az 1962. évi 8. tvr. az 1951. évi III. törvénnyel szinte megegyezően rendelkezett a lefoglalás tárgyi köréről, és szinte lényegében ugyanúgy rendelkezett a lefoglalás elrendeléséről, a gyors romlásnak kitett vagy költségesen kezelhető tárgyak előzetes értékesítéséről, illetve a lefoglalás foganatosításáról. Eltérés volt tapasztalható azonban annak tekintetében, hogy a lefoglalás tárgyának kiadását megtagadó személyt eszerint nem lehetett letartóztatni.¹⁵³ Ha a lefoglalt dolog kétségtelenül mást illetett, de ennek kiléte az eljárás adataiból nem derült ki, a dolog tulajdonjoga lefoglalás megszüntetésekor azonnal az államra szállt, tehát nem kellett hirdetményi úton kézbesíteni.¹⁵⁴

A hatvanas évek időszakáról több e témával kapcsolatban született írásban hivatkoznak Dr. Kelemen Ágnes tanácsvezető bíró cikkére. A Belügyi szemle 1969. évi első számában a bírónő tollából a bizonyítékok rögzítéséről és a lefoglalt anyagok eredetének, a lefoglalás

---

¹⁴⁸ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 120.§ (1)

¹⁴⁹ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 121.§

¹⁵⁰ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 118.§ (2)

¹⁵¹ 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 123.§ (1)

¹⁵² 1951. évi III. tv. a büntető perrendtartásról 56.§ (3)

¹⁵³ 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról 147.§

¹⁵⁴ 1962. évi 8. törvényerejű rendelet a büntető eljárásról 150.§ (2)

módjának az egyértelmű bizonylatolásának szükségességéről írt. Az írásban két 1967-es esetet ismertet, amelyek során a rossz bűnjelkezelés hátráltatta a rendőrség munkáját, veszélyeztetve a bűncselekmények elkövetőinek felderítését, így a büntetőeljárás sikerességét.¹⁵⁵

Az 1973. évi I. törvény szűk körű szabályozást tartalmazott a lefoglalás és a megszüntetés szabályai tekintetében. A lefoglalható dolgok körét három körre szűkíti, a tárgyi bizonyítási eszköz, a törvény értelmében elkobozható dolgok, illetve amelyeknek birtoklása jogszabályba ütközik.¹⁵⁶ A lefoglalás megszüntetését teljes egészében az 1962. évi büntetőeljárás törvény szabályai szerint tartalmazta, ugyanakkor megjelenik az új törvényben, hogy „a terhelt részére kiadandó dolgot a vele szemben megállapított pénzbüntetés, vagyonekobbzás, vagyoni előny, elkobbzás alá eső érték, bűnügyi költség vagy a megítélt polgári jogi igény biztosítására vissza lehetett tartani.”¹⁵⁷ Számos módosítása volt ennek a törvénynek, ezek közül a két legfontosabb, az 1998. évi LXXXVIII. törvény, amely a lefoglalás tárgyát kibővítette azokra a tárgyakra is, amelyekre vagyonekobbzás elrendelhető volt,¹⁵⁸ illetve az 1999. évi CX. törvény, amely a hatályba nem lépett 1998. évi büntetőeljárás törvény számos rendelkezését beépítette az 1973. évi I. törvénybe.¹⁵⁹ A törvény mellett a 13/1979. (VIII.10.) IM rendelet tartalmazott szabályokat az elkobbzás végrehajtásáról, valamint a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezeléséről, előzetes értékesítéséről, az egyes lefoglalt dolgokkal kapcsolatos rendelkezésekről, valamint itt jelentek meg speciális, a jövedékkel visszaélés, a csempészet és a vámorgazdaság bűncselekményének esetén alkalmazandó szabályok.¹⁶⁰

Ebben az időszakban is születtek tanulmányok a bűnjelkezelés anomáliáiról. Nyomozók tollából született az a tanulmány,¹⁶¹ amely azt a problémát veti fel, hogy a lefoglalt, illetve elkobbzott dolgok kezeléséről, illetve értékesítéséről szóló jogszabályok még az 1951-es Bp.-nek megfelelően készültek, és az abban használt bűnjelfogalmat alkalmazzák, holott a tanulmány megírásakor hatályos büntetőeljárás törvény már nem használta a bűnjel fogalmát, és részben innen eredtek a problémák. Felhívják a figyelmet a leggyakrabban előforduló, a

¹⁵⁵ Dr. Kelemen Ágnes: A tárgyi bizonyítékok értékelése és a bűnjelek kezelése - In: Belügyi szemle (1963-1990), ISSN 0133-6738, 1969. (7. évf.), 1. sz., 83-86. p.

¹⁵⁶ 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról 101.§ (1)

¹⁵⁷ 1973. évi I. törvény a büntetőeljárásról 102.§ (5)

¹⁵⁸ 1998. évi LXXXVIII. törvény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról 13.§

¹⁵⁹ 1999. évi CX. törvény az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról 67-69.§

¹⁶⁰ 13/1979. (VIII. 10.) IM rendelet az elkobbzás végrehajtásáról, valamint a büntető eljárás során lefoglalt dolgok kezeléséről 12.§

¹⁶¹ DR. BARANYÓ György – DR. MARGITAI Domokos: A tárgyi bizonyítási eszközök kezeléséről és megőrzéséről

tárgyi és személyi feltételek helyzetéből adódó hiányosságokra, amelyek között szerepel a tárgyak tárolásához alkalmas helységek hiánya vagy a céljuk ellátására alkalmatlan voltak, valamint a kötelező bűnjelnyilvántartó-könyvek vezetésére vonatkozó szabályok figyelmen kívül hagyására. Ajánlást is tettek közzé a lefoglalt tárgyak rendezése tárgyában, és hangsúlyozták, hogy a szabályzatban használt fogalmaknak meg kellene felelniük a büntetőeljárás törvény fogalmi rendszerének. Erre válasz is érkezett, szintén a Belügyi Szemlében. Balatoni István véleménye az volt, hogy a bűnjel inkább a büntetőeljárásban lefoglalt dolgot kellene, hogy jelentse, és nem a tárgyi bizonyítási eszközök körét. Ez alapozza meg, hogy a rendőrség a nyomozás során lefoglalhat olyan dolgokat és értékeket is, amelyekről az eljárás későbbi szakaszában derül ki, hogy azok nem tartoznak az adott bűnügy tárgyi bizonyítási eszközei közé, ezért a lefoglalást megszüntetve azokat ki kell adni a jogosultnak.¹⁶²

A következő büntetőeljárás törvény a 2000. január 1-jén hatályba lépő¹⁶³ és jelenleg is hatályos 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.). A bűnjelkezeléssel kapcsolatos jelenlegi jogforrások közé tartozik még a bűnjelkezelést talán minden eddiginél részletesebben szabályozó 11/2003. (V.8.) IM-BM-PM együttes rendelet (továbbiakban: együttes rendelet), illetve a hatósági letétéről és a lefoglalt dolgok tárolásáról szóló 40/2009. (IX.15) IRM rendelet.

Összegzés

A fenti történeti áttekintés a teljesség igénye nélkül egy-egy példát mutat be a lefoglalásokkal kapcsolatos forrásokból. Ezek a példák bizonyítékok arra, hogy az állam vagy a hatalom gyakorlóinak rendelkeznie kellett az eljárásaik során birtokba vett dolgokról, és megőrzési, kezelési, majd pedig végleges sorsáról rendelkezési kötelezettsége volt és van. Arra is szemléletesek a kronológiai sorrendben bemutatott példák, hogy ez a feladat korántsem volt probléma mentes. A dolgozat további részében a mai szabályozás sokrétűségét szeretném bemutatni, természetesen már kizárólag a NAV eljárásaihoz kötődően.

---

¹⁶² BALATONI István: A büntető eljárásban lefoglalt dolgok kezeléséről és megőrzéséről Belügyi Szemle 1979. (17. évf.),

¹⁶³ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 605.§ (1)

Felhasznált irodalom

1. Balatoni István - A büntető eljárásban lefoglalt dolgok kezeléséről és megőrzéséről Belügyi Szemle 1979. (17. évf.),
2. Dr. Baranyó György – Dr. Margitai Domokos: A tárgyi bizonyítási eszközök kezeléséről és megőrzéséről Belügyi Szemle 1979. (17. évf.),
3. Dobos József - A büntetőeljárás történeti fejlődésének vázlata az 1896-os első kódexig
4. Farkas Ákos, Róth Erika - A büntetőeljárás CompLex Kiadó Budapest 2012
5. Földi András és Hamza Gábor - Római Jog története és intézményei
6. Herke Csongor, Hengl Melinda - Új gazdasági büntetőeljárás PTE ÁJK
7. Herke Csongor – Takács István: A lefoglalás megszüntetésének egyes kérdései - In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk.): Gazdasági büntetőjogi tanulmányok. Pécs 2005 144-164. p.
8. Kajtár István - Egyetemes jogtörténet. I. Pécs, Dialóg-Campus, 1997.;
9. Katona Géza: *Bizonyítási eszközök a XVIII-XIX. században* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1977
10. Dr. Kelemen Ágnes: A tárgyi bizonyítékok értékelése és a bűnjeltek kezelése. - In: Belügyi szemle (1963-1990), ISSN 0133-6738, 1969. (7. évf.), 1. sz., 83-86. p.
11. Dr. Palásti Márta és Dr. Ibolya Tibor - „A puding próbája...”
12. Pokol Béla - Középkori és újkori jogtudomány. Az európai jogi gondolkodás fejlődése Budapest, Dialóg-Campus, 2008.

Jogsabályok

1. 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról
2. 1998. XIX törvény a büntetőeljárásról
3. 2000. évi XIII. törvény az egyes elkobzott dolgok közérdekű felhasználásáról
4. 2003. CXXVII. törvény a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól
5. 2003. évi CXXVI. törvény a közösségi vámjog végrehajtásáról
6. [2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről](#)
7. [2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról](#)
8. 2012. II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

9. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
10. 65/2000. (V.9.) korm. rend. a Karitatív Tanács megalakításáról és működésének részletes szabályairól
11. 2013. évi CXL. törvény a fémkereskedelemről, 443/2013. (XI. 27.) Korm. rendelet a fémkereskedelmi tevékenységről
12. 485/2015. (XII. 29.) Korm. Rendelet a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és egyes szervek kijelöléséről
13. 173/2011. (VIII. 24.) Korm. rendelet a polgári célú pirotechnikai tevékenységről
14. 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet a lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról
15. A 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet, a pénzügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól,
16. 1022/2012. számú eljárási rend az alsó fokú vámszervek, illetve a Bűnügyi Főigazgatóság középfokú szervei és az Áru- és Bűnjelkezelő Hivatal megsemmisítéseinek ellenőrzéséről
17. 1032/2012. számú NAV eljárási rend az elkobzott dolgok központi nyilvántartásáról, illetőleg a Nemzeti Adó- és Vámhivatal karitatív célú adatszolgáltatási tevékenységének szabályairól
18. 1067/2012. számú eljárási rend a NAV vám- és pénzügyőri, valamint bűnügyi szakterülete eljárásai során a NAV rendelkezése alá került dolgok elektronikus árverésen történő értékesítéséről
19. 1074/2012. számú eljárási rend az elektronikus árverés lebonyolításának szabályairól
20. 5009/2012/81BF sorszámú körlevél a büntetőeljárás során lefoglalt bűnjelek elektronikus árverésen történő értékesítéséről
21. A 1001/2013/81. eljárási rend, a bűnjelek kezelése és nyilvántartása során alkalmazandó technológiai rendről (*NAV BF Főigazgató*),
22. A 5047/2014./ELN körlevél, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal rendelkezése alá került dolgok külső gazdálkodóhoz történő beszállításáról, tárolásáról, a kapcsolódó feladatok ellátásáról, valamint a szállítási és tárolási számlákon szereplő követelések jogosságának ellenőrzéséről,

23. 1039/2014. eljárási rend, a NAV vám- és pénzügyőri, valamint bűnügyi szakterülete eljárásai során a NAV rendelkezése alá került dolgok elektronikus árverésen történő értékesítéséről *(NAV elnöke által kiadott)*,
24. 1112/2013. eljárási rend, az alsó fokú vámszervek, a Bűnügyi Főigazgatóság és középfokú szervei, az Áru- és Bűnjelkezelő Hivatal által végzett megsemmisítések, továbbá a NAV szervek által vett ellenminták megsemmisítésének végrehajtásáról és ellenőrzéséről *(NAV elnöke által kiadott)*,
25. 1032/2012. számú eljárási rend, az elkobzott dolgok központi nyilvántartásáról, illetőleg a Nemzeti Adó- és Vámhivatal karitatív célú adatszolgáltatási tevékenységének szabályairól *(NAV elnöke által kiadott)*
26. 5016/2014/81B körlevél a büntetőeljárás során lefoglalt bűnjeltek elektronikus árverésen történő értékesítéséről
27. 1016/2016. számú eljárási rend, az elkobzott dolgok központi nyilvántartásáról, illetőleg a Nemzeti Adó- és Vámhivatal karitatív célú adatszolgáltatási tevékenységének szabályairól
28. 1060/2014. eljárási rend az Elektronikus Bűnjelnyilvántartó Rendszer használatáról

Internetes források

1. Napigazdaság:http://www.napi.hu/ado/megnegyszerezodott_a_nav_altal_lefoglalt_va_gott_dohany_mennyisege.593904.html
2. Népszabadság <http://nol.hu/archivum/archiv-36530-25296>
3. Népszava:<http://nepszava.hu/cikk/652783-lefoglalt-uzemanyagot-adott-a-nav-az-arvizi-vedekezesben-resztvevoknek>
4. Blikk:<http://www.blikk.hu/aktualis/krimi/alig-hagytak-valamit-a-raktarban-a-tolvaj-zsaruk/1vyvrp8>
5. Budapesti Hírlap – 23. évfolyam, 55. szám – 1903. február 25. - 8. oldal
6. I.Mátyás1486.évidektéruma<http://majt.elte.hu/Tanszekek/Majt/Magyar%20JogtorteNET/magyarazatok/Matyas1486dekretum.htm>
7. Ezer év törvényei <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650>
8. 1872. évi 5872. szám alatt kiadott pénz- és igazságügy miniszteri rendelet az Állami kincstár által kamatoztatott bírói letétek gyümölcsöztetéséről
9. Rendeletnek Tára 1872. évi 19761. szám alatt kelt Magyar Királyi Igazságügyi Minisztériumnak körrendelete

10. A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi miniszter 1885. évi 25,583 szám alatt kelt rendelete a postai küldemények lefoglalása tárgyában
11. A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi miniszter 1888. évi 38,021. szám alatt kelt rendelete a büntettek és a királyi törvényszékek hatáskörébe utalt vétségek eseteiben a postai küldeményeknek és táviratoknak lefoglalása, illetve kiadása, továbbá az azok feladásáról és kézbesítéséről szóló adatoknak a posta- és távirdahivatalok részéről való kiszolgáltatása tárgyában.
12. 1884. évi XXI. törvénycikk a szeszadóról, valamint sajtolt élesztőnek a szesztermeléssel együttes készítésének megadóztatásáról és a sajtolt élesztő után eső behozatali vám felemeléséről <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6145>
13. 1884. évi XXI. törvénycikk 91.§. a szeszadóról, valamint sajtolt élesztőnek a szesztermeléssel együttes készítésének megadóztatásáról és a sajtolt élesztő után eső behozatali vám felemeléséről 2016.03.10. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6145>
14. A magyar királyi igazságügy miniszter 1892. évi 4510/I.M.E. szám alatt kelt rendelete a bíróságok büntető ügyvitele tárgyában http://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Igazsagugyi_Kozlony_1892/?pg=424&layout=s
15. 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3&param=6650>
16. A magyar királyi belügyminiszter 1899. évi 130,000 számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk életbeléptetése alkalmából a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kibocsátott Utasítás tárgyában.
17. A magyar királyi igazságügy miniszter 1899. évi 4.600. I.M.E. számú rendelete a királyi ügyészségi utasítás kibocsátása tárgyában
18. Budapesti Hírlap 1888. év VIII. évfolyamának 33. száma
19. Magyar Királyi Állami Számvevőszék Jelentése az 1902-évi Zárszámadásról, valamint az Államháztartás, Államvagyon és Állami Adósságok kezelése körül az 1902. évben szerzett tapasztalatairól
20. A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 4/2006. PJE. számú jogegységi határozata
21. KÚRIA 4/2015.BJE. szám jogegységi határozata
22. 1998. évi XIX. törvény indoklása
23. 2000. évi XIII. törvény indoklása

24. 1000 év törvényei: <http://1000ev.hu/>
25. Magyarországi rendeletek
tára: <http://nfo.arcanum.hu/rendtar/opt/a090217.htm?v=pdf&a=start>
26. 4/2006. számú PJE határozat bűnjelek őrzéséről és a kártérítési felelősségről
27. ÍH 62/2004 Büntetőeljárásban lefoglalt gépkocsi sorsa
28. ÍH 105/2012. a lefoglalt dologról való utólagos rendelkezés
29. 1872. évi 5872. szám alatt kiadott pénz- és igazságügy miniszteri rendelet az Állami kincstár által kamatoztatott bírói letétek gyümölcsöztetéséről
30. 1872. évi 19761. szám alatt kelt Magyar Királyi Igazságügyi Minisztériumnak körrendelete
31. A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi miniszter 1885. évi 25,583 szám alatt kelt rendelete a postai küldemények lefoglalása tárgyában
32. A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi miniszter 1887. évi 46,752 szám alatt kelt rendelete a postai küldeményeknek és táviratoknak büntettek és vétségek eseteiben való lefoglalása, valamint az azok feladására és kézbesítésére vonatkozó adatoknak kiszolgáltatása tárgyában.
33. A közmunka- és közlekedésügyi magyar királyi miniszter 1888. évi 38,021. szám alatt kelt rendelete a büntettek és a királyi törvényszékek hatáskörébe utalt vétségek eseteiben a postai küldeményeknek és táviratoknak lefoglalása, illetve kiadása, továbbá az azok feladásáról és kézbesítéséről szóló adatoknak a posta- és távirdahivatalok részéről való kiszolgáltatása tárgyában.
34. A magyar királyi igazságügy miniszter 1892. évi 4510/I.M.E. szám alatt kelt rendelete a bíróságok büntető ügyvitele tárgyában
35. A magyar királyi belügyminiszter 1899. évi 130,000 számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk életbeléptetése alkalmából a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére kibocsátott Utasítás tárgyában.
36. A magyar királyi igazságügy miniszter 1899. évi 4.600. I.M.E. számú rendelete a királyi ügyészségi utasítás kibocsátása tárgyában

Potoczki Zoltán: A sójövédék rövid magyarországi története

Absztrakt

„Menj fiam a sóhivatalba!” A sóhivatal manapság az elintézhetetlen vagy felesleges ügyek szinonimája. Korábban viszont minden hivatal elődje volt és komoly jelentőséggel bírt. Jelen tanulmány a só magyarországi jövedéki szabályozástörténetének bemutatását tűzte ki célul. A kutatás a sójövédék magyarországi megjelenésétől az I. világháborút követő megszűnésével bezárólag a hazai jogforrások, történeti leírások, tanulmányok, jogszabály magyarázatok tanulmányozásán, feldolgozásán és bemutatásán alapul.

Kulcsszavak: állami bevételek, só, előállítás, forgalmazás, jövedék

Abstract

„Go to the Salt Office, my son!” Today, the salt office is the synonym of irresolvable and unnecessary affairs. In earlier times, however, it was the predecessor office of each of the recent offices and had a serious impact. This study aims to present the history of the Hungarian salt excise regulations. The research is based on the examination, processing and presentation of domestic legal sources, historical descriptions, studies, law explanations from the appearance of salt excise in Hungary to the end of the salt regulation after the World War I.

Keywords: state revenues, salt, production, sales, excise duty

*****

Bevezetés

„Az egyedárúság által az állam a gazdasági műfolyamat bizonyos pontján, legyen az a termelés, a forgalom vagy a fogyasztás, az árképzést megragadja és ezáltal jövedelmet biztosít a maga számára. Pénzügyileg az egyedárúságok különösen nagy jövedelmek biztosítása által nyújtanak előnyöket, bár másfelől a fogyasztásra és termelésre károsan hathatnak.”¹⁶⁴

---

¹⁶⁴ Pallas Nagylexikona, html változat: <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/053/pc005372.html>

A jelenlegi jövedéki szabályozásban meghatározott adótárgyak többsége évszázadok óta az állami bevételek alapjául szolgál. Az e körbe tartozó különböző bevételi források voltak a történelem során a regálé, az egyedárúság, a fogyasztási adó. Első megjelenési formájuk a regálék (királyi haszonvétek) voltak, amelyek kezdetben az állam legfontosabb bevételi forrásait képezték. A XVI. századtól már megkülönböztették egyrészt azokat a királyi kiváltságokat, amelyek a főhatalom elidegeníthetetlen részei (regália major), mint a pénzverés, sorsjáték, posta, löporgyártás, másrészt a magánjogi jellegzetességeket mutató, átruházható haszonvételeket (regália minor), mint az italmérési, vásártartási, malomüzemeltetési jogokat. Magyarországon az Árpád-házi királyok uralkodása alatt a só kitermelése és forgalomba hozatala, illetve az ezüst bányászata és a pénzverés volt a legfontosabb. Az állami monopóliumot egyes termékeknél az előállítás, másoknál az értékesítést illetően tartották fenn. Nem volt azonban példa nélküli a teljes gyártási és eladási folyamat monopolizálása sem, példa erre a magyar sótermelés és árusítás.¹⁶⁵

Az 1850-es évektől kezdődően, nagyrészt a közjogi rendszer megváltozásának következtében, létrejött az a rendszer, ami a második világháború végéig működött. Megkülönböztették a jövedékeket (állami egyedárúság vagy monopólium) és a fogyasztási adókat. A jövedékek közé tartozott például a dohányjövédék, a sójövédék, a pénzverési és bankjegy-kibocsátási jövédék, az italmérési jövédék és a vámjövédék. A fogyasztási adók közé például a söradó, ásványolajadó és a cukoradó tartozott. A jövédék az állami monopóliumot jelenti, tehát azt, hogy egy meghatározott tevékenység gyakorlására kizárólag az állam jogosult, azonban ezt esetenként átengedheti egy magánvállalkozás számára; például a bányajog alapján az ásványolaj kitermelésére. Ma ezt koncesszióba adásnak neveznénk. A fogyasztási adó pedig fogyasztási adó hatálya alá tartozó árunak az előállításához (például söradó) vagy értékesítéséhez (ásványolaj adó) kapcsolódott.¹⁶⁶ A sójövédék 1949-ig létezett. Jelen tanulmány a sójövédék történetét kívánja bemutatni.

1. Sóbányászat, a sómonopólium szabályozásának legfontosabb állomásai

„Sóvidéknek nevezik, pedig a Korond vize és a Kis-Küküllő völgyet is le Szovátáig, azon több négyszög mérföldnyi sófekvetről, mely itt nemcsak a föld keblében rejtőzködik, hanem a föld

¹⁶⁵ SIMON István (szerk) *Pénzügyi jog II.* Osiris kiadó Bp, 2012. html változat: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_penzugyi_jog_2/ch04s03.html (letöltve: 2017. 06.12.)

¹⁶⁶ Uo.

felületére kitörve egész sóbérczetek alkot. Ily roppant tömegben a természetnek ezen nélkülözhetetlen adománya sehol se mutatkozik, annyi itt a használatlanul heverő kincs, hogy egész Európa szükségletét lehetne azzal fedezni, ha elzártságunk és olcsó közlekedésnek hiánya miatt azt használatlanul nem kellene hevertetni: mint annyi kincsét ezen Isten által dusan megáldott hazának"¹⁶⁷

A só fontosságát ősidőktől fogva legendák, szokások és mondák rögzítették. Az emberi civilizáció kezdeteiben a só az egyik legritkább és legértékesebb termék volt. Mint csereáru és fizetőeszköz, ma is találkozunk vele egyes primitív Afrikai és Ázsiai népeknél. A Kárpát-medence sóban gazdag lelőhelyei Erdélyben és Máramarosban találhatók, ahol már a római időkben számottevő bányaművelés folyt. A rómaiak élénk sóbányászatára a nagyszámú külszíni fejtési üreg, római pénzek, eszközök és köfeliratok, valamint bányatelepek és épületek utalnak. A rómaiak sóbányáira a külszínen a völgyek lejtőire való lépcsős telepítés mélyművelésnél a kamra talpfejtése volt a jellemző. A sóbányák jelentőségét mutatja, hogy a dunai átkelést biztosító Vaskaputól Tordára a fő római sólelőhelyre külön út vezetett, ami innen elágazva egy mellékúttal a sóbányához és azon át a mai Kolozsvárhoz vezetett. Itt is kettéágazott az út és annak egyik iránya napjaink Marosvásárhelyén át a Szováta körüli római kori sókinyerő helyekhez vezetett. Az említett szárazföldi utak mellett mód nyílt a vízi továbbításra is, részben a Maroson és a Tiszán, részben az általuk vontató-hajózásra alkalmassá tett Al-Dunán.¹⁶⁸ A honfoglalás után a magyarság hamarosan kiterjesztette fennhatóságát az erdélyi sóbányákra, a 13. század elején pedig a máramarosi sóvölgyekben is virágzó művelési ággá vált a magyar sóbányászat. A sóbányák kezdettől királyi birtokok voltak. A só kitermelését, elosztását és értékesítését az államhatalom központilag irányította.

A sómonopólium megszervezésével fonódott össze több vármegye (Kolozs, Torda, Doboka, Külső-, Közép- és Belső-Szolnok) kialakulása, amelyek székhelyeit a sóbányák közelében választották meg, illetve a vármegyeközpont fontos szerepet kapott a sóelosztásban (pl. Szeged, Solnok). Ebben az időszakban két útvonalon szállították nyugat felé az erdélyi sót: egy vízi úton a Maroson Szegedig és a Szalacsi sóúton Solnokig.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ ORBÁN Balázs: *A Székelyföld leírása*. Panda és Frohna Könyvnyomdája, Pest, 1868. html változat: <http://mek.oszk.hu/04800/04804/html/40.html> (letöltve: 2017.06.12.)

¹⁶⁸ Sóbányászat Erdélyben. <http://www.mercuriustour.ro/hu/SOBANYASZAT-ERDELYBEN--a977.html> (letöltve: 2017.06.06.)

¹⁶⁹ Uo.

A sóbányászat, mint királyi felségjog szükségessé tette, hogy mindazok a területek, amelyek az állami jövedelmek szempontjából oly nagy szerepet játszó sóbányák kincsét magukba rejtették, a király birtokában legyenek. Azonfelül a sóbányák körül fekvő birtokok lakossága robotmunkaként szolgáltatta mindazt, ami a sóbányászathoz és sószállításhoz szükséges volt: munkaerőt, szállító eszközöket. Egész Európában tehát nagy gondot fordítottak arra, hogy a sóbányák körül fekvő birtokokat biztosítsák a kincstár számára.¹⁷⁰

A sóhoz kapcsolódó első magyar rendelkezések az Árpád-házi királyaink idejéből származnak. Szent István korában, már királyi emberek örködtek a Maroson leúsztatott kőso fölött, melynek elosztása Szegedről és Szolnokról történt meg.

II. András 1222-ben, a XXV. törvénycikkben rendelkezett a több mint 700 évig királyi monopóliumnak számító só tartásáról. A központi ellenőrzés érdekében pontosan meghatározta, hogy a só az ország mely pontjain és városaiban raktározható, tárolható. „Továbbá, sót az országnak közepette ne tartsanak, hanem csak Szabolcson és Regéczen, és a végekben.”¹⁷¹ Luxemburgi Zsigmond 1405-ben kiadott rendeletében megtiltotta a külföldi só behozatalát és használatát.¹⁷²

Mátyás király több törvényében is szabályozta, tovább szigorítva az import só szerzésére, birtoklására vonatkozó rendelkezéseket: „A kik pedig az ilyen külföldi sóknak elvitelét meg nem engedik, azoknak birtokait és javait el kell foglalni s mindaddig megtartani, a mig innen eredt kárainkért eleget nem tesznek.”¹⁷³ Rendelkezései szerint a felállítandó királyi sókamarák, mind helyileg, mind jogkörileg a Zsigmond idejében lévőkkel megegyezőnek kellett lennie.¹⁷⁴ A török elleni háborúra 1474-ben kapunként egy arany hadisegélyt szedett, amit a király a bányáiból kiosztott sóval mérsékelte, egyenlített ki,¹⁷⁵ illetve ily módon kívánta a későbbiekben megszüntetni az ilyen jellegű adójóváírást.¹⁷⁶

¹⁷⁰ BAKÁCS István János: *A sómonopólium Magyarországon III. Károly korában*. Századok. 1933. 643.

¹⁷¹ 1222. évi XXV. törvénycikk a sóról. Továbbá, sót az országnak közepette ne tartsanak, hanem csak Szabolcson és Regéczen, és a végekben. (Aranybulla) Forrás: Corpus Juris Hungarici In: 1000 év történelme, internetes változat: <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=529> (letöltve: 2017. 06.12.)

¹⁷² 1405. évi (I.) XX. törvénycikk külföldi sókat nem szabad behozni és azokat az országglakók ne is használják. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=584> (letöltve: 2017. 06.12.)

¹⁷³ 1464. évi IX. törvénycikk külföldi sókat nem szabad az országban eladni. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=755> (letöltve: 2017. 06.12.)

¹⁷⁴ 1471. évi IV. törvénycikk a királyi sót a régi helyeken kell tartani. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=780> (letöltve: 2017. 06.12.)

¹⁷⁵ 1474. évi II. törvénycikk sót mindenki kapjon. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=811> (letöltve: 2017. 06.12.)

¹⁷⁶ 1474. évi XIII. törvénycikk sókba beszámított segélynek többé ne legyen helye. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=822> (letöltve: 2017. 06.12.)

Az államhatalmak már a középkorban megszerezték a nemesfémhányák mellett a sóbányákat és a regálék között fontos szerepet játszott a só egyedárúsításából befolyó királyi jövedelem. A sóregálét a 15. században iktatták törvénybe, amikor az 1492. évi 32. t.c. egyértelműen kimondta, hogy minden sóbánya a király tulajdona.¹⁷⁷ A sójövédék biztonságos és kiszámítható adóbevétel volt, mivel monopóliuma birtokában az állam a kitermeléstől a szállításon keresztül nagybani árusításig az egész folyamatot a kezében tartotta.¹⁷⁸

A XVIII. század végén, és a XIX. század elején, még mindig fontos állami monopólium volt a só. II. Lipót befagyasztotta az értékesítési árát, illetve ígéretet tett annak önkényes – az országgyűlés beleegyezése nélküli – áremelésének mellőzésére.¹⁷⁹ A szabadságharc kitörésekor az ország területén már 180 sóhivatal működött. Ezek útján igazgatta az udvar a kincstári só kitermelését és nagykereskedelmét, illetve nagyobb városokban annak biztosíték ellenében hitelezett árusítását. Az idők folyamán a sójövédék mint királyi haszonvétel, az állami monopóliumok jellemzői közül fokozatosan egyre többet öltött magára. Ennek eredményeként 1853-ban – császári pátenst útján – a sóval kapcsolatos bármilyen tevékenység állami monopóliummá vált. A kiegyezést követő években a szabályozás lényegi elemei megmaradtak.

Az 1868: XI. törvény azt az irányelvet tűzte ki, mely szerint az elfogyasztott só utáni jövedelem azt az államot illesse meg, ahol az ténylegesen elfogyasztásra került. Ennek érdekében a törvény a sóárakat úgy szabályozta, hogy „a sónak a magyar korona országaiból Ausztriába való szállítása és viszont, haszonhajtó vállalat ne lehessen.”¹⁸⁰ A kiegyezés eredményeként létrejött a magyar-osztrák vámunió, továbbá meghatározásra kerültek a közvetett adó alá eső termékkörök, valamint a hozzájuk kapcsolódó egységes igazgatási rendszabályok. A szabályozás így kívánta elejét venni a haszonhajtó kereskedelemnek, és a bevásárlás céljából történő utazásoknak. *„Mindkét fél államterülete e szövetség idejére és annak értelmében egy vám- és kereskedelmi területet képez, melyet egy közös vámhatár vesz körül. Ennek következtében, e szövetség ideje alatt, a két fél egyikének sem lesz joga azon*

---

¹⁷⁷ SZIKSZAI Mihály: A máramarosi só továbbszállítása a Jászkunságban. Internetes forrás: <http://www.szolarchiv.hu/data/files/197151556.pdf> (letöltve: 2017.06.06.)

¹⁷⁸ SZÁNTAY Antal: *Adók a 18. századi Magyarországon*. Rubikon 2006/12.

¹⁷⁹ 1790/91. évi XX. törvénycikk a só áráról. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=4894> (letöltve: 2017.06.12.)

¹⁸⁰ EXNER: i.m., 395.

forgalmi tárgyakra, melyek az egyik fél területéből a másik fél területére vitetnek, bárminemű beviteli, kiviteli vagy átviteli vámilletéket vetni, és a végből közbenső vámvonalat állítani.”¹⁸¹

Az erről szóló törvényben, külön cikkelyben megállapodtak a jövedéki termék só és dohány, illetve a magas fogyasztási adókkal terhelt pálinka, sör és cukor forgalmazásának egységes szabályozásáról. Gyakorlatilag ettől az időponttól számíthatjuk az önálló magyar jövedéki igazgatás kezdetét, mivel az ebből befolyó összegek a magyar kincstárat gazdagították. Jelentős változtatásokkal elfogadták az addig hatályos, a még mindig meghatározó sójövédékekkel foglalkozó törvényt, amit a magyar pénzügyminiszter hatáskörébe rendelték. Irányelvként meghatározták, hogy az elfogyasztott só utáni jövedelem az illető állam számára legyen biztosítva, illetve a só nyereszkeskedő kereskedelmi célokra ne legyen alkalmas. Elérni kívánt cél volt, hogy minden termelési helyen: Sugatagon, Rónaszéken, Désaknán, Parajdon, Marosújváron, Tordán és Vízaknán bányászott-, és Sóváron a főzött só ára egységes legyen.

A törvény szerint a pénzügyminiszter dönthetett a sóeladási rakhelyek nyitásáról, a déli és keleti területeken a csempészés visszaszorítása érdekében a só árának mérsékléséről, a nyugati határrészekén felállított sóraktárak haszonkulcsáról. Mindemellett bárki számára megengedetté vált a törvényesen beszerzett sóval történő további kereskedés, vagyis a kiskereskedelmi tevékenység. Az addigi kedvezményes sóárak Erdélyben, Máramaros megyében, Árván, Liptón, Turócson, Kraszna, Zaránd, Középszolnok megyékben, Kővár vidékén és a határőrvidékeken, Horvátország Száván túli területein és a tengermelléki halászok számára továbbra is a kellő szigorú ellenőrzés mellett megmaradtak. Megszabták, hogy az államtól 25 fontnál – megközelítőleg 12,5 kg – kevesebbet vásárolni nem lehet, továbbá rendelkeztek még a marhasó termelésének, forgalmazásának megszüntetéséről, illetve a szabályozás jogfolytonosságáról. *„A pénzügyminister felhatalmaztatik, hogy a sójövédékre vonatkozó eddigi szabályokat és rendeleteket, különösen azokat is, melyek a sónak trágyázási és technikai czélokra eladását szabályozzák, a mennyiben jelen törvény által változás alá nem esnek, továbbra is érvényben tarthassa.*”¹⁸²

A következő, jelentős törvény néhány év múlva ismételen sok változást hozott. A métermérték bevezetésével a só eladási árát ettől kezdve 100 kg-ra értették. Megjelent a

---

¹⁸¹ 1867. évi XVI. törvénycikk a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről. Forrás: *Corpus Juris Hungarici* <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5317> (letöltve: 2017.06.12)

¹⁸² 1868. évi XI. törvénycikk a sójövédék iránt. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5333> (letöltve: 2017.06.12)

vásárlókat érintő minőségi garancia, mely meghatározza a teljes árú, illetve kedvezményesen megvehető termékben a darab- és a törmeléksó arányát. Megkezdődött a kereskedelem liberalizálásának következtében feleslegessé vált, a helyi kereskedelmet felügyelő és irányító egységek felszámolása. Engedélyezték bizományos sóüzletek felállítását, a rendszer kiépítését. A királyi sóhivataloknál a kiadható legkisebb mennyiséget 5 kg-ban állapították meg. A gyári és ipari só felhasználókat, az egy egész évre engedélyezett sómennyiség teljes árának 20%-át kitevő biztosíték fizetésére kötelezték, a gyárhoz vagy ipartelephez legközelebb fekvő sóhivatalnál.¹⁸³ Ezt követően az állattenyésztéssel foglalkozó gazdasági szereplők nyomására, lényegesen szigorúbb ellenőrzési feltételekkel, ismételten engedélyezték a mérsékelt áru marhasó forgalmazását. A felhasználóknak a pénzügyi közeg felé be kellett mutatniuk egy, az eladó által vezetett nyilvántartással megegyező igazolást a felhasználásról. Aki marhasót egyéb célra használt fel fel, sósikkasztást követett el.¹⁸⁴

Az ország jelentős területének – így különösen a sóban és ásványkincsekben gazdag Erdély és Felvidék – elvesztése az I. világháborút követően azzal a következménnyel is járt, hogy innentől kezdve Magyarország sóból is behozatalra szorult. A sómonopólium mindebből következően kiterjedt az importra is: az ország területére sót behozni kizárólag az államkincstárnak volt szabad. A sóbehozatal lebonyolítására állították fel 1919-ben létesített Sóelosztó Bizottságot, illetve a Sójövédék Vezérügynökségét. A behozatali monopólium alól az ipari felhasználású sóbeszerzés kivételt képezett: ebben az esetben magánosok is kaphattak behozatali engedélyt, megfelelő mértékű illeték lerovása ellenében. Az étkezési célokra szolgáló sóféléket, valamint a denaturált poralakú és sajtolt marhasót – kizárólag takarmányozási céllal – kisebb mennyiségben külön igénylés nélkül, nagyobb mennyiségben pedig a Sóelosztó Bizottság utalványa alapján lehetett beszerezni, és az ország területén belül forgalomba hozni.¹⁸⁵

2. A sójövédék mibenléte

Mint láthattuk, a só hosszú évszázadokig az egyik legfontosabb ásvány volt az országok életében, hiszen – a hűtési és tartósítási lehetőségek szűkös volta miatt – komoly szerepet

---

¹⁸³ 1875. évi L. törvénycikk a sójövédékről szóló 1868. évi XI. tc. és a sójövédéki szabályok némely intézkedéseinek módosításáról. <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5705> (letöltve: 2017.06.12)

¹⁸⁴ 1897. évi I. törvénycikk mérsékelt áru marhasóról <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6654> Forrás: *Corpus Juris Hungarici* (Letöltve: 2017.06.12.)

¹⁸⁵ TAKÁCS György: *Közadózásunk (jelen esetben pénzügyi jogi ismeretek, magyarázatok)*. Magyar Magánalkalmazottak Szabad Szakszervezetének Kiadása Bp. 1946, 181.

töltött be az élelmiszerek tartósításában. Fontosságából kifolyólag komoly bevételi forrást is jelentett a korabeli kincstárak számára. Az elidegeníthetetlen koronajavak közé tartozott, éppen úgy, mint például a harmincad jövedelem, vagy a pénzverés és a posta bevétele. A királyi haszonvétel lényegéből következett, hogy a sótermelés és sóárusítás kizárólag a királynak fenntartott jog volt. Az egyedáruság csorbíthatatlansága érdekében a külföldi sóbehozatal tiltott volt, ugyanakkor az állam bizonyos földrajzi sajátosságokat figyelembe véve a tengermelléki lakosok használhatták a tengeri sót, míg az északi területek – Árva, Liptó és Turóc vármegyék lakossága – a közelebb eső lengyelországi sót fogyaszthatták.¹⁸⁶

A sójödék lényege az volt, hogy minden, az ország határán belül a föld felszínén, vagy az alatt, természetben, tisztán vagy más anyagokkal keveredetten, netán művi úton termelt vagy előállított só az állam kizárólagos tulajdonát képezte. Mindebből következően a sónak mind a termelése (előállítás), mind pedig az ország területére történő behozatala (importja) jödék tárgyát képezte.¹⁸⁷ A XIX. században a sójödék nem csupán a konyhasóra (NaCl) vonatkozott, hanem a kálisókra is: A káliumsók – a kálium- és magnéziumsók, legyenek oldott (folyékony) állapotúak vagy szilárdak –, szintén jödéki szabályozás alatt álltak, ugyanakkor a szabályozás alól kivételt csupán a kálisókat is tartalmazó ásványvizek képeztek. A káliumsók jelentősége a XIX. században abban rejlett, hogy „mesterséges trágyaszereket”, azaz műtrágyát készítettek belőle. Ezen sók egyéb irányú felhasználása kizárólag a pénzügyminiszter engedélye birtokában volt lehetséges.

A sómonopólium egyfelől az államnak azt a jogát jelentette, miszerint a kincstárnak joga van a sót kiaknázni, a sót a sós vízből kinyerni, valamint a konyhasót vegyészeti úton előállítani. Mindebből következően aki sótelepet, sós forrást, vagy más anyagokkal vegyes konyhasót talál, köteles volt azt a legközelebbi pénzügyi hatóságnál bejelenteni, továbbá ha valaki, bármilyen más üzletága keretein belül mellékesen konyhasót termel, ezt a kincstárnak átadni.¹⁸⁸ Mindemellert az államnak jogában állt, hogy mindenütt, ahol sóbányát nyitnak, az üzemhez és a raktárhoz tartozó területet, épületet kisajátítsa, továbbá jogában állt bezáratni/betemetni, használatlanná tenni azokat a sós forrásokat, amelyeket kincstári hasznosítás szempontjából használatra alkalmatlannak tartott. „Tilos mindezzel összefüggésben a pénzügyi hatóság engedélye nélkül a) akár saját, akár idegen földterületen

---

¹⁸⁶ EXNER Kornél: *Magyar Pénzügyi Jog*. Atheneum Irodai és Nyomdaipari Részvénytársulat kiadása, Bp., 1910. 395.

¹⁸⁷ TAKÁCS: i.m. 180.

¹⁸⁸ EXNER: i.m. 395.

kősót, vagy sót tartalmazó anyagokat ásni; b) sós forrásokat nyitni; c) konyhasót annak vegyelemeiből előállítani; d) a vízből, földből vagy ásványokból kiválasztani, legyen bár a folyadék tengerből, forrásból, sóssá vált vizekből merítve, avagy valamely iparüzleti hulladékból előállítva, a tilalom akkor is fennáll, ha a víz megsózására használt só a kincstári raktárból származott is”.¹⁸⁹ Mindemellett a sómonopólium kiterjedt a só értékesítésére, forgalmazására is. A só a pénzügyminiszter felügyelete alatt álló sóhivatalok és sóraktárak (főelosztók és bizományi sóraktárak) útján jutott szabadforgalomba.

3. A sófajták jövedéki alapú tipizálása

„...minthogy pedig a só mind az emberek, mind a marhákra nézve nagyon szükséges, azért a kormány akár maga a sóbányákat kezeli, akár bérbe adja, gondoskodjék, hogy a közönség nem csak elegendő sóval elláttassék, hanem hogy ez mérsékelt áron is kapható legyen, e dologban tekintettel kell lenni a szomszéd országokban divatozó sóárra, ne hogy külömb a sóvali dugáruságra inger adassék.”¹⁹⁰

A magyar szabályozás az alábbi só típusokat különböztette meg: 1) teljes árú só; 2) mérsékelt árú só; 3) marhasó; 4) iparsó; 5) hulladéksó; 6) a külföldre szállított só; 7) ingyensó.

3.1 A teljes árú só

Főszabály szerint a kősóért, valamint a törmelék- és őrlött sóért teljes árat kellett fizetni. Az állam egyedárusági jogából adódóan a só értékesítési árának jelentős részét az egyedáruságból adódó állami adóbevétel képezte. 1907. évi adatok szerint „...métermázsakint a kősó alapára 18 korona, a szállítási költség átlagban 1,33 korona, a kezelési (tárolási) költség 37 fillér, az állam eladási ára ennél fogva 19,7 korona. Ezzel szemben a felszínre hozatal, továbbá a szállítási és a kezelési költség, szóval az állam önköltsége 2,98 korona métermázsánként, 's így a jövedék tiszta bevétele minden métermázsa teljes áru só után 16,72 korona”¹⁹¹

---

¹⁸⁹ TAKÁCS: i.m. 180.

¹⁹⁰ KARVASY Ágoston: *Politikai tudományok*. III. kötet: A pénzügytudomány. Győr, 1844. 24-25.

¹⁹¹ EXNER: i.m. 396.

3.2 Mérsékelt árú só

A magyar állam egyes vidékein a sót mérsékelt áron értékesítette, melynek indoka egyfelől történelmi okokra vezethető vissza, illetve arra, hogy az ország egyes területein a jogsértő cselekményeket (sólopás és sócsempészet) igyekezett ily módon megelőzni. A történelmi okok egyike az volt, hogy egyes határőrvidéki területek polgári lakosait ezzel az intézkedéssel (is) igyekezett az állam kedvezményezett helyzetbe hozni. A másik történelmi indok a kedvezményes sóárazás tekintetében pedig az volt, hogy az erdélyi sóbányáktól messze található egyes vármegyék (Árva, Liptó, Turóc) a középkorban – a közlekedés technikai szintjének alacsony volta miatt – lehetőséget kaptak arra, hogy a szomszédos Lengyelországtól szerezzenek be sót. A szállítmányozás fejlődése eredményeként a kincstár az olcsó galíciai sót kivonta a forgalomból, de kárpótlásul a Galíciától délre található három megye lakosságának mérsékelt áron értékesítette a sót. A sójövédéki kihágások megelőzése céljából, vagyis azért, hogy a sólopások és a sócsempészet az ország egyes területein ne terjedjen el, mérsékelt áron fedezhette só szükségleteit Erdély lakossága, továbbá Máramaros, a Szávántúl, Fiume, illetve a magyar-horvát tenger melléki szakasz lakossága is.¹⁹²

3.3 A marhasó

Az állattenyésztés során a só a XIX. századra nélkülözhetetlen takarmánnyá vált, miután felismerték, hogy növeli az állatok emésztőképességét és így azok izomtömegét. Az egyedáruság fentebb vázolt adóterhei mellett azonban igen drága takarmány volt, ezért az állattenyésztés fellendítése céljából szükségessé vált a takarmány célú só árának csökkentése. A kincstár ezen cél érvényesítése céljából 1851 és 1868 között mérsékelt árú ún. marhasót bocsátott az állattenyésztők számára. A kvázi adókedvezménnyel rengetegen visszaéltek, melynek következtében az állam sójövédéki bevételei komoly mértékben lecsökkentek, ezért 1868-ban megszüntetésre került a marhasó értékesítése. A magyar gazdaközönség kérelmére és sürgetésére 1897-től ismételen bevezetésre került a marhasó értékesítése, azonban a visszaélések elkerülése végett a marhasót denaturálták, illetve megjelölték.¹⁹³ A denaturálás

---

¹⁹² EXNER: i.m. 396.

¹⁹³ A denaturálás lényege, hogy a tárgyat képező dolgot (élelmiszert) emberi fogyasztásra alkalmatlanná tesznek. A marhasó tekintetében ez azt jelentette, hogy a sóhoz 0.25% ürömport keverték, melynek eredményeként a só kesernyés, visszataszító ízűvé vált az emberek számára. Mindemellett a marhasót a visszaélés felismerhetősége céljából 0,5% vasoxiddal is bekeverték, melynek eredményeként a marhasó pirosas- rózsaszínűvé vált.

ugyan – redenaturálás útján – visszafordítható volt, de ennek költségigénye meghaladta a marhasóhoz kapcsolódó adókedvezmény mértékét.¹⁹⁴

3.4 Az iparsó

Az ipari tevékenységhez kapcsolódó sófelhasználást a XIX. században az állam adókedvezményekkel támogatta. Az ipari sófelhasználás legjellegzetesebb területei a vegyipar, húsfeldolgozó ipar (tartósítás és fűszerezés), a bőripar (cserzés, bőrkikészítés), a különböző fémkitermelési-bányászati tevékenységek (pl: fémlúgozás), illetve bizonyos élelmiszeripari tartósítási eljáráshoz kapcsolódó tevékenységek (pl: fagylalt- és jegeskávé gyártáshoz kapcsolódó ipari hűtőkészülékek felhasználása) voltak. Az ipari sófelhasználáshoz kapcsolódó kedvezménynek fontos feltétele volt, hogy az semmiképp ne kapcsolódjon közvetlenül élelmiszerkészítéshez.

Az ipari célú só megadóztatása elleni legnagyobb érv ebben az időszakban az volt, hogy a só drága volta (is) számos fontos iparág kifejlődését és fellendülését akadályozhatja. *„Különös súllyal bír ez a szempont hazánkban, ahol fokozott mérvben kell arra törekednünk, hogy kezdetleges és fejletlen iparunkat erősítsük, az osztrákéval legalább a belső fogyasztásban versenyképesse tegyük és ha kell, államilag is támogassuk”*¹⁹⁵ Ezen törekvés keretein belül a magyar törvényhozás 1875-ben a gyári és ipari só árát a lehető legkisebb mértékben, mindössze 1 korona 16 fillérben állapította meg, Fiumében a tengeri só ára pedig 2 korona 90 fillért tett ki ipari felhasználás esetén. 1901-ben az ország nagyobb, iparosodottabb városaiban nagy kapacitású sótároló raktárakat alakítottak ki, illetve az ipari sóval történő visszaélések megakadályozása érdekében modern denaturáló üzemeket hoztak létre.

3.5 A hulladéksó

Hulladéksó, másként „lábsó” névvel illették a sóraktárakban összegyűlt piszkos, szennyezett sót. A sóhivatalok ezt a „selejtes” sót csupán kedvezményes áron adhatták el. A hulladéksó eladási ára 10-13 korona között mozgott.

---

¹⁹⁴ EXNER: i.m. 397.

¹⁹⁵ EXNER: i.m: 399.

3.6 A külföldre szállított (export) só

Habár Magyarország jelentős sókészletekkel rendelkezett, ezen készletek kiaknázása költségigényes volt, így nem tudta felvenni a versenyt a környező országok (Lengyelország, Románia, Ausztria) só áraival. „1868. évtől az 1885. év végéig évenként átlag 604.000 korona folyt be, az 1907. évben már csak 114.000 korona bevétele volt a kincstárnak.”¹⁹⁶ Mint látható, a sóexport egyre kisebb jelentőséggel bírt, sőt: a XX. század elejére már importáltak is belőle: „De nemcsak hogy exportunk csekély, hanem még importunk van sóból, amennyiben Varasd, Zágráb, Modrus-Fiume- és Lika-Krbava vármegyék sószükségletét az osztrák Piranoból vásárolt tengeri sóval fedezzük.”¹⁹⁷ Mindebből következően a hazai sóexport a XX. század elejére gyakorlatilag eljelenlégtelenedett, sőt, felerősödött a sóimport iránti igény.¹⁹⁸

3.7 Az ingyensó

Ingyensót kaptak a sójövédéknél alkalmazott hivatalnokok (sójárandóság), továbbá azok a szerzetesrendek (alamiznasó), amelyek betegápolással, illetve tanítással foglalkoztak, vagy könyöradományokból éltek. Országosan évente 3500 métermázsa került évente szétosztásra.¹⁹⁹

4. Sóval kapcsolatos jogsértő cselekmények

Sólopás: a pénzügyi hatóság engedélye nélkül tilos volt a kősót kiásni, sós forrásokat nyitni, illetőleg konyhasót azok vegyelemeiből előállítani. Aki az állam – egyedárusági jogából fakadó – kitermelési jogát a fenti tiltott cselekmények útján megszegte, vagyis: aki a kiaknázási helyről, bányákból, forrásból, felszínről, raktárból, árusító helyről, vagy szállítási eszközről a sót eltulajdonítja, sólopást követett el.

Sócsempészet: sócsempészetet követett fel egyfelől, aki a „...birodalmi tanácsban képviselt országokból sót a magyar korona alá tartozó országokba behoz 's azt vagy maga felhasználja, vagy másnak ingyen vagy pénzért átengedi, továbbá aki az ország határán belül oly vidékről, ahol az ottani lakosok sót kedvezményes áron kapnak, oly vidékre viszi és

---

¹⁹⁶ MARISKA Vilmos: *A magyar pénzügyi jog kézikönyve*. 1896, Budapest, 162.

¹⁹⁷ EXNER: i.m. 400.

¹⁹⁸ A sóimport iránti igény növekedéséhez a XX. század elején a fentebb vázoltakon túl jelentős mértékben hozzájárult az a körülmény is, hogy az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződés eredményeként Magyarország elvesztette területeinek kétharmadát, köztük a sóban gazdag Erdélyt is.

¹⁹⁹ EXNER: i.m. 401.

árusítja el, hol a só csak teljes ár mellett kapható....aki pedig külföldről...marhasót a magyar állam területére behoz, vagy pénzért átengedi, sócsempészetet követ el.”²⁰⁰ Lényegét tekintve sócsempészetet követett el az a személy, aki az országba engedély nélkül sót hozott be, azt felhasználta, másnak átengedte, vagy aki a kedvezményes sót olyan vidékre vitte, ahol azt csak teljes áron lehetett értékesíteni.

Sósikkasztás: a korabeli szabályozás szerint, aki a marhasót vagy más kedvezményes sót a törvényben meghatározott céltól eltérő módon használta fel, sósikkasztást követett el. A nem rendeltetésszerű használat tehát jogsértő magatartásnak minősült.

Sólopás, sósikkasztás, sócsempészet esetén kilogrammonként 1 korona 43 fillér büntetést kellett fizetni, amelynek a mértéke a 160 koronát nem haladhatta meg, Súlyosító körülmény esetén a büntetési tétel a fenti összeg kétszerese volt, de maximum 320 korona.²⁰¹

5. A sójövedék igazgatásának fejlődési íve

A magyar hivatalok közül a sóhivatalok a legrégebbiek, mivel azok már az Árpádházi királyaink idején fennálltak. A sóhivatalnokság jelentőségét mindenütt Európában, ahol csak a sóregálé alapján történt a szervezés, az adta meg, hogy a sótiszték az uralkodó egyik igen fontos jövedelmét kezelték. Ezért anyagi felelősségük, de tekintélyük is figyelemre méltó volt.²⁰²

Az Anjouk idején a pénzügyigazgatás legfontosabb szervezetét a kamarai kerületek alkották. A kamarák alá meghatározott megyéket rendeltek, így tulajdonképpen adóközeteket alakítottak ki, amelyek élén a kamaraispán állt. A helyi kamarák gondoskodtak a pénzverésről és az új pénz forgalomba hozataláról, kivetették és beszédtek a kamara hasznát, felügyelték a joghatóságuk alá tartozó nemesfém- és sóbányákat, valamint az utóbbiakhoz kötődő királyi vámokat. A kamaraispánok tevékenységét a tárnokmester felügyelte, aki az esztergomi érsekkel együtt a pénzverést is ellenőrzése alatt tartotta. 1350-ben az erdélyi sóbányákat egységes vezetés alá helyezték, élén az erdélyi sókamaraispánnal, aki egyben a lippai Kamarát is irányította. Ő felügyelte az ország harmincadjait is, melyeket szintén ekkor egyesítettek. Az Arad megyei Lippa az egyik legfontosabb sószállító útvonal volt, a Maros mellett

---

²⁰⁰ EXNER: i.m.: 402.

²⁰¹ EXNER: i.m. 403.

²⁰² FALLENBÜCHL Zoltán: *A sóügy hivatalnoksága Magyarországon a XVIII. században*. Levéltári Közlemények 1923-2015/50. (1979/2.) 225.

helyezkedik el, így a sószállítás- és kereskedelem ellenőrzése már a korábbi időszakban is a kamara egyik fő feladata volt.

A XVI. században a sóárusítás (só nagykereskedelem) lebonyolítása mellett úgyszólván az állami pénzügyi élet összes teendőit is a sóhivatalok látták el. Ezen összetett feladatkör miatt ekkorra az országban mintegy 180 sóhivatal működött.²⁰³

A magyar királyi sójövédék a XIX. századra – a pénzügyi adminisztráció általános formájához igazodva – hármasság tagolást mutatott. A sójövédék legfelsőbb igazgatását a magyar királyi pénzügyminisztérium végezte. A középszintű igazgatást a magyar királyi főbányahivatalok látták el (földrajzi elhelyezkedésük az ország jelentős sóbányáihoz igazodott: a főbányahivatalok Aknaszlatinán, Marosvásárhelyen, valamint Sóváron voltak). A legalsó igazgatási szinten a magyar királyi sóhivatalok álltak. Az igazgatási struktúra bonyolultságát fokozta, hogy amíg a főbányahivatalok és a bányahivatalok a sókitermelés igazgatását látták el, addig a nagykereskedelem igazgatása középső szinten a magyar királyi pénzügyigazgatóságok feladata volt, míg alsófokon ezt a feladatot a magyar királyi sóhivatalok végezték.²⁰⁴

A kincstári sót tehát sóhivatalok útján igazgatta az udvar, melynek keretei között a kitermelés és a nagykereskedelem is államigazgatási keretek között zajlott. A nagyobb településeken olyan sóárusok működtek, akik a sóbiztosíték nyújtása mellett hitelbe kapták, és azt árusították. 1848 után a só szabadkereskedelmi cikké vált, ami a sóhivatalok csökkenését vont maga után, majd a kiegyezést követően e kérdéskör tisztán magyar hatáskörbe került. A kiegyezéskor született sójövédéki törvénynek két célja volt: az egyik – természetesen –, hogy a só eladásából származó bevételek az államkasszába kerüljenek, a másik, hogy a só exportja és importja ne legyen hasznot hozó vállalkozás, amelyet az árak szabályozásával értek el.²⁰⁵ A magyar királyi sóhivatalok száma 1903-ban már csupán 42 volt, amelyek közül 12 a fenntartási költségek csökkentése céljából egyesítésre került a vám- és adóhivatallal. A sóhivatalok számának drasztikus csökkentéséhez az is hozzájárult, hogy a kiegyezést követően a sókereskedelem reformjainak²⁰⁶ is betudhatóan, a sóeladás magánúton történő lebonyolításának száma jelentős mértékben megnövekedett. A jelenséggel párhuzamosan

---

²⁰³ SIMON Zoltán – POZSGAI Zoltán – KIS Judit – BOROS Sándor: *Jövédék alapok*. Lónyay Menyhért Szakkönyvtár VIVA Média Bp. 2006. Szerk: Szabó Zsolt 19.

²⁰⁴ A Magyar Kir. Pénzügyminisztérium tíz évi működése 1895-1905. Magyar Királyi Állami Nyomda. Bp 1905. 81.

²⁰⁵ SIMON–POZSGAI–KIS: i.m. 19.

²⁰⁶ A részletek lásd bővebben: az 1868. évi XI. törvénycikk. ill. 1875. évi L. törvénycikkek rendelkezéseiben

számos sóhivatal forgalma drasztikusan lecsökkent, illetve egyes helyeken szinte teljesen megszűnt.²⁰⁷ A sóhivatalok eljelentéktelenedését a végsőkéig fokozta, hogy az I. világháborút követően az ország a bányái, ezek között a sóbányái jelentős részét is elvesztette, így az 1924. évi IV. tv. értelmében a sóra a továbbiakban tételes fogyasztási adót vetettek ki. A törvény hatályba lépését követően a só elveszítette jövedéki jellegét, a sóhivatalok pedig megszűntek. A só a mai jövedéki termékekkel (alkoholtermékek, dohánygyártmányok, ásványolajtermékek) ellentétben a rendszerváltást követően sem került „rehabilitálásra”, vagyis jövedéki adóköteles termék helyett általános forgalmi adó köteles termék vált belőle.

6. Konklúzió

A sójövédék története a legrégebbi időkig nyúlik vissza, és a magyar hivatalok közül a sóhivatalok a legrégebbiek: már az Árpád-házi királyok idejében az ország több részében fennállottak. A sójövédék mibenléte a magyar állam teljes kitermelési és értékesítési monopóliumában testesült meg. Ez a teljeskörű monopólium azonban a XIX. századra fellazult a só kereskedelem vonatkozásában. A sóhivatalok voltak egykor a magyar állam legfontosabb hivatalai, hiszen a kezdeti időkben a sókitermelés és sókereskedelem irányítása mellett az állami pénzügyi élet összes külső teendőit ellátták, éppen ezért óriási jelentőséggel bírtak. A sóhivatalok többfunkciós jellegüket még a reformkor idejében is megtartották, ennek keretei között ezen hivatalok számos egyéb feladatot is betöltöttek, betölthettek. Többek között hozzájuk tartozott az állami jószágok és bérletek kezelése, híd- és révjogok ellenőrzése és pénzügyi adminisztrálása, nyugdíjak és egyéb járandóságok kifizetése....stb.²⁰⁸

Mint láthattuk, a XIX. századtól a sóhivatalok klasszikus tevékenysége csökkenő tendenciát mutatott, melynek eredményeként az I. világháborút követően a tevékenységük meg is szűnt, ugyanakkor a belőlük „kinőtt” – főleg pénzügyi tevékenységet folytató – hivatalok a mai napig működnek, fejlődnek, ezért az egykoron szebb időket megélt sóhivatalokra nem csupán az elintézetlen ügyek szinonimájaként, hanem kvázi a „hivatalok anyjaként” is érdemes megemlékeznünk.

---

²⁰⁷ *A Magyar Kir. Pénzügyministerium tíz évi működése 1895-1905.* Magyar Királyi Állami Nyomda, Budapest, 1905. 82.p.

²⁰⁸ Uo

Felhasznált irodalom

Tanulmányok

1. BAKÁCS István János: *A sómonopólium Magyarországon III. Károly korában.* Századok. 1933.
2. EXNER Kornél: *Magyar Pénzügyi Jog.* Atheneum Irodai és Nyomdaipari Részvénytársulat kiadása, Budapest, 1910
3. FALLENBÜCHL Zoltán: *A sóügy hivatalnoksága Magyarországon a XVIII. században.* Levéltári Közlemények 1923-2015/ 50. (1979/2.) 225-290.
4. KARVASY Ágoston: *Politikai tudományok.* III. kötet: A fináncztudomány. Győr, 1844
5. MARISKA Vilmos: *A magyar pénzügyi jog kézikönyve.* Atheneum Irodai és Nyomdaipari Részvénytársulat kiadása Budapest, 1896.
6. ORBÁN Balázs: *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismeri szempontból.* Panda és Frohna Könyvnyomdája, Pest, 1868.
7. SIMON István (szerk) *Pénzügyi jog II.* Osiris kiadó Bp, 2012.
8. SIMON Zoltán – POZSGAI Zoltán – KIS Judit – BOROS Sándor: *Az adózás rövid története – Jövedék Alapok I.* Lónyay Menyhért Szakkönyvtár, Szerk: SZABÓ Zsolt, VIVA Média Budapest, 2006.
9. SZÁNTAY Antal: *Adók a 18. századi Magyarországon.* Rubikon, 2006/12.
10. *A Magyar Kir. Pénzügyministerium tiz évi működése 1895-1905.* Magyar Királyi Állami Nyomda, Budapest, 1905.
11. TAKÁCS György: *Közadózásunk (jelen esetben pénzügyi jogi ismeretek, magyarázatok).* Magyar Magánalkalmazottak Szabad Szakszervezetének Kiadása, Budapest, 1946.

Internetes források

1. Corpus Iuris Hungarici – Magyar Törvénytár, html változat: <http://mek.oszk.hu/01300/01396/html/> (letöltve: 2017.06.01)
2. Pallas Nagylexikona – html változat: <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/053/pc005372.html> (Letöltési idő: 2017.06.01)

3. Sóbányászat Erdélyben. <http://www.mercuriustour.ro/hu/SOBANYASZAT-ERDELYBEN--a977.html> (letöltve: 2017.06.06)
4. SZIKSZAI Mihály: *A máramarosi só továbbszállítása a Jászkunságban*. Internetes forrás: <http://www.szolarchiv.hu/data/files/197151556.pdf> (letöltve: 2017.06.06.)

Jogsabályok

1. 1222. évi XXV. törvénycikk a sóról
2. 1405. évi (I.) XX. törvénycikk külföldi sókat nem szabad behozni és azokat az országlakók ne is használják (forrás: <https://1000év.hu/index.php?a=38xpqram=584>)
3. 1464. évi IX. törvénycikk külföldi sókat nem szabad az országban eladni
4. 1471. évi IV. törvénycikk a királyi sót a régi helyeken kell tartani
5. 1474. évi II. törvénycikk sót mindenki kapjon
6. 1474. évi XIII. törvénycikk sókba beszámított segélynek többé ne legyen helye
7. 1548: XXIX törvénycikk a máramarosi sónak gondját kell viselni, a miből a király jövedelme nem kis mértékben fog gyarapodni
8. 1868: XI. törvénycikk a sójövédék iránt
9. 1875: L. törvénycikk a sójövédékről szóló 1868. évi XI. tc. és a sójövédéki szabályok némely intézkedéseinek módosításáról
10. 1897: I. törvénycikk mérsékelt áru marhasórol
11. 1904 : XXIII. törvény a mérsékelt áru marhasórol szóló 1897:I. tc. módosításáról
12. 1924. évi törvény az államháztartásról

Sallai János: A magyar rendészeti képzés története 1922-2017. Rendőr altiszt (tiszthelyettes) és rendőr tiszttel képzés a XX-XXI. században²⁰⁹

Absztrakt

Az állami rendőrség (1920) létrehozása után kiemelt figyelmet fordított a rendőrtisztviselők képzésére. 1922-től miniszterelnöki és belügyminiszteri rendeletekkel intézkedtek a felügyelői, fogalmazói detektív és altiszti tanfolyamok megszervezésére, végrehajtására. A II. világháború után az előző rendszer rendészeti tisztviselőit döntően eltávolították, ezért a rendőrtisztképzést új alapokra helyezve, a Rendőr Akadémia felállításával valósították meg. Ez a folyamat a követelmények emelésével kikényszerítette a felsőfokú tisztképzés létrehozását, amely 1971-ben a Rendőrtiszti Főiskola létrehozásával valósult meg. Ebbe a folyamatba illeszkedett be a rendészeti képzés egyetemi szintű átalakítása, amely 2011-ben a Nemzeti Közszolgálati Egyetem és ott a Rendészettudományi Kar létrehozásával ért célba, ahol 2016-ban a Rendészeti Doktori iskola megkezdte működését.

Kulcsszavak: képzés, oktatás, rendőrtiszt, altiszt, főiskola, egyetem, rendőr akadémia, tanfolyam

Abstract

After the establishment of the Hungarian state police in 1920, special attention was paid to the training of police officers. From 1922, decrees of the Prime Minister and the Minister of the Interior provided for training courses for inspectors, fogalmazó (administrative policing) officers, detectives and noncommissioned officers to be organised and carried out. After World War 2, most of the police officials of the previous regime were dismissed, therefore the Police Academy was founded as the new basis for the training of commissioned police officers.

By setting increased requirements, this process made the establishment of higher education for commissioned police officers inevitable, which was accomplished by the foundation of the Police College. The transformation of law enforcement training into university-level

---

²⁰⁹ A tanulmány a KÖFOP-2.1.2.-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projektben készült.

education was an organic part of the same process, culminating in the establishment of the Faculty of Law Enforcement of the National University of Public Service, where the Doctoral School of Police Sciences and Law Enforcement started operating in 2016.

Keywords: training, education, commissioned police officer, noncommissioned officer, college, university, police academy, training course

*****

Jelenlegi rendőrségünk története az állami Fővárosi Rendőrség 1873-es létrejöttéhez kötődik. Maga a rendőr kifejezés 1823-ban Márton József háromnyelvű szótárában fordult elő először, míg a rendész szavunk 1870-ben jelent meg először a lexikonokban.²¹⁰ Ezzel párhuzamosan a Rendőrség kifejezés jogszabályban első alkalommal, a mezei rendőrségről szóló 1840. évi IV. törvénycikkben látott napvilágot. Ezt követően egy országos hatáskörű rendőrség leírása Karvasy Ágoston „A politicalai tudományok, rendszeresen előadva” című munkájában olvasható elsőként.

A fenti műveket követi az első rendészetelméleti folyóirat 1869-ben, a „Közbiztonság”. A folyóirat szerkesztője, szinte megelőzve korát, már a rendőrség képzését, a rendészet tudomány művelését tűzte ki fő célul, amikor is az első számot megelőző mutatóvány példányba a következő fő feladatokat határozta meg az újság számára:

- „Amalgamisálnunk kell a személyes képességet, a tudományos képzettséget – nem elég, hogy az emberben az embert, hanem szükséges éppen úgy az ügyvédben a jogvédőt, mint az orvosban a gyógyászt, a rendészben a személyünk és vagyonuk képzett őret bírunk.
- Lapunk lámpául szolgáljon, melynek világánál rendészeink az eltéved emberiség hibáinak tömkelegébe belátva az így szerzett ismeretekkel fogatosítandó gyakorlati eljárásuk kerek és kifogás nélküli legyen.
- Mi az újabb rendszereket, ezek alapelveit, elméleti tapasztalati adatokkal könnyen érthető nyelven kívánjuk előterjeszteni, hogy mindenki megérthesse, és tért nyitunk, hogy mindenki hozzá is szólhasson, kételyei iránt felvilágosíthatassuk, a közlötték jobb

---

²¹⁰ SALLAI János: *A rendészet és a rendészet tudomány kialakulása, első jelei a XVIII–XIX. században Nyugat-Európában és hazánkban*. Belügyi Szemle, 2015. 129–144. p.

részét felhasználhassuk, hogy az így támadt eszmecseréből nyert előny legyen a működésünknek a közjóra kiható eredménye....”²¹¹

A továbbiakban a szerkesztő megfogalmazta még a külföldi tapasztalatok közzétételének, valamint a pártoktól független szakmai írások fontosságát. Mindezt úgy, hogy az írás ne legyen „szobatudós” által írt benyomását keltő, és mindig pártolja a rendészetre hívatott hatóságok tevékenységét.

A szerkesztő nagyon fontos témákat jelenített meg már az eső számokban, így például a rendőrségi reformról írt elképzeléseit. Az 1870-ben megjelent második számban a lap a rendészeti iskola létrehozásáért emel szót. A szerkesztő vezércikkében a következőket írta: „*bármily rendszerre is alapítassék a rendőrség újjászervezése, ez csak akkor fog megfelelni hivatásának ha a rendészeti közegek a **rendészeti tudományban** (kiemelés SJ) elméletileg is kiképeztetnek.*”²¹² Mivel ebben az időben rendészeti szakmai könyvek, tankönyvek nem voltak, ezért a szerző a következő jövőbe látó gondolatok megvalósítását javasolta: „*okvetlen szükséges a közigazgatási hatóságok rendőri alantas közegeivel ezen a tudományt alphájától kezdve megismertetni, erre pedig legcélszerűbb lenne egy rendészeti tanszék felállítása: melynek tantárgyai, főbbek a rendészet körébe eső jog, – ember és arc ismerete – kutató módok különfélesége, – a bűnösök osztályai, ezek életmódja, és szokásainak ismertetése –, szolgálati illetan... stb. volnának.*”²¹³ A szerkesztő a továbbiakban az iskola létrehozását alátámasztotta még azzal a gondolattal, hogy nem a rendszer, nem a betű, hanem a képzett rendőr képes a törvény alkalmazására. Mindezt 1870-ben tette, a Fővárosi Rendőrség létrehozása előtt 3 évvel.

1872-ben (ekkor még mindig nem létezett állami rendőrség) a „Közrendészeti Lap” folyóirat 40. számának (november) címlapján a „Rendészeti Iskola” című vezércikk írója ismét megelőzte korát. A szerző hiányolta, hogy a rendészeti képzés nem kapott kellő figyelmet eddig, és így hiába a rendőrség át-, újjászervezése, „*csak akkor fog megfelelni (a rendőrség) hivatásának, ha a rendőri közegek a **rendészeti tudományban** (kiemelés SJ) elméletileg is kiképeztetnek.*”²¹⁴ Példaként Angliát nevezte meg, ahol már ekkor is igen népszerűek voltak a rendőrök (Bobbyk), melynek okául a szerző az angol rendőrök iskolázatását, és

---

²¹¹ Közbiztonság. 1869. Mutatvány példány 1. p.

²¹² Közbiztonság. 2. szám, 1870. január 9. 1. p.

²¹³ Uo. 2. p.

²¹⁴ Rendészeti Iskola. In: Közrendészeti Lap. 1872. 3.évf., 40. szám. 1. p.

vizsgáztatásukat jelölte meg, amely Magyarországon ekkor még nem létezett. A szerző ezen lap hasábjain is megfogalmazza konkrét javaslatait: a rendészeti tanszék felállítását, ahol a következő témákat kell elsajátítani:

- rendészet körébe eső jog
- ember és arc isme
- kutató módok különfélesége
- bűnösök osztályai, életmódjai, és szokásai
- szolgálati illetan²¹⁵

Mivel tananyag ekkor nem volt, erre vonatkozólag javasolta a kormánynak, hogy írjon ki pályázatot tankönyvírásra, illetve a külföldön megjelent szakirodalmat vegye figyelembe. Mivel a cikk tartalma nagyban hasonlít a korábban a Közbiztonság folyóiratban leírtakhoz, ezért valószínűleg szerzője a főszerkesztő, Forster József lehetett. A fenti gondolatok mellett az alábbi záró mondatok is időtállóan bizonyultak, és ma is aktuálisak, a rendőr, rendészeti képzés, és gyakorlat tekintetében.

„...nem a rendszer, nem az írott betű, hanem a képzett rendőr képes csak a törvény illemes, de szigorú gyakorlati alkalmazása által az iránt tiszteletet gerjeszteni, csak az elemi ismeretekkel bíró rendőr képes a gyakorlati téren is mindenütt és mindenkor kedvező eredménnyel helyesen működni.”²¹⁶

1873-ban a Pest-Buda-Óbuda egyesítéséről szóló törvénnyel új fővárost hoztak létre. 8 évvel később, 1881. április 11-én, a parlament elfogadta a Budapest – fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikket, amellyel biztosította az első állami rendőrség jogszabályi alapjait. A törvény meghatározta a rendőrség feladatait, illetékességét, szervezetét, alárendeltségét... stb, de a leendő rendőrök felkészítésére nem intézkedett.

Ezt pótolta az 1884-ben a miniszterelnök által jóváhagyott szolgálati utasítás, amely tartalmazta a rendőrség képzésére vonatkozó elképzeléseket. A próbaszolgálatos rendőrök oktatását 6 hónapos időtartamban határozták meg, melyet követően csak az alkalmasnak tartott rendőröket lehetett szolgálatba vezényelni.

A hat hónapos tanfolyam során a következő tantárgyak kerültek oktatásra:

1. a magyar büntető törvények általános megismertetése,

---

²¹⁵ Uo.

²¹⁶ Uo.

2. a rendőri természetű törvények, kormányrendeletek, fővárosi jóváhagyott szabályrendeletek, és a városi hatóság jogerőre emelkedett határozatainak és intézkedéseinek ismertetése,
3. fegyelmi szabályok ismertetése,
4. a dunai államhidakra vonatkozó szabályok,
5. fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. tüzetes magyarázata és ismertetése,
6. Budapest főváros közigazgatási beosztása,
7. a főváros topográfijának tüzetes és ezzel kapcsolatban a fővárosban létező hivatalok s közintézetek ismertetése. A helyismeret mellett fontos személyek ismerete,
8. oktatás az őrség magatartásáról,
9. oktatás az elsősegélynyújtásról,
10. oktatás a jelentés (jegyzőkönyvek, fogalmazványok) szerkesztéséről.²¹⁷

Ebben az időszakban, 1920-ig az ország városaiban, a városi vezetésnek alárendelt rendőrségek voltak. A székesfehérvári rendőri szabályzatból²¹⁸ ismerjük, hogy az ország többi városában is a Budapestihez hasonló tartalommal folyt a rendőrök képzése.

A rendőrség felkészítésére vonatkozólag folyamatosan születtek új elképzelések, illetve a rendőrség tevékenységét, így az oktatási rendszerét is érték kritikák a rendészeti lapokban, és más hazai napilapokban. Így például a Rendőri Lapok 1894. 4. számában Zlinszky Károly vetet fel a rendőrtisztviselők szakképzésével kapcsolatos aggályait.

Zlinszky szerint a rendőrség akkori helyzetében rövid tapasztalat (ekkor 21 éves még csak az állami rendőrség) és néhány általános hiányosság mellett a fő problémát az okozza, hogy a testület fiatal kinevezett alkalmazottai nem ismerik kellő mélységben a közrendészet, közbiztonság, közigazgatás ismereteket. Ezen ismeretek pótlására megoldásként szükségesnek látta önképzőkörök, szaktanfolyamok bevezetését a rendőrség egyik fő épületének tantermében. Természetesen a szaktanfolyamoknak, amelynek idejét kb. 3 hónap időtartamban tartotta helyesnek megszervezni, csak akkor látta értelmét, ha a testület szakemberei előtt az ott tanult tisztviselők vizsgát tesznek. A vizsga fő témaköreit a következőkben jelölte meg: helyi körülmények ismerete, helyhatósági szabályok, rendőrség szervezete, beosztása, többféle felügyeleti szolgálat, közigazgatás körül fogantató rendőri

---

²¹⁷ Utasítás a Budapest fővárosi rendőrség számára. kn., Budapest, 1884. 1–16. oldal.

²¹⁸ *Székesfehérvár sz. kir. város Rendőrségének, Szolgálati és Szervezési Szabályzata*. Debreczenyi István nyomda, Székesfehérvárott, 1909. 48. p.

szolgálatok, preventív intézkedések alkalmával való fellépés, modor, jogok, kötelezettségek.²¹⁹

A fent megjelölt cikkekre gyorsan reagált Rédey Miklós,²²⁰ rendőrség elméleti és gyakorlati szaktekintélye, jelentős számú rendészeti lexikon, könyv és tanulmány szerzője. Rédey maga is fontosnak tartotta a rendőrtisztviselők felkészítését, továbbképzést. Az akkori felkészületlenség okát abban látta, hogy a jogi egyetemen csak 10-20 órában tanították a rendészetet (amely nagyon csekélynek bizonyult) és a kihágás-rendészetet pedig csak 1-1 kollégiumban adták elő. Ezen kívül a büntetőjogot és a büntetőeljárást is csak kollégiumban tanították, ami a szükséges idő hiánya miatt lekorlátozódott megjegyzésekre. Ám Rédei ezen túl szükségesnek tartotta egy rendőrségi könyvtár felállítását, amelyben a hazai és nemzetközi rendészeti, bűnügyi szakkönyvek egyaránt helyt kaphatnának, és a könyvtárban felolvasásokat tarthatnának. Ám Rédey az igazi megoldást az egyetemeken felállítandó közigazgatási tanfolyamokban látta, amelyre a közigazgatás és a rendőrség államosítása után kerülhetne sor. Ebben talán jelentős szerepet kaphatna a rendészet, és nem zárta ki egy rendészeti tanszék felállítását sem.

A rendészeti képzés alakulásában meghatározó szerep jutott az 1883-as I. sz. törvénynek, ami egy, a közigazgatási és rendőri tisztviselők képesítési követelményét azonosan állapította meg. S bár annak idején, a törvény megszületésekor a közigazgatási vizsgát kilátásba helyezték, annak megvalósítása évtizedeket késett, így a rendészeti speciális ismeretek oktatása, számonkérése a rendőrtisztviselőknél csorbát szenvedett. Erre az ellentmondásra és hiányosságra hívta fel 1902-ben Rédey Miklós a Rendőri Lapok IX. évfolyam 16. számának vezércikkében. Kifogásolta, hogy mindezt a rendészetnek nemhogy tanszéke, de még speciális kollégiuma sincs az egyetemen, miközben a rendészet jelentősebb ismeret, mint azt a jogi fakultáson hallgatni lehet. Az egyetemi tankönyvekben a rendészet mindössze 6-8 oldal és az is az 1870-es évek elavult tananyaga.²²¹ A szerző a megoldást a rendőrtisztviselők esetében egyszer az államtudományi államvizsga helyébe a jogtudományi vizsga tételében. továbbá **a rendészet, mint önálló jogtudományi ág**²²² (kiemelés SJ) bevezetésében látta. Így a rendőrtisztviselők a rendészete önálló főkollégiumban tanulhatták volna.

---

²¹⁹ ZLINSZKY Károly: *Rendőri szaktanfolyam*. In: Rendőri Lapok, 1894, 4. szám. 2. p.

²²⁰ RÉTHEY Miklós: *Rendőri szaktanfolyam*. In: Rendőri Lapok, 1894. november 4. szám. 2. p.

²²¹ RÉDEY Miklós: *Rendőri szakoktatásunk*. In: Rendőri Lapok, IX. évfolyam 16. szám. 1. p

²²² Uo.

A rendőrképzés fontosságát jelzi, hogy a korabeli rendőrségi lexikon²²³ is az altiszti tanfolyamra való jelentkezés feltételeit, és a tanfolyam tantárgyait hangsúlyozta. Ha megvizsgáljuk – ugyanebben az időszakban – a mk. pénzügyőrség képzési rendszerét, azt látjuk, hogy bár 1909-ben megnyitották az újonciskolát – korábban a szolgálati helyeken folyt a képzés, egységes tananyag és intézményi háttér nélkül – a képzés 1915-1922 között szünetelt.²²⁴ 1928-ban került sor az első altiszti továbbképző tanfolyam megnyitására, amelyre majdnem 60 évet várt a pénzügyőri szakma.²²⁵

Valószínűleg a szaksajtóban megjelent cikkek hatására, 1913-tól vidéki oktató rendőrtisztek, és altisztek szakmai képző tanfolyamát rendelték el, amelynek utolsó tanfolyamára 1914 áprilisában került sor. Ebben az évben mind az altiszti, közrendőri, mind a felügyelői kar képzése folyamatosan jelen volt a rendőri szaklapban.

1920 után a magyar rendőrségnél szabályozták az állományviszonyokat és a feltölthető létszámot. A 102.837/1922-es B.M. rendelet²²⁶ szerint a rendőrség szervezeti felépítése ekkor a következő volt:

- A. Legfelsőbb igazgatás,
- B. Kerületi rendőr-főkapitányságok,
- C. Rendőr-főkapitányságok,
- D. Rendőri kirendeltségek,
- E. Határszéli kirendeltségek.

A rendőrség személyi állományát (egyrészt az) egyenruha és fegyver viselésére, (másrészt a) mindezek nem viselésére jogosult személyek töltötték be, az alábbi kategóriákra tagozódva:

- egyenruha és fegyver viselésére jogosultak,
- fogalmazói kar,
- felügyelői kar,
- őrségi személyzet (altisztek és rendőrök).

A rendőrség felügyelői és fogalmazói karába való bekerülés csak a magas követelmények teljesítése, és a képzési rendszernek megfelelő tanfolyamok és vizsgák eredményes teljesítése

---

²²³ RÉDEY M. – LAKY I. (szerk.): *Rendőrségi lexicon*. Stephaneum, Budapest, 1903. 22. p.

²²⁴ SZABÓ Andrea: *A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011* RENDVÉDELEM-TÖRTÉNETI FÜZETEK (ACTA HISTORIAE PREASIDII ORDINIS). XXV. évf. (2015) 43., 44., 45., 46. sz. (összevont szám) 25 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában. Budapest, 2016. 120. p.

²²⁵ *Im.* 121. p.

²²⁶ 102.837/1922-es B.M. rendelet, Az 1922. VII. t.c.-nek a m. kir. államrendőrségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása.

után vált lehetővé a pályázó számára. A helyzet fontosságát jelzi, hogy a rendőrség felügyelői és fogalmazói karának feltöltésével kapcsolatos követelményeket miniszterelnöki, míg annak végrehajtását belügyminiszteri rendeletekben fogalmazták meg.

Meghatározó volt, hogy ekkor az országos szaktanulmányi felügyelői beosztást az a Dr. Dorning Henrik töltötte be, aki szívügyének tekintete a rendőrség képzését, maga több nyelven beszélő és publikáló, felkészült rendőrtiszt volt, aki 1911-ben Temple Rezsővel Németországban, Franciaországban és Ausztriában járt szakmai tanulmányúton. Ezáltal kezdetét vette a magyar rendőrség nemzetközi kapcsolatok kiépítésében végzett úttörő tevékenysége.

1916-ban jelenik meg „*A német, osztrák és francia rendőrségek szervezete*” c. könyve, amely hosszú időszakra (sok esetben a mai napig) forrásul szolgál a rendészettudomány művelői számára. Egyben mintát, külföldi modelleket ad a készülő, centralizált rendőrség megszervezéséhez. Ugyanebben az időben, német kérésre összefoglalta a magyar rendőrség szervezetét, amely a *Deutsche Strafrechts-Zeitung* folyóiratban²²⁷ jelent meg.

Ugyanebben az évben (1916) már rendőrségi kerületi kapitányként „*A nyomozás segédeszközei*” c. könyv II. kötetéhez készítette el a „*Az optika a nyomozás szolgálatában*”²²⁸ címmel és tartalommal a függelékkel.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség személyzete ebben az időszakban két állománykategóriából állt, a legénység tagjaiból, illetve a tisztviselőkből. Mivel azt nem lehetett elvárni, hogy a pénzügyőr szolgálatba lépésekor minden szükséges ismerettel rendelkezzen, az elvárt tudást kezdetben a tapasztalattal, megfelelő szakmai gyakorlattal rendelkező vigyázóktól és szemlésektől tanulta meg, a szolgálatteljesítés során. Ahogyan arról korábban már szó volt, a pénzügyminisztérium egy központi újonciskolát is felállított, ahol a szolgálatba lépők számára 6 hónapnyi kiképzést írtak elé, csak ezután kerültek a legények vigyázói rangban a szolgálati helyükre. Hivatalos esküt mind a felvételnél, mind az előléptetés eseteiben le kellett tenni. A biztosokat és a szemléseket a pénzügyigazgatóság, a fővigyázókat és a vigyázókat a biztos eskette fel.²²⁹

---

²²⁷ BORBÉLY Z. – KAPY R. (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942. 168. p.

²²⁸ *A nyomozás segédeszközei*. II. kötet. Budapest, Pátria, 1916.

²²⁹ MAGASVÁRI Adrienn: Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből (1867-1919). In: ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója*

Az 1922-ben kiadott 3720/1922. sz. miniszterelnöki rendelet²³⁰ (a továbbiakban: M.E. rendelet) szerint a rendőrség felügyelői és fogalmazói karában csak a rendőrtisztviselői tiszti vizsgát tett személyeket lehetett véglegesíteni. A tiszti vizsgához az eredményes egy éves próbaszolgálaton, és az ugyancsak egy évig tartó tanfolyamon keresztül, felvételi vizsga után vezetett az út.

Ebben az időben a rendőrségi próbaszolgálatosnak az általános törvényi feltételek mellett, a következő feltételek teljesítése után lehetett bekerülni:

- 21-30 év között kor,
- nőtlen állapot,
- egészséges, erős testalkat,
- rendezett anyagi viszony.

A M.E. rendelet az előképzettséggel kapcsolatosan szigorú feltételeket szabott. A fogalmazói karba való bekerüléshez jog- vagy államtudományi államvizsgát, jog- vagy államtudori oklevél megszerzését. A felügyelői karhoz való bekerüléshez közép-, szak-, vagy hadapród iskolai végzettséget írt elő a rendelet.²³¹

Az egy év próbaszolgálatot teljesítők elméleti, gyakorlati tudásukról, és általános műveltségükről tájékoztató jellegű felvételi vizsgát tettek, amelyet követően, akik nem feletek meg, azokat elbocsátották, akik eredményesen szerepeltek, az egyéves tiszti tanfolyamra mehettek. A tanfolyam befejeztével tiszti vizsgára bocsátották és az eredménytől függően minősítették, továbbá véglegesítették. A magasabb fizetési fokozatba sorolt pl. kapitányi főfelügyelői beosztásokba kinevezhető tisztviselőket felső tiszti vizsga letételére kötelezték.²³²

A rendelet foglalkozott a más irányból a felügyelői, vagy fogalmazói karba való bekerülési lehetőséggel. A honvédségtől,²³³ csendőrségtől,²³⁴ és az államigazgatásból csak a rendőrtisztviselő tiszti, vagy felsőtiszti vizsga eredményes letétele után lehetett kinevezni a pályázót. A felső tiszti vizsga eredményes teljesítése érdekében az erre kötelezetteknek hat

---

alkalmából. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudomány Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék, 2016, 88-89. p.

²³⁰ 3720/1922. M.E. rendelet, A rendőri szolgálat fogalmazói és felügyelői szakában való alkalmazáshoz szükséges kellékek és ezek joghatálya

²³¹ 3720/1922. M.E. r., A rendőri szolgálat fogalmazói és felügyelői szakában való alkalmazáshoz szükséges kellékek és ezek joghatálya. 3. §. 4. pont

²³² 3720/1922. M.E. r. A rendőri szolgálat fogalmazói és felügyelői szakában való alkalmazáshoz szükséges kellékek és ezek joghatálya. 7. §

²³³ 36.092/1924 B.M. r.

²³⁴ 112.957/1922. VI. B.M. r.

hónapos tanfolyami lehetőséget biztosítottak a felkészülésre. A rendelet pontosan meghatározta a kivételeket, a köz-, illetve harctéri szolgálat beszámíthatóságát, továbbá a rendelet előtt ideiglenesen kinevezett tisztviselőkre vonatkozó szabályokat.

A 3720/1922. M.E. rendelet végrehajtására Gróf Klebelsberg Kunó belügyminiszter 1922. április 27-én kiadta a 66.898. B.M. rendeletét, a segédfogalmazók, és segédfelügyelők próbaszolgálatának végrehajtására vonatkozó intézkedések tárgyában.

A végrehajtási rendeletben előírtak szerint a próbaszolgálatos segédfogalmazók, és segédfelügyelők esküt tettek, és a kinevezésre került szolgálati helyen voltak kötelesek jelentkezni és a szolgálatot megkezdeni. A próbaszolgálat célja volt, hogy „*a próbaszolgálatos segédfogalmazók, és segédfelügyelők a rendőri szolgálat minden ágáról gyakorlati tájékozódást nyerjenek.*”²³⁵ A próbaszolgálatosok, a próbaszolgálat első három hónapjában az őrszemélyzet alakulatainál, egyforma képzésben részesültek, és megismerkedtek a rendőrség hatósági tevékenységével. Ezt követően két hónapig az őrszem szolgálatot, egy hónapot pedig az őrszoba parancsnok, beosztott felügyelő, őrszemélyzeti parancsnok kötetelmeit gyakorolták.

A tanfolyam során számviteli teendők elméleti és gyakorlati ismereteit is kötelesek voltak elsajátítani. A próbaszolgálat alatt a próbaszolgálatosok önállóan nem tevékenykedhettek, fegyverhasználati joguk nem volt. A próbaszolgálatosok előmenetelét a kapitányságvezető felügyeli, és róluk minősítést kellett írni. Az oktatási év leteltével a próbaszolgálatosok minősítését a törzslapjukon felvezették, és a belügyminiszterhez felterjesztették.

A próbaszolgálat sikeres teljesítése után a szaktanfolyamok következtek, melyek valamelyikének elvégzése feltétele volt a kinevezésnek, véglegesítésnek. A belügyminiszter rendeletében a következő 4 féle, országos szintű szaktanfolyamot határozta meg:

- 1. rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam,**
- 2. rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam,**
- 3. detektív és detektívfelügyelői tanfolyam,**

---

²³⁵ 66.898. B.M. r. A 3720/1922. M.E. sz. rendeletnek az ideiglenes próbaszolgálatos m. kir. állami rendőrség segédfogalmazók, és segédfelügyelők próbaszolgálatára vonatkozólag tett Intézkedések végrehajtás

4. **országos törzstisztképző tanfolyam.** (A B.M. rendelet által említett „országos törzstisztképző tanfolyam”-ra nem készült végrehajtási rendelet. A szakirodalom a törzsképzést később „továbbképző tanfolyam” címen tartotta nyilván. – SJ)

A tanfolyamok szervezése, lebonyolítása, anyagi biztosítása a szaktanfolyam parancsnokának a felelőssége, míg az egész szaktanfolyamok élén a m. kir. állami rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője, míg egyes tanfolyamok élén belügyminiszter által kinevezett igazgató áll.²³⁶ A m. kir. állami rendőrség országos szaktanulmányi felügyelőjének és a szaktanfolyamok parancsnokának hatáskörét, a tanfolyamok rendjét, a felügyelő, a parancsnok valamint az igazgató fegyelmezési jogköreit szintén a rendelet rögzítette.²³⁷

A rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam, és a vizsga

A tanfolyam célja a próbaszolgálatos segédfogalmazók, és segédfelügyelők elméleti és gyakorlati szakmai felkészítése, tiszti vizsgára előkészítése volt.²³⁸

Ennek érdekében elméleti előadásokat, írásbeli gyakorlatokat, rendőri intézményekben gyakorlati tapasztalatszerző utakat, helyszíni szemléken részvételi lehetőségeket, és testedzési lehetőségeket biztosítottak a tanfolyam résztvevőinek.

A hallgatók sikeres felvételi vizsgát követően kerültek a tanfolyamra, amelynek előadásait, gyakorlati foglalkozásait kötelesek voltak látogatni. Részükre leckeönyvet állítottak ki. A tanfolyam idején részükre szabadság nem járt. A tanfolyam során rendes és speciális tantárgyak előadásait hallgatták.

Rendes tantárgyak:

1. büntetőjog,
2. magyar Btk., és egyéb törvények a büntettekről és vétségekről,
3. bűnvádi perrendtartás és a 130.000 B.M. sz. utasítás,
4. nyomozás segédeszközei,
5. államrendészetre vonatkozó összes jogszabály,

---

²³⁶ 18.80/1923. B.M. r. utasítás a m. kir. állami rendőrség országos szaktanfolyamainak szervezetére, az országos szaktanulmányi felügyelő hatáskörének szabályozására és a tanfolyamok fegyelmi rendtartására vonatkozólag.

²³⁷ Uo.

²³⁸ 66.899/1922. B.M. r., a 3720/1922. M.E. sz. rendeletnek a rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam és rendőrtisztviselői tiszti vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtása

6. igazgatásrendészetre vonatkozó azok a jogszabályok, melyekben az eljárás a m. kir. rendőrséget illeti meg,
7. büntető törvénykönyv, a kihágásokról és egyéb fontosabb kihágásokat megállapító törvényes jogszabályok,
8. 65.000/1909. B.M sz. rendelet és a rendőri büntető bíraskodás ügyviteli szabályai,
9. az állami rendőrség szervezetére, és hatáskörére vonatkozó szabályok,
10. az állami rendőrség szolgálati és fegyelmi szabályzata,
11. az állami rendőrség ügyviteli szabályzata, valamint az állami rendőrségi hivatalok pénzkezelése és számvitele tárgyában kiadott rendeletek,
12. törvényszéki orvostan, elmekórtan,
13. a magyar közjog, közigazgatási jog áttekintése,
14. gyakorlati lélektan,
15. tűzrendészet,
16. közegészségtan, és elsősegélynyújtás.²³⁹

Speciális tantárgyak: mindenkori tanterv szerint szervezve.

Ügyességi tantárgyak: vívás, pisztolylövés, úszás, lovaglás.

A rendelet szerint az előadásokat a gyakorlattal lehetőleg össze kellett kapcsolni. A hallgatók boncoláson is kötelesek voltak részt venni.

A tisztviselői tiszti vizsgát a tanfolyam végén díjmentesen leteheték. A szóbeli vizsga témái a tanfolyam rendes tárgyaira támaszkodtak.

Rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam

A továbbképző tanfolyam a rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam kiegészítő része, amelynek fő célja „*a magasabb rendőri szakoktatás kifejlesztése és a tisztviselői tiszti vizsgára való előkészítés*” volt.²⁴⁰

---

²³⁹ 66.899/1922. B.M. r., A 3720/1922. M. E. sz rendeletnek a rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam és rendőrtisztviselői tiszti vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtására

²⁴⁰ 66.900. B.M. r., A 3720/1922. M. E. sz rendeletnek a rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam és a rendőrtisztviselői felső tiszti vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtására

A tanfolyamot két szakon indították. A fogalmazói, és a felügyelői szakokon. A tanfolyamra való jelentkezést a 3720/1922. M.E. sz. rendelet, míg annak megszervezését, lebonyolítást a 66.900. B.M. r. rögzítette.

A fogalmazói szak rendes tantárgyai:

1. büntetőjog kapcsolatban a magyar Btk.-val,
2. perrendtartás és a 130.000 B.M. sz. utasítás,
3. nyomozás segédeszközei,
4. államrendészetre vonatkozó összes jogszabály,
5. igazgatásrendészet, kapcsolatban a városrendészettel,
6. Btk. a kihágásokról és egyéb fontosabb kihágásokat megállapító törvényes jogszabályok,
7. a 65.000/1909. B.M. sz. rendelet és a rendőri büntetőbíráskodás ügyviteli szabályai,
8. az állami rendőrség szervezetére, és hatáskörére vonatkozó szabályok,
9. az állami rendőrség szolgálati és fegyelmi szabályzata,
10. az állami rendőrség ügyviteli szabályzata, valamint az állami rendőrségi hivatalok pénzügyi és számviteli tárgyában kiadott rendeletek,
11. magyar közjog, és közigazgatási jog,
12. társadalomtan,
13. a lélektan gyakorlati alkalmazása a rendőri szolgálatban,
14. törvényszéki orvostan, elmekórtan,
15. m. kir. honvédség, csendőrség, folyamőrség, vámőrség, pénzügyőrség szervezete,
16. hivatalvezetés,
17. rendőri oktatás a gyakorlatban.²⁴¹

A felügyelői szak rendes tantárgyai:

1. büntetőjog kapcsolatban a magyar Btk.-val,
2. 130.000/1899 B.M. utasítás,
3. a nyomozás segédeszközei,
4. az államrendészetre vonatkozó összes jogszabály,
5. igazgatásrendészet, kapcsolatban a városrendészettel,

---

²⁴¹ 66.900. B.M. r. A 3720/1922. M.E. sz. rendeletnek a rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam és a rendőrtisztviselői felső tiszti vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtására

6. Btk. a kihágásokról és egyéb fontosabb kihágásokat megállapító törvényes jogszabályok,
7. 65.000/1909. B.M. sz. r.,
8. az állami rendőrség szervezetére, és hatáskörére vonatkozó szabályok,
9. az állami rendőrség szolgálati és fegyelmi szabályzata,
10. az állami rendőrség ügyviteli szabályzata, valamint az állami rendőrségi hivatalok pénzkezelése és számvitele tárgyában kiadott rendeletek,
11. magyar közjog, közigazgatási jog,
12. fegyverismertetés,
13. m. kir. honvédség, csendőrség, folyamőrség, vámőrség, pénzügyőrség szervezete,
14. külföldi rendőrségek,
15. szolgálatvezetés,
16. rendőri oktatás a gyakorlatban.²⁴²

A tantervvel összhangban mindkét szakon szerveztek speciális előadásokat, és az ügyességi tantárgyak közül vívást, pisztolylövést és lovaglást. A felső tiszti vizsgát – rendszerint februárban – a két szakot elkülönítve, díjmentesen tehették le. A szóbeli vizsga témái mindkét szakon az adott tanfolyam rendes tárgyaira támaszkodtak.

Az 1927. augusztus 24-én, Győrben megtartott vizsgán már főkapitány helyettesként és szaktanulmányi felügyelőként vett részt. Erről az eseményről egy, a „Rendőr” szaklapban írt cikkben Dorning Henrik ottlétéről, tevékenységéről az alábbiakat jegyezték fel: *„A szaktanulmányi felügyelő minden egyes jelölthöz, minden tárgyból, főleg a gyakorlati élet köréből számos kérdést intézett, amelyre a jelöltek kifogástalan, szabatos és helyes ítélőképességről tanúskodó feleleteket adtak, bizonyítékául annak, hogy a tanfolyam 6 hónapja alatt lelkiismeretes és alapos munkát végeztek az oktatóik céltudatos irányítása mellett. A szaktanulmányi felügyelő az ő ismert óriási rutinjával, már a kérdések feltevésével, de még inkább az adott feleletek magyarázatával is tanított s univerzális tudásának gazdag tárházából értékes szellemei morzsákat juttatott jelölteknek és oktatóknak egyaránt, akik azokat nagy okulással fogadták.”*²⁴³

---

²⁴² Uo.

²⁴³ Rendőrképesítő vizsga Győrött. In: Rendőr. 1927. szeptember 3. 13. p.

Később Dorning Henrik oktatással kapcsolatos munkásságáról a következőket írták a jubileumi²⁴⁴ kötetben: „Éveken át dr. Dorning Henrik vezette a főiskola jellegű rendőri továbbképző tanfolyamot, amelyet néhány évi működés után a gyakornoki tanfolyam váltott fel. Dorning főkapitány helyettes széleskörű tudásával, határtalan szakfelkészültségével példaképe marad a rendőri tudományos életnek.”²⁴⁵

Detektív és detektívfelügyelői tanfolyamok

A detektívvel szembeni általános és képzési követelményeket a 9270/1922. M.E. r.²⁴⁶ állapította meg, amelynek végrehajtására belügyminiszteri rendeleteket adtak ki. A 18.881/1923-as BM²⁴⁷ rendelet különválasztotta a detektív tanfolyamot és -vizsgát, valamint a detektívfelügyelői tanfolyamot és detektívfelügyelői vizsgát.

Detektív tanfolyam és detektív vizsga

A detektív tanfolyam fő célja „az ideiglenes minőségű detektívek szakszerű elméleti és gyakorlati kiképzése és a detektív szakvizsgára való előkészítés.”²⁴⁸

A detektív tanfolyam, mint a többi szaktanfolyamok is a m. kir. állami rendőrség országos szaktanulmányi felügyelőjének felügyelete alatt állt. A résztvevő hallgatók tanfolyamra kerülését, a tanfolyam szervezését, ügyvitelét és a tanulmányi ügyeket a 18.881/1923-as B.M. rendelet részletesen szabályozta.

A detektív tanfolyam rendes tantárgyai a következők voltak:

1. anyagi büntetőjog,
2. alaki büntetőjog,
3. kriminalisztika,
4. kihágások és büntető bírásokodások,
5. államrendészet,
6. közigazgatási ismeretek,

---

²⁴⁴ ²⁴⁴ BORBÉLY Z. – KAPY R. (szerk.): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942. 280 p.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ A m. kir. állami rendőrségnél alkalmazott detektívektől megkívánható elméleti és gyakorlati képzettség megállapítása és ezzel kapcsolatos intézkedések

²⁴⁷ 9270/1922. M.E. sz. rendeletnek detektív tanfolyamra és a detektív vizsgára, detektív felügyelői tanfolyamra és detektív felügyelői vizsgára, valamint detektív főfelügyelői minősítő vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtása

²⁴⁸ Uo.

7. szervezési és szolgálati szabályzatok, különös tekintettel a detektív szolgálatára,
8. elsősegélynyújtás.²⁴⁹

A rendes tantárgyak mellett a tanrend szerint speciális és gyakorlati tantárgyak is szerepeltek, amit a rendelet azonban nem nevesített.

Ugyanakkor nagyon fontosnak tartották, hogy az elméleti előadások anyagát gyakorlati példákkal támasszák alá az előadók. A detektív tanfolyam hallgatói kötelesek voltak boncoláson részt venni, és az elsősegélynyújtást gyakorolni. A detektív tanfolyamot a detektív szakvizsga követte, amely írásbeli és gyakorlati részből állt. Először írásbeli vizsgára került sor, amely főleg egy nyomozati ügy gyakorlati megoldására irányult.

Az első induló szaktanfolyam nyitó előadását 1922-ben maga **Dorning Henrik** (ekkor már a m. kir. állami rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője és a rendőrtiszti tanfolyamok vezetője) tartotta. Az előadás anyagát később kiadták: „*A rendőrség intézményének fejlődése, különös tekintettel a magyar királyi állami rendőrségre és a magyar rendőri szakoktatásra*”²⁵⁰ címmel. Ebben áttekintette a rendőrség kialakulását, történetét, nemzetközi kitekintést végzett, és a következő főbb gondolatokat, megállapításokat fogalmazta és jelenítette meg:

- A rendőrség közkeletű fogalom, tüzetes tartalmát azonban nehéz megadni, a szakemberek között is sok vitára ad alkalmat.
- Az idők során a policia szót kettős értelművé vált, nemcsak a funkcióra alkalmazták, hanem a szervekre, a szervezetre is, amely ezt a feladatkört ellátta.
- A rendőrség feladatát először 1795-ben Franciaországban a következőképpen rögzítették: a rendőrség feladata a közrend, a személy-, és vagyónbiztonság fenntartása.
- A rendőrség az a közhatósági szerv, amely a fennálló jogrendet, a közvetlenül fenyegető veszélyek ellen kényszerítő eszközökkel is megvédeni tartozik.
- A rendőrségre is igaz a gazdaságosság elve. Mennél kisebb erő (fizikai) kifejtésével igyekezzenek a legnagyobb eredményt elérni.
- A rendőrség minden munkájában legnagyobb ereje szervezetének egysége.

---

²⁴⁹ Uo.

²⁵⁰ DORNING Henrik: *A rendőrség intézményének fejlődése, különös tekintettel a magyar királyi állami rendőrségre és a magyar rendőri szakoktatásra*. A magyar királyi állami rendőrség országos szaktanfolyamainak kiadványai, 1. szám, Budapest, 1922. 16. p.

- A szakképzés tekintetében az egységes belterjes szaktanfolyamok mellett foglalt állást. A szakképzés egyik eszközének a külföldi tanulmányutakat, a másik eszközének a szakirodalmat tartotta.
- Tudás dolgában a pályán megállás nincs, s már az időleges pihenés is visszaesést jelent.

A fenti gondolatok nem merítik ki a szerző publikációjának a teljes tartalmát, azonban a rendőrségről, képzésről megfogalmazott legfontosabb megállapításit jól tükrözik Szakmai életútjának áttekintése után megállapítható, hogy a képzés tekintetében Dorning Henrik mindig a legjobb példával járt elől. Saját részére a tanulmány utolsó gondolatai között a következő feladatokat fogalmazta meg: *„Mint a m. kir. állami rendőrség országos szaktanulmányi felügyelőjének, arra kell törekednem, az oktatás az egész vonalon legalaposabb, legbelterjesebb legyen, de törekednem kell arra is, a rendőri szakkönyvek kiadásának megindítását újból kieszközölhessem.”*²⁵¹

Detektívfelügyelői tanfolyam és detektívfelügyelői vizsga

A detektívfelügyelői tanfolyam, a detektív tanfolyam kiegészítő része volt. Ebből adódóan a detektív tanfolyam lebonyolítására vonatkozó előírások a detektívfelügyelői tanfolyamra is vonatkoztak. A detektívfelügyelői tanfolyamra való bekerülésre a 9270/1922. M.E. sz. r. 14 § szerint a detektíveknek kérelem benyújtásával nyílt lehetőségük. A detektívfelügyelői tanfolyam tantárgyai nagyrészt megegyeztek a detektív tanfolyam rendes tantárgyaival, kivéve, hogy a felügyelői tanfolyamon az elsősegélynyújtást nem oktatták. Ugyanakkor a detektívfelügyelői tanfolyamon a detektív tevékenység irányítására is alkalmas detektívfelügyelőket készítettek fel. Ezért különösen nagy hangsúlyt fektettek a gyakorlatra, a nyomozás, és a bizalmi technika elsajátítására. Külön odafigyeltek, hogy a hallgatók gyors és önálló elhatározásra tudjanak jutni.

A detektívfelügyelői tanfolyam végén került sor az elméleti és gyakorlat részből álló detektívfelügyelői vizsgára. A vizsga végrehajtása hasonló volt, mint a detektív szakvizsga, végrajtására a 18.881/1923-as B.M. rendelet 18. § volt az irányadó.

---

²⁵¹ Uo., 14. p.

A titkos információgyűjtéssel ebben az időszakban egy külön erre a célra létrehozott detektívcsoporthoz foglalkozott, amely a Belügyminisztérium épületének V. emeletén, egy elkülönített körletben, titokban működött. A csoport ekkor, egyidőben 80-100 telefon lehallgatására volt képes. A szélsőséges politikai csoportok működésének ellenőrzésére pedig megszervezték a levélcenzúrát. Ezen a két területen dolgozó detektívek számára speciális felkészítést szerveztek.²⁵²

Detektív főfelügyelői minősítésű vizsga

A fenti vizsgát nem előzte meg tanfolyam, ezáltal tantárgyakhoz sem volt kötve. A detektív főfelügyelői minősítési vizsga célja a következő volt: *„annak megállapítása, hogy a jelölt a detektívszolgálat terén rendelkezik-e azokkal a képességekkel és azokkal az ismeretekkel, amelyek a nagyobb detektívcsoporthoz vezetésére általában detektívek között az ellenőrzés és a felügyelet gyakorlására a bizonyos esetekben és vonatkozásokban esetleg az állami rendőrség intézményének képviselőjére is hivatott tisztviselőtől megkívánható.”*²⁵³

S bár írásbeli és szóbeli jellegű volt a detektív főfelügyelői minősítési vizsga, a rendelet szerint a gyakorlati jellegnek dominálnia kellett.

A bemutatott képzési rendszer tanfolyamai és vizsgái, közvetlenül a rendeletek kiadása után a gyakorlatban is már 1922 novemberétől végrehajtásra kerültek.²⁵⁴ A tanfolyamokon heti két órában vívást is tanultak a hallgatók. Ezen kívül látogatást tettek a múzeumba, nyilvántartó hivatalba, fogház és toloncházba, és végül a törvényszéki orvostani intézetbe, ahol teljes boncolást mutattak részükre be. A tanfolyamok sikerét bizonyította, hogy mindig többen jelentkeztek a kiírt hallgatói helyekre, ezért sorrendet kellett felállítani, és csak a legjobbak kezdhették el a tanfolyamokat. A résztvevők és az oktatók nevei nyilvánosak voltak, azokat a Rendőr (Magyar Rendőr) szakmai folyóiratban közzé tették. Az oktatók között szerepeltek a szakma legkiválóbb művelői és kutatói, mint pl. Laky Imre, Rédey Miklós, Nagy Valér, Dorning Henrik. Akik nem csak magas színvonalú előadásaikkal, hanem az általuk írt és mai napig fennmaradt tankönyvekkel emelték a rendőrtisztképzés színvonalát. Ezen kívül a

---

²⁵² BODA József: „Szigorúan Titkos!? Nemzetbiztonsági almanach, A felderítés és hírszerzés, valamint a titkos információgyűjtés elméleti és gyakorlati kérdései. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. 73. p.

²⁵³ 9270/1922. M.E. sz. rendelet detektív tanfolyamra és a detektívvizsgára, detektívfelügyelői tanfolyamra és detektívfelügyelői vizsgára, valamint detektív főfelügyelői minősítő vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtása. 41 §.

²⁵⁴ A rend. 1924, 96. szám. 1–2. p.

rendészeti szakmai lapból megtudhattuk még, hogy az 1928. évi első félévben a detektív tanfolyam írásbeli záróvizsga tételei a következők voltak:²⁵⁵

- pénzhamisító banda leleplezése és az erről szóló jelentés,
- egy gyilkosság esettanulmány,
- üzleti lopás felgöngyölítése.

A fent vizsga szóbeli részénél dr. Dorning Henrik főkapitány helyettes, országos szaktanulmányi felügyelő is végig jelen volt. A vizsgán részt vett 27 hallgatóból 13 jeles, 11 jó, 3 elégséges osztályzatot érdemelt ki.²⁵⁶ A bizonyítvány kiosztása záróünnepség keretén belül történt meg, melyet „társas ebéd” elfogyasztása követett.

A detektív tanfolyamok magas színvonalát jelzi, hogy a korabeli szakmai újságuk, a Magyar Detektív 1927 márciusi számában a szaktanfolyamot következetesen detektív főiskolának nevezte,²⁵⁷ sőt egy alkalommal rendőr egyetemnek. A szaksajtó értékelése alapján „tudományos felkészültség dolgában pártját ritkítja Európa szerte”²⁵⁸ a detektív tanfolyam. A minősítéshez valószínűleg hozzájárult, hogy Európában ekkor már több helyen volt rendőrtisztviselői felsőfokú képzés, pl. Angliában, Londonban Kriminológiai-, rendőrtudományi iskola, Olaszországban rendőrségi főiskola (egyetem), Ausztriában, Franciaországban és Belgiumban Kriminálisztikai Vizsgáló és Oktató Intézet, Németországban Rendőrségi Intézet.²⁵⁹

Rendőr altisztképzésről

A fentiek mellett a magyar belügyi és rendőri vezetés a rendőrség altisztképzésére is kiemelt figyelmet fordított. A m. kir. állami rendőrséghez önkéntes jelentkezés útján lehetett bekerülni. Ehhez nagymértékben hozzájárult a toborzás, ám így sem tudták kielégíteni a törvény által biztosított keretet. Valószínűleg szezonális munkalehetőségek (aratás, cséplés, stb...), de még inkább a hasonló időben folyt csendőrségi, folyamőrségi, honvédségi toborzás gyengítette a rendőrségi toborzás hatékonyságát.²⁶⁰

---

²⁵⁵ Rendőr. 1928, május 5. 9. p.

²⁵⁶ Uo.

²⁵⁷ Magyar Detektív 1927. március 5. szám, 1. p.

²⁵⁸ Uo.

²⁵⁹ Magyar detektív 1928. nov. 01., 1. p.

²⁶⁰ Őrszemélyzet kiegészítése. Felvétel kellékei. Toborzás. 116.946/1922. BM levél a m. kir. állami rendőrség valamennyi kerületi főkapitányának.

Az őrszemélyzethez az általános feltételek teljesítése után csak ideiglenes alkalmazásra vehették fel a jelentkezőt, amelynek időtartama két évig tartott, és az első hat hónap minden esetben az ő elemi felkészítésüket kellett, hogy szolgálja, mind elméleti, mind gyakorlati síkon. Ezen időszakban az újonnan felvett rendőr a próbaidős rendőri címet viselte.²⁶¹ Azt a próbaidős rendőrt, aki a hatodik hónap után a követelményeket teljesítette, ideiglenes minősítésű rendőrré nevezték ki.

A két év próbaidő során bármely rendőrt, aki magatartásával, ítélőképessége fogyatékoságával, felfogásával alkalmatlanságát bizonyította, indoklás nélkül eltávolíthatták a testületből. Az ideiglenes alkalmazás első évét rendőrorvosi vizsga zárta, amely során ismét meggyőződtek az adott rendőr egészségügyi alkalmasságról. A második év leteltével, akiket nem bocsátottak el, véglegesítették, és ők jelentették a m. kir. állami rendőrség altiszti tanfolyamára jelentkezők körét.

A m. kir. állami rendőrségnek nagy szüksége volt az államosítás után arra, hogy egy egységesen gondolkodó és cselekvő végrehatói állománya legyen. Ebből adódóan egységesen szabályozták²⁶² az ideiglenes rendőri szolgálat után következő altiszti képzést. Ahhoz ugyanis, hogy valaki altiszt lehessen, altiszti vizsgát, hogy törzsaltiszt lehessen, törzsaltiszti vizsgát kellett tennie. A vizsgákon való eredményes szereplés érdekében a m. kir. állami rendőrségnél altisztképző tanfolyamok, illetve törzsaltisztképző szaktanfolyamok felállítását rendelte el a Belügyminiszter.²⁶³

Rendőr altisztképző tanfolyami képzés

A rendőraltiszti tanfolyam létrehozásának fő célja volt, *„hogy az őrszobavezetésére és az őrszemélyzeti (osztály) parancsnoki irodai szolgálat ellátására évente - esetleg hosszabb időszakonként – annyi rendőr képeztesék ki, amennyit a megállapított létszám, illetőleg annak időnkénti fogyatéka megkövetel.”*²⁶⁴

---

²⁶¹ 2682/1921. VI. a. B.M. r., Őrszemélyzet felvétele, ideiglenes alkalmazása, kiképzése

²⁶² 37.585/1923. B.M. r., A m. kir. állami rendőrség őrszemélyzetének altisztjeitől megkívánható elméleti és gyakorlati képzettség megállapítása és azzal kapcsolatos intézkedések

²⁶³ Uo. 3.§.

²⁶⁴ Uo. 5.§.

A fenti célok elérését szolgálták a tanfolyamok előadásai, írásbeli gyakorlatai, helyszíni szemlék, rendőri intézkedések bemutatása, gyakorlása, csapatgyakorlatok, testedzés, vívás, céllövészet.

A tanfolyam minőségét erősítette, hogy arra nehéz volt bekerülni. A rendőri minősítési vizsga után három évvel, a kifogástalan minősítéssel rendelkezőket vették fel, akiket alkalmasnak találtak az altiszti beosztás betöltésére. A bekerült hallgatók az előadásokon és a gyakorlatokon kötelesek voltak részt venni, és a tanfolyam során altiszthez méltó magatartást tanúsítani. A tanfolyamon elméleti tantárgyak oktatására naponta 4-5, míg írásbeli feladatok végrehajtására hetente 6-8 órában került sor.

Az altiszti tanfolyam tantárgyai a következők voltak:

1. Közjogi, közigazgatás jogi és magánjogi alapismeretek heti 1 óra,
2. büntetőjog heti 4 óra,
3. kihágások és kihágási eljárás fontosabb szabályainak ismertetése – heti 4 óra,
4. helyszíni eljárás és nyomozás segédeszközeinek ismertetése – heti 2 óra,
5. szolgálati és szervezeti szabályzatok – heti 4 óra,
6. az altiszt különös feladatának ismertetése – heti 1 óra,
7. közegészségtan és elsősegélynyújtás – heti 1 óra,
8. gazdaszat, raktárkezelés és illetmény szabályzat – heti 1 óra,
9. fegyver és lő utasítás – heti 1 óra,
10. számtan (négy alapművelet és a tizedes való számolás) – heti 1 óra,
11. földrajz – heti 1 óra,
12. történelem – heti 1 óra,
13. térképolvasás, helyszínrajzok készítése – heti 1 óra,
14. hazafias tárgyú előadások (hazafias szellem ébrentartására való törekvés, ezen felül a történelem, alkalomszerűen a földrajz, valamint a közjog oktatásával is egybekapcsolandó) – heti 1 óra.²⁶⁵

A tanfolyam során a következők speciális és gyakorlati tantárgyakat oktatták:

1. céllövészet – havonta egy délután,
2. csapatgyakorlat (szakasz, század alakítása és vezetése) – hetenként egy délután,

---

²⁶⁵ Uo. 22.§.

3. lőfegyver és kard használata zárt csapatban – havonta egy délután,
4. kardvívás, birkózás – havonta egy délután,
5. csuklógyakorlatok – naponta, reggeli oktatás előtt egy negyed óra.²⁶⁶

A tanfolyam oktatásához felhasználták a m. kir. állami rendőrség szabályzatait, a „Belügyi közlöny” számait, valamint a „Rendőriskolák tananyagának tára”²⁶⁷ tankönyvsorozatot, illetve a hivatalos földrajz és történelem tankönyveket, és a honvédségi „Tornautasítás”-t.

A tanfolyamon olyan rendőrtisztviselők oktattak, akik elméletileg és a gyakorlatban is felkészültek voltak. A speciális szakismeretet más karból felkért előadók tanították meg. A tanfolyam során az oktatók és segédoktatók vezették a hallgatók névsorát, részvételét az órákon, és a zárás előtt kollokviumot tartottak. Ezen kívül haladási naplót fektettek fel, amiben a leadott órákat és tapasztalatokat rögzítették.

Az altiszti tanfolyam végén írásbeli és szóbeli vizsgát tettek a hallgatók.²⁶⁸ Az írásbeli vizsgán egy kisorsolt feladatot kellett megoldaniuk, azt követően a szóbeli vizsgán az alábbi tantárgyakból kellett megfelelni:

1. Közjogi, közigazgatás jogi és magánjogi alapismeretek – heti 1 óra,
2. büntetőjog – heti 4 óra,
3. kihágások és kihágási eljárás fontosabb szabályainak ismertetése – heti 4 óra,
4. helyszíni eljárás és nyomozás segédeszközeinek ismertetése – heti 2 óra,
5. szolgálati és szervezeti szabályzatok – heti 4 óra,
6. közegészségtan és elsősegélynyújtás – heti 1 óra,
7. gazdaszat, raktárkezelés és illetmény szabályzat – heti 1 óra.

---

²⁶⁶ Uo.

²⁶⁷ Többek között a következő tankönyvek jelentek meg a sorozaton belül:

- Közjog, közigazgatásjog, magánjog általános jogszabályainak ismertetése,
- Közjog, közigazgatásjog, magánjog vázlata,
- A magyar köz, közigazgatásjog, és magánjog tankönyve,
- Büntetőjog tankönyve,
- Rendőri bírászkodás és a kihágások rendőriskolák számára,
- Kihágások könyve,
- A szolgálati szabályzat tankönyve,
- Szervezési és egyéb szabályzatok,
- A magyar királyi rendőrség szervezet és ügyvitele,
- Elsősegélynyújtás.

²⁶⁸ 37.585/1923. B.M. r., A m. kir. állami rendőrség őrszemélyzetének altisztjeitől megkívánható elméleti és gyakorlati képzettség megállapítása és az azzal kapcsolatos intézkedések. 27–32.§.

Az írásbeli és szóbeli vizsgán nyújtott teljesítmény átlagolása után minősítették az altisztjelölt vizsgáját, majd elkészítették az évfolyamrangsort,²⁶⁹ amelyet a rangsornyilvántartó könyvbe bejegyeztek.

Az altiszti vizsgát követően az eredményes jelöltek 3-4 hét gyakorlati továbbképzésen vettek részt.

Rendőr törzsaltiszt képző tanfolyami képzés

Az altisztképzésre építve, a 74.565/1923. B.M. rendelet²⁷⁰ intézkedett a rendőr törzsaltiszt képző tanfolyami képzés megszervezésére, lebonyolítására, tanfolyam felügyeletére, tanulmányi ügyeinek rendezésére, és a törzsaltishti vizsgára vonatkozóan.

A országos törzsaltiszt képző tanfolyam célja: „*a III. oszt. felügyelő-helyettesek továbbképzése és a törzsaltishti vizsgára való előkészítése.*”²⁷¹ A cél elérése érdekében az elméleti előadásokon és az írásbeli gyakorlatokon túl, a hallgatók a budapesti különleges rendőri és egyéb intézményeket látogatták meg, helyszíni szemléken vettek részt, folyamatosan teszteségeket tartottak számukra, és a gyakorlat minél jobb elsajátítása érdekében a budapesti főkapitányság őrszolgálat alakulatainál gyakorló szolgálatot láttak el. A törzsaltishti tanfolyam oktatóit általában a m. kir. állami rendőrség tisztviselői közül, a segédoktatókat a törzsaltisztek közül a belügyminiszter rendelte ki a tanfolyamokra. A külön szaktudást igénylő tantárgyak előadóit külső szakemberek közül választották ki.

A törzsaltishti tanfolyam hallgatóival szemben nagyon szigorú követelményeket állítottak fel. A tanfolyamra az a III. o. felügyelő helyettes volt beiskolázható, aki:

- ebben a minőségben legalább két évet szolgált,
- legutolsó minősítése: kiváló,
- a magyar helyesírásban, fogalmazásban teljesen jártas,
- előjárói törzsaltiszt beosztás betöltésére alkalmasnak találták.²⁷²

A tanfolyam időtartamát a belügyminiszter állapította meg, míg a tanítás idejét és tanrendjét, a szaktanulmányi felügyelő hagyta jóvá.

---

²⁶⁹ Uo. 33.§

²⁷⁰ 74.565/1923. B.M. r., Utasítás, az országos rendőr-törzsaltisztképző tanfolyam szervezetének, ügyvitelének és a törzsaltishti vizsga rendjének megállapítása

²⁷¹ Uo. 1.§.

²⁷² Uo. 10.§.

A törzsaltishti tanfolyam tantárgyai:

1. Közjogi, közigazgatási jogi és magánjogi alapismeretek,
2. anyagi és alaki büntetőjog,
3. kihágások és kihágási eljárás,
4. helyszíni eljárás és nyomozás segédeszközeinek ismertetése,
5. szolgálati és szervezeti és fegyelmi szabályzatok,
6. törzsaltisztek különös feladatainak ismertetése,
7. közegészségtan és elsősegélynyújtás,
8. gazdaszat, raktárkezelés és illetmény szabályzat,
9. fegyver- és lövészet,
10. számtan,
11. Magyarország földrajza,
12. Magyarország történelmének áttekintése,
13. térképolvasás, helyszínrajzok készítése,
14. hazafias tárgyú előadások (hazafias szellem ébrentartására való törekvés, ezen felül a történelem, alkalomszerűen a földrajz, valamint a közjog oktatásával és a gyakorlati foglalkoztatással kapcsolatban.)²⁷³

A törzsaltishti tanfolyam rendkívüli és gyakorlati tantárgyai:

1. csukló és egyéb testgyakorlatok,
2. céllövészet,
3. kardvívás,
4. csapat és kordongyakorlat,
5. lőfegyver és kard használata zárt csapatban.²⁷⁴

A tanfolyamon nagy súlyt kapott az írásbeli munka, amelyre vonatkozóan a rendelet külön intézkedett. A tanfolyamhoz során – hasonlóan az altishti tanfolyamhoz –, felhasználták a m. kir. állami rendőrség szabályzatait, a „Belügyi közlöny” számait, valamint a „Rendőriskolák tananyagának tára” tankönyvsorozatot, illetve a hivatalos földrajz, történelem tankönyveket, és a honvédségi „Tornautasítás”-t.

---

²⁷³ Uo. 20.§.

²⁷⁴ Uo.

A tanfolyam végén, kollokvium során osztályozták a hallgatókat, és haladási naplójában rögzítették az előadások tapasztalatait. Ezt követően kötelesek **voltak törzsaltishti vizsgát tenni.**(kiemelés SJ)

A törzsaltishti vizsga írásbeli része személyre szabott feladatmegoldásból állt, témája szorosan kapcsolódott a törzsaltishti szolgálat gyakorlatához. Szóbeli vizsgát a következő fő szakmai tantárgyakból kellett tenniük:

1. közjogi, közigazgatás jogi és magánjogi alapismeretek,
2. anyagi és alaki büntetőjog,
3. kihágások és kihágási eljárás,
4. helyszíni eljárás és nyomozás segédeszközeinek ismertetése,
5. szolgálati és szervezeti és fegyelmi szabályzatok,
6. törzsaltisztek különös feladatainak ismertetése,
7. közegészségtan és elsősegélynyújtás,
8. gazdaszat, raktárkezelés és illetmény szabályzat.²⁷⁵

Az altishti vizsgához hasonlóan, az eredményes törzsaltishti vizsgát követően is rangsorolták a végzett hallgatókat, és a „*rangsornyilvántartó könyvben*” rögzítették a névsort, amely alapján a végzett egyén igényt tarthatott törzsaltishti kinevezésre. Vizsgabizonyítványt csak a vizsgán megfelelték részére állítottak ki. A vizsgabizonyítvány kiállítása után a végzettek csapatgyakorlaton vettek részt a fővárosban.

A fenti jó gyakorlatnak az 1939-ben bekövetkezett II. világháború kirobbanása lassan, de véget vetett. Az 1939-es honvédelmi törvény hatásaként militarizálódott a rendőrség is.²⁷⁶

Magyarországon a második világháború után a politikai fordulatok nyomán a rendészet, a honvédelem altishti és tisztikarát szinte teljesen kisöpörték. A rendőrtisztképzés fontosságát jelzi, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány, már az 1690/1945. M.E. számú rendeletének 8.§ (5) bekezdésében foglalkozott ezzel a témával. „A vármegyei főkapitányság keretében különleges rendőrségi alakulatok állíthatók fel, és pedig tanosztályok és tanfolyamok, amelyek keretén belül gondoskodni kell a rendőrség tagjainak demokratikus neveléséről is.”²⁷⁷ A jelentős létszámhiányt tovább növelte, hogy sok korábbi rendőr, csendőr nyugatra szökött, illetve, hogy a Csendőrséget feloszlatták.

---

²⁷⁵ Uo. 27.§.

²⁷⁶ 2.300/1944. M.E. számú rendelet

²⁷⁷ BODA József: *A Rendőr Akadémiától az egyetemi szintű képzésig*. Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2017.

Elkezdődött a toborzás, amelynek során képzetlen emberek tömkelegét kellett felvenni. Ennek következtében 1945 után a rendőrség kötelékébe kerülő munkás és paraszt fiatalok szinte általános és szakmai műveltség nélkül vették kezükbe a fegyvert, hogy a háború utáni hihetetlen méreteket öltő bűnözéssel minden területen felvegyék a harcot. E folyamat részeként a baloldali hatalomnak szükségessé vált egy új tisztikar kinevelésére, amelyet szovjet mintára hoztak létre. Ennek a kívánalomnak a teljesítésére az ezt követő évtizedek alatt folyamatosan hoztak létre, és szüntettek meg rendőrtisztképző intézeteket, iskolákat. Ezzel párhuzamosan különböző időtartamban szerveztek meg gyorsalpaló képzéseket, pl. őrsparancsnoki tanfolyamokat. *„A hiányzó képzettség pótlására, az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1690/1945. ME. rendelete alapján, BM utasítására eleinte helyi szinten indítottak néhány hetes tanfolyamokat. Önképzésen alapuló, havi 2–3 napos összevonásokkal, konzultációkkal segített záróvizsgával végződő levelező rendszerű felkészüléseket. Ez nem pótolta azonban a szakoktatást. Ezért az Ideiglenes Kormány a háború előtt is működött központi irányítású szaktanfolyam újraindítását, és teljesen új iskolarendszer megindítását szorgalmazta.*”²⁷⁸

A rendőrtisztképző iskolák eltérő időtartammal (néhány hónaptól, 1-2-3 év) levelező, vagy nappali formában a következők szerint váltakoztak: 1946 áprilisától hat-nyolchetes tiszti tájékoztató tanfolyamokat szerveztek, majd 1946 októberétől őrszemélyzeti tanfolyamokat. Az 1946. évi tiszti tájékoztató tanfolyamokat 1947 januárjától hathónapos tiszti előkészítő tanfolyamok követték.

1947-ben a Magyar Államrendőrség Tiszti Akadémiájából, **Rendőr Akadémia (RAK)** néven rendőrtiszti főiskolát hoztak létre, amelyet 1949-ben a Rendőr Törzstisztképző Főiskola²⁷⁹ felállítása követte. A RAK, a felállítását elrendelő B.M. rendelet szerint a következő célból jött létre: *„hogy az államrendőrség tisztikarának utánpótlását biztosítsam, rendőrtiszti főiskolát létesítsek azzal a rendeltetéssel, hogy elméletileg és gyakorlatilag képzett, a rendőri szolgálat minden ágában felhasználható rendőrtiszteket neveljen.*”²⁸⁰

A miniszteri rendeletből jó kivehető a szándék, hogy már ekkor egy gyakorlat-orientált rendőrtiszti főiskolát akartak alapítani, amelyre azonban az akkori helyzet miatt csak később

---

²⁷⁸ BACSA Gábor: *A rendőrképzés 1945–1950.* In: Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis) XIII. évf. 16. szám, 2007. 8. p.

²⁷⁹ 256.121/1949 B.M. rendelet

²⁸⁰ Magyar Nemzeti Levéltár: XIX_B_1_j_318_szn_1947.

kerülhetett sor. Az első évfolyam indítására 1948. február elsején (az akkori Köztársaság napján) került sor. Az egyéves képzés tantárgyai a következők voltak:

1. jogi ismeretek (közjog, közigazgatásjog, magánjog),
2. büntetőjog (anyagi és alaki),
3. kihágás rendészet,
4. nyomozástan,
5. igazgatásrendészet (tűzrendészet, közlekedésrendészet),
6. államrendészet és politikai rendészet,
7. szolgálati, és fegyelmi szabályzat,
8. szervezeti, és ügyviteli szabályzat,
9. törvényszéki orvostan és közegészségtan,
10. rendőrgazdászati ismeretek,
11. történelem és társadalomtudományi ismeretek,
12. földrajz (leíró és politikai),
13. magyar nyelv, és irodalom,
14. karhatalmi kiképzés (lőtan, tereptan, fegyvertan, karhatalmi szabályzat),
15. sportkiképzés (birkózás, cselgáncs, stb...)²⁸¹

A tantárgyakból jól látható, hogy a bevonult hallgatók szakmai felkészítése mellett az általános műveltségre is gondot fordítottak. A rendelet mellékletében azt is rögzítették, hogy az egyéves időtartamú RAK-on nem kerül oktatásra a nemzetközi jog, a lovas és gépkocsi kiképzés, orosz nyelv, mennyiségtan és mértan, műszaki ismeretek, gépírás, a rendőrség története, szervezés, vezetés, évfolyam értekezletek.²⁸² Ezt követően, különböző időváltozatokban, de RAK néven zajlott a rendőrtisztképzés.

Ezzel párhuzamosan a belügyi vezetés az alapfokú rendőrképzésre is figyelmet fordított. Kiadásra került az 192.025/1947. IV/1. B.M. számú rendelet, amely a rendőri tanosztályok felállításáról intézkedett. A tanosztályok a budapesti, illetve a megyei főkapitányságok alárendeltségében Kistarcsa, Debrecen, Miskolc, Szombathely, Nagykanizsa, Székesfehérvár, Mosonmagyaróvár, Pécs, Szeged székhelyeken, változó feladatokkal és eredményességgel, 1953-ig működtek.

---

²⁸¹ Magyar Nemzeti Levéltár: XIX_B_1_j_311_1084_1947

²⁸² Uo.

A képzés a tanosztályokon három fokozatban történt:

- I. fokú tanosztályon próbarendőri,
- II. fokú tanosztályon tiszthelyettesi,
- III. fokú tanosztályon őrsparancsnoki.²⁸³

1950-ben jelentős változások történtek a rendőrképzés rendszerében. Jelentősen csökkentették a tanosztályok számát, ebből következett, hogy nem tudták biztosítani a gyorsan változó rendőri állomány kiképzését. A korábban létrehozott háromfokozatú tanosztályrendszert megszüntették, és egy Rendőrtiszthelyettes-képző Iskolát létesítettek, ahol hat hónapos időtartamban őrsparancsnoki képzést folytattak. Az egyenruhás rendőrképzés hanyatlásaként kell értékelni azt a tényt, hogy 1950-től 1956-ig a „próbarendőri” valamint a „járőrvezetői” képzést kettő hónapos „alapfokú tanfolyam” elvégzésével oldották meg.²⁸⁴

Az iskolafalakon túli szakmai képzést szolgáló Belügyi Szemle, jogelődje a Rendőrségi Szemle 1953 januárjában jelent meg. A Szemle, fennállása során – alkalmazkodva az aktuális állami, kormány, konkrét belügyi és társadalmi elvárásokhoz –, hatékonyan szolgálta a belügyi szervek munkatársainak szakmai képzését, a legjobb hazai és nemzetközi gyakorlatok felkutatását, tudományos igényű elterjesztését, tökéletesítését. Jó fórumul szolgált a hazai és külföldi belügyi, később rendészet-elméleti, gyakorlati problémák, tapasztalatok megismertetéséhez, megvitatásához, elemzéséhez. Eközben erősítette a hazai rendvédelmi, rendészeti szervek együttműködését, munkakapcsolatát.²⁸⁵

1953-ban Corvin Ottó néven bűnügyi szakiskola létesült, ahol másfél éves időtartamban folyt a képzés. *„A bűnügyi szakiskolán a marxizmus mellett bűnügyi operatív, kriminalisztikai, büntetőjog és eljárásjog, igazgatásrendészet szolgálati szabályzat, lő és karhatalmi ismeretek, és testnevelési ismeretek kerültek oktatásra.”²⁸⁶*

Ezt követően létrehozták az „Alapfokú Rendőrképző Iskolá”-t, amelynek képzési ideje nyolc hónap volt, valamint a „Rendőr Tiszthelyettes-képző Iskolá”-t, amely az alapfokú iskolára

---

²⁸³ KENEDLI Tamás: *A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története* (1. rész). In: *Hadtudományi Szemle* 1 évfolyam 3. szám, 2008. 60–71. p.

²⁸⁴ Uo.

²⁸⁵ József, DEÁK: *The Police, then Interior Review for the Forming of the Science of Law enforcement; from its beginning to the change of the political system*. *West Bohemian Historical Review*, 2014/2, Pilsen–Hamburg. 237. p.

²⁸⁶ SIMON László: *A rendőrtisztképzés 25 éve*. kn, Budapest, 1969. 7. p.

épült és képzéseit egy év időtartamra tervezték.²⁸⁷ A szovjet mintára megszervezett állambiztonság tisztjei kezdetben néhány hetes, hónapos tanfolyamokon képezték ki. Később a Rendőr Akadémián tanultak, majd 1949-től a Félix Edmundovics Dzerzsinszkij nevét viselő Állambiztonsági Tisztképző Iskolán²⁸⁸ folytatták. Ezzel párhuzamosan az ÁVH vezetőit a Szovjetunióban képezték ki.

Az 1956-os forradalom után a belügyi vezetés számára egyértelművé vált, hogy a rendőrtiszti állománnyal szembeni magasabb követelmény támasztás érdekében, magasabb színvonalú képzésre van szükség, amely csak hosszabb időtartamú iskolán lehetséges. Ennek következtében a Honvédelmi Tanács 1959-ben elrendelte a RAK²⁸⁹ felállítását. Már ekkor felmerült az igény, hogy az általános tantárgyak oktatását egyetemi szintűvé kell tenni. A Rendőr Akadémia elismerését jelentette, hogy a jogi és közigazgatás tudományi egyetemekre az itt végzett hallgatók könnyítéssel juthattak be, ám maga a RAK csak érettségít adott. 1961-től a megszűnt Dzerzsinszkij akadémia helyett, az állambiztonsági képzést a RAK-on folytatták. A RAK-ot 1959-69 között 5368 fő végezte el, míg ezen felüla főtiszti tanfolyamon 702 fő tett főtiszti vizsgát.

Ezzel párhuzamosan a BM folyamatosan gondot fordított a tiszthelyettes utánpótlás biztosítására is. *„Az 1958 januárjában beindított „BM ORFK Őrsparancsnokképző Iskola” nevét 1960-ban „BM Rendőrtiszthelyettes-képző Iskolára” változtatták. Az ott folyó egy év időtartamú képzés az alapfokú iskolára épült. A tiszthelyettes-képző iskola feladatává vált a BM valamennyi szolgálati ágánál a tiszthelyettesi állomány felkészítése.”*²⁹⁰

1962-1971 között BM Határőrség, Karhatalom és Kormányőrség középfokú tiszti továbbképzésére létrehozták a BM Akadémiát. Később a karhatalmi és határőr tisztképzés a Honvédségnél az Egyesített Tiszti Iskolán, majd a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán önálló tanszék keretén belül folyt.

A folyamatosan fellépő tiszthiány pótlására egyik megoldásként Kerepestartcsán felállították a BM Tartalékos Tisztképző Iskolát, amely 1967-1989 között funkcionált. Az itt sorkatonai

---

²⁸⁷ KENEDLI Tamás: *A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története* (1. rész). In: *Hadtudományi Szemle* 1 évfolyam 3. szám, 2008. 60–71 p.

²⁸⁸ SIMON László: *A rendőrtisztképzés 25 éve*. kn, Budapest, 1969. 7. p.

²⁸⁹ Uo. 14. oldal

²⁹⁰ KENEDLI Tamás: *A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története* (1. rész). In: *Hadtudományi Szemle* 1 évfolyam 3. szám, 2008. 60–71 p.

idejük alatt felkészítettek később a BM valamelyik területén hivatásos szolgálatot vállalhattak.

A '60-as években végbement kül-, és belpolitikai változások, a követelmények folyamatos emelkedése, a rendőrtisztképzésben is új kihívásokat hozott magával.

Az új kihívásoknak történő megfelelést is szolgálva, a Belügyi Szemle szakelméleti írásaiban nem kevés figyelmet szentelt a krimináltaktika, kriminálmotodika, a közrendvédelem, közlekedés- és igazgatásrendészet, a kriminológia, a kriminálpszichológia, a jogi szakterület, a vezetés- és szervezéselmélet, a kiképzés-oktatás mellett, az egyes szakterületek, a Határőrség, Tűzrendészet elméleti, gyakorlati problémáinak is.²⁹¹

A BM Idegen Nyelvi Főiskola és BM Rendőrtiszti Akadémia 1960-ban történt formális egyesítésével létrejött a Rendőrtiszti Akadémia, és továbbra is a RAK rövidítést viselte.

Ennek a folyamatnak a részeként az Elnöki Tanács Elnöke 1970. 30. tvr-el Rendőrtiszti Főiskolát²⁹² létesített. Az RTF 3 éves nappali és négyéves levelező tagozaton az 1971/72 tanévvel hirdette meg a képzéseit. Újdonságként jelentkezett, hogy az immár főiskolai kereteket kapott rendőrtisztképzés tanterveit a belügyminiszter és a művelődési miniszter együttesen hagyta jóvá.

A főiskolai előképzés miatt a hallgatók már a tanévnyitó előtt **Csopakon** „ismerkedtek egymással” ahol katonai előképzésben, tereptan és lökiképzési ismeretekben részesültek. Elsajátították a szolgálati, alaki, karhatalmi szabályzat ismereteit, és megismerkedtek az összefegyvernemi védőharc, harcászat keretén belül az összes tuskés bokorral.

Azt hiszem Csopak sok RTF-t végzett rendőrtisztnek ebből az időből fogalommá vált. Az 1971 szeptember elsejétől beindított oktatás keretén belül a főiskolai képzés és a Rendőr Akadémiai képzés, továbbá a különböző tanfolyamok egymás mellett folytak.²⁹³ A képzést szolgálta a több mint 40 000 kötetes könyvtár.

A Rendőrtiszti Főiskola induló létszáma a következő volt: 188 fő első hallgató, és 51 nyelvszakos hallgató.

Az első évfolyamos hallgatók a következő szakokon tanultak:

- állambiztonsági nyomozó,

---

²⁹¹ DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953 – 2013)*. 358. p. <http://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf>

²⁹² Ünnepélyes tanévnyitó a Rendőrtiszti Főiskolán. Magyar rendőr 1971. szeptemberi szám, 1. p.

²⁹³ Magyar Nemzeti Levéltár, XIX-B-I-ai.-301. 1-a. 1139/1971.

- katonai elhárító,
- idegen nyelv,
- bűnügyi nyomozó,
- közrendvédelmi szak.²⁹⁴

1978-ban fogadta az RTF az első külföldi hallgatókat, Vietnamból. A vietnamiak mellett képeztek mozambiki, lengyel, nicaraguai és jemeni diákokat is a rendszerváltásig, mintegy 250 fős létszámmal.²⁹⁵ A főiskola első ünnepélyes tanévnyitójára 1971. szeptember 25-én került sor, ahol ünnepi beszédében a belügyminiszter kiemelte, hogy a feladatok magasabb szintű megvalósításához elengedhetetlen az eddiginél magasabb szintű képzés.²⁹⁶ A tanároktól azt kérte, hogy tegyenek meg mindent annak érdekében, hogy a hallgatók minél jobban ismerjék meg a rendészet minden kérdését, míg a hallgatóktól a minél jobb felkészülés érdekében lemondást kért szórakozásról és pihenésről. Továbbá megjegyezte, hogy a három év tanulás után fel kell készülniük arra, hogy alkotó módon tudják alkalmazni az RTF-en tanultakat.²⁹⁷

A Főiskola indulásakor természetesen voltak nehézségek. Nem sikerült azonnal az állománytábla által biztosított tanári státuszok feltöltése, és a tananyagok megírása is késlekedett. Gondok merültek fel a vidéki hallgatók elhelyezésével és esetenként tanterem is hiányzott.²⁹⁸

A Rendőrtiszti Főiskola Társadalomtudományi tanszékén, a nyolcvanas évek közepén, manufakturális szinthez illő alapokon kezdték meg az oktatók, tanítványaik bevonásával a magyar rendészet történetének 1945 előtti időszakra vonatkozó kutatását. A kutatómunka eredményeként egyre-másra születtek a főiskolai jegyzetek, az oktatók közül többen is e témakörben szereztek tudományos fokozatot. A Magyar Rendészettudományi Társaság fennállásának 10. évfordulójára készült jubileumi kiadványban a rendőrképzés kapcsán olvasható, Petrovics László 1884-es szavai ma is aktuálisak: „A jó rendőr nem születik, hanem elméleti és gyakorlati oktatás által képezhető. Ezért nekünk sincs más feladatunk, mint az, hogy továbbra is kutassuk a szakmánk, tudományunk történetét, és a felhalmozódott

---

²⁹⁴ Uo.

²⁹⁵ BODA József: *A Rendőr Akadémiától az egyetemi szintű képzésig*. Kézirat, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest 2017.

²⁹⁶ Ünnepélyes tanévnyitó a Rendőrtiszti Főiskolán. Magyar rendőr 1971.

²⁹⁷ Uo.

²⁹⁸ Magyar Nemzeti Levéltár: XIX-B-I-ai.-301. 1-a. 1139/1971.

tudásunkat, tapasztalatunkat adjuk át azoknak, akik az egyetem falai között most próbálnak megismerkedni a rendészettudomány rejtelmeivel”.²⁹⁹

A nyolcvanas évek közepétől felgyorsultak az események, és az egészségügyi és pszichológiai alkalmassági vizsgálatok mellett bevezették a magyar nyelvből és irodalomból, valamint történelemből teljesítendő írásbeli és szóbeli felvételi vizsgákat, illetve az országosan alkalmazott pontozási rendszert. 1989–90-től már teljes egészében úgy bonyolították le a felvételi vizsgákat, mint a magyar felsőoktatásban.³⁰⁰

A Rendőrtiszti Főiskola, a Belügyi Szemle hatékony képzést támogató szerepét kihasználva, 1988-tól már a rendészeti szakfolyóirat Szerkesztő Bizottságába is delegálhatta a tanintézet parancsnokának oktatási és tudományos helyettesét.³⁰¹ A Rendőrtiszti Főiskola az évek elteltével folyamatosan bocsátotta ki a nappali és levelező szakon végzett rendőrtiszt hallgatóit, és közben a pénzügyőri³⁰², a határőri³⁰³, a büntetés végrehajtási³⁰⁴ tisztképzés bázisa lett.

A rendőrtiszt helyettes képzés történetében 1980 a nagy változás éve. A korszerűsítési javaslatok eredményeként megjelent a *belügyminiszter 18/1980. számú parancsával kiadott „Tanulmányi Munka Szabályzat”*. A szabályzat alapvető rendelkezéseket tartalmazott az iskolákban folyó tanulmányi munka irányítására, ellenőrzésére. A korábbi „*alapfokú rendőrképzés*” megnevezés „*rendőrtiszt helyettes-képzés*”-re módosult. A parancs alapján, a Budapesten, Miskolcon és Szombathelyen működő Rendőrképző Iskolák a „BM Rendőrtiszt helyettes-képző Iskola”, a „BM Tiszthelyettes-képző Iskola” pedig a „BM Kun Béla Zászlóképző Iskola” nevet kapta.³⁰⁵ Ehhez csatlakoztak majd a rendszerváltás után a Kőrmenden és Szegeden a korábbi határőr bázison létrehozott tiszthelyettes iskolák, amelyek

---

²⁹⁹ DEÁK József: *Negyedszázados fennállásukat ünneplő tudományos társaságok*. In: Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/4, 106. p. http://uni-nke.hu/uploads/media_items/nemzetbiztonsagi-szemle-2015-4.original.pdf

³⁰⁰ SZABÓ Andrea: *A rendészeti felsőoktatás múltja, jelene és jövője*. In: PÁLVÖLGYI K. – REISINGER A. – SZABADOS E. – TÓTH T. (szerk.): *Fiatal Regionalisták VII. Konferenciája*. Győr, 2011. Tanulmánykötet, Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr, 2012. 73–80. p.

³⁰¹ DEÁK József: *A Belügyi Szemle létrehozását, működését szabályozó parancsok, utasítások 1962 – 1966*. Hadtudományi Szemle, 2016/4, 30. p.

³⁰² 1987-től vámnyomozói szak, 1991-től vámigazgatási szak. SZABÓ Andrea: *A rendészeti felsőoktatás egy speciális területe: a pénzügyőr tisztek képzése*. In: KERESZTES Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél*, 2013. Spring wind, 2013. 659 p. Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége, 2013. 505. old.

³⁰³ 1992-től határrendészeti szak

³⁰⁴ 1972-től büntetés végrehajtási (BV) szak

³⁰⁵ KENEDLI Tamás: *A Budapesti Rendészeti Szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története* (1. rész). In: Hadtudományi Szemle 1 évfolyam 3. szám, 2008. 60–71 p.

a minőségi fejlődés következtében rendészeti szakközépiskolákká alakultak át, és jelenleg négy helyszínen: Körmenden, Adyligeten, Miskolcon és Szegeden funkcionálnak.

2000-ben, a Rendőrtiszti Főiskola szervezetében létrehozták a Rendvédelmi Vezető-, Továbbképző és Kutatóintézetet (RVTKI). Ennek 2011-es újraindításakor, Korinek László akadémikus, a Belügyi Szemle főszerkesztője, a BM Rendészeti Vezetőképző és Kutatóintézet ígéretes jövőjével kapcsolatban megjegyezte, hogy az intézet továbbra is építhet – az első kutatóintézet hagyományain túl –, a Belügyi Szemle 58 év alatt összegyűlt ismeretanyagára, arra a fórumra, amely mindig a legfrissebb tapasztalatok gyors közzétételét kínálta, nemkülönben, a különböző nézetek ütköztetését.³⁰⁶

A rendőrtisztképzés történetében mérföldkönek számít az 2012-es év, amikor létrejött a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, és ennek Rendészettudományi Kara. Azóta egyetemi képzés keretén belül tanulhatnak a jövő rendészeti szakértelmiségei. Immár az NKE RTK-n szerezhethetnek BA és MA diplomát, hogy néhány év tapasztalatszerzés után – visszatérve a Kar falai közé – 2016-tól, a PhD doktori disszertációjukat a rendészettudomány területén megvédhessék. 2013-tól új tantervet követve folyik a képzés³⁰⁷ – amely a megrendelő szervek támogatásával, jóváhagyásával készült – azonban az is elmondható, hogy a hallgatók terhei tovább nőttek, mind a szakmai, mind a képzési oldalon, felvetve a képzés idejének megnövelését.

Természetesen a magyar rendészeti képzés történetének és jövőjének vizsgálta során nem hagyható figyelmen kívül az európai rendészeti képzés nemzetközi jellegének fokozatos erősödése, és ezek eredményeinek beépülése a nemzeti képzésekbe.³⁰⁸ A különböző nemzetközi szervezetek, de a rendészeti képzés területén elsődlegesen a CEPOL³⁰⁹ és a Frontex támogatja a nemzeti szintű rendészeti felkészítés tartalmi harmonizációját, a képzési alaptantervek és képesítési keretrendszerek kidolgozásával, és az együttműködésben résztvevő országok számára történő rendelkezésre bocsájtásával. Az együttműködés új

---

³⁰⁶ DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és gondozásának nemzetbiztonsági, határőrizeti példái a Belügyi Szemlében a rendszerváltásig*. Nemzetbiztonsági Szemle, 2016/4, 45. p.

³⁰⁷ Andrea, SZABÓ: *The History of the Hungarian Law Enforcement Higher Education and its Possible Future Objectives*. Customs Scientific Journal Volume 3, Number 2, 2016. 81. p.

³⁰⁸ KISS Lajos: *Hová indultunk és hová jutottunk? A schengeni eszmétől a Frontexig*. In: HAUTZINGER Zoltán – GAÁL Gyula (szerk.); Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII.; Pécs; 2016. 127–132. p.

³⁰⁹ SZABÓ Andrea: *Változások és új irányok az Európai Rendőrakadémia jövőjében*. In: HAUTZINGER Zoltán – VERHÓCZKI János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012. 286. old.

szintjét jelzi mindkét szervezet esetében a szakirányú mesterképzések elindítása,³¹⁰ amelyek a nemzeti keretek között végzett mesterképzések mellett nyújtanak szakirányú felkészítést.

Összegzés

A rendészeti képzést áttekintve jól kirajzolódik, hogy Karvasy Ágoston művének megjelenése (1844) óta folyamatosan jelen volt a rendészeti képzés főiskolai, egyetemi szintű képzésének igénye. A rendőr, rendészeti képzés egységesítése, és kvázi főiskolai szintű megszervezése a rendőrség államosítása után, az 1920-as évek elején következett be, amelynek köszönhetően magas színvonalú tanfolyamok eredményekén, létrejött egy rendészeti szakértelmiségi elitréteg a rendőrségen. A II. világháború után, a baloldali hatalomátvétel következtében az előző rendszer rendőrségi elitjét, hivatalnokait kisperték, a tanfolyamrendszert 1948-ig ugyan még megtartották, de ezt követően egy szovjet típusú rendészeti képzést vezettek be. A társadalmi fejlődés és a nemzetközi helyzet kikényszerítette a rendőrtisztképzés magasabb színvonalon való végrehajtását, amelyet az 1971-es főiskolai rangra emelt Rendőrtiszt Főiskolán valósítottak meg. A rendészeti képzés mérföldköveként jelentkezett, hogy 2012-től az RTF átalakult a Rendészettudományi Karrá, amellyel immár egyetemi diplomát szerezhetnek az itt végzett hallgatók, és 2016-tól felállt Rendészettudományi Doktori Iskolán pedig rendészettudományi doktori képzést folytató hallgatók a közeljövőben PhD tudományos címet szerezhetnek.

Felhasznált irodalom

1. 102.837/1922-es BM r. Az 1922. VII. t.c.-nek a m. kir. államrendőrségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása
2. 18.80/1923. BM r. Utasítás a m. kir. állami rendőrség országos szaktanfolyamainak szervezetére, az országos szaktanulmányi felügyelő hatáskörének szabályozására és a tanfolyamok fegyelmi rendtartására vonatkozólag
3. 2.300/1944. M.E. számú rendelet
4. 256.121/1949 B.M .rendelet
5. 2682/1921. VI. BM r. Őrszemélyzet felvétele, ideiglenes alkalmazása, kiképzése

---

³¹⁰ Kiss Lajos: *A határrendészeti képzés fejlődési vonalai a schengeni térségben*. Doktori (PhD) értekezés, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola; Budapest. 2015. 55–66. p.

6. 37.585/1923. B.M. r. A m. kir. állami rendőrség őrszemélyzetének altisztjeitől megkívánható elméleti és gyakorlati képzettség megállapítása és azzal kapcsolatos intézkedések
7. 3720/1922. M.E. r. A rendőri szolgálat fogalmazói és felügyelői szakában való alkalmazáshoz szükséges kellékek és ezek joghatálya
8. 66.898. BM. r. A 3720/1922. M.E. sz. rendeletnek az ideiglenes próbaszolgálatos m. kir. állami rendőrség segédfogalmazók, és segédfelügyelők próbaszolgálatára vonatkozólag tett Intézkedések végrehajtására
9. 66.899/1922. B.M. r. A 3720/1922. M.E. sz. rendeletnek a rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam és rendőrtisztviselői tiszti vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtására
10. 66.900. B.M. r. A 3720/1922. M.E. sz. rendeletnek a rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam és a rendőrtisztviselői felső tiszti vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtására
11. 74.565/1923. B.M. r. Utasítás, az országos rendőr-törzsaltisztképző tanfolyam szervezetének, ügyvitelének és a törzsaltiszti vizsga rendjének megállapítás
12. 9270/1922. M.E. sz. rendeletnek detektív tanfolyamra és a detektív vizsgára, detektív felügyelői tanfolyamra és detektív felügyelői vizsgára, valamint detektív-főfelügyelői minősítő vizsgára vonatkozó intézkedései végrehajtása
13. *A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941* szerk.: BORBÉLY Z. – KAPY R. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat, Budapest, 1942.
14. *A nyomozás segédeszközei. II. kötet.* Pátria, Budapest, 1916.
15. A rend. 1924. 96. szám
16. BACSA Gábor: *A rendőrképzés 1945–1950.* In: Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis) XIII. évf., 16. szám, 2007.
17. BODA József – SALLAI János: *A belügyminisztérium feladatrendszerének változásai 1848-1959 között.* In: Nemzetbiztonsági Szemle IV. évf. 1 szám, 2016.
18. BODA József: „*Szigorúan Titkos!?*” *Nemzetbiztonsági almanach. A felderítés és hírszerzés, valamint a titkos információgyűjtés elméleti és gyakorlati kérdései.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
19. BODA József: *A Rendőr Akadémiától az egyetemi szintű képzésig.* Kézirat. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2017.
20. DEÁK József: *The Police, then Interior Review for the Forming of the Science of Law enforcement; from its beginning to the change of the political system.* West Bohemian Historical Review, 2014/2, Pilsen–Hamburg

21. DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és fejlődése a Belügyi Szemle tükrében (1953 – 2013)*, <http://pecshor.hu/periodika/XV/deakjozsef.pdf>
22. DEÁK József: *A Belügyi Szemle létrehozását, működését szabályozó parancsok, utasítások 1962 – 1966*. Hadtudományi Szemle, 2016/4
23. DEÁK József: *A rendészettudomány kialakulása és gondozásának nemzetbiztonsági, határőrizeti példái a Belügyi Szemleben a rendszerváltásig*. In: Nemzetbiztonsági Szemle, 2016/4 http://uni-nke.hu/uploads/media_items/dr_jur_deak-jozsef-a-rendeszettudomany-kialakulasa-es-gondozasanak-nemzetbiztonsagi-hatarorizeti-peldai-a-belugyi-szemleben-a-rendszervaltasig.original.pdf
24. DEÁK József: *Negyedszázados fennállásukat ünneplő tudományos társaságok*. In: Nemzetbiztonsági Szemle, 2015/4, http://uni-nke.hu/uploads/media_items/nemzetbiztonsagi-szemle-2015-4.original.pdf
25. DORNING Henrik: *A rendőrség intézményének fejlődése , különös tekintettel a magyar királyi állami rendőrségre és a magyar rendőri szakoktatásra*. A magyar királyi állami rendőrség országos szaktanfolyamainak kiadványai 1. szám, Budapest, 1922.
26. Janos SALLAI – Edina WITTMANN: *Die Struktur der Polizeiwissenschaft in Ungarn*. POLIZEIWISSENSCHAFT: NEWSLETTER 15:(82), 2016.
27. Janos SALLAI: *The training system of the Royal Hungarian Police after its nationalisation (1920)*. Kézirat, 2017.
28. Jubileumi évkönyv. 30 éves a Rendőrtiszti Főiskola 1971-2001. k.n., Budapest, 2001.
29. Jubileumi évkönyv. 40 éves a Rendőrtiszti Főiskola 1971-2011. k.n., Budapest, 2011.
30. KENEDLI Tamás: *A budapesti rendészeti szakközépiskola és a rendőr tiszthelyettes-képzés története (1. rész)* In: Hadtudományi Szemle 1 évfolyam 3. szám, 2008.
31. KISS Lajos: *A határrendészeti képzés fejlődési vonalai a schengeni térségben*. Doktori (PhD) értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2015.
32. KISS Lajos: *Hová indultunk és hová jutottunk? A schengeni eszmétől a Frontexig*. In: HAUTZINGER Zoltán – GAÁL Gyula (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XVII., Pécs; 2016.
33. Közbiztonság. 1869. Mutatvány példány
34. Közbiztonság. 1870. január 9. 2. szám
35. Közrendészeti Lap. 3. évfolyam 40. szám, 1872.
36. MAGASVÁRI Adrienn: *Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből (1867-1919)*. In: ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSZKY Ágnes (szerk.): Válogatott tanulmányok

- a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudomány Kar, Vám- és Pénzügyőri Tanszék, Budapest, 2016.
37. Magyar Detektív 1927. március 5. szám.
38. Magyar detektív 1928. november 01.
39. Magyar Nemzeti Levéltár. Belügyminisztériumi iratok 1945-1990.
40. Őrszemélyzet kiegészítése. Felvétel kellékei. Toborzás. 116.946/1922. BM levél a m. kir. állami rendőrség valamennyi kerületi főkapitányának.
41. RÉDEY Miklós: *Rendőri szakoktatásunk*. In: Rendőri Lapok IX. évfolyam 16. szám.
42. Rendőrségi lexicon. Szerk: RÉDEY M – LAKY I. Stephaneum, Budapest, 1903.
43. RÉTHEY Miklós: *Rendőri szaktanfolyam*. In: Rendőri Lapok, 1894.november 4. szám.
44. Janos SALLAI: *A magyar rendészettudomány etablációja*. In: Belügyi Szemle, 63:(6), 2015.
45. SALLAI János – DIÓSZEGI Rita (szerk.): *A magyar rendészettudomány története*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2016.
46. Janos SALLAI: *The Historical Overview of the Hungarian Police*. In: Magyar Rendészet, 16:(2), 2016.
47. SALLAI János: *A rendészet és a rendészettudomány kialakulása, első jelei a XVIII–XIX. században Nyugat-Európában és hazánkban*, Belügyi Szemle, 2015, 129–144. o.
48. SALLAI János: *Dorning Henrik rendőrségi szakíró, a rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője, és zoológus (1880-1960)*. Kézirat, 2017
49. SIBALINNÉ FEKETE Katalin: *Magyar-horvát határrendész- vám és pénzügyőr szótár*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 1998.
50. SIBALINNÉ FEKETE Katalin: *Értékrend a rendészeti felsőoktatásban a rendszerváltozás előtti és utáni években*. In: FREGAN Beatrix (szerk.) Szaknyelvi kommunikáció nemzetközi szemszögből. Szaknyelvi kommunikáció 2009. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2009.
51. SIMON László: *A rendőrtisztképzés 25 éve*. k.n., Budapest, 1969.
52. SZABÓ Andrea: *A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011*. RENDVÉDELEM-TÖRTÉNETI FÜZETEK (ACTA HISTORIAE PREASIDII ORDINIS). XXV. évf. (2015) 43., 44., 45., 46. sz. (összevont szám) 25 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában. Budapest, 2016.

53. SZABÓ Andrea: *A rendészeti felsőoktatás egy speciális területe: a pénzügyőr tisztek képzése*. In: KERESZTES Gábor (szerk.): Tavasz Szél, 2013. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2013.
54. SZABÓ Andrea: *A rendészeti felsőoktatás múltja, jelene és jövője*. In: PÁLVÖLGYI K. – REISINGER A. – SZABADOS E. – TÓTH T. (szerk.): *Fiatalkor Regionalisták VII. Konferenciája*, Győr, 2011. Tanulmánykötet. Közép-Kelet-Európa járműipara; esettanulmányok. Hallgatói tanulmánykötet. Új trendek és kihívások a hazai felsőoktatásban. Tanulmánykötet. Konferencia helye, ideje: Győr, Magyarország, 2011.10.14-2011.10.15. Győr: Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, 2012.
55. SZABÓ Andrea: *Változások és új irányok az Európai Rendőrákadémia jövőjében*. In: HAUTZINGER Zoltán – VERHÓCZKI János (szerk.): *Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére*. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012.
56. SZABÓ Gyula: *A magyar rendőrtisztképzés 1945-48*. Egyetemi doktori értekezés, Országos Rendőr Főkapitányság, Budapest, 1992.
57. Andrea SZABÓ: *The History of the Hungarian Law Enforcement Higher Education and its Possible Future Objectives*. *Customs Scientific Journal* Volume 3, Number 2, 2016.
58. Székesfehérvár sz. kir. város Rendőrségének, Szolgálati és Szervezési Szabályzata. Debreczeni István nyomda, Székesfehérvárott, 1909.
59. *Tanulmányok Győrök Ferenc tiszteletére. A rendészeti felsőoktatás köréből*. Budapesti Rendőrtiszti Főiskola, 2006.
60. TÓTH NIKOLETT Ágnes: *45 éves a rendészeti felsőoktatás*. Dialóg Campus, Budapest, 2016.
61. Utasítás a Budapest fővárosi rendőrség számára. k.n., Budapest, 1884.
62. Ünneplés tanévnyitó a Rendőrtiszti Főiskolán. In: *Magyar rendőr* 1971. szeptemberi száma
63. VIRÁNYI Gergely: *Határőrizeti és határrendészeti tisztképzés 1903-2001*. Kézirat, Budapest, 2017.
64. ZLINSZKY Károly: *Rendőri szaktanfolyam*. In: *Rendőri Lapok*, 4. szám, 1894.

Szabó Andrea: A pénzügyi igazgatás szervezete és képzési rendszere a kiegyezéstől az I. világháború végéig

---

Absztrakt

Szervezettörténeti szempontból a 2017-es év három jelentős évfordulót is tartalmaz, így a Nemzeti Adó- és Vámhivatal jogelőd szervei alapításának jubileumi évfordulóit, valamint a Pénzügyőr Zenekar 75 éves évfordulóját. Emellett az 1867-es kiegyezés 150. évfordulója kapcsán az önálló magyar pénzügyi igazgatásról is megemlékezhetünk. A pénzügyőrség közvetlen előzményének tekinthető az osztrák császár által a cukorgyárak, szesz- és sörfőzdék ellenőrzésére 1835-ben felállított Császári és Királyi Jövedéki Őrség. Ezt a szervezetet 1842 végén és 1843 elején egyesítették a Császári és Királyi Határőrséggel és létrejött a Császári és Királyi Pénzügyőrség, amely az udvari kamara alá tartozott, élén a központi inspektorial.

Kulcsszavak: pénzügyi igazgatás, vámunió, pénzügyőrség, adóhivatal, vámhivatal

Abstract

From an organizational point of view, 2017 also includes three significant anniversaries, including jubilee anniversaries of the founding of the predecessor of the National Tax and Customs Administration and the 75th anniversary of the Finance Guard Band. In addition, in connection with the 150th anniversary of the Compromise in 1867 we have to mention the individual Hungarian financial administration as well. The Imperial and Royal Excise Guards established by the Austrian Emperor in 1835 for the inspection of sugar factories, spirits and breweries. This organization was united end of 1842 and in early 1843 with the Imperial and Royal Border Guards and so was created the Imperial and Royal Finance Guard, which belonged to the Court Chamber, headed by the central inspector.

Keyword: financial administration, customs union, finance guard, tax (revenue) office, customs office

*****

Bevezetés

A tanulmány célja, hogy a hazai pénzügyi igazgatás első kb. 50 évének szervezeti változásait, történetét és a képzéshez, továbbképzéshez való viszonyát bemutassa. Jelen cikk elsősorban a szervezeti változásokra koncentrálnak, nem kifejezetten a közigazgatás más szerveivel összehasonlítva. Ahogy azt majd látni fogjuk, a hazai pénzügyi igazgatás egy folyamatosan változó szervezeti környezetben működött ebben az időszakban.

A pénzügyi igazgatás szervezeti keretei

A pénzügyi igazgatás az abszolutizmus időszakában négy szinten szerveződött. Léteztek alsófokú pénzügyi szervek, pénzügyi kerületi igazgatóságok, országos pénzügyigazgatóságok³¹¹ és a legfelső szinten működött az osztrák császári és királyi pénzügyminisztérium.³¹²

Miután Lónyay Menyhért 1867. február 20-án megkezdte pénzügyminiszteri tevékenységét, a tényleges közigazgatásban érzékelhető első intézkedéseinek egyikeként³¹³ az 1867. március 10-i I. sz. körrendeletében rendelkezett a Magyar Királyi Főfelügyelőségek létrehozásáról, és ennek alárendeltségében létrejött az önálló magyar királyi pénzügyőrség mint a pénzügyigazgatás egyik fontos egysége, amelynek legfőbb feladatai és hatáskörei többek között a csempészet, valamint a pénzügyi törvények és rendszabályok áthágásának megakadályozása, az elkövetők kézre kerítése.

Az 1867. március 10-én kiadott körrendelet természetesen csak az első lépés volt. Az önállóan tevékenykedő magyar pénzügyőrség munkájához szükséges joganyag megszerkesztéséhez idő kellett, így a részletes szabályozás dokumentumai csak a következő

---

³¹¹ Pénzügyigazgatóság, a pénzügyi igazgatás minden ágában a pénzügyminiszter vezetése alatt a törvényhatósági közigazgatási bizottság ellenőrzésével működő állami hatóság. Élén – pénzügyi tanácsosi, királyi tanácsosi v. miniszteri tanácsosi ranggal – a pénzügyigazgató áll. Személyzete az igazgatói helyettesen kívül megfelelő számú jogvégezett fogalmazási személyzetből, földadónyilvántartási biztosokból, kezelő tisztekből, állami végrehajtókból, beosztott pénzügyőri tisztviselőkből és a számviteli személyzetből áll. Működése a pénzügyi közigazgatásnak csaknem valamennyi ágára kiterjed. Csaknem minden vármegye területén van P. A székesfővárosi P. működése – eltérőleg a többi P.-októl – az egyenes adókra és a vámszaki ügyekre nem terjed ki; a pénzügyigazgató állásánál fogva tagja a fővárosi tvhat. bizottságának. Budapesten az egyenes adóügyek ellátása az adófelügyelő, a vámszaki ügyek ellátása pedig a fővámszaki hatáskörébe tartozik. Forrás: Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. XV. kötet, Ottó-Racine. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság. Budapest, 1922. Hasonmás Kiadás. Babits Kiadó, 1995. 317. p.

³¹² MAGASVÁRI Adrienn: *Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből (1867-1919)*. In: ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék, Budapest, 2016. 84. p.

³¹³ STIPTA István: *A pénzügyi közigazgatás szervezete Magyarországon 1849 és 1883 között*. Miskolci Jogi Szemle, 8. évfolyam (2013) 1. szám. 20. p.

évben, 1868-ban láttak napvilágot. Ezek közül kiemelkedőek voltak a sójövedékről, a dohányjövedékről, a lottójövedékről, a szeszdóról, a bor- és húsfogyasztási, a söradóról és a cukoradóról szóló törvények.³¹⁴

Akkoriban pénzügyőrség szervezete a következőképpen nézett ki: *„Az alapegység az önálló működési területtel bíró szakasz, élén szemlésszel vagy fővigyázóval. Néhány pénzügyőri szakasz felügyeletét a pénzügyi biztos kerület látta el a biztos vezetésével. A pénzügyigazgatóságok egy vagy több vármegyéni területet fogtak át és felügyeltek, vezetője a pénzügyőri (fő) biztos, esetleg pénzügyőri felügyelő. A hierarchia csúcsán a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium megfelelő ügyosztálya (kezdetben XIII. ügyosztály) állt, pénzügyőri főfelügyelő irányítása mellett.*³¹⁵

A pénzügyőrség létszáma – 1869-ben Magyarországon – összesen 3097 (16 pénzügyigazgatóság, később 56), Horvátországgal és Szlavóniával együtt 3498 fő (3 pénzügyigazgatóság, később 7). A Magyar Királyi Pénzügyőrség állománya tisztii (biztos, főbiztos, felügyelő, főfelügyelő), valamint legénységi (vigyázó, fővigyázó, szemléssz, főszemléssz) csoportokból állt.³¹⁶ A pénzügyőrség létszáma a századfordulóra meghaladta az 5000 főt.³¹⁷

A legénységi állományba jelentkezőt vigyázói rendfokozatba/rangba vették fel 4 év próbaidőre. A próbaidő szabályai meglehetősen szigorúak voltak abban az időben, saját kérésükre csak az államigazgatás más területére távozhattak az újoncok a parancsnok engedélyével. Azonban a parancsnok 1 év letelte után elküldhette a nem megfelelő teljesítményre hivatkozással.

Ha megvizsgáljuk a felvételi követelményeket az alábbiakat találjuk:

- „ a) a magyar szent korona országaiban polgárjoggal,*
- b) erős, ép testalkattal bírnak;*

---

³¹⁴ BALASKA Andrea – KISS Attila (szerk.): *A 140 éves Vám- és Pénzügyőrség emlékalbuma 1867-2007*. VIVA Média, Budapest, 2007. 11. p.

³¹⁵ CHRISTIÁN László: *Az adó- és vámigazgatás kialakulása, történeti áttekintés*. In: SZABÓ Andrea et al. (szerk.): *Az adó és vámigazgatás szervezete és működése*. [szerzőknél megtalálható] 2012, (kézirat) 24.p.

³¹⁶ KÖPF László: *Fejezetek a magyar vámigazgatás és a pénzügyőrség történetéből*. Tipico Design Kft., Budapest, 2003. 13. p.

³¹⁷ ERNYES Mihály: *A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmusban*. In: BODA József – PARÁDI József (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történetéből*. Magyar Rendvédelem-történeti Tanulmányok 2. Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2015. 87. p.

- c) nőtlenek, vagy gyerektelen özvegyek,
- d) 18 éven felül, de 30 éven alól vannak. ...
- e) A felveendőnek magyarul olvasni, írni, és a számolás elemeit tudnia kell. ...
- f) A felveendő előbbi életmódját és magaviseletét igazolni tartozik ”³¹⁸

„A legjellemzőbb szolgálati feladat a járőrözés volt, mely során ellenőrizték a pénzügyi szabályok maradéktalan betartását. Bárhol feltartóztathattak szállítmányokat és a szállító köteles volt felszólításra bemutatni az árut és az elszámolási okmányokat.”³¹⁹

A Magyar Királyi Pénzügyőrség tevékenysége a román³²⁰ és szerb³²¹ határszakaszon az állam és vámhatár őrizetére is kiterjedt. Ennek ellenére a belterületi és határmelléki pénzügyi szervek ugyanazon szervezeti szabályok alapján működtek, nem volt különbség a működési rendjükben. A határőrizeti feladatok terén a Magyar Királyi Csendőrség bevonásával, továbbá a Magyar Királyi Határszéli Csendőrség felállításával (1891) a pénzügyi szervek szerepe mérséklődött.³²²

Az új magyar pénzügyminisztérium – a pénzügy más szerveihez hasonlóan – a vámhivatalokat is az osztrák birodalmi pénzügyminisztériumtól vette át. Kezdetben – az osztrák gyakorlatnak megfelelően – a vámhivatalok az adóhivatalokkal voltak egyesítve. A kiegyezést követően felmerült a kérdés, hogy milyen formában működjenek az adó- és vámhivatalok, együtt vagy külön. A vámhivatalokat és adóhivatalokat fokozatosan választották szét, először Pozsonyban 1868 végén vált ketté az adó- és vámhivatal. E szervezeti módosítást követte 1872-ben Temesvárott, Debrecenben, Kassán, Győrött, Sopronban, Újvidéken, Kolozsvárott, Brassóban és Nagyszébenben az önálló vámhivatalok létrehozása³²³. Ekkortól számíthatjuk tehát az önálló magyar vámhivatali rendszer felállítását.

---

³¹⁸ A Mr. Kir. Pénzügyőrség Szervezete és szolgálata iránti szabályok hivatalos összeállítása. 20. füzet. In: Pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállítása. Magyar Királyi Egyetemi Nyomdából, Budán, 1868. 6. p.

³¹⁹ CHRISTIÁN op. cit. 25.p.

³²⁰ NAGY Botond: *Rendvédelem a magyar-román határon a 19. század második felében*. In: Acta Siculica. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve. Székely Nemzeti Múzeum, Muzeul National Secuiesc, Sepsiszentgyörgy, 2007. 438. p.

³²¹ PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*. Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században. I. kötet. Tipico Design, Budapest, 2003. 52. p.

³²² SALLAI János: *Az 1888-as magyar-román határmegállapítás jelentősége és hatása*. In: DEÁK József – GAÁL Gyula – SALLAI János: *A toll sokszor erősebb, mint a kard*. Rendészettudományi tanulmányok Prof. Dr. Fórizs Sándor 65. születésnapjára. Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2016. 193. p.

³²³ BALASKA – KISS (szerk.): op. cit. 13. p.

A vámhivatalok fő és mellékvámhivatalokra tagozódtak, a mellékvámhivatalok csak a határvonalon, a fővámhivatalok pedig vámvonalon és a vámterületen, azaz az ország belsejében is felállíthatók voltak és különböző hatáskörökkel rendelkeztek. A vámhivatalok alárendeltségében működtek az ún. (vám)bemondóőrök. Bemondóőröket ott létesítettek, ahol a vámhivatalok nem közvetlenül a határ mellett működtek.

A dualista Magyarország határain 19 pénzügyigazgatóság alárendeltségében 24 fő- és 28 mellékvámhivatal működött. A budapesti fővámhivatal a fő vámigazgató személyén keresztül közvetlenül a pénzügyminisztériumnak volt alárendelve. Az 52 vámhivatalban közel 300 hivatalnok végezte munkáját, akik egyenruhát nem hordtak, csak formaruhájuk volt.³²⁴

Központi irányításukat a pesti Fővámhivatal látta el, élén a fővámigazgatóval, aki a Magyar Királyi Pénzügyminiszternek volt felelős.

A Magyar Királyi Adó- és Vámórség 1872-től másfél évtizeden keresztül működött a bánáti és a horvát-szlavón határon, feladata a vám, közvetett adók, egyedáruságok védelme.

A Magyar Királyság 1886. évi közigazgatási átszervezését követően a Magyar Királyi Adó- és Vámórséget egyesítették a Magyar Királyi Pénzügyórséggel, amely 1896-tól karhatalmi testület lett.³²⁵

„A Tengeri Vám- és Adóórség 1872-től a Tengeri Pénzügyórség 1889–1918 között működött, központja Fiume, állománya hozzávetőleg 70 fő, legfontosabb teendője az adriai magyar tengermellék védelme, a Fiumébe érkező hajók vizsgálata. Élén pénzügyőr-biztos állt, aki egyben a legnagyobb hajó, a László gőzös parancsnoka is volt.”³²⁶

A vámszedés hazai történetében fontos állomást jelentett az 1867. évi XVI. törvénycikkbe foglalt kereskedelmi és vámszerződés (vámunió) megkötése Ausztriával.³²⁷ Ennek alapján Ausztria és Magyarország államterülete – 10 évi időtartamra – egységes vám- és kereskedelmi területet képezett, ezt közös vámhatár vagy vámvonal vette körül. A szerződés eltörölte a belső vámokat, vámkedvezményeket adott, megállapított vámtételeket, de az adózás egyes formáinak azonosságát is szabályozta. Ez a szerződés a határvámhivatalok szervezetének működését és személyzetének létszámát változatlanul hagyta. A vámuniót több

---

³²⁴ SZÁMADÓ Emese – TURI Zsolt: *A komáromi vámórség és pénzügyórség története*. Komárom Város Önkormányzata, Komárom, 2011. 16. p.

³²⁵ Loc. cit. 9. p.

³²⁶ KÖPF: Op. cit. 18. p.

³²⁷ 1867/XVI.tc. a Magyar Korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről. <http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5317>

alkalommal meghosszabbították (1878, 1887), az utolsó szerződés aláírás (1908) azonban már a közös vámterület szétválasztása érdekében született meg és a kölcsönös kereskedelmi és forgalmi viszonyok szabályozásáról szólt. Az I. világháború átírta a két ország kereskedelempolitikai terveit, és a vámszövetség az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásáig fennállt.³²⁸

A vámszövetség fontos része volt, hogy a monarchián belül közös vámtarifát alkalmaztak, egészen 1924-ig. Az 1906-tól alkalmazott vámtarifa ugyan címében „autonóm” volt, viszont elsősorban az osztrák ipar érdekeit szolgálta. Az 1924. évi XXI. törvénycikkkel bevezetett vámtarifát megelőző időszakban Magyarországnak nem volt önálló, elsősorban a magyar érdekeket előtérbe helyező vámtarifája.³²⁹

Az újjászervezett Magyar Királyi Pénzügyőrségnél a pénzügyőri, vám- és adóőri egyenruhákat a nemzeti viselet szabályaihoz alakították, az ügyintézés nyelvét a magyar nyelvhez kötötték.

A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium 1868-tól nagy gondot fordított a megbízható magyar tisztviselő kiképzésére és vámhivatali alkalmazására. A pesti fővámhivatal, majd az 1868-ban Pozsonyban felállított és nagy forgalmat lebonyolító fővámhivatal kivételével a magyar királyság belterületén levő, fontos vámhivatalokat egyesítették a helybeli adóhivatalokkal, vagy új adó és vámhivatalokat állítottak fel.

A pénzügyi igazgatás szervezetével foglalkozó 1889. évi XXVIII. törvénycikk³³⁰ szinte minden megyében szervezett pénzügyigazgatóságot, amelyek a királyi adófelügyelők addigi – kivéve az illetékkiszabási – jogkörét is átvették. Ezzel a törvénnyel 57-re emelkedett a pénzügyigazgatóságok száma.³³¹ A pénzügyigazgatóságok feladatkörébe tartozott a pénzügyőrség és a határvámhivatalok irányítása mellett a fogyasztási adók, a dohányjövedék és illetékek beszedése, továbbá 1899-től a teljes adófelügyelet is, az alárendeltségükbe kerülő adóhivatalokon keresztül. A dohányjövedék igazgatása ebben az időszakban például az alábbiak szerint látta el a feladatát: 1882. április 1-től a pénzügyminisztérium helyett egy külön szervezet, a Magyar Királyi Dohányjövedéki Központi Igazgatóság látta el a

---

³²⁸ GYENGE Balázs: *A dualizmuskori magyar vámpolitika*. Rendvédelmi Füzetek, IV. évf. (2002) 8. sz. 12-13.p.

³²⁹ ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes: *Az 1924-es Autonóm és Szerződéses Magyar Vámtarifa a korabeli hírek tükrében*. In: Zsámbokiné (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszéke, Budapest, 2016. 177 p.

³³⁰ 1889. évi törvénycikk a pénzügyi közigazgatás szervezetének változásáról. 3. paragrafus <https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6343>

³³¹ PARÁDI: Op. cit. 209 p.

szakteendői feladatokat. Feladatául tűzték ki a dohány egyedárúság és nemzetgazdaság érdekeinek összhangba hozását, a dohánytermelés növelését, a dohánytermelőkkel való folyamatos együttműködés javítását, a jó minőségű anyag előállítását, a talaj megfelelő megválasztását, az anyagkezelésben tapasztalt hiányosságok megszüntetését, a magyar dohány külföldi piacon történő versenyképessé tételét.³³²

A dualizmus időszakában alakult ki a polgári magyar állam pénzügyigazgatási testületeinek szervezeti felépítése. Ezen 1945-ig csupán apróbb módosításokat hajtottak végre. A magyar pénzügyigazgatási struktúra élén a pénzügyminisztérium állt, amelyben a pénzügyi testületek irányítását megvalósító osztályok működtek. A pénzügyi szakigazgatás középszintű szervezete a pénzügyigazgatóság volt, amelyet fokozatosan építettek ki a Magyar Királyság területén, oly módon, hogy egy-egy szakigazgatóság hatósági területe egy-egy vármegye területére terjedt ki. A pénzügyigazgatóságok komplex szervezeti vezetési egységek voltak, amelyek összefogták az adott vármegye területén működő pénzügyi testületek tevékenységét. A dualizmus időszakában mintegy 19 pénzügyi szakhatóság működött a Magyar Királyságban. A Magyar Királyi Pénzügyőrség tekintetében a pénzügyigazgatóságok pénzügyőri biztosi kerületekre oszlottak, egy-egy pénzügyőri biztosi kerületen belül pedig több pénzügyőr szakasz – mint a Magyar Királyi pénzügyőrség legkisebb szervezeti egysége – működött.³³³

Szervezetileg felügyeletük alá tartoztak a királyi adóhivatalokon kívül a sóhivatalok, vámhivatalok, pénzügyőri biztosságok és a kataszteri térképtárak.³³⁴

Feladataik:

- alájuk tartozó szervek ellenőrzése, felügyelete,
- adók és egyéb bevételek kivetése, behajtása iránt való intézkedés így pl. az adókivetés munkálatainak megindítása,
- az államkincstár és az adózók érdekeinek megvédése,
- valamint az adómentességek, adóhátralékok, adóelengedések tárgyában történő határozathozatal.

---

³³² POTOCZKI Zoltán: *A dohányjövedék rövid története Magyarországon*. Pro Publico Bono, Budapest, 2016. 187. p.

³³³ PARÁDI: Op. cit. 207. p.

³³⁴ SZÁMADÓ – TURI: Op. cit. 8. p.

Székhely

Az 1850-es évek közepéig a vámkezeléssel kapcsolatos ügyeket a pesti Főharmincad Hivatalban intézték, ami a mai Vörösmarty tér és József nádor tér között emelkedett. Ezt a nevet őrzi a mai napig is a Harmincad utca. 1846-ban, a forgalom jelentős emelkedése miatt felmerült egy új vámház építésének gondolata. Ezt a Tömő téren óhajtották megvalósítani, mivel ez a hely az általános forgalom központja volt és a kereskedőnegyed is a szomszédságban helyezkedett el. A bécsi pénzügyminiszter utasította a pesti Pénzügyigazgatóságot, hogy a Főharmincad Hivatal épületéért és telkéért írja jóvá a Tömő téri telket. Pénzügyi nehézségek miatt az építkezés megkezdése a kiegyezésig elhúzódott.³³⁵

1869-ben Lónyai Menyhért pénzügyminiszter megbízta Ybl Miklóst, hogy a Tömő térre építendő vámház részre készítsen terveket.³³⁶ Évekkel ezelőtt már mások részéről is készültek tervek ugyanezzel a céllal, de a jóváhagyásig egyik sem jutott el. A Tömő tér nagyjából a mostani Kossuth tér helyén volt, és a vámházat a jelenlegi Földművelésügyi Minisztérium helyére tervezték. Tulajdonképpen a minisztérium a megkezdett vámház alapjaira épült.

Városrendezési szempontból, különösen a távlati tervek megvalósítása szempontjából, az építkezést e helyen Pest városának küldöttsége kereken elutasította.³³⁷

Lónyai nem engedett az elgondolásból, ezért önhatalmúlag Wechselmann Ignác vállalkozóval megkötötte a szerződést, és az alapozást megkezdték.

A város Andrássy Gyula miniszterelnök elé vitte az ügyet, aki kijelentette, hogy ha a város az Al-Duna Mészáros utcai alatti részét – a só tér környékét – átengedi a Tömő téri telek fejében, akkor ő engedélyezi a létesítmény itteni felépítését, és a Tömő téri azonnali leállítását rendeli el.³³⁸ Lónyay e döntés után nem sokkal, a közös pénzügyminiszteri tárcát vette át és végül a város akarata is teljesült. A város és a Kormány megbízottja most már az új telek ügyében együttműködött.

Ybl állandó nehézségekkel küzdött az újjabb és újabb igények miatt, így az épület folyamatos áttervezésére volt szükség. Nem meglepő, hogy az építkezés költsége az előirányzott összeget jóval meghaladta. Az épületbe a Dunáról alagúton át lehetett csónakkal bejutni, ezt a

---

³³⁵ JUHÁSZ Lajos: *A pesti fővámház elhelyezésének története*. In: DR. NÉMETHY Károly – DR. BUDO Jusztin (szerk.): *Tanulmányok Budapest múltjából*. VI. kötet. Budapest, 1938. 183. p. http://epa.oszk.hu/02100/02120/00006/pdf/BPTM_TBM_06_180-189.pdf (letöltve: 2017.06.11.)

³³⁶ BALASKA – KISS (szerk.): *Op. cit.* 31. p.

³³⁷ JUHÁSZ: *Op. cit.* 180. p. http://epa.oszk.hu/02100/02120/00006/pdf/BPTM_TBM_06_180-189.pdf (letöltve: 2017.06.11.)

³³⁸ *Loc. cit.* 181. p. http://epa.oszk.hu/02100/02120/00006/pdf/BPTM_TBM_06_180-189.pdf (letöltve: 2017.06.11.)

csatornát árvíz idején zsilipelni lehetett. Jelenleg a Duna-part le van falazva. A vasút is mehetett az épületbe, s a mozdony részére forgószámoly volt beépítve. Az épület és a Duna között egy sínpart is kiépítettek. A ház alatt kiterjedt raktárként szolgáló pincerendszert épült, mindez több mint 9500 nm-en.³³⁹

1874. május elsejére teszik a befejezést, bár lakhatási engedélyt csak júliusban kapott az ingatlan. A terület rendezésére később került sor.

Négy egymástól elkülönülten működő hivatal kapott itt helyet: a vámhivatal, a pesti pénzügyigazgatóság, a központi áruüzleti igazgatóság és a bányatermék igazgatóság. A pénzügyőrségi hivatalok a városközpontokban, elegáns környezetben, a biztos irodák, szakaszok a települések polgári bérleményeiben helyezkedtek el.³⁴⁰

A kivitelezés fővállalkozója Wechselmann Ignác volt,³⁴¹ aki a munkáért Ybl szerint 1millió 50 ezer forintot kapott,³⁴² az viszont nem ismert, hogy Ybl mekkora tiszteletdíjat kapott.

Az 1870-es években a gazdasági válság miatt erősen támadták Ybl Miklóst, az épület túl díszes volta miatt, amely rendkívül jelentős helyet foglalt el Ybl munkásságában, és egyben Budapest fejlődésének is fontos állomása.

Képzés

„Nincs semmi testületünk belügyeibe, mi sürgetőbb megoldásra várna, mint a szaktanfolyamok felállítása.”³⁴³ 1890-ben olvashattuk ezt a sor a Pénzügyőr szakmai lap hasábjain. És az alábbi gondolat is ugyanebben az évben jelent meg: *"Nem rendelkezünk ugyan ez idő szerint még olyan intézettel, ahol a pénzügyőri szakismeretekbe teljes kiképztetést nyernénk, de vannak jobbnál jobb szakkönyvek, melyekből kiegészíthetjük a magunkkal hozott, vagy a gyakorlat és az újoncoktatás útján nyert alapismereteinket.”³⁴⁴*

Maga a „Pénzügyőr” lap havonta kétszer jelent meg, és célul tűzte ki a szakszerű önképzés megvalósítását az újság hasábjain keresztül.

---

³³⁹ Ybl Miklós Virtuális archívum. Fővámház. <http://ybl.bparchiv.hu/temak/fovamhaz> (letöltve: 2017.06.11.)

³⁴⁰ HORVÁTH György: *Pénzügyőrök muzsikálnak. A vám- és pénzügyőrség kulturális életének és zenekarának emlékkönyve 1867-2005.* Dabas, 2005. [magán kiadás] 19-20. p.

³⁴¹ BALASKA – KISS: Op. cit. 31. p.

³⁴² JUHÁSZ: Op. cit. 185. p. http://epa.oszk.hu/02100/02120/00006/pdf/BPTM_TBM_06_180-189.pdf (letöltve: 2017.06.11.)

³⁴³ KOVÁCSICS Iván et al. (szerk.): *Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéről.* Viva Média, Budapest, 2000. 35.p.

³⁴⁴ KOVÁCSICS: op.cit. 35.p.

Az 1900-as évek elejéig a szolgálati helyeken képezték a pénzügyőröket. A legénységi állományba tartozó újoncok a próbaidő alatt az idősebb vagy gyakorlati tapasztalattal rendelkező vigyázóktól, fővigyázóktól vagy szemléseztől tanulták a szakma fortélyait. Az altisztek önképzőkori foglalkozásokat is tartottak, ahol a szolgálati szabályzattal, az események megbeszélésével és kiértékelésével, szolgálatszervezési ismeretekkel, a jövedéki büntetőeljárásokkal, technikai ismeretekkel (különböző műszerek használata) foglalkoztak.³⁴⁵ Így hát nem lehet meglepő, hogy ez első jelentős lépésre nem a központi akarattal elhatározott iskolázásban, hanem az önképzésben került sor, kevéssel a századforduló előtt.

A Magyar Királyi Pénzügyőri altisztek Önképző Körének kétéves fennállásáról és működéséről címmel Értesítő jelent meg Budapesten, 1900-ban. Az önképzőkör első alakuló közgyűlését 1897. július 20-án tartották, a kör működéséhez szükséges háttérrel a Királyi Pál utca 16. számú épületben – évi 1000 forintért – bérelt terem és négy szoba biztosította. „*A kör célja, a pénzügyőri altisztek ismereteinek fejlesztése, és a testületben az együvé tartozás és bajtársiasság érzetének ápolása.*”³⁴⁶

1899-ben a Magyar Pénzügyőr érdekes javaslattal állt elő, miszerint „*Célszerű volna egy hathavi pénzügyőri tanfolyamot felállítani, oda tapasztalt és jó, öregebb pénzügyőröket, mint oktatókat berendelni. Azt, aki a tanfolyamot jól végzi, az állandóan felvettek közé sorolandó és egy csillagrózsával ellátva szolgálattételre beosztandó, természetesen a kardon bojt legyen.*”³⁴⁷ Tulajdonképpen egy múltbéli előképző tanfolyam leírását olvashatjuk, amelyet a közelmúltbeli és a mai rendszert is figyelembe véve hosszú időtartamra terveztek. Figyelemre méltó az a következtetés, hogy az előadók-oktatók mindig a testületből kerültek ki. Belső előélet, tapasztalat nélkül az „utcaról” senki sem kerülhetett katedrára – már 1899-ben sem.

A századforduló után az újonctanfolyamokat és a továbbképző tanfolyamokat még a pénzügyigazgatóságok szervezték. A képzés sok helyen folyt, így a követelmény is változó volt. Igény támadt az egységes rendszerre. 1908-ban adta hírül a Magyar Pénzügyőr, hogy a fővárosi pénzügyigazgatóság megtette a szükséges intézkedéseket az újonciskola felállításához. Létrejött az iskolarendszerű képzés. Az első újonciskolát 1909-ben megnyitották meg nyolcadik kerületi Köztemető (Fiumei) úti laktanyában, a neve: „Magyar

---

³⁴⁵ DÉZSI Zsolt: *A blended-learning módszer bevezetése a pénzügyőrök szakképzésében*. PhD értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2010. 83-84.p.

³⁴⁶ KOVÁCSIC: op.cit. 146.p.

³⁴⁷ Loc.cit. 41.p.

Királyi Pénzügyőri Újonciskola” néven.³⁴⁸ 1910-től évente három 3 + 1 hónapos tanfolyamot szerveztek 70-80 fővel. Az első három hónapban fegyveres kiképzésben és elméleti oktatásban részesültek az újoncok, a negyedik hónapban záróvizsgát tettek. Az első parancsnok Pintér Mihály pénzügyi felügyelő volt. Az iskola 1915-től 1922-ig szünetelt.

1917-ben arról olvashatunk a *Pénzügyi Igazgatás* című lapban, hogy a magyar vámtisztviselők megbízásából Magyar Miklós pénzügyi tanácsos fővámtnok és Sikorszky Titusz fővámhivatali főellenőr egy iratot nyújtottak be a pénzügyminiszterhez, amelyben kedvezőtlen előmeneteli viszonyaik megjavítását kérik. Jelezték megbántottságukat, „*hogy vámtisztviselői cím és jelleg adományozásában eddig még sohasem részesültek, jóllehet a tisztviselői érdemek nem csak az állami kormányzat minden más ágában, hanem a pénzügyi tárcához tartozó más tisztviselők között is, cím és jelleg adományozásával igen gyakran honoráltatnak. . . . Vámtisztviselőt máról holnapra nem lehet nevelni, mert szakemberek előtt ismert tény, hogy már az alsó fokú vámszaki vizsgálat letehetéséhez is sok elméleti és gyakorlati ismeret megszerzése szükséges.*”³⁴⁹ Már ebben az időben is elvárás volt a magasabb beosztásokhoz a középiskolai végzettség, sőt a továbbképző tanfolyamokon is felvételi követelménnyé tették, annak érdekében, hogy a megfelelő iskolai végzettség (érettségi bizonyítvány) megszerzését elősegítsék, a pénzügyőrség felvette a kapcsolatot a Zsoldos Tanintézetrel.³⁵⁰

Összegzés

Az önálló magyar pénzügyi igazgatás első fél évszázada bővelkedett a szervezeti átalakításokban. Hatáskörök változtak, új szervezetek alakultak, megyénként pénzügyigazgatóságokat hoztak létre. Meggyőződésem, hogy a Fővámpalota felépítése is tovább erősítette a pénzügyi igazgatás kiemelkedő szerepét a hazai közigazgatáson belül. Egy olyan székhellyel gazdagodott a szervezet, amely nem csak a hivatal belső ügyei, hanem az ügyfelek által kezdeményezett ügyek kiszolgálására készült. A korábbi császári és királyi hivatali rend és szabályzók átdolgozása és ezeknek megismertetése a hivatalnokokkal, már a kezdetekkor felvetette egyfajta képzési-továbbképzési rendszer kidolgozását és önálló

---

³⁴⁸ ROJKÓ Júlia: *Az iskola maga a történelem*. Pénzügyőr, 136. évf. (2009) 12.sz. 24.p.

³⁴⁹ KOVÁCSICS: op.cit. 53.p.

³⁵⁰ SZABÓ Andrea: *A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011*. RENDVÉDELLEM-TÖRTÉNETI FÜZETEK (ACTA HISTORIAE PREASIDII ORDINIS). XXV. évf. (2015) 43., 44., 45., 46. sz. (összevont szám) 25 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában. Budapest, 2016. 120. oldal

képzőintézmény felállítását, amely a századfordulót követően felváltotta a helyben megvalósított képzések rendszerét.

Felhasznált irodalom

1. *A Mr. Kir. Pénzügyőrség Szervezete és szolgálata iránti szabályok hivatalos összeállítása.* 20. füzet. In: Pénzügyi törvények és szabályok hivatalos összeállítása. Magyar Királyi Egyetemi Nyomdából, Budán, 1868.
2. 1867/XVI.tc. a Magyar Korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről.
<http://1000ev.hu/index.php?a=3&param=5317>
3. 1889. évi törvénycikk a pénzügyi közigazgatás szervezetének változásáról.
<https://1000ev.hu/index.php?a=3&param=6343>
4. BALASKA Andrea– KISS Attila (szerk.): *A 140 éves Vám- és Pénzügyőrség emlékalbuma 1867-2007.* VIVA Média, Budapest, 2007.
5. CHRISTIÁN László: *Az adó- és vámigazgatás kialakulása, történeti áttekintés.* In: SZABÓ Andrea et al. (szerk.): *Az adó és vámigazgatás szervezete és működése.* [szerzőknél megtalálható] 2012, (kézirat).
6. DÉZSI Zsolt: *A blended-learning módszer bevezetése a pénzügyőrök szakképzésében.* PhD értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2010.
7. ERNYES Mihály: *A rendvédelem jogi szabályozása a dualizmusban.* In: BODA József – PARÁDI József (szerk.): *Tanulmányok a XIX-XX. századi magyar rendvédelem-történetéből.* Magyar Rendvédelem-történeti Tanulmányok 2. Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2015.
8. GYENGE Balázs: *A dualizmus kori magyar vámpolitika.* Rendvédelmi Füzetek, IV. évf. (2002) 8. sz.
9. HORVÁTH György: *Pénzügyőrök muzsikálnak. A vám- és pénzügyőrség kulturális életének és zenekarának emlékkönyve 1867-2005.* Dabas, 2005, [magán kiadás]
10. JUHÁSZ Lajos: *A pesti fővámház elhelyezésének története.* In: DR. NÉMETHY Károly – DR. BUDÓ Jusztin (szerk.): *Tanulmányok Budapest múltjából.* VI. kötet. Budapest, 1938. http://epa.oszk.hu/02100/02120/00006/pdf/BPTM_TBM_06_180-189.pdf (letöltve: 2017.06.11.)

11. KOVÁCSICS Iván et al. (szerk.): *Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéről*. Viva Média, Budapest, 2000.
12. KÖPF László: *Fejezetek a magyar vámigazgatás és a pénzügyőrség történetéből*. Tipico Design Kft., Budapest, 2003.
13. MAGASVÁRI Adrienn: *Kivonat a pénzügyőrség személyi állományának történetéből (1867-1919)*. In: ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszék, Budapest, 2016.
14. NAGY Botond: *Rendvédelem a magyar-román határon a 19. század második felében*. In: *Acta Siculica. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve*. Székely Nemzeti Múzeum. Muzeul National Secuiesc. Sepsiszentgyörgy, 2007.
15. PARÁDI József: *Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben. Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században. I. kötet*. Tipico Design Kft., Budapest, 2003.
16. POCZKI Zoltán: *A dohányjövedék rövid története Magyarországon*. Pro Publico Bono, Budapest, 2016.
17. Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. XV. kötet, Ottó-Racine. Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság. Budapest, 1922. Hasonmás Kiadás. Babits Kiadó, 1995.
18. ROJKÓ Júlia: *Az iskola maga a történelem*. Pénzügyőr, 136. évf. 12.szám, 2009.
19. SALLAI János: *Az 1888-as magyar-román határmegállapítás jelentősége és hatása*. In: DEÁK József – GAÁL Gyula – SALLAI János: *A toll sokszor erősebb, mint a kard*. Rendészettudományi tanulmányok Prof. Dr. Fórizs Sándor 65. születésnapjára. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2016.
20. STIPTA István: *A pénzügyi közigazgatás szervezete Magyarországon 1849 és 1883 között*. Miskolci Jogi Szemle, 8. évfolyam 1. szám, 2013.
21. SZABÓ Andrea: *A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése 1867-2011*. RENDVÉDELEM-TÖRTÉNETI FÜZETEK (ACTA HISTORIAE PREASIDII ORDINIS). XXV. évf. (2015) 43., 44., 45., 46. sz. (összevont szám) 25 év a magyar rendvédelem-történet szolgálatában. Budapest, 2016. HU ISSN 1216-6774 120. oldal
22. SZÁMADÓ Emese – TURI Zsolt: *A komáromi vámőrség és pénzügyőrség története*. Komárom Város Önkormányzat. Komárom, 2011.
23. Ybl Miklós Virtuális archívum. Fővámház. <http://ybl.bparchiv.hu/temak/fovamhaz> (letöltve: 2017.06.11.)

24. ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY Ágnes: *Az 1924-es Autonóm és Szerződéses Magyar Vámtarifa a korabeli hírek tükrében*. In: ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSKY (szerk.): *Válogatott tanulmányok a Vám- és Pénzügyőri Tanszék fennállásának 25. évfordulója alkalmából*. Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Vám- és Pénzügyőri Tanszéke, Budapest, 2016.

Jelenkori vetületek

Kép forrása: NAV

Csaba Zágon: Felderítési információkon alapuló rendészet a nemzetközi akciók tapasztalatainak tükrében

---

Absztrakt

A nemzetközi rendészeti akciók sajátos eszközei a nemzetközi bűnügyi együttműködésnek. Szükségüket már bizonyították, hiszen általuk jelentős mennyiségű információt képesek a rendvédelmi szervek gyűjteni a bűnözésről, különösen pedig a súlyos és szervezett bűnözésről, ami jelentős fenyegetést jelent a társadalmak számára. Több nemzetközi szervezet fejlesztett ki támogató eszközöket és azokat a tagállami rendvédelmi hatóságok rendelkezésére bocsájtotta. Ez a cikk több ponton a szerző saját tapasztalatain alapul, illetve mutatja be a felderítés alapú rendészetet, mint „üzleti modellt” és annak elemeként a bűnügyi elemzés szerepét. Megvilágítom, hogy a nemzetközi akciók képesek a bűnözésről szóló értékes információkkal szolgálni a rendészeti modellhez, amelyeket a döntéshozatal során használhatnak fel.

Abstract

The international law enforcement operations have become unique mean of the cooperation in criminal matters. The needs are already proven: there are significant amount of information law enforcement organisations can gather from the criminality, especially on the serious and organised crime that is posing severe threat on the societies. Moreover, several international organisations developed supportive means and made them available for their member states and their law enforcement. This article is multiply based on the author's personal experiences and is focussed on intelligence-led policing as a business model, as well as the role of criminal intelligence analysis as its element. I am going to demonstrate in this article how these international operations are capable to provide valuable information for the business model and the decision making process.

*****

1. A nemzetközi bűnügyi együttműködés elterjedése és a felderítés szerepe

Bár a rendszerváltás előtt is volt erre lehetőség, az azóta eltelt időszakban, különösen pedig hazánk EU csatlakozását követően növekvő gyakorisággal és eredményességgel alkalmazzák Magyarország bűnüldöző hatóságai a nemzetközi bűnügyi együttműködés különböző eszközeit hosszú távú küldetésük teljesítése, illetve rövidtávú céljaik elérése érdekében. Ennek egyik oka, hogy a rendvédelmi szervek felismerték: elterjedtek a súlyos és szervezett bűnözés nemzetközi formái, illetve számos további olyan tényező jelent meg, amelyek a bűnszervezetek tagjai közötti, illetve maguk a bűnszervezetek közötti együttműködési lehetőségeket elősegítik, illetve a bűncselekmények elkövetését lehetővé teszik.³⁵¹

A másik fontos tényező, amely a változatos együttműködési formák alkalmazása mellett szól, hogy a rendvédelemre költött költségvetési források trendszerűen maradnak el a bűnözés terjedelmének dinamikájától világszerte. [Newburn, 1995: 61-64] [Ratcliffe, 2008: 18-19] Ez pedig a rendelkezésre álló szűkös erőforrások minél hatékonyabb felhasználását követeli meg, és alapvetően befolyásolja a követett rendészeti politikáknak a rendészeti modellben megfogalmazott lényegét. A rendészeti és bűnüldöző szervek vezetőinek a bűnözés által jelentett fenyegetésekre problémamegoldó módon, kockázatkezelő megközelítésben kell megtalálniuk a helyes válaszokat, amelyek ma már sokkal inkább transzparenssek, mint korábban voltak. A rendvédelmi erőforrások felhasználása felett egyre nagyobb mértékben gyakorolnak ellenőrzést a kormányzaton kívüli tényezők is, mint például politikai szervezetek, a lakosság önszerveződő szervezeti formái, társadalmi képviselői csoportok, vagy a sajtó. [Ratcliffe, 2008: 18] A többoldalú elszámoltathatóság abba az irányba mozdította el a rendvédelmi szervezeteket, hogy olyan rendészeti modellt válasszanak, amely megmutatja a bűnözés neuralgikus pontjait, ahol a társadalom számára legsúlyosabb fenyegetések, a bűnüldöző szervezetek számára pedig küldetésük teljesítése szempontjából a legsúlyosabb kockázatok jelentkeznek.

Ezeket a kockázatokat szakértőknek kell elemezniük és értelmezhető formában rendelkezésre bocsájtaniuk az erőforrások felhasználásának súlypontjainak meghatározásáról szóló szakpolitikai döntéshozatalhoz. Arra születik válasz tehát, hogy hol, mikor és milyen erőforrások felhasználásával kell valamely rendvédelmi szervnek beavatkoznia. A döntések

---

³⁵¹ Az Europol SOCTA 2017 jelentése „key enablers of criminal activity” kifejezést használja, ami a bűnözést lehetővé tevő kulcsfontosságú tényezőknak lehet értelmezni. [SOCTA, 2017:56]

alján hozott intézkedések eredményeit értékelik a bűnözés visszaszorítása terén, vizsgálják a bűnözés jellemző vonatkozásában elért változásokat, illetve a ráfordított erőforrásokat, majd ezeket visszacsatolják a problémamegoldó kockázatkezelő folyamatokba. Ezen a ponton újramegkezdődik a ciklus, hiszen az új információk alapján tárják fel, hogy hol vannak még információs rések, milyen új jelenségeket, irányokat kell a bűnügyi hírszerzésnek megismernie, ezek valójában milyen fenyegetéseket, kockázatokat jelentenek és a megoldásukra milyen lehetséges válaszok adhatók.

Jerry Ratcliffe különböző rendvédelmi modellek összehasonlításából kiindulva arra jutott, hogy „az *intelligence-led policing* egy olyan üzleti modell és vezetési filozófia, ahol az adatok elemzése és a bűnügyi hírszerzés kulcsfontosságú a célra, a döntéshozatali keretekre nézve, amely elősegíti a bűnözésből fakadó problémák csökkentését, felszámolását és megelőzését a legsúlyosabb és a legnagyobb számú [bűncselekményt] elkövetőkre koncentráló stratégiai irányítás és hatékony rendészeti stratégiák által”. [Ratcliffe, 2008: 89]

Az *intelligence-led policing* rendvédelmi modellre még nem honosodott meg egységes terminológia a bűnügyi tudományok hazai művelői közt. Urszán József „műveleti információ alapú rendészeti modellnek” [Urszán, 2011], Kenedli Tamás „hírszerzésalapú bűnüldözési mechanizmusnak” [Kenedli, 2010], Korinek László akadémikus pedig „adatfeldolgozás által vezérelt rendőrségnek” fordítja [Korinek, 2012]. A magam részéről a „felderítési információkon alapuló rendészet” kifejezést használom a rendvédelmi modellre, amely az alternatívák közül megítélésem szerint a legszabatosabban adja vissza a dolog lényegét: a bűnözés jellemzőiről felderített információkon alapuló rendészeti döntéshozatalt, amely egyaránt befolyásolja magát a rendészeti tevékenységet és azon keresztül a bűnözést.

Ebben a kontextusban tudatos rendészeti, illetve bűnügyi tevékenység zajlik (beleértve azok információszerző, felderítő elemét is), melynek célja a bűnözés minél alaposabb, pontosabb megismerése, mert csak ennek segítségével születhetnek helyes, racionális döntések, amelyek a bűnözés hatékony csökkentéséhez, mint célhoz vezethetnek. A tevékenység nem feltétlenül titkos, hiszen a jelenségről nyílt és titkos erővel, eszközökkel és módszerekkel egyaránt folyik adatok, információk gyűjtése, illetve a beszerzett értesülések elemzése, amely mindkét körbe tartozó ismeretekhez vezethet.

Jól látszik, hogy a bűnügyi adatokat elemző szakemberek kulcsszerepet játszanak a folyamatban, mert egyrészt értelmezik a bűnügyi környezetet, tehát magát a bűnözést, másrészt pedig az elemzett, „fogyasztható” információkon keresztül befolyásolják a döntéshozókat és magát a döntéshozatalt, amely a bűnözés visszaszorítása érdekében történik. Ratcliffe ezt az összefüggést „3i modellnek” nevezi [Ratcliffe 2008: 110] az angol *interpret-influence-impact* azaz értelmez-befolyásol-hatást gyakorol jelentésű szavakból kiindulva.

Az információszerző, elemző, döntéshozó, majd annak alapján a bűnözésre hatást gyakorló intézkedéseket, az ezek által elért eredmények értékelését, és mindezeknek a folyamatba történő visszacsatolását pedig ciklikus tevékenységként kell végezni. A több, kisebb eltérésekkel megfogalmazott hírszerzési ciklusnak nevezett folyamatot [Ratcliffe 2008: 105] a had- és rendésztudomány alapvetésként kezeli, amely egyúttal kötelező eleme a felderítési információn alapuló rendészeti modellnek is.

A racionális döntéshozatalban tehát nem csak a döntéshozóknak van felelőssége, hanem a bűnügyi hírszerzésnek is, az általa szolgáltatott megfelelő mennyiségű és minőségű adatok tekintetében, illetve a bűnügyi elemzés minőségének, hogy az adatokból sikerül-e strukturált információkat összeállítani, ezekből a bűnözésre, mint jelenségre helyes következtetéseket levonni. Éppen ezért különös jelentősége van a kockázatkezelést, kockázatelemzést végzők felkészültségének, munkájuk szakmai színvonalának, amely azonban feltételezi a kockázatok kezelésében részt vállaló, kritikusan gondolkodó értékelő-elemző szakemberek képzésének szükségességét is, ahogy arra Szabó Andrea tanulmányában [Szabó, 2017] rámutat az NKE Rendésztudományi Kar képzési rendszeréhez szorosan kötődő mesterfokú elemző-értékelő specializáció kapcsán.

A fenti megfontolások több ország rendésztudományi szakértői körében is felvetődtek, és alapos elemzést követően a felderítés alapú rendészeti modell elveit és a nemzeti sajátosságokat is figyelembe vevő, szabvány rendészeti modellt kristályosodtak ki. Példa erre az Egyesült Királyság, ahol National Intelligence Model (NIM) néven 2000-ben láttak hozzá saját üzleti modelljük kidolgozásához, majd 2004 óta kezdték alkalmazni először Angliában és Walesben a bűnözés fenyegetéseinek kezelésében és a bűnüldöző szervek közötti együttműködésben minimum szabványként.³⁵² A modell a helyi, regionális és nemzetközi

---

³⁵² A NIM a brit rendvédelmi szervek számára minimum szabványként szolgál a négy alap összetevő: vagyis az elmélet, a rendszer, a forrás, az emberi erőforrások, illetve a további elemek vonatkozásában is, úgy mint az információforrás, a felderítési információk rögzítése, a kutatás és fejlesztés, a hírszerzési tájékoztató termékek, a feladatmeghatározás és

bűnügyi együttműködési dimenziókat egyaránt tartalmazza. [NIM, 2005] Az Európai Unió Szakpolitikai Ciklusa hasonló megfontolásokból indul ki, mint a brit NIM, annyi eltéréssel, hogy itt egy szövetségi állam rendvédelmi hatóságai helyett jelenleg 28 EU tagállamnak a súlyos és szervezett bűnözés elleni fellépés terén hatáskörrel rendelkező, mintegy száz bűnüldöző hatóságának és egyéb érdekelt feleknek az erőfeszítéseit kell összehangolni. [EU, 2014]

2. A súlyos és szervezett bűnözés kihívásai Európában

Az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) rendszeres időközönként publikálja stratégiai bűnelemző jelentését, a SOCTA³⁵³ jelentést, amely jórészt a tagállamok információin, valamint a hivatal elemzőinek hozzájárulásán alapul. Az elemzésben az Europol közzéteszi az európai súlyos és szervezett bűnözés helyzetéről, jellemzőiről, a bekövetkezett változások hatásairól szerzett információkat, illetve azt, hogy maga a szervezett bűnözés milyen fenyegetést jelent az EU tagállamok polgáira nézve. A 2017. évi SOCTA jelentés már abban a megközelítésben is megvilágítja a jelenséget, hogy melyek azok a tényezők, amelyek a szervezett bűnözés „motorjaként” foghatók fel, annak elterjedéséért felelősek, a bűnözésből származó profit nagyságát növelik, az illegális forrásból származó bevételek felhasználhatóságát elősegítik, vagy éppenséggel a bűnelkövetés, illetve a bűnelkövetők felfedésének kockázatát csökkentik. [SOCTA, 2017]

A tényezők közül több, ma már széles körben ismertnek számít, mint például a 2017-es SOCTA által is részletezett csúcstechnológiai módszerek elterjedése, az on-line kereskedelem által nyújtott lehetőségek, a hamis dokumentumok felhasználása, a bűnelkövetési szakértők szolgáltatásainak igénybevétele egyes szektorokban, a rendvédelmi szervek által alkalmazott módszerek ellenintézkedésekkel történő bénítása, vagy pedig a korrupció. [SOCTA, 2017] A jelentés egy korábbi, 2013-as kiadása pedig a szállítási és logisztikai csomópontok, mint a kereskedelmi ellátó láncok kritikus pontjai, illetve a kombinált (konténeres) áruszállítási rendszerekben rejlő, a bűnszervezetek által módszeresen kihasznált biztonsági réseket is említi. [SOCTA, 2013: 12-13] Arról sem szabad megfeledkezni, hogy vannak bizonyos bűncselekményi törvényi tényállások, melyeket fő szabályként szervezeten követnek el, vagy

---

koordináció, a taktikai döntéshozatal, és a hírszerzési/operatív felülvizsgálat terén. Az előírások követését a modell ellenőrző listákkal is segíti. [NIM, 2005]

³⁵³ Angol nyelvű betűszó a „Serious and Organised Crime Threat Assessment” kifejezésből származik. Jelentése: Súlyos és szervezett bűnözés fenyegetettség értékelés.

nem is értelmezhetők az elkövetés módszerei másként, csak nemzetközi vonatkozásban. A közösségi áfacsalás, vagy a cigarettára elkövetett, az áruhamisítással kapcsolatos, illetve a természetkárosító bűncselekmények egy jelentős része ilyen, de más bűnügyi szegmensekből is hozhatók további példák.

Mindezek alapján érthető, hogy a bűnüldöző hatóságok, köztük a vámhatóságok is egyre szélesebb körben nyúlnak a nemzetközi bűnügyi együttműködés eszközeihez, köztük a nemzetközi akciókhoz, ahol az utóbbi időben nem csak résztvevőként, hanem számos alkalommal kezdeményezőként, vagy szervezőként is megjelentek az érintett magyar szervezetek. A cél itt is az, hogy az akciók adta lehetőségeket a résztvevők a feladataiknak megfelelően alakítsák, és azok eredményeit felhasználhassák a bűnözés elleni fellépésben, vagy azokhoz újabb lehetőségeket teremtsenek. Tehát nem csak arról van szó, hogy a bűnözésről szerzett információkat egymással kicserélik a nemzetközi partnerhatóságok, hanem tudatosan terveznek meg, hajtanak végre és elemeznek ki nemzetközi akciókat, majd felhasználják az így keletkezett új információkat. Ez a gyakorlat a bűnözés elleni közös fellépésen túl újabb és újabb információk megszerzéséhez járul hozzá, amely pedig a rendelkezésükre álló erőforrások felhasználása terén újabb döntések meghozatalához vezet, biztosítva ezzel a folyamat ciklikusságát.

Az akciók segítségével a résztvevők olyan eredményeket érhetnek el, amelyeket más módszerekkel nem, vagy csak lényegesen több erőforrás-ráfordítással lennének biztosíthatók. Ebben a cikkben a nemzetközi akciókkal, mint a bűnügyi információszerzés egy lehetséges módszerével foglalkozom. Több akció tapasztalatait összegzem nem titkoltan azzal a céllal, hogy egy kicsit más megvilágításba helyezzem magukat a műveleteket, és kedvet csináljak a szervezéshez, részvételhez és kiértékeléshez.

A cikk szerzője a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (NEBEK) vezényelt pénzügyőr összekötőtisztként közel 10 éve folyamatosan vesz részt a nemzeti bűnüldöző hatóságok, köztük a NAV bűnügyi és rendészeti szakterületeinek hazai és külföldi partnereit is magukba foglaló akciók előkészítésében, koordinálásában és kiértékelésében. Ezt megelőzően a NAV jogelőd szervezeténél betöltött különböző munkakörökben az akciók végrehajtásában is szerzett értékes tapasztalatokat. Összekötőként az évi 15-25, különböző bűnügyi szegmensre irányuló nemzetközi akció koordinációja során összegyűlt tapasztalatok lehetővé tették a közös jellemzők, illetve tanulságok összefoglalását.

3. Elérendő célok a nemzetközi akciók során és azok perspektívái

Általában megállapítható, hogy a legtöbb nemzetközi akció két fő, valamint változatos további járulékos cél elérésére törekszik. Az egyik fő cél a bűnügyi információszerzés lehet, a másik cél pedig az akció végrehajtásával hatást gyakorolni a bűnügyi operatív helyzetre. Akciónként változó, hogy melyik fő cél kap nagyobb hangsúlyt és milyen további célok elérése lesz hangsúlyos.

Ahogy a bűnügyi elemzés, a bűnügyi hírszerzés is két távlatban gondolkodik, melyek nem feltétlenül időbeli távlatokat fejeznek ki. Ebben a kontextusban a rövidtávú, általában konkrét személy(ek), konkrét bűncselekménye(i)hez kapcsolódó célokat operatív célként, míg a hosszabb távú, egyes jelenségekkel vonalas, vagy területi elven foglalkozó tevékenységeket stratégiai célként határozzák meg. Az előbbire egy konkrét személy, vagy bűnszervezet kábítószer csempészettel kapcsolatos tevékenysége, utóbbira pedig a Balkán útvonal heroin csempészési tendenciáinak vizsgálata hozható példaként. A stratégiai célok elérését a szervezők általában nem egy akció során, hanem akciók sorozatával igyekeznek teljesíteni.

3.1 Bűnügyi információszerzés, mint műveleti cél

Mivel valamennyi cél felsorolása gyakorlatilag lehetetlen, az általam fontosabbnak ítéltet az operatívoktól fokozatosan stratégiaiak felé haladva mutatom be a teljesség igényére nem törekedve. Meg kell jegyeznem továbbá azt is, hogy lehetségesek olyan célok, amelyek egyaránt értelmezhetők operatív és stratégiai perspektíva szerint is.

Mint a bűnüldöző tevékenységnél általában, itt is a kriminalisztika alapkérdéseiből érdemes kiindulni. Az információszerző tevékenység tehát elsősorban arra irányul, hogy felderítsék, azonosítsák a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható személyeket, bűnszervezeteket, gazdasági társaságokat. Megismerjék, hogy ezek a személyek, vagy személyek csoportja hol, mikor és milyen bűncselekményeket követtek el, illetve készülnek elkövetni, továbbá mi motiválja a bűncselekmények elkövetését és annak érdekében milyen módszereket alkalmaznak?

Operatív műveleti cél lehet addig ismeretlen információk ismertté tétele a műveleti tervezés, vagy a nyomozás számára, amely azok további folytatására, vagy új irányaira vonatkozó javaslatok megtételéhez vezethet. Szintén cél lehet meghatározni a nyomozás, illetve a művelet kiterjesztésének lehetőségét más országokra/partner bűnüldöző hatóságokra

vonatkozóan, ahol ez a bűnügyi operatív helyzet alapján indokolt lehet, és attól új eredmények várhatók.

A bűncselekmények elkövetésében résztvevő személyek, vagy azon tárgyak azonosítása, amelyekre a bűncselekményeket elkövették. Számos dolog lehet hordozója az eljárás során felderítési adatként, vagy adott esetben bizonyítékként felhasználható forenzikus nyomnak, melyek közül az utóbbi időszakban felértékelődtek a digitális nyomok.³⁵⁴ Az ilyen eszközök felkutatása és adataik kinyerése fontos műveleti cél lehet. Az azonosított személyek elfogása, vagy az említett körbe tartozó tárgyak lefoglalása szintén gyakorta előforduló konkrét célként jelenhet meg.

Operatív és stratégiai cél egyaránt lehet mintavétel – adott bűnügyi szegmens/útvonal/földrajzi területről a fertőzöttség megállapítása érdekében –, a fenyegetés mértékének meghatározása, korai figyelmeztetés új veszélyekre, kiterjedtségükre, jellemzőikre, kockázati indikátorok felismerése, új elkövetési módszerek felismerése, elterjedésük elemzése, személyek/fuvarszközök/gazdasági társaságok meghatározása (profilalkotás), a megszerzett új ismereteknek kockázatkezelő rendszerekbe történő beépítése, a lakosság tájékoztatása, célzott vagy általános (figyelemfelkeltő) bűnmegelőzési tevékenység fokozása.

3.2 A bűnügyi operatív helyzet befolyásolása, mint műveleti cél

A nemzetközi akciók szükségszerűen szakhatósági eljárásokhoz vezethetnek, kényszerintézkedéseket válthatnak ki, vagy akár büntetőeljárások indítását válthatják ki, amelyek lefolytatásukkal a résztvevő államok bűnügyi helyzetére hatást gyakorolnak. Ezek során egyebek közt előfordul körözés alatt álló személyek és dolgok felfedése, elfogása, vagy az illegális kereskedelmi hálózatokban áramló korlátozó, vagy tiltó rendelkezés hatálya alá tartozó, illegálisan birtokban tartott dolgok lefoglalása, bűnelkövetői hálózatok felszámolása, bűncselekményből származó vagyon azonosítása, biztosítása, vagy az illegális kereskedelmet szolgáló internetes honlap zárolása, elérhetetlenné tétele, és más intézkedések is.

3.3 Az együttműködési képességek fejlesztése

---

³⁵⁴ Különbféle számítógépeken, okostelefonokon, digitális fényképezőgépeken, vagy sebességmérő (tachográf) eszközön tárolt adatok egyaránt példaként szolgálhatnak a digitális nyomokat hordozó eszközökre.

A nemzetközi akciókban nem csak, és nem feltétlenül nyomozó hatóságok munkatársai vehetnek részt. Az akciók jelentős részében a rendészeti ágazatok szakértői, egyes szakigazgatási egységek illetve szakhatóságok képviselői is szerepelhetnek. A résztvevő erők együttműködési képességeinek növelése, az együttműködés formáinak, az alkalmazott eljárások begyakorlása szintén gyakori járulékos cél lehet. Fontos ugyanis a hatóságok résztvevő tagjainak a gyakorlatban is próbára tenni, hogy képesek-e a valóságban is komplex, több hatóság feladatkörébe tartozó problémákat közösen kezelni. Ugyanilyen fontos, hogy megismerjék, milyen konkrét haszon várható egy-egy akciótól és megtérül-e a befektetett energia. Szintén közvetlen haszonnal jár az együttműködésben résztvevő nemzeti és nemzetközi partnerhatóságok kulcsszereplői körében személyes kapcsolatok építése, amely további hasonló akciók során, vagy más konkrét eljárások kapcsán bizonyulhatnak előnyösnek.

4. Az akciók szempontjából jelentős nemzetközi szervezetek

Az együttműködés két- és többoldalú formáin túl, ezek tapasztalatainak levonását követően a világban megjelentek azok a szervezetek, amelyek a nemzetközi bűnügyi együttműködést összehangoló, információs csomópontokká váltak. A legrégebbi az 1923-ban alapított Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete (Interpol) [Interpol, é.n.] amely globális szereplőként tölti be küldetését. Fontos tényező az 1998-ban létrejött regionális szervezet az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) [Europol, 1999: 14], vagy a szintén regionális együttműködésre szakosodott Délkelet-európai Rendészeti Központ (SELEC) [SECI, é.n.] említhető példaként azzal a megjegyzéssel, hogy számos további szervezet és együttműködési forma foglalkozik a bűnüldöző hatóságok közötti nemzetközi együttműködés elősegítésével világszerte.

4.1 Hozzáférés adattárakhoz és erőforrásokhoz

Az említett célból létrejött szervezetek lehetővé teszik tagjaiknak, hogy a bűnözésről küldött információs hozzájárulásaikért cserébe bizonyos szabályok betartásával hozzáférjenek a többi tag által megosztott információkhoz, ezáltal az együttműködésben résztvevő hatóságok hálózatának az akcióhoz (projekthez) hozzárendelt erőforrásaival saját képességeiket kiegészíthessék. Így a résztvevők globális, vagy adott esetben regionális kihívásokra globális,

illetve regionális válaszokat adhatnak. Valamennyi szervezet rendelkezik a tagjai számára nyújtott szolgáltatások sajátos portfóliójával, amelyek a nemzetközi műveleteknél előnyösekké lehetnek.

A bűnügyi hírszerzés és elemzés információs objektumoknak³⁵⁵ nevezi azokat a lényegi információt hordozó egyedeket, amelyek felhasználásával, illetve az azok közötti kapcsolatokkal a kriminalisztikai szempontból releváns események leírhatók. Az információs objektumok, illetve az, hogy ezek milyen logikai kapcsolatban állnak (vagy álltak) egymással, a szervezeteknél működtetett adatbázisokból lekérdezhetők. A bűnüldöző tevékenység támogatásának céljából az adatbázisokból nyert válaszok alapján az események rekonstruálhatók, bizonyos megkötések figyelembevételével az információk felhasználhatók.

Az említett szervezetek által használt nyilvántartások szabványosítottak, a bennük tárolt adatok hitelesek, továbbá a kezelésükre, lekérdezésükre és felhasználásukra vonatkozó szabályok a szervezetre és a szervezet tagállamainak hatóságaira nézve egyaránt kötelező érvényűek. Az adatkezelés szabályrendszere ugyan szervezetenként némileg eltérő, annyi azonban közös bennük, hogy magukat a szabályokat a szervezet működését meghatározó, magas szintű jogforrások tartalmazzák. Az adatkezelési szabályokon változtatni csak a legmagasabb szintű döntéshozó szervük ügykörében és a tagállamok képviselőinek jóváhagyása útján lehetséges.

4.2 Nemzetközi kapcsolatrendszer és kommunikációs csatornák

Aszerint, hogy a nemzetközi akció útján célbavett kihívás milyen földrajzi kiterjedésű, mely országok, régiók érintettek a kihívások kezelésében, jelentőséget kap, hogy mely nemzetközi szervezetet érdemes az akcióval megbízni. A választott szervezettel a tagországok számára biztosított kommunikációs csatornák lehetőségeit is behatárolják, amelyeket az együttműködés során igénybe vehetnek. Az Interpol például mint globális szervezet, képes a 190 tagállama rendvédelmi hatóságait megszólítani. Ennek kapcsán információs rendszerei a földgolyó gyakorlatilag bármely országának rendvédelmi hatóságához elérnek, azokat képesek a Főtitkársággal, vagy egy konkrét akcióban történő részvételre tekintet nélkül, vagy éppen emiatt bármely másik tagállammal összekötni. Hasonló módon hatékonyak a szervezet

---

³⁵⁵ Tipikus információs objektumok, amelyeket bűnügyi adattárak strukturált, vagy strukturálatlan formában tartalmazhatnak: a személy, a hely, a kommunikációs eszköz, a szervezet (úgy is mint gazdasági társaság), a jármű, a személyazonosításra alkalmas dokumentum, a fizetőeszköz, a bankszámla szám, a pénzügyi tranzakció, a kábítószerfajta, a DNS, a lőfegyver, a robbanóanyag, stb.

nemzetközi személy és tárgykörözési szolgáltatásai, illetve különféle bűnügyi nyilvántartásai. Elvileg lehetséges, hogy az országok a két- és többoldalú együttműködések kapcsolatrendszerén keresztül, megszervezzék egy regionális vagy annak távlatain is túlmutató akciót. Ez azonban túl sok hibalehetőséget hordozhat magában, illetve lelassítaná a tervezést és indokolatlanul megbonyolítaná a több országot érintő akciókat. Pontosan ez az a terület, amely megmutatja a nemzetközi szervezetek sikerességét. Amennyiben tehát globális, vagy regionális jelentőségű kihívással kíván az adott akció foglalkozni, célszerű az Interpol, vagy más globális, illetve regionális érdekeltégű szervezet által nyújtott szervezési, lebonyolítási lehetőségekkel élni.

4.3 Globális vs. regionális előnyök

A globális érdekeltégű szervezetekkel szemben a regionális együttműködési szervezetek viszont egy-egy régió belül rendelkeznek kommunikációs rendszerrel, amelyhez az a többlet is hozzájárul, hogy az adott régió jellemzőivel tisztában lévő elemzői kapacitást is kiépítenek. A regionális bűnügyi adattárak nagyobb valószínűséggel okoznak keresztlálalatot adott személyek, gazdasági társaságok, bűnelkövetéssel gyanúsítható személyek által használt közlekedési és kommunikációs eszközök, vagy más információs objektumok ellenőrzésekor.

4.4 Műveleti támogatási formák

A szervezetek képességei és kapacitásai abban a tekintetben is specifikusak, hogy rendelkeznek-e értékes támogató képességekkel, illetve pénzügyi forrásokkal nemzetközi műveleteket szervező, lebonyolító, vagy azokban egyszerűen részt vevő rendvédelmi szervek számára. Az Interpol például rendelkezik válságreagáló szakértői bázissal, az Europol a szervezet adatbázisaiba on-line lekérdezési lehetőséget biztosító ún. mobil irodával, vagy változatos elektronikai eszközökből bűnügyi szempontból releváns adatok forenzikus kinyerésére alkalmas technikai eszközökkel. Az említett nemzetközi szervezetek rendelkeznek bizonyos pénzügyi erőforrásokkal, amelyek révén a műveletek egyes mozzanatait, vagy akár a teljes akciót is támogathatják. Az Europolnál ilyen forrás pályázható bármely tagállam által, a szervezett bűnözés elleni fellépés terén hatáskörrel rendelkező bűnüldöző hatóság számára, míg a SELEC esetében a pénzügyi támogatás sikeres formája az ún. jutalmazási rendszer. Ennek keretében a szervezet csatornáinak és erőforrásainak felhasználásával feldolgozott, nemzetközi bűnügyi együttműködési formákat igénybevevő

ügyekkel lehet pályázni. A sikeres pályázók számára pénzdíjat ítélnék meg, amelyet folyamatban lévő, vagy új műveletek finanszírozására, azok végrehajtását megkönnyítő technikai eszközök beszerzésére szabadon fordíthatnak a nyertesek. A pénzügyi források tipikus felhasználási területe továbbá művelési találkozók, illetve munkacsoportos ülések finanszírozása is.

4.5 Elemzői képességek

Mind a globális, mind pedig a regionális szervezeteknél kialakultak egy-egy bűnügyi szegmensnek a szakértő egységei, illetve az egységeken belül tevékenykedő bünelemző specialisták, akik az akciók tervezésénél, a végrehajtás során az adatgyűjtés és a kapcsolattartás módjának megszervezésénél, a beszerzett adatok elemzésénél és azoknak jelentésben történő összefoglalásában egyaránt rendkívül hasznosak lehetnek, ezért érdemes őket ezekbe a munkafázisokba bevonni. A SELEC esetében bevált gyakorlat, hogy egy-egy résztvevő tagállam rendvédelmi hatósága vezető szerepet vállal a szervezésnél illetve a kiértékelésnél, melynek során támaszkodhat a szervezet saját képességeire is. A súlyos és szervezett bűnözés elleni európai fellépés prioritási területei szerint létrehozott munkacsoportok, az ún. EMPACT³⁵⁶ prioritási területek munkacsoportjait [EU, 2016] általában egy tagállam, két másik tagállamnak a projektben résztvevő szakértője támogatásával vezeti. A prioritási terület éves akciótervet készít, amelyben részfeladatokra lebontva szerepelnek a tennivalók, majd azok végrehajtását, a szervezett bűnözésen elért eredményeket visszatérően értékeli.

4.6 Több ügynökségi megközelítés

Az akciók megvalósítása – tekintettel az adott téma szerint a résztvevő tagállamok sajátos jogrendjére, a rendvédelmi és szakhatóságaik vonatkozásában pedig az ott található szervezeti formákra, a hatásköri szabályok által a közöttük megvalósuló feladatmegosztásra –, országonként jelentősen eltérő lehet.³⁵⁷ Ha ezeket a sajátosságokat a szervezőknek minden

---

³⁵⁶ Angol rövidítés: European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats, azaz Európai multidiszciplináris platform a bűnözés fenyegetései ellen.

³⁵⁷ Az Europol feladatkörébe tartozó ügyekben jelenleg 28 tagállam és további az Europollal személyes adatok cseréjét lehetővé tevő operatív együttműködési megállapodást aláírt 14 országgal és nemzetközi szervezettel működik együtt az [Europol Rendelet] alapján. Az együttműködés az EU tagállamok illetékes hatóságai, illetve a harmadik országok bűnüldöző szervei közül több mint száz szervezeti formát és országonként sajátos hatásköri szabályokat érint. Az együttműködés a személyes adatok cseréjét nem érintő módon további 18 országgal és nemzetközi szervezettel van folyamatban.

részrtvevő ország tekintetében részletesen ismernie kellene, akkor az súlyosan hátráltatná az együttműködés sikerét. A SELEC központba telepített összekötőket, az Interpol nemzeti kapcsolattartó irodákat³⁵⁸, az Europol pedig összekötő irodákat és a nemzeti kapcsolattartó szervezeteket alkalmaz erre a célra. Magyarországon a NEBEK szervezetében található az Interpol Magyar Nemzeti Iroda és az Europol nemzeti egysége is. Így a szervezőknek nem szükséges ismerniük a résztvevő másik állam jogrendjét, hatásköri szabályait, vagy a konkrét partnerszervezetek nevét, felépítését, mert az összekötői rendszer révén biztosított a megfelelő szervezet elérése, és az is, hogy a szervezeten belül a megfelelő szervezeti egység munkatársaival kerülünk kapcsolatba a nemzetközi bűnügyi együttműködés során. Ezért az érintett ország saját összekötője, vagy összekötő irodája a felelős.

4.7 Projekt-jelleg

A nemzetközi akciók felfoghatók önálló projekteknek, melyekben elkülönült előkészítési, végrehajtási és értékelési fázisok találhatóak, adott esetben költségvetési tervvel is kiegészítve. A projekteket siker esetén, bizonyos módosítások elvégzését követően többször is megismételhetik. A szerző tapasztalati köréből számos akció hozható példaként, amelyek a cikk írásának évében hatodik, sőt tizenegyedik fordulójuknál tartanak; a legszélesebb körben végrehajtott akció a kezdő fordulóban résztvevő országok és hatóságok száma a tízes nagyságrendről ma már száz-as nagyságrendre emelkedett. Előfordul, hogy az akció előkészítésében, végrehajtásában és kiértékelésében nemzeti szinten két-három rendvédelmi szerv, ugyanennyi szakhatóság, különböző szakértői testületek, képviseleti szervezetek, tudományos kutatást és oktatási végző egységek (egyetem) szakértői, és a témában különleges ismeretekre szert tett gazdasági társaság képviselője is részt vesz. Érdeemes továbbá megjegyezni, hogy a projektek mozzanatai nagyrészt hasonlítanak a hírszerzési ciklus állomásaira és siker esetén több ciklust is megélhetnek.

5. Összegzés

Megítélésem szerint a nemzetközi akciók mérlege erősen pozitív, tehát a befektetett erőforrások többszörösen megtérültek az elért eredmények, a megismert bűnügyi információk, a bűnözés által jelentett fenyegetések jellemzőinek, továbbá az ellenük történő fellépés

---

³⁵⁸ NCB angol rövidítés, amely a National Contact Bureau kifejezésből származik, amelyet az Interpol 1926 óta használ.

tekintetében is. Az összegyűlt tapasztalatok mennyisége és minősége lehetővé teszik azt, hogy a megfelelő magyar hatóságok sikeresen szerepeljenek ezekben az akciókban és igazolják a hazai hatóságok sok tekintetben nemzetközi élvonalba tartozó képességeit. Erre a nemzetközi és hazai koordináció folyamatosan igyekezett is figyelemmel lenni az elmúlt években. Ugyanilyen fontosnak tartom, hogy az akciók lehetőséget biztosítsanak a külföldi partnereinkkel való szoros együttműködés révén arra, hogy felismerjük, mely tekintetben van szükség a hazai képességek fejlesztésére, vagy éppenséggel másutt bevált gyakorlatok, vagy újszerű elgondolás átvételére. Végül, de nem utolsó sorban meg kell említenem a képzés, illetve a tudományos kutatás területeit is, amelyek a jövő rendvédelmi képességeinek és kapacitásainak fejlesztése, illetve a konkrét bűnözés elleni fellépés szempontjából egyaránt fontos tényezők.

Felhasznált irodalom

1. NEWBURN, T.: *Crime and criminal justice policy*. London, Longman, 1995.
2. RATCLIFFE, J. H.: *Intelligence-Led Policing*. Portland, OR Willan, 2008.
3. URSZÁN J.: *A Harmony projekt: Európa stratégiai válasza a szervezett bűnözés kihívásaira*. In: *Nemzet és Biztonság*, 2011. július.
4. KENEDLI T.: *Elemzőközpontú információfeldolgozás a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni harcban*. Doktori (PhD) értekezés, kézirat, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2010.
5. KORINEK L.: *A rendőrség szerepe, funkciói és típusai*. In: Hautzinger Z. - Verhóczki J. (szerk.): *Sodrvonalon - Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat, 2012.
6. SZABÓ A.: *Kockázatkezelés mesterfokon, avagy az értékelő-elemző specializáció tapasztalatai*. In: BODA József et al. (szerk.): *Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2017.
7. *Guidance on the National Intelligence Model*. National Centre for Policing Excellence on behalf of ACPO, Bedford, UK, 2005.
URL.: www.acpo.police.uk/asp/policies/Data/nim2005.pdf, (letöltve: 2008.11.03.)
8. *A szervezett és súlyos nemzetközi bűnözésre vonatkozó Európai Unió szakpolitikai ciklus*. Európai Unió, 2014. URL.: <http://bookshop.europa.eu/hu/a-szervezett-s-s-lyos-nemzetkoezi-b-noez-sre-vonatkoz-eur-pai-uni-s-szakpolitikai-ciklus-pbQC0114638/>, (letöltve: 2016.09.28.)

9. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017, Crime in the age of technology. Europol, the Hague, the Netherlands, 2017. URL.:
https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_socta2017_1.pdf
10. SOCTA 2013 EU Serious and Organised Crime Threat Assessment 2013. Europol, the Hague, the Netherlands, 2013. URL.:
<https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/socta2013.pdf>, (letöltve: 2013.04.23.)
11. History of Interpol é.n. URL.: <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/History>, (letöltve: 2017.05.02.)
12. Ten Years of Europol, 1999-2009. European Police Office, The Hague, The Netherlands, 1999. URL.: <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/anniversary-publication.pdf>
13. A brief history of SECI Center. é.n. (letöltve: 2017.05.02.) URL.:
http://www.selec.org/p129/Brief_history
14. Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/794 rendelete (2016. május 11.) a Bűnüldözési Együtműködés Európai Unió Ügynökségéről (Europol), valamint a 2009/371/IB, a 2009/934/IB, a 2009/935/IB, a 2009/936/IB és a 2009/968/IB tanácsi határozat felváltásáról és hatályon kívül helyezéséről

Suba László: Az adózási magatartás alakításának kommunikációs lehetőségei

---

Absztrakt

A szerző a tanulmány bevezető részében az adózási magatartást érintő kutatások megállapításait összegzi röviden. A nemzetközi kutatások eredményeit magyarországi sajátosságok bemutatásával árnyalja. Az adómorált befolyásoló tényezők feltérképezése után arra keresi a választ, hogy lehetséges-e formálni az emberek adózáshoz való viszonyulását. Összegzi a szakirodalomban fellelhető álláspontokat a kommunikációs üzenetek tartalmáról, a célcsoportok szelektálásáról, illetve a leghatékonyabban alkalmazható kommunikációs csatornákról. Végül mindezekkel kapcsolatban saját javaslatokat is megfogalmaz.

Kulcsszavak: adócsalás, adóhatóság, adómorál, kommunikáció, rejtett gazdaság

Abstract

At the opening section of the study the author summarizes those statements which involving the research about the tax moral. The results of the international research demonstrates with Hungarian specialities. After mapping factors influencing tax moral ask that is the tax moral needs changes and is it possible to change the people's attitude about taxation. The author summarizes the relevant literature positions on the content of the communication messages; sort the target groups; and the most effectively used communication channels. Finally, all of these relations formulate his own proposals.

Keywords: tax evasion, tax administration, tax morale, communication, hidden economy

*****

1. Az adómorált befolyásoló tényezők

Mielőtt az adómorál fogalmáról szó esne, szükséges tisztázni három, egymással olykor felváltva, illetve pontatlanul használt fogalmat. Ezek: a feketegazdaság, a rejtett gazdaság és az informális gazdaság.

A **feketegazdaság** nem más, mint a bűnözés világa, azaz a büntetőjog által – nem csupán gazdaságvédelmi megfontolásból – elítélendő pénzszerzési tevékenységek (például a prostitúció, a kábítószer-kereskedelem, az orgazdaság stb.)³⁵⁹ A **rejtett gazdaság** jövedelemszerzési módjai többnyire legálisak, azonban általában „olyan munkavégzéshez kapcsolódóan szerzett jövedelmek keletkeznek itt, amelyekkel a kormányoknak és a társadalomnak az a fő gondja, hogy kikerülnek az adófizetést, nem vállalják a közösségi terhekből reájuk eső rész befizetését”.³⁶⁰ Végül az **informális gazdaság** „jellemzője, hogy nagyrészt pénzmozgások nélküli tevékenységcserékről, illetve az egyének jólétnövelő és adózás alá soha nem vont tevékenységeiről (például barkácsolás, szabás-varrás, kötés, hímzés, befőzés stb.) van szó”.³⁶¹ Az adómorálról szóló fejtegetéseknek tehát a rejtett gazdasággal kapcsolatban van létjogosultságuk.

Az **adómorál** az arra való készség fokát jelenti, hogy az egyén elhagyja a legális gazdaságot, és belépjen a törvénytelen (nem adózó) rejtett gazdaságba.³⁶²

Bármelyik fent említett fogalmat (feketegazdaság, rejtett gazdaság, informális gazdaság) használjuk is, mindegyikre igaz, hogy létezése világjelenség, nem köthető sem fejlettségi szinthez, sem pedig társadalmi-gazdasági berendezkedéshez.³⁶³

Bár a fekete-, illetve a rejtett gazdaság mindenütt a világon jelen van, az adómorál magas vagy alacsony szintje országonként változó. *Frey és Weck-Hannemann* fentebb idézett tanulmánya szerint az adó immoralitás index a vizsgált országok közül 1970-ben Svájcban volt a legjobb (1,0), míg Olaszországban a legrosszabb (17,0). Ez a mutató 1978-ra mindkét ország esetében rosszabb lett (Svájc: 1,2; Olaszország: 20,6).³⁶⁴

Az adócsalás elméleti hátterét *Allingham és Sandmo* 1972-es cikke tette világossá. Modelljük szerint az adófizető **haszonmaximalizálásra** törekszik, és ettől teszi függővé döntését: elkövesse-e az adócsalást, s ha igen, azt milyen mértékben tegye. A döntést befolyásolja a

³⁵⁹ ÉKES Ildikó: *Az adózatlan gazdaság és a globalizáció*. In: Statisztikai Szemle, 1999/12., 966–978. p.; http://www.ksh.hu/statszemle_archive/1999/1999_12/1999_12_966.pdf, (letöltve: 2017-01-18)

³⁶⁰ Uo.

³⁶¹ Uo.

³⁶² FREY, Bruno S. – WECK-HANNEMAN, Hannelore: *The hidden economy as an 'unobserved' variable*. In: European Economic Review 26. (1984), 33–53. p.; https://www.bsfrey.ch/articles/C_133_1984.pdf, (letöltve: 2017-01-18)

³⁶³ SZILOVICS Csaba: *A feketegazdaság hatása a jogkövetésre és a költségvetés bevételeire*. In: Jura, 2014/1., 185–188. p.

³⁶⁴ FREY, Bruno S. – WECK-HANNEMAN, Hannelore: *The hidden economy as an 'unobserved' variable*. In: European Economic Review 26. (1984), 33–53. p.; https://www.bsfrey.ch/articles/C_133_1984.pdf, (letöltve: 2017-01-18)

lebukás esélye, valamint az adócsalásért kapható büntetés (bírság) mértéke – e tételek ugyanúgy kerülnek számításba a döntésnél, mint minden más költség. Sandmo 2005-ben korrigálta a fenti modellt, amely minden adófizetőt azonosnak tekint. Nem mindegy ugyanis, hogy az adóhatóságnak mennyi információja van az adófizetőről: a legtöbb országban a munkáltatók adatokat szolgáltatnak az adóhatóságnak a kifizetett jövedelmekről, így e bevételek nem vonhatók el a munkavállaló által.³⁶⁵

A kutatások azt mutatják, hogy az adómorál szintje nem egységes a társadalmon belül. Számos tényező alakítja, ezek közül csupán néhány jól körülhatárolható szempont szerinti megállapítást idézek egy világméretű kutatásból:

- A magukat hívőnek tartó emberek pozitívabban viszonyulnak az adófizetéshez, mint a társadalom többi tagja.
- A nők magasabb adómorállal rendelkeznek, mint a férfiak.
- Az idősebbek kevésbé hajlamosak az adócsalásra, mint a fiatalabbak.
- A magasabb iskolai végzettségűek jobban elfogadják az adózást, mint az alacsonyabb végzettségűek.
- A részmunkaidőben dolgozók és az önfoglalkoztatók alacsonyabb adómorállal rendelkeznek, mint a teljes munkaidőben dolgozó alkalmazottak.³⁶⁶

A magyarországi lakosok adózással kapcsolatos attitűdjét vizsgálva ugyanakkor számos sajátos szempont is érvényesül. Duda úgy véli, hogy „az elmúlt 500 év során sorra más népek uralkodtak a magyarokon, [...] az idegen uralom miatt a lakosság nem érezte magáénak az országot”.³⁶⁷ Mint a továbbiakban írja, „több száz éves evolúció hatását azonban nem lehet pár év alatt eltüntetni. Ezt bizonyítja az is, hogy a Magyar Infokommunikációs Jelentés alapján a magyar társadalom az áruhamisításnál is kevésbé ítéli el az adócsalást”.³⁶⁸ Az adó- és vámszedő államhoz való viszony gyökereit konkrétabb példával érzékelteti *Dettné Légrády Ilona*: „A Magyar Királyi Pénzügyőrség a tevékenységét igen nehéz örökség terhe mellett

³⁶⁵ DUDA Gergely: *Büntetés vagy informálás? Push és pull politikák az adócsalás elleni harcban*. In: Pécsi határőr tudományos közlemények, XI. kötet, Pécs, 2010, 117–136. p.; <http://www.pecshor.hu/periodika/XI/duda.pdf>, (letöltve: 2017-01-18)

³⁶⁶ *What drives tax morale?* In: Tax and Development. OECD, 2013. március, http://www.oecd.org/ctp/tax-global/TaxMorale_march13.pdf, (letöltve: 2017-01-18), 3. p.

³⁶⁷ DUDA Gergely: *Akarunk-e adózni? A magyarországi adófizetői magatartás háttere*. In: III. KHEOPS Tudományos Konferencia „Útkeresés az üzleti és a közszférában”. Előadaskötet. http://www.kheops-konferencia.hu/upload/file/tanulmanykotet_2008.pdf, (letöltve: 2017-01-18), 5–18. p.

³⁶⁸ Uo.

kezdte meg. Fellépését megelőző 17 évben az 1850. október 4. óta bevezetett adórendszer és jövedéki ellenőrzés feladatait osztrák és cseh (tehát idegen) nemzetiségű végrehajtó szolgálatot a K. u. K. Finanzwache tagjai látták el. [...] A magyar alkotmányos élet helyreállítása után a felelős magyar kormány az állam gazdasági életének biztosítása érdekében szükségesnek látta fenntartani az osztrák adórendszert, tehát a jövedékek, fogyasztási adók, illetékek és egyéb közvetett adók beszedését. Ez a feladat várt a Magyar Királyi Pénzügyőr testületre”.³⁶⁹

Egy, a vállalkozói réteg adómorálját vizsgáló kutatás szerint az adóelkerülést a megkérdezettek 30%-a tartotta elfogadhatónak, a fiktív számla felhasználását pedig 43%. A vállalkozók mintegy 37%-a alkalmaz törvénytelen módszereket adója csökkentésére, s 50%-uk ezt elfogadhatónak tartja.³⁷⁰ A magyarországi vállalkozói réteg adófizetési hajlandóságának érzékeltetésére következzen egy igen beszédes számadat: egy egyéni vállalkozó átlagosan 34 ezer forint személyi jövedelemadót fizet, a munkavállaló 472 ezer forintot, az evés vállalkozó pedig 1,865 millió forintot.³⁷¹

2. Az adózási magatartás alakítása – lehetőségek és nehézségek

Mint fentebb láttuk, az adózás nem magától értetődő kötelezettség a társadalom nagy része számára, azaz „nincs »adófizetési ösztön«. A »fizessenek vagy ne fizessenek adót« kérdése viszonylag új az emberiség történetében, s ezáltal több vonatkozásban is különbözik az együttműködés más fajtáitól”.³⁷² Az adóhatóságokat³⁷³ jogszabályok hatalmazzák fel arra, hogy a jog eszközeivel (végső soron szankciókkal) lépjenek fel azok ellen, akik nem kívánják betartani jogszabályi kötelezettségeiket.³⁷⁴ Az adófizetési hajlandóság kizárólag hatalmi

³⁶⁹ DETTNÉ LÉGRÁDY Ilona: *A magyar vámtörténet röviden*. In: Rendvédelmi füzetek, 2000/40. 3–12. p.

³⁷⁰ GELENCSÉR Péter – NYÁRINÉ BUDVIG Anita – BOKORNÉ KITANICS Tünde: *A vállalkozások és az adómorál*. In: VI. KHEOPS Tudományos Konferencia „Paradigma- és stratégiaaváltási kényszer a gazdaságban”. Előadástétet. 78–85. p. http://kheops-konferencia.hu/upload/file/tanulmanykotet_2011.pdf, (letöltve: 2017-01-18)

³⁷¹ VARGA Árpád, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal akkori elnökhelyettesének előadása a Magyar Pénzügyi–Gazdasági Ellenőrök Közhasznú Egyesületének 2011. november 7-i konferenciáján. <http://econventip.hu/#hirek/2011-11-07/a-magyar-penzugyi-gazdasagi-ellenorok-kozhasznu-egyesulet-ellenorok-kozhasznu-egyesulet-ellenorok-konferenciajan-mutatkozott-be-az-econventio>, (letöltve: 2017-01-18)

³⁷² MÉDER Zsombor Zoltán – SIMONOVITS András – VINCZE János: *Adómorál és adócsalás – társadalmi preferenciák és korlátozott racionalitás*. In: Közgazdasági Szemle, 2012. október, 1086–1106. p.

³⁷³ A többes szám azért indokolt, mert az adózás rendjéről szóló 2003. évi XLII. törvény 10. § (1) bekezdése szerint az adóhatóságok:

- a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) mint állami adóhatóság és vámhatóság (állami adó- és vámhatóság),
- az önkormányzat jegyzője (önkormányzati adóhatóság),
- e törvény vonatkozásában a fővárosi és megyei kormányhivatal, ha az önkormányzati adóhatóság felettes szerveként jár el.

³⁷⁴ Magyarországon – az egyes adónemekre vonatkozó jogszabályokon túl – az adóhatóságok eljárását jelenleg az adózás rendjéről szóló 2003. évi XLII. törvény szabályozza.

pozícióból, hatósági eszközökkel való alakításával kapcsolatban azonban több probléma merül fel. Egyrészt egy e témában folytatott kutatás adatai szerint az „összes bírságolt válaszadónk 45,9%-a állítja, a bírság hatására változtat adózási szokásain, és jobban odafigyel a szabályokra. 10,5%-uk viszont **a kiskapukra figyel jobban oda,**³⁷⁵ és 43,8%-uk nem változtat adófizetési szokásain”.³⁷⁶ Amint az adatokból látható, jogi eszközökkel társadalmi szinten rendkívül nehéz fellépni az évszázadok alatt kialakult, a mindenkori hatalommal szemben fennálló beidegződésekkel szemben. Másrészt, ahogyan (a klasszikussá vált mondás szerint) „nem lehet minden bűnöző mellé rendőrt állítani”, úgy nem lehet minden adócsaló, adóelkerülő mögé adóellenőrt állítani – erre a világ egyetlen adóhatóságának sincs kapacitása. Erre a problémára megoldás lehet a magyar adó- és vámhatóság által is alkalmazott, kockázatkezelésen alapuló adó-, illetve vámellenőrzés.

Az állami hatalom általi adószedés „sarcolásként” való megélésének enyhítése (megszüntetése?) érdekében hatékony kormányzati kommunikációra van szükség. Meg kell értetni az állampolgárokkal, hogy az adó (bár jellegét tekintve ellenszolgáltatás nélküli fizetési kötelezettség) a forrása mindazon közszolgáltatásoknak (oktatás, útépités, rendvédelem stb.), amelyeket az állam nyújt, kivétel nélkül valamennyi polgára részére – de vajon ez lehetséges-e? Egyetértek *Duda* álláspontjával, mely szerint „a kormányzati kommunikáció képes lehet arra, hogy [...] a bűnüldözés, adókikényszerítés eszközeinél nem csak anyagi értelemben véve hatékonyabb módon [...] pozitívan befolyásolja az adófizetői magatartást”.³⁷⁷ Ha megértjük azokat a (pszichológiai, társadalmi, történelmi stb.) folyamatokat, amelyek befolyásolják az adómorál alakulását, akkor jó eséllyel tudjuk növelni az adófizetői hajlandóságot. Ebben jelentős szerepe van az adóhatóságnak, hiszen ez az a szervezet a kormányzat részéről, amely megtestesíti az emberek számára az adóztatást, az adóigazgatási eljárást.

Az adómorál alakítása kapcsán említést kell tenni a társadalom, illetve a kormányzati szervek integritásáról. Az **integritás** latin eredetű szó, jelentése: 1. érintetlenség, sértetlenség, épség, csorbíthatatlanság, illetve 2. feddhetetlenség, tisztaság, becsület.³⁷⁸ A közigazgatási, rendvédelmi szakemberek – sajnos, előforduló – etikátlansága, korrumpálhatósága az adómorál szintjének növelése ellen hat. Ezért rendkívül fontos e személyi kör szemléletének alakítása, amire az

---

³⁷⁵ Kiemelés tőlem: S. L.

³⁷⁶ GELENCSÉR et al. i. m.

³⁷⁷ DUDA (2008) i. m.

³⁷⁸ Idegen szavak és kifejezések szótára. Szerk.: BAKOS Ferenc. Nyolcadik kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986, 376. p.

integritás-menedzsment szolgál. Az utóbbi években a közigazgatásban Magyarországon is jelen van ez a képzési program. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán a közeljövőben tervezik „egy integritás alapú rendészeti kurzus fejlesztési programját elkészíteni, és a rendészeti tisztképzés valamennyi szakirányán bevezetni”.³⁷⁹ A kurzusfejlesztés egyik első állomása az a kétnapos módszertani képzés volt, amin a szerzőnek is volt szerencséje részt venni. Talán nem is pontos a „képzés” kifejezés, hiszen együtt gondolkodásról, igazi műhelymunkáról van szó. Valamennyi résztvevő szakterületének tapasztalt képviselője volt, aki nem csupán ismereteket, módszertant kapott, hanem saját gondolataival ő maga is igyekezett hozzájárulni a sikerhez.³⁸⁰

Azt a tényt, hogy egy szervezet integritása, tagjainak erkölcsi tisztasága milyen nagy mértékben határozza meg a szervezetről kialakult közvélekedést, egy olyan friss tanulmány támasztja alá, amely éppen az állami adóhatóság megítélését vizsgálta.³⁸¹ A szerzők kutatási eredménye szerint az elmúlt években sajtóérdeklődés övezte „NAV-botrányok negatívan hatottak a magyar állampolgárok önkéntes adófizetési motivációira”.³⁸²

2.1. A kommunikáció üzenete

Ahhoz, hogy az adómorál javítását célzó kormányzati – adóhatósági – kommunikáció hatékony legyen, először is hiteles, a figyelmet felkeltő üzenetre van szükség. Az üzenet tartalmának álláspontom szerint a következő fő mondanivalók köré kell épülnie:

- a) az adófizetés pozitív, követendő magatartás, mellyel kivívható környezetünk elismerése;
- b) ezzel ellentétben az adó elkerülése, az adócsalás negatív magatartás, ami egy fejlett társadalomban megvetést kelt az elkövető iránt;
- c) fontos, hogy az adózó tudja, az állam mire költi az általa befizetett adóforintokat;

³⁷⁹ GÁSPÁR Miklós – MOLNÁR Katalin: *Korrupcióellenesség és integritás a rendészeti tisztképzésben*. In: Antikorrupció és integritás. Szerk.: Dargay Eszter, Juhász Lilla Mária. Bp., 2015. Nemzeti Közszolgálati Egyetem. 163–173. p. – Az integritás, a korrupció témakörével gazdag szakirodalom foglalkozik. Ennek feldolgozása a kommunikáció aspektusából külön tanulmányt igényel.

³⁸⁰ Részletesebben lásd: MOLNÁR Katalin: *Speciális hülyék? Egy oktatói műhely forgácsai*. <http://www.nyelviktoralas.hu/specialis-hulyek-egy-oktatoi-muhely-forgacsai/>, (letöltve: 2017-06-02)

³⁸¹ BARTHA Attila – BODA Zsolt: *Adómorál, bizalom és kényszerek – adózási motivációk Magyarországon korrupciós botrányok idején*. In: Közgazdasági Szemle, 2016. október. 1021–1045. p.

³⁸² Uo.

- d) hasonlóan lényeges az is, hogy elegendő információ álljon rendelkezésére az eljárást egyszerűsítő, valamint a fizetendő adót **legálisan** csökkentő intézkedésekről;
- e) hatékony lehet annak a ténynek a hangsúlyozása is, hogy a rejtett gazdaság nem csupán az államnak okoz kárt, hanem az embereknek is.
- a) Az adófizetés pozitív színben való feltüntetése** önálló üzenatként nem látszik elég hatékony módszernek, különös tekintettel a fentebb említett, a mindenkori hatalommal szembeni megcsontosodott ellenállásra. Ez csupán más tartalmakkal együtt (különösen a c) pontban említett, az adótudatosságot növelő, illetve a d) pontban látható informáló üzenetek „mellékszövegként”) képzelhető el. Példaként említhetjük egy társadalmi célú hirdetésben az adókötelezettségét teljesítő állampolgár pozitív figuraként való megjelenítését. Itt az ún. kulturális szignálokra (a szereplő öltözete, bútorai, használati tárgyai stb.), valamint a testbeszéd jeleire (pl. harmóniát sugárzó tekintet, higgadtságot tükröző mozdulatok) gondolok.
- b) Az adóelkerülés negatív magatartásként való bemutatása** kapcsán ugyanaz mondható el, mint az előző pontban: önálló üzenatként nem igazán életképes. Ugyanakkor a c) pontban említett tartalommal, ami arról informálja az adózót, hogy mire költik a pénzét, hatékonyan összekapcsolható. A javaslatom erre vonatkozóan az, hogy akár konkrét ügyben, akár általánosságban esik szó arról, hogy valamilyen összeget nem fizettek be a költségvetésbe, mindig kerüljön bele az üzenetbe az, hogy a be nem fizetett összeg milyen közszolgáltatásra lenne elegendő (pl.: az elcsalt adóból ki lehetne alakítani a jelzőlámpás forgalomirányítást egy veszélyes útkereszteződésben, vagy: a be nem fizetett összeg egy tűzoltóautó fél éves működtetésének költsége stb.). Egy ilyen tartalmú üzenet ugyanis azt sugallja, hogy az adófizetést elkerülő személy nem az államtól, hanem mindannyiunktól vette el az adott összeget.
- c) Az adótudatosság növelése** nem csupán az előzőekben kifejtettek szerint fontos. A TÁRKI 1996-os felmérése³⁸³ – amire a szakirodalomban gyakran hivatkoznak – feltárta, hogy a magyar lakosság adótudatossága rendkívül alacsony, vagyis az

---

³⁸³ CSONTOS László – KORNAI János – TÓTH István György: *Adótudatosság és fiskális illúziók*. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/00119.pdf> (letöltve: 2017-01-26)

emberek alig vannak tisztában a fizetendő adók és járulékok mértékével, illetve azzal, hogy a befolyt adókat mire költi az állam. *Majtényi* szerint „nincs adózás az adó felhasználásáról szóló információ nélkül”.³⁸⁴ *Duda* szerint „ha az adófizető a befizetett pénzösszegért számára elegendő szolgáltatást kap vissza, és erről a visszacsatolásról tudomása is van, akkor ez mindenképpen javítja az adófizetői készséget”.³⁸⁵ Ugyanezt a megállapítást támasztja alá *Sipos* egy 2015-ös kérdőíves felmérésre alapozva: „a válaszadóknak pontosan a fele nyilatkozott úgy, hogy hajlandó lenne akár plusz adóterhet is vállalni, ha biztos lehetne abban, hogy a pluszban befizetett adó kizárólag a helyi közösség bevételeit képezné”.³⁸⁶

d) Az adózásra vonatkozó információk rendelkezésre állása és egyszerű megtalálása az adófizetők számára talán az első lépés ahhoz, hogy maradéktalanul eleget tegyenek adókötelezettségeiknek. A pénzügyi jog, ezen belül az adójog talán a jogágak közül a legbonyolultabb, nagyrészt azért, mert gyakorta változik. Az adójogi jogszabályok értelmezése ezért nem egyszerű feladat. Rendkívül fontos tehát az ügyfelek magas színvonalú tájékoztatása az adózást érintő kérdésekről. Beszédes ebből a szempontból *Gelencsér és társai* kutatási eredménye, mely szerint a vállalkozások, bár magasnak tartják az őket sújtó adókat, nincsenek tisztában a legálisan kedvezőbb adóterhet jelentő lehetőségekkel.³⁸⁷

e) A rejtett gazdaság nem csupán az államnak okoz kárt, hanem az embereknek is – ez az üzenet még inkább erősítheti a rejtett gazdaság szereplőivel szembeni elutasítást. Az e szektorban tevékenykedők ugyanis legtöbbször nem csupán az államot megillető bevételeket nem fizetik meg, hanem szabálytalanságokat követnek el alkalmazottaikkal szemben is, vevőiket becsapják, hamis, lejárt szavatosságú, silány minőségű árut forgalmazznak. *Vastagh* rendkívül szemléletesen írja le ezt a világot: „a feketegazdaság embertelensége megnyilvánul abban, hogy itt nincs munkaidő, nincs szabadidő, nincs munkabér, nincs egészségügyi ellátás. Az egész szféra működési rendszere a társadalmi szabályokon kívül helyeződik és ennek előnytelenége a

³⁸⁴ MAJTÉNYI László: *Az információs szabadságok*. Complex Kiadó. Budapest, 2006. 177. p. Idézi: DUDA (2008) i. m.

³⁸⁵ DUDA (2008) i. m.

³⁸⁶ SIPOS Ágnes: *A központi és helyi adóbeszedés gyakorlatának és az adózási morál alakulásának kölcsönhatásai*. In: *Prosperitas, 2015/1.* 123–143. p. <https://uni-bge.hu/Root/Sites/BGF/Kutatasi-tevekenyseg/Folyoiratok/Prosperitas-folyoirat/Tartalom/2015/2015-I/dokumentumok/Kovacsne-S.-A..pdf> (letöltve: 2017-01-26)

³⁸⁷ GELENCSÉR i. m.

szereplők számára lehet, hogy rövid távon nem érezhető, de hosszútávon mindenképpen”.³⁸⁸

2.2. A címzettek megválasztása

Mint a kutatások eredményeiből látható, a társadalmon belül különbség mutatkozik az adómorál mértékében bizonyos társadalmi csoportok között. Lényegében az OECD felmérésének eredményét³⁸⁹ erősíti meg egy sokat idézett magyarországi kutatás is.³⁹⁰ Ennek eredményei szerint az adóelkerülés kérdéseiben „fertőzött” társadalmi csoportok:

- a) a legfeljebb érettségivel, illetve szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezők (véltetően azért, mert leginkább közülük kerülnek ki az egyéni vállalkozók);
- b) a vállalkozók;
- c) a fiatal felnőttek (18–27 éves kor között);
- d) a férfiak (pontosabban: a nők kevésbé fogadják el a rejtett gazdaság működését, így rajtuk keresztül célozható meg a családok többi tagja).

Úgy tűnik, hogy felnőttkorban (különösen a vállalkozók körében) már nagyon nehezen változtathatók meg a közteherviseléssel kapcsolatos attitűdök, ezért célszerű a fiatalok felé fordulni ezekkel az üzenetekkel. Másfelől, vannak olyan társadalmi csoportok (pl. a szabályosan bejelentett alkalmazottak), akiknek lehetőségük sincs, illetve olyan szituációk (pl. üzemanyag vásárlása egy nagy benzinkúthálózatnál), amelyben a vásárlónak nincs módja az adó elkerülésére. (Az előbbi esetben azért, mert a munkáltató levonja tőlük a személyi jövedelemadó-előleget, az utóbbi esetben pedig azért, mert a cég működése nem teszi lehetővé, hogy nyugta/számla nélkül értékesítsenek.)

Célszerű tehát feltérképezni az adómorál szempontjából kiemelten, illetve kevésbé kockázatos csoportokat, és mind az üzenet tartalmát, mind pedig az üzenet továbbításához használt csatornát hozzájuk igazítani.

---

³⁸⁸ VASTAGH Pál: *A feketegazdaság és a jogi szabályozás lehetőségei*. In: Tudományos Közlemények. 73–80. p.

³⁸⁹ Lásd: 365. lábjegyzet

³⁹⁰ *A feketegazdasággal kapcsolatos lakossági attitűdök és a szemléletformálás lehetőségei. Háttéranyag kommunikációs és public education kampányok tervezéséhez*. <http://www.mtakti.hu/file/download/bognar.doc>, (letöltve: 2017-06-02)

2.3. A kommunikációs csatorna megválasztása

A kommunikáció csatornájának célcsoporthoz igazodó megválasztása alapvető fontosságú az üzenet hatékony közvetítése szempontjából. Ehhez természetesen tisztában kell lenni az egyes kommunikációs csatornák közönségelérő hatásával, hiszen a cél az, hogy minél hatékonyabban jusson célba a megfogalmazott üzenet.

2.3.1. A kommunikációs csatornák közönségelérő hatása

Egy 2013-as, ötéves időtartam változásait bemutató felmérés³⁹¹ szerint a magyar lakosság fél órával többet töltött tévénézéssel, mint 2008-ban, továbbá „a kereskedelmi szempontból legfontosabb célcsoport, a 18–49 évesek tévénézése valamelyest nőtt az előző évhez képest”,³⁹² bár ez a kiemelt figyelmet érdemlő korosztály a kereskedelmi tévéket részesíti előnyben.³⁹³ Ami a rádiót mint kommunikációs csatornát illeti, „a teljes rádióhallgatás 2010 óta magas szinten stagnált 2012 végéig, azaz látszik, hogy a rádió tömegmédiium jellege továbbra is domináns”.³⁹⁴

A felmérés szerint a 6140 nyomtatott-médiamárka közül mindössze 326-ról van olvasottsági vagy példányszám-auditálási adat független iparági forrásokból, és már csak 88 jelenti a csúcs-szintet (amelyről olvasottsági adat és listaáras reklámköltségi információ is rendelkezésre áll a médiakutató cégektől).³⁹⁵

A köztéri reklámkampányok elérését illetően kb. 60–80%-os eredmény lehetséges, ugyanakkor ha a kampányok kreatív anyagának hatását vizsgáljuk, 2011-ben a kampányok észlelési adata 35–82% között mozgott.³⁹⁶ Látható, hogy a köztéren elhelyezett üzenetek jó eséllyel eljutnak a címzettekhez, mert „megkerülhetetlenek”, itt csupán az szab határt a hatékonyságnak, hogy mennyire sikerült figyelemfelkeltő kampányt tervezni.

Kiemelt figyelmet érdemel a közösségi média mint kommunikációs csatorna, hiszen „az internet világába született, 18–29 éves nemzedék használja a legváltozatosabban a közösségi médiát, ők az átlagnál gyakrabban használnak alkalmazásokat (26%), küldenek üzenetet ezekről a felületekről (50%), ami nem meglepő, hiszen több mint 80 százalékuk minden nap

---

³⁹¹ *Magyarországi médiapiaci körkép 2013. 1. félév.* Médiatudományi Intézet, 2013, http://mtmi.hu/dokumentum/438/mkpp_13_01.pdf, (letöltve: 2017-06-01)

³⁹² Uo. 35. p.

³⁹³ Uo. 40. p.

³⁹⁴ Uo. 49. p.

³⁹⁵ Uo. 60–61. p.

³⁹⁶ Uo. 68. p.

jelen van a virtuális közösségi térben”.³⁹⁷ Ami pedig az ezen a csatornán eljuttatni kívánt üzenetet illeti, lényeges szempont, hogy „a Z generáció tagjai hamar elvesztik a fonalat. Részben azért, mert állandóan stimulált környezetben élnek, állandó ingeráramban. [...] A lehetőségek egész tárházát be kell vetni: [a márkák] ha kell sokkolnak, ha kell próbálnak humorosak lenni, ha kell gyerekesé válnak, ha kell olyan érzékeikre és olyan módon igyekeznek hatni, ahogy ez még senkinek nem jutott eszébe.”³⁹⁸

2.3.2. A fiatal generációk elérésének lehetőségei

A fiatalokat iskolai előadásokkal, általuk látogatott rendezvényekre való kitelepüléssel, illetve – mint fentebb láttuk – a közösségi médián keresztül célszerű megközelíteni. Nagyon jó programok működnek már most is a fiatalok elérésére: ilyen a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) és az Econventio Egyesület közötti együttműködés, melynek keretében a középiskolások számára készült pénzügyi tesztekben³⁹⁹ a pénzügyi kultúrát, így az adótudatosságot, az adómorált fejlesztő feladatok is helyet kapnak. Az adó- és vámhatóság munkatársai rendszeresen látogatnak el iskolákba, hogy interaktív osztályfőnöki órák keretében tudatosítsák a gyerekekben: az adófizetés, vagy az 1848-as 12 pont közismert szavait felidézve, a „közös teherviselés” pozitív, mindannyiunk számára követendő magatartás. Kitűnő példa erre a NAV Dél-budapesti Adó- és Vámigazgatóságának eseménysorozata, amiről a NAV honlapján így írnak: „a diákok egy pedagógus kolléga kíséretében – rendhagyó osztályfőnöki óra keretén belül – ellátogathatnak az Igazgatóság Központi Ügyfélszolgálatára, ahol a munkatársak valós ügyfélkörnyezetben, valódi ügyintézési helyzetekbe vonják be a vállalkozó kedvű gyerekeket. Egy rövid, a korosztály számára befogadhatóbb, lazább stílusú tájékoztató után a tanulóknak lehetőségük van arra, hogy elsajátíthassák a különböző hivatali nyomtatványok kitöltésének szabályait, a személyes adatok védelmét.

A bemutatón minden diák regisztrálhat az Ügyfélkapura és felteheti kérdését az ügyfélszolgálat munkatársainak.”⁴⁰⁰ Hasonló követendő példákat láthatunk a horvát adóhatóság gyakorlatában: 2012–2015-ös kommunikációs stratégiájuk célként fogalmazza meg az adózási ismeretek oktatását a középiskolákban és a (nem csupán szakirányú)

---

³⁹⁷ Uo. 75. p.

³⁹⁸ Soós János: *Kommunikáció a fiatalokkal, best practice és trendpéldák*. Pécs, 2013, 51. p., <http://www.zgeneracip.hu/getDocument/371>, (letöltve: 2017-06-01)

³⁹⁹ Lásd: <http://teszt.econventio.hu/>, (letöltve: 2016-06-10)

⁴⁰⁰ A Nemzeti Adó- és Vámhivatal honlapja, <http://nav.gov.hu/nav/rendezvenyek>, (letöltve: 2017-05-31)

egyetemeken, továbbá hangsúlyozza az új média, különösen a közösségi média mint csatorna fontosságát a fiatalok eléréséhez.⁴⁰¹

2.3.3. Gyakorlati példák

Ami az aktuális célkitűzéseket illeti, a NAV átalakítása a kommunikáció területén is megújulást hoz, ennek részeként a NAV célul tűzte ki, hogy a jövőben lehetőség szerint a társadalmi célú reklám állandó kommunikációs eszközként épüljön be a NAV üzeneteinek közvetítésébe.⁴⁰² Ez a szándék olyan kommunikációs csatornát nyithat meg a NAV számára, amelyen keresztül széles körben továbbíthatók az adó- és vámhatóság üzenetei. Jó példa erre a személyi jövedelemadó bevallásához és befizetéséhez kapcsolódó határidőkről, a bevallási módokról szóló, köztük kiemelten az ügyfélkapu igénybevitelét népszerűsítő médiakampány, ahol a csatornák megválasztását gondos tervezés előzte meg. „Például: tekintve, hogy a bevallást benyújtó férfiak és nők száma közötti különbség elenyésző, ugyanolyan súllyal jöhetnek szóba a férfi és női magazinok, internetes felületek. Mivel a húsz és harminc év közötti korosztály bevallói meghaladják a 700 ezer főt, az általuk használt felületekre (például közösségi médiumok, tematikus portálok: zene, film stb.) is jelentős hangsúlyt kell fektetni.”⁴⁰³

3. Összegzés

Az adómorál vizsgálata mintegy fél évszázadra nyúlik vissza, az adócsalás közgazdasági elméletének kidolgozása 1972-ben történt meg. Számos tanulmány foglalkozott, foglalkozik világszerte és Magyarországon is e témával, s egyre pontosabb képet kapunk az adómorál alakulását befolyásoló tényezőkről. A kormányzatoknak (a kormányzati szervek közül kiemelten az adóhatóságoknak) feladatuk kell, hogy legyen az adómorál szintjének emelése. A kutatások eredményeinek felhasználásával sikerrel választhatják meg a hatékony üzeneteket, a kiemelt célcsoportokat, illetve a célcsoportok ismeretében azokat a kommunikációs csatornákat, amelyek által a kormányzat üzenetei szinte biztosan célba érnek, és remélhetőleg idővel pozitív szemléletváltozást eredményeznek.

---

⁴⁰¹ *External and internal communication strategy for the 2012–2015 period*. Republic of Croatia Ministry of Finance. Zágráb, 2012. október. www.porezna-uprava.hr, (letöltve: 2017-06-02), 13. p.

⁴⁰² A[SZALÓS] A[ndrea]: *A sajtó nem vár a hivatalra*. In: Pénzügyőr, 2016. március, 12–13. p. (Interjú a NAV Központi Irányítás Sajtó- és Kommunikációs Főosztályának akkori vezetőjével.)

⁴⁰³ Kis Péter András: *Az szja-bevallás reformjának kommunikációja a NAV adószakmai szóvivőjének szemszögéből*. Szakdolgozat [Nemzeti Közszerződési Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet]. Budapest, 2016.

Felhasznált irodalom

1. A feketegazdasággal kapcsolatos lakossági attitűdök és a szemléletformálás lehetőségei. Háttéranyag kommunikációs és public education kampányok tervezéséhez. <http://www.mtakti.hu/file/download/bognar.doc>
2. A[SZALÓS] A[ndrea]: *A sajtó nem vár a hivatalra*. In: Pénzügyőr, 2016. március.
3. BARTHA Attila – BODA Zsolt: *Adómorál, bizalom és kényszerek – adózási motivációk Magyarországon korrupciós botrányok idején*. In: Közgazdasági Szemle, 2016. október.
4. CSONTOS László – KORNAI János – TÓTH István György: *Adótudatosság és fiskális illúziók*. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/00119.pdf>, (letöltve: 2017-01-26)
5. DETTNÉ LÉGRÁDY Iona: *A magyar vámtörténet röviden*. In: Rendvédelmi füzetek, 2000/40.
6. DUDA Gergely: *Akarunk-e adózni? A magyarországi adófizetői magatartás háttere*. In: III. KHEOPS Tudományos Konferencia „Útkeresés az üzleti és a közszférában”. Előadástankönyv. Mór, 2008.
7. DUDA Gergely: *Büntetés vagy informálás? Push és pull politikák az adócsalás elleni harcban*. In: Pécsi határőr tudományos közlemények, XI. kötet, Pécs, 2010.
8. ÉKES Ildikó: *Az adózatlan gazdaság és a globalizáció*. In: Statisztikai Szemle, 1999/12.
9. *External and internal communication strategy for the 2012–2015 period*. Republic of Croatia Ministry of Finance. Zágráb, 2012 október. www.porezna-uprava.hr, (letöltve: 2017-06-02)
10. FREY, Bruno S. – WECK-HANNEMAN, Hannelore: *The hidden economy as an 'unobserved' variable*. In: European Economic Review 26. (1984).
11. GÁSPÁR Miklós – MOLNÁR Katalin: *Korrupcióellenesség és integritás a rendészeti tisztiképzésben*. In: Antikorrupció és integritás. Szerk.: Dargay Eszter, Juhász Lilla Mária. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2015.
12. GELENCSÉR Péter – NYÁRINÉ BUDVIG Anita – BOKORNÉ KITANICS Tünde: *A vállalkozások és az adómorál*. In: VI. KHEOPS Tudományos Konferencia „Paradigma- és stratégiaváltási kényszer a gazdaságban”. Előadástankönyv.
13. Idegen szavak és kifejezések szótára. Szerk.: BAKOS Ferenc. Nyolcadik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.

14. KIS Péter András: *Az szja-bevallás reformjának kommunikációja a NAV adószakmai szóvivőjének szemszögéből*. Szakdolgozat, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet, Budapest, 2016.
15. *Magyarországi médiapiaci körkép 2013. 1. félév*. Médiatudományi Intézet, 2013, http://mtmi.hu/dokumentum/438/mkpp_13_01.pdf, (letöltve: 2017-06-01)
16. MÉDER Zsombor Zoltán – SIMONOVITS András – VINCZE János: *Adómorál és adócsalás – társadalmi preferenciák és korlátozott racionalitás*. In: *Közgazdasági Szemle*, 2012. október.
17. MOLNÁR Katalin: *Speciális hülyék? Egy oktatói műhely forgácsai*. <http://www.nyelviktoralas.hu/specialis-hulyek-egy-oktatoi-muhely-forgacsai/>, (letöltve: 2017-06-02)
18. SIPOS Ágnes: *A központi és helyi adóbeszedés gyakorlatának és az adózási morál alakulásának kölcsönhatásai*. In: *Prosperitas*, 2015/1.
19. SOÓS János: *Kommunikáció a fiatalokkal, best practice és trendpéldák*. Pécs, 2013, 51. o., <http://www.zgeneracio.hu/getDocument/371>, (letöltve: 2017-06-01)
20. SZILOVICS Csaba: *A feketegazdaság hatása a jogkövetésre és a költségvetés bevételeire*. In: *Jura*, 2014/1.
21. VASTAGH Pál: *A feketegazdaság és a jogi szabályozás lehetőségei*. In: *Tudományos Közlemények*
22. *What drives tax morale?* In: *Tax and Development*. OECD, 2013. március

Szendi Antal: A vámok megfizetésére, valamint elszámolására vonatkozó szabályok

---

Absztrakt

Az Európai Unió vámterületére behozott áruk után általában vámfizetési kötelezettség keletkezik az Uniós Vámkódex értelmében. A befizetett vámok jelentős hányada a közös költségvetést illeti meg, kisebb része felett a tagállamok rendelkeznek. (Jelenleg ez az arány 80%-20%). A költségvetési bevételekhez fűződő érdekek miatt a vámjog pontosan meghatározza a vámok keletkezésének eseteit, az azok nyilvántartásba vételére vonatkozó eljárást. Részletesen szabályozza a vámok megfizetésének módjait, az azonnali és a halasztott vámfizetés határidőit. Ismerteti a vámfizetésre kötelezett személyi kört, valamint a képviseleti szabályokat is.

Kulcsszavak: vámfizetés, Uniós Vámkódex, költségvetési bevétel, azonnali és halasztott vámfizetés, fizetési határidők

Abstract

Generally, goods imported into the customs territory of the European Union are subject to customs duties under the Union Customs Code. A significant proportion of the duties paid are in the common budget, less than the Member States. (Currently, this ratio is 80% -20%). Due to the interest in budget revenue, customs law specifies precisely the cases of the creation of customs duties and the procedure for their registration. It regulates in detail the methods of payment of customs duties, the deadlines for immediate and deferred payment of customs duties. It describes the personal scope of duty and the rules of representation.

Keywords: customs duties, European Union Customs Code, budget revenue, immediate and deferred payment, payment deadlines

*****

A vámok és egyéb terhek az Európai Unió és a tagállamok költségvetési bevételeinek jelentős részét képezik. Az Európai Unió vonatkozásában – természetesen – csak 2004. május 1-e utáni időszakra vonatkozóan kerül figyelembe vételre, mivel a csatlakozást megelőzően

minden vámbevétel a hazai költségvetés bevételi oldalát képezte. A jelenleg hatályos Uniós Vámkódex, illetve az azt megelőző Közösségi Vámkódex előírásai értelmében a Közösségi költségvetés saját forrásának számítanak a vámbevételek.⁴⁰⁴ (Mint azt a későbbiekben láthatjuk, nem teljes mértékben.) A hivatkozott rendelet az alábbiak szerint fogalmazza meg a vámbevételekkel kapcsolatos szabályokat:

„A Közösségek költségvetésében saját forrásnak számít a következőkből származó bevétel:
...b) a közös vámtarifa szerinti vámok és egyéb vámok, amelyeket a harmadik országok tekintetében a közösségek intézményei már megállapítottak vagy meg fognak állapítani, illetve az Európai Szén- és Acélközösséget létrehozó szerződés hatálya alá tartozó termékekre kiszabott vámok...”

A vámbevételek megosztásának a történetét az alábbiakban foglalhatjuk össze. Jelen időszakig három alkalommal változott az Európai Unió közös költségvetésébe a tagállamok kötelező befizetéseinek a mértéke:

1. Közösségek saját forrásainak rendszeréről szóló 85/257/EGK rendelet Euratom számú határozata⁴⁰⁵ értelmében minden tagállam – beszedési költségeinek finanszírozása céljából – megtarthatta az általa realizált, a közösségen kívüli országokból eredő behozatali vámokból saját forrás bevételek **10%-át**.
2. A 2000. december 31. után megállapított vámbevételek esetén az arány **25 %-ra** módosult.⁴⁰⁶
3. A 2016. október 1. után megállapított vámbevételek esetén az arány **20 %-ra** módosult.⁴⁰⁷ (Megjegyzendő, hogy a határozatot minden tagállamban ratifikálni kell.

Jelen esetben a hivatkozott 2014./335/EU Euratom számú rendeletet a 27 tagállam közül Bulgária ratifikálta utoljára. Magyarország 2015. évi XCIII. törvénnyel hirdette ki. A 80% - 20 % alkalmazhatóságát a külgazdasági és külügyminiszter közleményben hirdette ki.⁴⁰⁸

A címben szereplő téma elemzése során – mindenképp előtt – 2 alapfogalmat kell tisztáznunk:

⁴⁰⁴ 88/376/EGK, Euratom számú tanácsi határozat HL L 185., 1988.7.15. p. 24-28. magyar kiadás fejezet 1. kötet 1 p. 176 – 180

⁴⁰⁵ HL L 128., 1985.5.14. p.15-17.

⁴⁰⁶ Az Európai Közösségek saját forrásainak rendszeréről szóló 2000/597/EGK, Euratom számú Tanácsi Határozat (2000. szeptember 29.) 2. cikk (3) bekezdése (HL L 253., 2000.10.7. p. 44.) magyar kiadás fejezet 01 kötet 003 p. 202.

⁴⁰⁷ A TANÁCS 2014/335/EU, Euratom számú határozata az Európai Unió saját forrásainak rendszeréről. (HL. L 168/105., 2014.6.7. p. 105-111)

⁴⁰⁸ 40/2016. (XI. 18.) KKM közlemény

Nevezetesen azt, hogy vámjogi értelemben mi minősül vámtartozásnak, illetve ki minősül adósnak.

Az Uniós Vámkódex definiálja mindkét fogalmat, így első látásra könnyűnek tűnik a meghatározás. Ennek értelmében vámtartozás: valamely személy kiviteli vámok vagy behozatali vámok összegére vonatkozó fizetési kötelezettsége.⁴⁰⁹ Tisztázásra szorul a személy fogalma is, mivel a személy, a gazdálkodó, illetve a nyilatkozattevő hasonló, de egymással nem felcserélhető kategóriák.

Személynek minősül a természetes személy, a jogi személy, valamint minden olyan személyegyesülés, amely jogi személyiséggel nem rendelkezik, de ügyleti képességét az uniós vagy a nemzeti jog elismeri.⁴¹⁰ A szabályozás célja az, hogy bárki vagy bármely szervezet a vámjog személyi hatálya alá tartozzon, mivel bárki végezhet olyan tevékenységet (kereskedelmi ügyleteket) amelynek keretében az Európai Unión kívüli területről szállít be nem uniós árut. Ehhez kapcsolódik a gazdálkodó fogalma, mivel akkor válik a vámjogszabályok alanyává, ha részt vesz olyan tevékenységekben, amely a vámjog hatálya alá tartozik. A nyilatkozattevő pedig az a személy, aki saját nevében nyújt be árunyilatkozatot, vagy akinek a nevében kerül a vám árunyilatkozat benyújtásra.

Az adós fogalmát szintén szabályozza az uniós vámjog. Ennek értelmében adósnak minősül bármely személy, aki a vámtartozás megfizetéséért felelős.⁴¹¹ A fentiekből adódik, hogy adósnak minősül elsősorban maga a természetes személy, a gazdálkodó szervezet, vagy annak közvetett képviselője, illetve másodsorban azok a személyek, akik a vámjogi viszonyokban vámbiztosíték-nyújtóként szerepelnek (kezes, hitelintézet bankgarancia esetén, fuvarozó vállalat, biztosító társaság, stb)

A vámtartozás keletkezésekor előre kell bocsátani, hogy az Uniós Vámkódex területi hatályának rendelkezése értelmében uniós saját forrás csak a vámunió területén keletkezhet. Alapvetően különbséget kell tenni a keletkezés módjai között, ugyanis beszélhetünk jogszerűen vagy szabályosan (azaz a vámjogszabály előírásainak megfelelő) módon keletkezett vámtartozásról. Abban az esetben, ha a vámjogszabály valamely előírása sérül,

---

⁴⁰⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2013. október 9-i 952/2013/EU rendelete az Uniós Vámkódex létrehozásáról HL L 269. 2013.10.10. I. Cím 1. Fejezet 5. cikk 18. pont (továbbiakban UVK)

⁴¹⁰ UVK I. Cím 1. Fejezet 5. cikk 4. pont

⁴¹¹ UVK I. Cím 1. Fejezet 5. cikk 19. pont

akkor is keletkezik vámtartozás, csak jogszerűtlenül vagy szabálytalanul. A harmadik esetkört az esetlegesen keletkező vámtartozás alkotja.

I. Szabályosan (jogszerűen) keletkező vámtartozás:

A nem uniós áru szabad forgalomba bocsátásakor, illetve részleges vámmentességgel járó ideiglenes behozatal esetén. Bizonyos szempontból ide sorolhatjuk a meghatározott célra történő felhasználásra vonatkozó rendelkezéseket is. Szabad forgalomba bocsátáskor a nem uniós áru vámjogi státusza megváltozik; uniós áruvá válik, a törvény erejénél fogva. Abban az esetben, ha az adott vámeljárás nem tartozik valamely vámmentes⁴¹² jogcím alá, úgy a vámtarifa vámtételét kell alkalmazni. Az ideiglenes behozatal pedig – elnevezéséből eredően – nem uniós áruk ideiglenes behozatalát teszi lehetővé, az unió vámterületére. Két formája van, a teljes- és a részleges vámmentességgel járó ideiglenes behozatal. Az utóbbi esetén minden naptári hónapra a kiszabott vám 3 %-át kell, un. használati vám címén megfizetni.

II. Szabálytalanul (jogszerűtlenül) keletkező vámtartozás:

- a) a nem uniós áruk vámunió vámterületére való jogellenes beléptetése, vámfelügyelet alóli jogellenes elvonása, jogsértő szállítása, feldolgozása, tárolása, átmeneti megőrzése és jogellenes ideiglenes behozatala eseteiben,
- b) szabálytalanul keletkezik a vámtartozás abban az esetben is, ha az Unió vámterületén belüli meghatározott célra történő felhasználásával kapcsolatos, jogszabályban megállapított kötelezettségét a gazdálkodó nem teljesíti,
- c) az a vámtartozás, amely a nem uniós áruk vámeljárás alá vonására vagy – az áruk meghatározott célra történő felhasználás alapján – nulla vagy csökkentett behozatali vám- tétel megadására vonatkozik, és ezt a feltételt a gazdálkodó nem teljesíti.

III. Esetlegesen keletkező vámtartozás:

Átmeneti megőrzés, árutovábbítás, vámraktározás, ideiglenes behozatal teljes mentességgel, aktív feldolgozás, meghatározott célú felhasználás esetén. A felsorolt vámigazgatási intézkedés illetve vámeljárások közös jellemzője, hogy abban az esetben, ha a rájuk vonatkozó vámjogi előírások maradéktalanul teljesülnek, nem keletkezik vámtartozás. Ha

---

⁴¹² A vámmentességek közösségi rendszeréről szóló 1186/2009. EK Tanácsi rendelet

valamely feltétel sérül, vagy a jogszabályban meghatározottaktól eltérően teljesül, úgy a vámtartozást elő kell írni, azaz a vámbevételt realizálni szükséges.

A vámtartozás keletkezésének helye az a hely, ahol az azt eredményező esemény történik. A vámtartozást a vámhatóság hivatalos helyén, a könyvelésbe vételt követően a kivetéssel állapítja meg. A vámtartozást minden esetben közölni kell az adóssal. A közlést minden esetben annak a tagállamnak a szabályai szerint előírt formában kell közölni, ahol a vámtartozás keletkezett. Magyarországon minden esetben határozat formájában kell közölni a vámadóssal a kiszabott vámtartozást. A fizetendő behozatali vagy kiviteli vám összegét 100 forintra kerekítve kell megállapítani.

Ha valamely szóban bejelentett árura vámtartozás vagy egyéb teherfizetési kötelezettség keletkezik, azok megfizetéséről a vámhatóság az uniós vámjog végrehajtásának részletes szabályairól szóló rendeletben meghatározott mintájú elismervényt – Vámjegyet⁴¹³ – ad.

A vámtartozás keletkezésének időpontja szabályos keletkezés estén az árunyilatkozat elfogadásának időpontja. A vámtartozás összegét a vámtartozás keletkezésének időpontjában érvényes vámkivetési szabályok alapján kell meghatározni. Amennyiben ez nem lehetséges, akkor azt az időpontot kell figyelembe venni, amikor a vámhatóság megállapította, hogy az árura vámtartozás keletkezett. Amikor azonban a vámhatóság rendelkezésére álló információk lehetővé teszik számukra annak megállapítását, hogy a vámtartozás ennek a megállapításnak az időpontját megelőzően keletkezett, a vámtartozást abban a legkorábbi időpontban keletkezettnek kell tekinteni, amelynél egy ilyen helyzet megállapítható.

Kiemelt figyelmet kell fordítani azokra az esetekre, amikor a vámtartozás szabálytalanul (jogellenesen) keletkezik. Ez esetben a vámtartozás keletkezésének ideje:

- a) az az időpont, amikor annak a kötelezettségnek, amelynek nem teljesítése vámtartozást keletkeztet, nem tesznek eleget,

---

⁴¹³Vámjegy: Szóbeli árunyilatkozatnak minősül, és akkor alkalmazható, ha:

- az áruk összértéke nem haladja meg a 700 eurót,
- így szeretnék bejelenteni az árukat,
- az utasnak nincs feladott poggyásza
- egyéb államigazgatási szerv engedélye nem szükséges a behozatalhoz, Amennyiben valamely személy vámjeggyel kívánja szabadforgalomba bocsátani a terméket, akkor a 2658/87/EGK tanácsi rendeletben foglaltaknak megfelelően 2,5%-os általános vámtételt kell alkalmazni, kivéve a dohánygyártmányokat. Amennyiben a vámeljárást kérő a megállapított vámértékkel vagy a szóban közölt vám, és egyéb terhek mértékével nem ért egyet, a vámeljárást az általános szabályok szerint írásban – Egységes Vámáru-nyilatkozat benyújtásával – kell kezdeményeznie.

- b) amikor a nem uniós áru vámeljáráására vonatkozó árnyilatkozatot a vámhatóság elfogadta.

Az uniós vámjog értelmében azonban az alábbi esetekben nem kell közölni a vámtartozást az adóssal:

- amikor a behozatali vagy kiviteli vám összegének végleges meghatározásáig vám formájában megjelenő átmeneti kereskedelempolitikai intézkedés került bevezetésre,
- amikor a fizetendő behozatali vagy kiviteli vám összege meghaladja a KTF⁴¹⁴, illetve a KSZF⁴¹⁵ alapján megállapított összeget,
- amikor az eredeti határozatot, amely szerint a vámtartozást egyáltalán nem kell közölni, vagy a fizetendő behozatali vagy kiviteli vám összegénél kisebb behozatali vám- vagy kiviteli vám-összeg mellett kellett közölni, olyan általános rendelkezések alapján hozták meg, amelyeket bírósági határozat később érvénytelenített,
- amikor a vámhatóságok a vámjogszabályok értelmében mentesülnek a vámtartozás közzlése alól.

Ha a fizetendő vám összege megegyezik a vám-árnyilatkozaton feltüntetett összeggel, akkor az áru vámhatóság általi átengedése egyenértékű a vámtartozás adóssal történő közzléseivel.

A vámhatóságok eltekinthetnek attól, hogy a szabályok be nem tartása miatt keletkezett vámtartozást közzljék, amennyiben az érintett behozatali vagy kiviteli vám összege kevesebb, mint 10 EUR.⁴¹⁶ Ha a vámtartozást eredetileg a behozatali vagy kiviteli vám olyan összegével közzltek, amely kevesebb volt a fizetendő behozatali vagy kiviteli vám összegénél, a vámhatóságok eltekinthetnek a vámtartozás közzlésétől az összegek közötti különbségek tekintetében, ha az, kevesebb, mint 10 EUR. A vámhatóság által kiszabott, illetve visszautalandó, jogcímenként kis összegű, 10 EUR – kivéve a jövedéki termék után kiszabott egyéb terheket – nem kell megfizetni, illetve visszafizetni. Az így meg nem fizetett összeget a vámigazgatási eljárás lezárásával egyidejűleg törölni kell, a vissza nem térítendő összeget pedig bevételként köteles elszámolni a vámhatóság.

Nem kell megfizetni, illetve visszafizetni azt a 10 EUR alatti, egyéb teherkülönbötetet, valamint visszafizetni azt a tíz euró alatti vámtúlfizetést, amely az egy határozatban egy vagy

---

⁴¹⁴ Kötelező Tarifális Felvilágosítás

⁴¹⁵ Kötelező Származási Felvilágosítás

⁴¹⁶ UVK 102.cikk (1) bekezdés d/pont

több jogcímen kiszabott és megfizetett összeg különbségéből keletkezett. Az így keletkezett tartozást a vámhatóság utólag törli, a túlfizetést pedig köteles bevételként adónemenként belső bizonylattal előírni és elszámolni.

A túlfizetesként vagy tartozatlan befizetesként nyilvántartott pénzösszeg visszafizetését az állami adó- és vámhatóság a kérelem benyújtásától számított harminc napon belül kamatmentesen teljesítheti.

A vámtartozás elévülésével kapcsolatos alapszabály, hogy a vámhatóság a keletkezés időpontjától számított 3 éven belül közölheti azt az adóssal. Azonban ha a vámtartozás keletkezésekor olyan cselekmény történt, amely büntetőeljárást vonhatott maga után, az elévülési határidő meghosszabbodik legalább 5 évvel, de legfeljebb 10 évre, összhangban a nemzetközi joggal.

Az adós

Mint korábban láttuk a vámadós az a bármely személy, aki a vámtartozás megfizetéséért felelős. A jogszabályi rendelkezést meglátásom szerint szükséges kiegészíteni a következő fordulattal: "vagy felelőssé válhat" E pontosításnak az oka, hogy nem minden gazdálkodó felelős azonos szinten a vámtartozás megfizetéséért. Pl. a kezesről, vagy a biztosítótársaságtól csak abban az esetben követelhető a vámtartozás, ha a kötelezett nem teljesített. Az uniós vámjog a fenti megjegyzéstől eltekintve pontosan meghatározza azt a személyi kört, aki adósnak minősül. Amennyiben a vámtartozás szabályosan (jogszerűen) keletkezik, adós a nyilatkozattevő, valamint közvetett képviselő esetén az a személy, akinek az érdekében a vám-árunyilatkozatot benyújtották. Más a helyzet abban az esetben, amikor a vámtartozás jogszerűtlenül (szabálytalanul) keletkezik. Fentebb részletezésre került, hogy mely esetekben beszélünk arról, amikor ugyan keletkezik vámtartozás, de az valamilyen jogellenes cselekmény eredményeként történik meg. Meglehetősen sok esetet határoz meg a jogszabály, így az azokhoz rendelt lehetséges vámadósok köre is bővebb. Ennek megfelelően adósnak minősül:

- aki elkövette a jogsértést,
- akinek tudomása volt vagy tudomása kellett, hogy legyen arról, hogy jogsértés történt,
- aki annak a személynek az érdekében járt el, akinek a jogsértést elkövette,
- aki részt vett a jogsértésben,

- aki a szóban forgó árut megszerezte vagy birtokában tartotta, és az áru megszerzésekor vagy átvételekor tudomása volt, vagy tudomása kellett, hogy legyen arról, hogy azok jogsértésből erednek,
- akinek meg kell felelnie feltételeknek,
- aki a vám-árnyilatkozat elkészítéséhez szükséges információt nyújtotta és tudta, vagy tudnia kellett volna, hogy ez az információ valótlan.

Vámtartozás könyvelésbe vétele⁴¹⁷

A vámtartozás könyvelésbe vétele a kiszabott vámösszeg nyilvántartásba vételét jelenti. A fizetendő behozatali vagy kiviteli vám összegét az áru átengedését követő 14 napon belül veszik könyvelésbe. Az Európai Unió a megállapított hagyományos saját források könyvelésbe vétele céljából, úgynevezett „jogosultság számlák” vezetését írja elő a tagállamok részére⁴¹⁸. Ezek a számlák a következők: „A” számla és „B” számla.

Az elkülönített számla bevezetését a jogalkotó azzal indokolta, hogy ezek a számlák, valamint az ezekre a számlákra vonatkozó kimutatások segítséget nyújtanak a Bizottság részére, hogy a tagállamok által folytatott beszédési mechanizmusokat a lehető legközvetlenebb módon figyelemmel kísérhessék, különös tekintettel a csalások és szabálytalanságok kiszűrésére.

Az „A” számlán kell könyvelésbe venni az alábbi feltételeknek megfelelő összegeket:

- a) a megfizetett vámösszegeket: Ezek azok a vámösszegek, amelyek a közölt teljes előírásnak megfelelően a vámhatóság által kezelt államháztartási számlán jóváírásra kerültek,
- b) a biztosított vámösszegeket: a 2013. október 9-i 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 92. cikkével összhangban az Uniós Vámjog végrehajtásáról szóló 2016. évi XIII. törvény 60. § (1) bekezdése határozza meg azokat a vámbiztosíték módokat, amelyeket a vámeljárást lefolytató vámhatóság a lehetséges, vagy már meglévő vámtartozás biztosítására elfogadhat. Az alkalmazandó vámbiztosíték típusát, az annak adására kötelezett személy szabadon választhatja meg. Magyarországon a következő vámbiztosíték fajták alkalmazására van lehetőség: a vámhatóság ált kiadott kezességvállalási engedély alapján harmadik személy által vállalt kezesség,

---

⁴¹⁷ CSERNELY Attila: *Az Európai Uniót megillető tradicionális saját források magyarországi szabály- és eszközrendszere a vámbevételek vonatkozásában*. Tudományos Diákkori Konferencia dolgozat. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2016.

⁴¹⁸ A Tanács 1150/2000/EK, Euratom Rendeletének 2. cikke

hitelintézet által vállalt bankgarancia, banki fedezetigazolás, biztosítási szerződésen alapuló kötelezvény, készpénzletét,

- c) az eredetileg – a vámösszeg megállapításának időpontjában – „B” számlára könyvelt és későbbi időpontban részben, vagy egészben megfizetett vámösszegek a megfizetés erejéig,
- d) Az olyan – áruátengedés követő eljárásban – jóváírandó, vagy visszautalandó vámösszeget, amelynek az előzményét képező vámeljárás során megállapított vámösszeg előírás az „A” számlára került könyvelésbe.

A fentieket összefoglalva: az „A” számlára kell könyvelni azokat a vámösszegeket, amelyek a könyvelésbe vétel időpontjában már megfizetettek, vagy ugyan még nincsenek megfizetve, de a megfizetést – jogszabály által garantált – biztosíték szavatolja.

„B” számlán kell könyvelésbe venni a következő vámösszegeket:

- a biztosítókkal nem fedezett, hivatalból vagy kérelemtől eltérő mértékben megállapított vámösszegeket,
- a meg nem fizetett, vitatott vámösszegeket (itt jellemzően a hivatalból indított eljárás során megállapított vámösszeggel kapcsolatban, a megállapítás tényével, vagy a megállapított vámösszeg mértékével szemben benyújtott jogorvoslati kérelemről van szó),
- a részletfizetésben, fizetéshalasztásban részesített összegeket, a részletek, halasztás esedékessége szerint (a részteljesülések – a megfizetésükkel egyetemben – átkönyvelésre kerülnek az „A” számlára).

A „B” számlára történő könyvelés feltételeit (az „A” számla alkalmazhatóságának a hiányát megállapítva) megvizsgálva megállapítható, hogy erre az aktusra, a vámigazgatási eljárások jelentős részében a hivatalból indított eljárások kerül sor.

Ha azonban a fizetést biztosítókkal fedezték, a vámhatóság által megállapított, 31 napot meg nem haladó időtartam alatt az egy és ugyanazon személynek átengedett valamennyi árura vonatkozó behozatali vagy kiviteli vám teljes összege, az időtartam végén egyetlen bejegyzéssel könyvelésbe vehető. Az ilyen könyvelésbe vételnek a szóban forgó időtartam lejártát követő 14 napon belül kell megtörténnie.

Ha azonban a vámtartozás vám formájában megjelenő átmeneti kereskedelempolitikai intézkedéshez kapcsolódik, a fizetendő behozatali vagy kiviteli vám összegét, a végleges kereskedelempolitikai intézkedést megállapító rendeletnek az Európai Unió Hivatalos Lapjában való kihirdetése napját követő 2 hónapon belül kell könyvelésbe venni.

A vámtartozás megfizetése

A uniós vámkódex végrehajtására vonatkozó szabályozás pontosan meghatározza azt az időpontot, amikor a befizetett vámtartozás megfizetettnek minősül. Ez az időpont az a nap, amikor az összeg a vámhatóság által kezelt államháztartási számlán jóváírásra került.⁴¹⁹ A vámok megfizetésének több módja is lehetséges, a gazdálkodó az alábbi lehetőségek közül választhat: 2 millió forintig készpénzben ott, ahol a készpénzfizetés technikai feltételei adottak; továbbá megfizethető banki átutalással (ez a leggyakrabban előforduló eset), az előzetesen letétbe helyezett vámbiztosíték elszámolásával, valamint bankkártya felhasználásával is. Ez utóbbinak feltétele, hogy a POS terminál útján történő fizetés feltételei adottak legyenek. Amennyiben a gazdálkodónak a Nemzeti Adó-és Vámhivatalnál vezetett más bevételi számlán túlfizetése van, úgy kérelmére a túlfizetés vám címén beszámítható vagy átkönyvelhető. Ilyenkor a megfizetés napja az a nap, amikor az adós erre vonatkozó kérelmét a vámhatóság elfogadta.

A vámok megfizetése történhet az adós helyett egy harmadik személy által is. A hitelintézet és a vámhatóság megállapodást köthet a készpénzben megfizetett vámbiztosíték, a vám és az egyéb terhek kincstáron át történő összevont átutalásának teljesítéséről is.

A vámfizetésre vonatkozó határidők

A vámok megfizetésére vonatkozó határidők tekintetében különbséget kell tenni az azonnali- és a halasztott vámfizetés között. Az azonnali fizetés – elnevezésével ellentétben – nem azt jelenti, hogy haladéktalanul kell a fizetést teljesíteni, hanem azt, hogy a gazdálkodónak erre 10 nap áll rendelkezésre. Az összeget a tényleges fizetésig a vámbiztosíték valamely formájával biztosítani kell.

A halasztott vámfizetés kedvezményt jelent, amelyet a gazdálkodónak külön kell kérnie a vámhatóságtól biztosíték nyújtása mellett.

---

⁴¹⁹ Az uniós vámkódex végrehajtásáról szóló 2016. évi XIII. törvény 67.§.

A halasztott vámfizetésnek három módja lehetséges:

- az adós minden egyes vámtartozás vonatkozásában külön-külön, a közlést követő 30 napon belül fizeti meg a vámtartozást,
- egy hetes összevonási időszak esetén az adós a vámtartozást az összevonást követő negyedik hét péntekéig fizetheti meg a vámtartozást,
- egy hónapos összevonás esetén a naptári hónapot követő hónap 16. napjáig kell megfizetni a vámtartozást.

A fizetési határidő felfüggesztése

Figyelemmel arra, hogy az Európai Uniót megillető közös költségvetési bevételek beszedéséhez kiemelt érdekek fűződnek, így a jogszabály⁴²⁰ szigorúan meghatározza azokat az eseteket, amikor a fizetésre vonatkozó határidők felfüggesztésre kerülhetnek. Ezek a következők:

- vám elengedése iránti kérelem⁴²¹ esetén addig, amíg nem hoznak határozatot az elengedésre irányuló kérelemről,
- az áru elkobzása, megsemmisítése, államnak való felajánlása esetén addig, míg az elkobzásról, megsemmisítésről, vagy az állam javára való felajánlásról szóló végső határozatot meghozzák,
- szabálytalanul keletkezett vámtartozás.

Összegzés

Jelen tanulmány megírásának az volt a célja, hogy közelebbről megvilágosítsa azt az „utat”, amely a vámok keletkezésétől fogva egészen a költségvetési bevételi számlán történő végső jóváírásig, végigkíséri az adott pénzüsszeget. Mindenekelőtt – mintegy történeti visszatekintésként – bemutattam az Európai Uniót megillető saját források vámokra vonatkozó rendelkezéseit, illetve azt, hogy a tagállamok milyen mértékben járultak/járulnak

---

⁴²⁰ A Bizottság (EU) 2015/2446 felhatalmazáson alapuló rendelete (2015. július 28.), a 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek az Unió Vámkódex egyes rendelkezéseire vonatkozó részletes szabályok tekintetében történő kiegészítéséről

⁴²¹ Vám összegének visszafizetésére vagy elengedésére az alábbi esetekben kerülhet sor:

- a) behozatali vagy kiviteli vám túlzott mértékben felszámított összege,
- b) hibás áruk vagy a szerződés feltételeinek nem megfelelő áruk
- c) illetékes hatóságok hibája,
- d) méltányosság esetén.

ehhez hozzá. Figyelemmel arra, hogy a vámjogi jogviszonyokban több személy is szóba kerülhet vámadósként, szükségesnek tartottam megvilágosítani, hogy mely személy mikor, milyen körülmények bekövetkezése miatt válhat vámadóssá. Megkülönböztettük továbbá azokat az eseteket, amikor – a vámjogi szabályrendszer követve – az adott vámeljárásból eredően keletkezik jogszerű vámfizetési kötelezettség, illetve azokat az eseteket is, amikor az ügyfél valamely tevékenysége vagy mulasztása jogszabályba ütközik és emiatt keletkezik vámtartozás. A vámok megfizetése módozataink, illetve a vonatkozó fizetési határidők ismertetése pedig befejezetté teszi azt a folyamatot, ami a témakör jobb megértését kívánta elérni.

Felhasznált irodalom

1. HORVÁTH Zoltán: *Kézikönyv az Európai Unióról*. HVG ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2011.
2. DÉZSI Zsolt: *Vámjogi ismeretek Vám-, jövedéki és termékdíj ügyintézők és pénzügyőrök kézikönyve*. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. Kiadó, Budapest, 2010.
3. DÉZSI Zsolt – ZOLTAY Gergely: *Vámjogi ismeretek. Vám-, jövedéki- és termékdíj ügyintézők kézikönyve*. SALDO Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. Kiadó, Budapest, 2016.
4. CSERNELY Attila: *Az Európai Uniót megillető tradicionális saját források magyarországi szabály- és eszközrendszere a vámbevételek vonatkozásában*. Tudományos Diákköri Konferencia dolgozat. Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2016.

Jogszabályok

1. Az Európai Parlament és a Tanács 952/2013/EU Rendelete (2013. október 9.) az Unió Vámkódex létrehozásáról
2. A Bizottság (EU) 2015/2446 felhatalmazáson alapuló rendelete (2015. július 28.)
3. a 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletnek az Unió Vámkódex egyes rendelkezéseire vonatkozó részletes szabályok tekintetében történő kiegészítéséről

4. A Bizottság (EU) 2015/2447 végrehajtási rendelete (2015. november 24.) az Uniós Vámkódex létrehozásáról szóló 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet egyes rendelkezéseinek végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról
5. Az Európai Közösségek saját forrásainak rendszeréről szóló 2000/597/ EGK, Euratom számú Tanácsi Határozat (2000. szeptember 29.)
6. Az Európai Parlament és a Tanács 450/2008 rendelete (2008. április 23.) a Közösségi Vámkódex létrehozásáról (Modernizált Vámkódex)
7. 2016. évi XIII. törvény az uniós vámjog végrehajtásáról
8. 11/2016. (IV. 29.) NGM rendelet az uniós vámjog végrehajtásának részletes szabályairól

Internet

1. <http://www.parlament.hu/irom40/10377/adatok/fejezetek/> (letöltve: 2017. 05 31)

Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes: A vámtarifa funkciója az adóztatásban

---

Absztrakt

A vámtarifát alapvetően a külkereskedelmi áruforgalomban történő áruazonosítási célokra fejlesztették ki, azonban napjainkban már számos egyéb, nem feltétlenül vámhoz kapcsolódó szakterületen alkalmazzák. Magyarországon a kilencvenes évek második felétől egyre elterjedtebb lett az adótörvényekben való alkalmazása, elsősorban olyanokban, melyeknél valamely árukör pontos, részletes meghatározására, körülírására van szükség. A tanulmány célja ezen területek rövid, összefoglaló bemutatása.

Kulcsszavak: vámtarifa, adótörvény, vámtarifaszám, Kombinált Nomenklátúra

Abstract

Customs tariff was basically developed for the purpose of article identification in external trade, however nowadays it is applied not exclusively to customs- but to numerous other purposes. In Hungary since the second half of the nineties customs tariff has becoming increasingly to apply in tax law, primary for which a precise, detailed definition or description of a product is required. The purpose of this study is to briefly summarize these specialities.

Keywords: Customs tariff, Tax law, Commodity code, Combined Nomenclature

*****

A vámtarifa besorolási szabályai kétségtől nem mondhatók a legegyszerűbben elsajátítható ismeretanyagoknak, évekbe is telhet, hogy valaki átfogóan megismerje ezt a sajátos logikai jellemzőkkel rendelkező árubesorolási rendszert. A vámtarifát alapvetően a külkereskedelmi áruforgalomban történő áruazonosítási célokra fejlesztették ki, azonban napjainkban számos egyéb területen is megtalálhatjuk használatát. Hazánkban a kilencvenes évek második felétől egyre elterjedtebb lett az adótörvényekben való alkalmazása, elsősorban olyanokban, melyeknél valamely árukör pontos, részletes meghatározására, körülírására van szükség.

A kód típusú árrendszerek azt a célt próbálják meg elérni, hogy valamely árukört – mely csak egyetlen helyre sorolható be – egyezményes jelekkel írják le, ami történhet például alfabetikus, numerikus, alfa-numerikus vagy vonalkódokkal is. Ilyen áruosztályozási rendszer például az EAN (European Article Numbering), az ITO (a hazai ipari termelés egészének lefedettségét biztosító nómenklátúra), a HR (Harmonizált Áruleíró és Kódrendszer), , vagy a KN (Kombinált Nómenklátúra) is. Az egyes felhasználási céloknak, és/vagy földrajzi területnek megfelelően igen sokféle árurendszer alakult ki. Ezeket jellemzően egy földrajzilag körülhatárolható terület, ország, ország csoport alkalmazta.

Az adótörvényekben megjelenő vámtarifa hazánkban a Kombinált Nómenklátúra, amely egy olyan nemzetközi áruazonosító, termékosztályozási rendszer, amit az Európai Unió valamennyi tagállama, valamint a csatlakozni kívánó államok is alkalmaznak mind vámcélokra, mind pedig statisztikai adatgyűjtés céljából. A Kombinált Nómenklátúra kódszámaival történik mind az uniós, mind pedig a hazai jogi normákban azon áruk, termékek, termékkörök rögzítése, amelyekkel kapcsolatban az adott jogi norma valamilyen intézkedést, szabályt, rendelkezést, korlátozást, engedélykötelezettséget vagy fizetési kötelezettséget, stb. kíván alkalmazni. Az Európai Közösségek Tanácsa 1987. július 23-án fogadta el Brüsszelben a vám- és a statisztikai nómenklatúráról, valamint a Közös Vámtarifáról szóló 2658/87/EGK rendeletet, melynek hatályba lépésével egyidejűleg a korábban alkalmazott közös vámtarifáról szóló 950/68/EGK rendelet hatályát veszítette. A rendelettel létrejött egy áru-nómenklátúra (a továbbiakban: "Kombinált Nómenklátúra" vagy rövidített formában "KN") azzal a céllal, hogy egyszerre és egyidejűleg eleget tegyen mind a Közös Vámtarifa, mind a Közösség külkereskedelmi statisztikája által megkívánt követelményeknek.⁴²²

A Kombinált Nómenklátúra a Harmonizált Áruleíró és Kódrendszeren⁴²³ (rövidítve: HR Nómenklátúra) alapuló vámtarifa. A Vámegyütműködési Tanács⁴²⁴ égisze alatt kidolgozott Egyezményhez már több mint 200 ország csatlakozott (vagy csatlakozás nélkül

---

⁴²² HORVÁTHNÉ – ZSÁMBOKINÉ: *A Kombinált Nómenklátúra I. Jegyzet, munkafüzet és gyakorlókönyv*. Rendőrtisztviselői Főiskola, Budapest, 2011. 25. p.

⁴²³ Angol nyelvű elnevezése: Harmonized Commodity Description and Coding System (rövidítve: HS)

⁴²⁴ Utódja a Vámigazgatások Világszervezete (VVSZ), angolul: World Customs Organisation (WCO)

alkalmazza),⁴²⁵ így nem túlzás azt mondani, hogy a világon szinte minden ország vámtarifájának alapját ez a rendszer képezi. A HR Nómenklatúrát létrehozó egyezményhez korábban mind hazánk,⁴²⁶ mind az Európai Gazdasági Közösség is csatlakozott,⁴²⁷ ezért a vámtarifaszámok első hat számjegye tekintetében ugyanazokat a kódszámokat alkalmaztuk, már uniós csatlakozásunk előtt is.

A vámtarifa alkalmazásának megjelenése az adóztatásban

Az adóztatásban is mindig szükség volt az áruk valamilyen szempontok szerinti megkülönböztetésére, beazonosíthatóságára. Erre többféle, alapvetően statisztikai nómenklatúrákat alkalmaztak. Ezek a legtöbb esetben olyanok, amelyeket valamely területen jól kimunkáltak, általánosabban ismertek, a gyakorlatban jól beváltan működnek, és parciális érdekektől függetlenek. A statisztikai nómenklatúrák statisztikán túli alkalmazása az adórendszer reformjával vált általánosan elfogadottá. Valamennyi adónem tartalmazott tevékenységre, termékre és szolgáltatásra vonatkozó kitélt, és a számlán meg is kellett jeleníteni az azonosítási számokat.⁴²⁸

Ilyen rendszerek voltak korábban például:

- TEÁOR (Tevékenységek Egységes Ágazati Osztályozási Rendszere).
- ITJ (Ipari Termékek Jegyzéke),
- METJ (Mezőgazdasági, Erdészeti Termékek Jegyzéke),
- ÉJ (Építményjegyzék),
- SZATJ (Számítástechnikai Alkalmazási Termékek Jegyzéke),
- SZJ (Szolgáltatások Jegyzéke).

A Kombinált Nómenklatúrához hasonlóan ezeket a statisztikai rendszereket sem csak az adóztatásban alkalmazták, hanem számos egyéb területen is. A társasági adóról szóló törvény például a kedvezményezett tevékenységi köröket, az értékcsökkenési leírás mértékét, a

---

⁴²⁵ Az alkalmazók listája megtalálható az alábbi linken: http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/nomenclature/overview/hs-contracting-parties/list-of-countries/countries_applying_hs.pdf?db=web

⁴²⁶ 42/1991. (III. 8.) Korm. rendelet az összehangolt Áruleíró és Kódrendszerről Brüsszelben, az 1983. évi június hó 14. napján megkötött Nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről

⁴²⁷ A HR-t létrehozó, Brüsszelben 1983. június 14-én kelt nemzetközi egyezményt és annak 1986. június 24-én kelt módosító jegyzőkönyvét az Európai Gazdasági Közösség nevében az 1987. április 7-i 87/369/EGK tanácsi határozat hagyta jóvá.

⁴²⁸ RÓNAINÉ DR. GYÖRGYI Márta – NÁDUDVARI Ferenc: *Statisztikai azonosítórendszerek*. Cégezetés 14. szám, 1999. május 1. 1. p.

személyi jövedelemadóról szóló törvény pedig például a mezőgazdasági termék-előállítást azonosította statisztikai jegyzékszámra való hivatkozással. Ugyancsak statisztikai nomenklatúrákat hívtak segítségül a környezetvédelmi termékdíjak, a Nemzeti Kulturális Járulékalap, a közbeszerzések, a mezőgazdasági támogatások, de még az illetékek kedvezményezett körének meghatározásához is. Az évek során azonban a hivatkozott statisztikai nomenklatúrák egy része elavult, s az EU csatlakozás is új nomenklatúrák alkalmazását tette szükségessé. Ennek megfelelően a statisztika sorra és folyamatosan átalakította jegyzékeit.⁴²⁹

A KSH által alkalmazott legfontosabb statisztikai osztályozási rendszerek napjainkban:

- KN (Kombinált Nomenklatúra),
- ÖVTJ (Önálló vállalkozók tevékenységi jegyzéke),
- TESZOR'15 (Termékek és szolgáltatások osztályozási rendszere, 2015),
- TEÁOR'08 (Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, 2008),
- GFO (A gazdasági szervezetek gazdálkodási forma szerinti osztályozása),
- ÉJ (Építményjegyzék),
- ITO (Ipari termékosztályozás),
- FEOR'08 (Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere),
- TSZ (Területi Számjelrendszer),
- COFOG (A kormányzati kiadások funkciók szerinti osztályozása),
- NSZOR (Nonprofit Szervezetek Osztályozási Rendszere).

A felsorolásból látható, hogy a konkrét termékek/árúk azonosítására kizárólag a Kombinált Nomenklatúra szolgál, a többi osztályozási rendszert egyéb adatok, pl. tevékenységek, szervezeti formák, termelési adatok stb. statisztikai kódolására alkalmazzák. Ennél fogva azokon a területeken, ahol áruk besorolása válik szükségessé, az adótörvények is a Kombinált Nomenklatúrát alkalmazzák. A legfontosabb adójogszabályok, melyekben kulcsszerepet játszik a vámtarifa:

- 2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról,
- 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról,

---

⁴²⁹ RÓNAINÉ DR. GYÖRGYI Márta – Nádudvari Ferenc: *Statisztikai azonosítórendszerek*. Cégvezetés 14. szám, 1999. május 1. 1.p.

- 2011. évi CIII. törvény a népegészségügyi termékadóról,
- 2011. évi LXXXV. törvény a környezetvédelmi termékdíjról,
- 2003. évi CX. törvény a regisztrációs adóról.

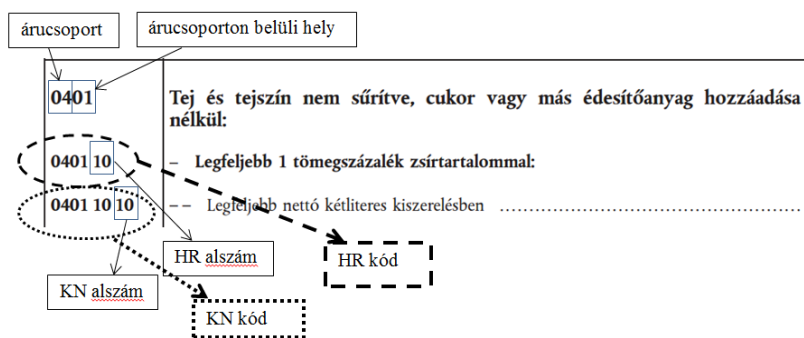
A kódszámok felépítése

Az adóztatásban tehát elsősorban a KN kódokkal találkozunk. A KN kód 8 számjegyből áll, melyek közül az egyes számjegyek az alábbiakat jelentik:

- Az első két számjegy a KN nómenklatúrán belüli árucsoport számát jelenti.
- A 3–4. számjegy az adott árucsoporton belüli elhelyezkedést mutatja.
- Az 5–6. számjegy a Harmonizált Áruleíró és Kódrendszer szerinti nómenklatúra vámtarifa-alszámaihoz kapcsolódó kódszám
- A 7–8. számjegy határozza meg a KN-alszámokat.

Ha a Harmonizált Áruleíró és Kódrendszer szerinti vámtarifaszám vagy vámtarifa-alszám közösségi célból nincs tovább bontva, a hetedik és nyolcadik számjegy „00”.

A kódszámok felépítését és az egyes számjegyekhez tartozó elnevezéseket az alábbi ábra szemlélteti:

430

A vámtarifa az egyes adótörvényekben

Az adóztatásban túlnyomó részt ún. rögzített időállapotú vámtarifákat alkalmaznak. Ennek oka elsősorban az, hogy a Kombinált Nómenklatúra vámtarifaszámai évről-évre, sőt rendkívüli esetben (elsősorban az alszámok tekintetében) akár év közben is változhatnak. Nagy horderejű változások ugyan csak ritkán fordulnak elő, de a kisebb vámtarifaszám/alszám változtatások is gondot jelenthetnek az egyértelmű, pontos

⁴³⁰ Saját szerkesztésű ábra

árubesorolás terén. Ezért, a kiszámíthatóság érdekében hatékonyabb egy bizonyos időpontban hatályos tarifát alkalmazni egy-egy jogszabályhoz kapcsolódóan.

Előbbieket tükrözi az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény (a továbbiakban: Art.) 176 §-ának (13). bekezdése is, amely rögzíti az időállapotot és utal arra is, hogy a rögzítés időpontját követő változások nem befolyásolják az adókötelezettséget.

„A jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló törvény, valamint a 22/E. § kivételével az adótörvények alkalmazásában, az általános forgalmi adó esetében a hivatkozással meghatározott termékek (építmények) és szolgáltatások vonatkozásában

a) a Kereskedelmi Vámtarifa (vtsz.) 2002. év július hó 31. napján hatályos,

....

besorolási rendjét kell irányadónak tekinteni. A besorolási rend ezt követő (időközi) változása az adókötelezettséget nem változtatja meg.”

A vámtarifaszámok alá történő besoroláskor tehát, az Art.-ben rögzített időállapot szerint a Kereskedelmi Vámtarifa 2002. július hó 31-én hatályos állapotában foglaltaknak megfelelően kell a vámtarifaszámok meghatározását elvégezni.⁴³¹

A szabályozás jogi alapját fenti időpontban a vámtarifáról szóló 1995. évi CI. törvény, annak végrehajtásáról szóló 18/1996 (III.25.) IKM–PM együttes rendelet, valamint a Kereskedelmi Vámtarifa kihirdetéséről szóló 64/1995. (XI. 24.) IKM–PM együttes rendelet alkotta. Ez utóbbi rendelet 2. számú mellékletében található meg magát az árubesoroláshoz szükséges vámtarifát. Az e rendelettel kihirdetett vámtarifánk – Uniós csatlakozásunk előkészületeinek jegyében – már az Európai Unió Kombinált Nomenklatúrájának megfelelő alszámokat is tartalmazta (7-8. számjegy). Ez a momentum azért is lényeges, mert az uniós szintű, ún. Kiegészítő Megjegyzések is bekerültek a vámtarifába, amelyek alkalmazása természetesen kötelező jellegű, és amelyek egyes adóztatási szempontból fontos árukörök tekintetében igen lényeges, és részletes útmutatást adnak az árumegetezések értelmezésével kapcsolatban.⁴³²

---

⁴³¹ A törvényszövegben kivételként említett jövedéki termékeket és a 22/E §-ban foglalt EKÁER bejelentési kötelezettség alá tartozó árukat a mindenkori hatályos KN kódok szerint kell besorolni.

⁴³² ZSÁMBOKINÉ: *Új termékkör a kedvezményes ÁFA- körben áruosztályozási szempontból*. In: Adóvilág, 2014. március. 46. p.

Fontos még megjegyezni, hogy 2002-ben rendeleti szinten volt kihirdetve (23/1990. (XII. 3.) PM rendelet) az áruosztályozás részletes szabályait tartalmazó Vámtarifa Magyarázat is, mely szintén támpontot nyújt a vámtarifaszámok pontos megállapításához.

A vámtarifaszámok bevezetése az adótörvényekben számos problémát vetett fel, amelyek elsősorban abból adódtak, hogy alkalmazásukat olyan jogalkalmazói körnek tették kötelezővé, akik nem rendelkeznek megfelelő jártassággal az árubesorolás technikai végrehajtásának tekintetében. A másik általános nehézséget az okozta, hogy ez a rögzített időállapot olyan nomenklatúrára utal, mely valójában egy már nem hatályos jogszabályon alapul, amihez a hozzáférés meglehetősen nehézkes.

Ezért véleményem szerint, ugyan kiszámíthatóbbnak tűnhet, ha rögzített időállapotú vámtarifát használunk a besoroláshoz, azonban egy ilyen régi időállapot a valós gyakorlati alkalmazás során hátrányos lehet azokra nézve, akiknek nem áll rendelkezésükre a vámtarifa 2002. évi kiadása, valamint az ahhoz tartozó Vámtarifa Magyarázathoz sincs hozzáférésük. A rögzített időállapot azonban nem minden esetben nyúlik vissza ennyire a múltba.

Az alábbi táblázat foglalja össze, hogy mely törvényi szabályozásban mely időállapotú nomenklatúrát kell alkalmazni:

Jogszabály	Időállapot
Áfa tv. (2007. évi CXXVII. törvény)	Art. szerinti: 2002. július 31.
NETA tv. (2011. évi CIII. törvény)	2011. június 14.
Környezetvédelmi termékdíj (2011. évi LXXXV. törvény)	2010. január 1.
Regisztrációs adó (2003. évi CX. törvény)	Art. szerinti: 2002. július 31.
EKÁER (5/2015. (II. 27.) NGM rendelet)	hatályos KN-kód (4 vagy 8 számjegy)
Jövedéki adó	
Régi: 2003. évi CXXVII. tv. és 13/2004. (III. 25.) PM rendelet	<ul style="list-style-type: none"> - termék meghatározás: <ul style="list-style-type: none"> o az ásványolajnál: 2002. január 1-én hatályos o egyéb jövedéki termékekre: 1992. október 19-én hatályos - egyébként: KN-kód a hatályos nomenklatúra alapján
Új: 2016. évi LXVIII. törvény	KN-kód a hatályos nomenklatúra alapján

Általánosságban elmondható, hogy a szóban forgó adótörvényekben felsorolt termékek, anyagok köre csak részben határozható meg a vámtarifaszámok alapján, hiszen az adónemnél releváns nómenklatúra kódok alá sokszor az áruk jóval szélesebb palettája osztályozható. Különösen igaz ez abban az esetben, amikor egy törvényben 4 számjegyes, alszámos bontások nélküli vámtarifaszámokat találunk. Ezek mellett sok esetben „ex” jelölést találhatók, amely azt jelenti, hogy ezeknél minden esetben az adott törvény által meghatározott áruleírás is figyelembe kell venni. Ez azonban nem azonos a vámtarifában található árumeznevezésekkel. Ilyenkor az érintett vámtarifaszámok alá tartozó áruk közül csak az adott áruleírásnak (pl.: "Megnevezés" rovat) megfelelő árukra vonatkozik a megadott vámtarifaszám. A másik gyakori jelölésfajta, szintén az előbbieken említett okok miatt az az eset, amikor a vámtarifaszám mellett „-ból” kifejezést találunk. Ezek esetében is egy adott vámtarifaszámon belüli bővebb termékkörből a jogszabályban kiemeltre szűkül a vámtarifaszámok tartalma.

A Kombinált Nómenklatúra hatályos időállapota

Korábban már említettem, hogy az adótörvények előírhatják a KN hatályos időállapotának megfelelő kódszámok alkalmazását. A hatályos állapot írásos formában évente egyszer jelenik meg, erről így rendelkezik a KN alaprendelete:

A TANÁCS 2658/87/EGK RENDELETE

12. cikk

„A Bizottság minden évben rendelettel elfogadja a Kombinált Nómenklatúra egységes szerkezetű változatát a Közös Vámtarifa vonatkozó autonóm és szerződéses vámtételeivel együtt, amint az a Tanács vagy a Bizottság által elfogadott intézkedésekből következik. Az említett rendeletet legkésőbb október 31-ig ki kell hirdetni az Európai Közösségek Hivatalos Lapjában, és azt a következő év január 1-jétől kell alkalmazni.”

A hatályos kódszámokat tehát elsősorban, a KN-t kihirdető aktuális Hivatalos Lapban találhatjuk meg.⁴³³ Van azonban egy elektronikus adatbázis is, amelybe teljes körűen integrálva van a nómenklatúra, így elektronikus úton is hozzáférhetővé teszi a KN hatályos kódszámait. Ez az úgynevezett integrált tarifa (TARIC⁴³⁴), mely egy olyan internetes

---

⁴³³ A 2017-re vonatkozót az L 294/1 számban.

⁴³⁴ TARIC = "TARif Intégré de la Communauté" francia nyelvű kifejezésből képzett mozaikszó

adatbázis rendszer, ami az alkalmazandó vámtételek mellett magában foglalja az unió egységesen alkalmazott kereskedelempolitikai eszköztárát és statisztikai szempontjait, továbbá az egyes tagállamok termékadózási feltételeit is.⁴³⁵

A TARIC rendszer bárki számára elérhető, az Európai Unió hivatalos honlapján.⁴³⁶

Összegzés

A Kombinált Nomenklátúra fenti területeken való széleskörű alkalmazása meglátásom szerint arra is rámutat, hogy minden olyan esetben, amikor valamely áru/k/ pontos azonosítására, meghatározására van szükség, hatékonyan alkalmazható lehet. Ezt az előbbieken említetteken kívül számos egyéb példa is mutatja, mint pl. a társasági adótörvényben meghatározott értékcsökkenési leírás során való alkalmazása, vagy az, hogy egyre többször találkozhatunk állami pályázati kiírásokban olyan esetekkel, amikor a pályázat szempontjából lényeges áruköröket⁴³⁷ vámtarifaszámokkal jelölnék meg.⁴³⁸

Felhasznált irodalom

1. BESZTERI Sára: *Az Európai Unió vámrendszere*. In: Európai füzetek 54. Szakmai összefoglaló a Magyar csatlakozási tárgyalások lezárt fejezeteiből. A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa. Budapest, 2003.
2. HORVÁTHNÉ-ZSÁMBOKINÉ: *A Kombinált Nomenklátúra I. Jegyzet, munkafüzet és gyakorlókönyv*. Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 2011.
3. RÓNAINÉ DR. GYÖRGYI Márta – NÁDUDVARI Ferenc: *Statisztikai azonosító rendszerek*. In: Cégvezetés, 14. szám, 1999. május 1.
4. ZSÁMBOKINÉ FICSKOVSZKY Ágnes: *Új termékkör a kedvezményes ÁFA- körben áruosztályozási szemszögből*. In: Adóvilág, 2014. március.

---

⁴³⁵ BESZTERI Sára: *Az Európai Unió vámrendszere*. In: Európai füzetek 54. Szakmai összefoglaló a Magyar csatlakozási tárgyalások lezárt fejezeteiből. A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa. Budapest, 2003. 10. p.

⁴³⁶ http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/taric_consultation.jsp

⁴³⁷ Ilyen legtöbbször azon áruk köre, melyekre a pályázatot kiírták, vagy amelyek a pályázatnál nem vehető figyelembe

⁴³⁸ Ilyen például a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP-1.2.1-16), ahol a pályázati felhívás mellékletében vámtarifaszámonként vannak felsorolva azon elszámolható eszközök, melyekre a pályázat benyújtható, illetve azok is, amikre nem számolható el a pályázati keretösszeg.

Jogsabályok

1. A Bizottság (EU) 2016/1821 végrehajtási rendelete (2016. október 6.) a vám- és a statisztikai nomenklatúráról, valamint a Közös Vámtarifáról szóló 2658/87/EGK tanácsi rendelet I. mellékletének módosításáról
2. 2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról
3. 2007. évi CXXXVII. törvény az általános forgalmi adóról
4. 2011. évi CIII. törvény a népegészségügyi termékadóról
5. 2011. évi LXXXV. törvény a környezetvédelmi termékdíjról
6. 2003. évi CX. törvény a regisztrációs adóról

Internetes oldalak

1. <http://www.wcoomd.org>
2. www.nav.gov.hu
3. www.eur-lex.europa.eu

Nemzetközi Kitekintés

Király Zoltán György: A jövedéki szabályozás nemzetközi vetületei

---

Absztrakt

A jövedéki adó az adójog egyik fontos részterülete, egy különleges darabja, melyet évtizedek óta alakítanak a közösség és a tagállami érdekek tükrében. A témaválasztás során a szerző figyelembe vette, hogy a komplex nemzetközi szintű és részletes szabályozást egyetlen irodalomban nem lehet teljeskörűen összefoglalni, éppen ezért nem is erre törekedett. Vizsgálódásainak tárgya a nemzetközi szintű, vagy pontosabban fogalmazva „közösségi” jövedéki szabályozás bemutatása.

Kulcsszavak: jövedéki jog, jövedéki adó, adóharmonizáció, közösségi szabályozás

Abstract

The excise duty, the excise taxation is a very important part and a special piece of the tax law, it has been shaped for decades in the interests of the community of the European Union and of course the interests of the Member States. During the selection of the topic, the author considered that complex and detailed excise regulations can not be fully summarized in one single literature, so he did not aim for that. The subject of the research is to present the excise regulation at international level, more accurately to show the "Communal" excise legislation.

Keywords: excise law, excise tax, tax harmonization, community legislation

*****

Bevezetés

„A jövedéki adó egy olyan egyfázisú, fogyasztást terhelő adó, amely a jövedéki termék jellege és a szigorú szabályozás eredményeként az egyik legstabilabb, legjobban tervezhető adóbevételi forrást jelenti a költségvetésben.”⁴³⁹

---

⁴³⁹ POTOCZKI Zoltán: *A jövedéki szabályozás alkotmányossági vetületei*. In: Tavaszi szél 2014. Konferenciakötet, Debrecen, 2014, 192. p.

Témaválasztásom azért esett a jövedéki adóra vonatkozó közösségi együttműködésre, mert talán nem tartozik a legszélesebb körben ismert adótípusok közé, jelentősége azonban vitathatatlan, tekintve, hogy hazánk államháztartási bevételeinek jelentős részét képezi. A jövedéki adózás fontosságát az adja, hogy valamely termékeket különös védelem alá helyezve emeli ki a többi közül. Fontos leszögezнем, hogy a jövedéki szabályozás, illetve a hazai jövedéki törvény, úgy mint más adótörvények, nem tartozik a könnyen érthető és átlátható jogszabályok közé. Sok idő, elszántság és munkaóra kell ahhoz, hogy valaki a jövedéki adótörvény labirintusaiban jól tájékozódjon, nem csak azért, mert magát a hazai jogszabályt kell megismerni, hanem azokat az egyébként jövedéki adózáshoz kapcsolódó nemzetközi irányelveket is, amelyek a közösségi jövedéki adóztatást szabályozzák.

Az adóharmonizáció célja

Az Európai Közösség a lisszaboni stratégiában is rögzített egyik alapvető célja, hogy nem csak a térségben, de a világon is egy versenyképes, tudásalapú gazdaságot építsen ki. Természetesen ebben nagy szerepet játszik az egyes gazdasági szereplőket terhelő adómérték, illetve mindemellett az állampolgárok által fizetendő adó. A cél elérését nyilvánvalóan megnehezítik a tagállamok adórendszereinek eltérései, így elengedhetetlen azok különbségeinek csökkentése, az adórendszerek közelítése, átláthatóságuk biztosítása, hosszabb távon a közös adóalap-számítás bevezetése, illetve az ezekhez vezető folyamat koordinálása.

Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Római Szerződés szerint *„A Közösség feladata, hogy közös piac létrehozásával, valamint a tagállamok gazdaságpolitikáinak fokozatos közelítésével a Közösség egész területén előmozdítsa a gazdasági tevékenységek harmonikus fejlődését, a folyamatos és kiegyensúlyozott gazdasági növekedést, a nagyobb stabilitást és az életszínvonal gyorsabb emelkedését, valamint a tagállamai közötti kapcsolatokat szorosabbá tételét.*”⁴⁴⁰ A belső piac hatékony működéséhez elengedhetetlen a négy alapszabadság biztosítása, így az áruk, a tőke, a személyek (munkaerő) és a szolgáltatások szabad mozgása.

Az adóharmonizáció egyik alapvető célja a kettős vagy többszörös adóztatás elkerülése. Kettős adóztatásról a nemzetközi gazdasági életben akkor beszélünk, amikor ugyanazt a

---

⁴⁴⁰ Római Szerződések, 1957 (forrás: <http://eur-lex.europa.eu/hu/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc>, letöltve: 2017.01.21. 16:32)

jövedelmet két különböző országban is hasonló jellegű adóval sújtják. Például, ha egy vállalat külföldön szerez jövedelmet, akkor a külföldi adóhatóság (forrás elv alapján) és a belföldi adóhatóság (illetőség elv alapján) is fenntartja az adóztatás jogát. A kettős adóztatás történhet olyan módon is, hogy mindkét állam rezidensnek tekinti az adott vállalatot (jogi kettős adóztatás), vagy például egy leányvállalatnál keletkezett nyereséget annak országa megadóztatja, majd ezt a már adózott nyereséget (osztalékot) a külföldi anyavállalatnak történő kifizetéskor a leányvállalat országa az osztaléokra kivetett forrásadóval sújtja, tehát újra megadóztatja (gazdasági kettős adóztatás).⁴⁴¹ Így a kettős adóztatás méltánytalan terhet jelent az adóalanynak, rontja a versenyképességét, csökkenti az érdekeltséget.

A kettős adóztatást alapvetően két módon lehet elkerülni:

- az egyik állam lemond az adott jövedelem adóztatásának jogáról (mentesítés),
- mindkettő megadóztatja azt, azonban a másik országban megfizetett adót a helyi adóhatóság beszámítja (beszámításos módszer).

Azt, hogy egyes jövedelmeket melyik ország adóztathatja meg, illetve mindkét országban történő adóztatás esetén hogyan történik a beszámítás, nemzetközi szervezetek rendelkezései (például az OECD irányelvei, az OECD Modellegyezménye, az EU jogszabályai), vagy bilaterális adóegyezmények határozzák meg. Ilyen, a kettős adóztatást elkerülő kétoldalú megállapodások vannak érvényben az EU összes tagállama között, hazánk ezen felül több mint 30 országgal kötött ilyen típusú egyezményt.

Mivel a kettős adóztatás jelentősen akadályozza a belső piac megfelelő működését, a négy alapszabadság elvének érvényesülését, illetve torzítja a versenyt, az Európai Unió jog- és adóharmonizációs jogszabályainak megalkotásakor fokozott figyelmet fordított a kettős adóztatás megakadályozására.

Az adóharmonizáció célja nem egységes európai adó bevezetése, hanem az adórendszerek, adómértékek, adókulcsok, adóalap-számítási módszerek közelítése, egységes versenyfeltételek, a négy alapszabadság elvének biztosítása, a kettős adóztatás elkerülése. Megjegyzendő, hogy az EU jelenleg nem is jogosult egy közös, európai adó kivetésére, nemzetek feletti adóhatósága sincs.

Az adóharmonizáció célja tehát az egységes belső piac zavartalan működésének biztosítása, és minden, azt korlátozó tényező megszüntetése, az adórendszerek egymáshoz közelítése,

---

⁴⁴¹ BURJÁN Ákos et. al.: *Adók és támogatások alapjai*. Saldo Kiadó, Budapest, 2007, 181–182. p.

mely által a tagállamok közti adózási különbségek, és az ezáltal felmerülő adminisztrációs többletterhek is csökkennek. Megkülönböztetünk, ún. pozitív harmonizációt, mely főként az adórendszerek közelítésére irányul, Ennek érvényesítési eszközei az irányelvek, melyek egy adott cél, adott határidőn belüli megvalósítását írják elő, de a nemzeti jogba való beültetés mikéntjét már nem határozzák meg.

Ebből is következik, hogy az adóharmonizáció leginkább a tagállamokban levő adórendszerek koordinálását jelenti. Az EU csupán célokat, támpontokat nyújt, a tagállamok továbbra is teljes mértékben jogosultak saját adórendszerük alakítására, így pénzügyi szuverenitásuk nem, vagy csak a szükséges mértékben sérül.

Ezzel szemben a tilalmakon alapuló, ún. negatív harmonizáció pedig a tagállamok közötti kereskedelmi diszkrimináció megszüntetésére irányul. Erre lehet példa, az ún. adósemlegesség, melyről az EK szerződés 95. cikkelye rendelkezik: „*A tagállamok sem közvetlenül, sem közvetve nem vetnek ki más tagállamok termékeire a hasonló jellegű hazai termékekre közvetlenül vagy közvetve kivetett adónál magasabb belső adót.*”⁴⁴²

A sokféle adórendszer egymáshoz közelítése nyilvánvalóan rendkívül összetett és bonyolult feladat. Nem feltétlen a sokféleség, sokkal inkább a szuverenitás feladása okoz több problémát: az adópolitika a gazdaságpolitika egyik legfőbb eszköze, mellyel a gazdaság minden területére hatni tud egy ország kormánya, ösztönözhet, korlátozhat, koordinálhat stb. Nem beszélve arról, hogy az adóbevételek magasan a legjelentősebb forrásai a nemzeteknek, az újraelosztás stratégiájának legfőbb eszköze lehet az adópolitika. Például már egy kismértékű adócsökkentés is jelentős befolyással van egy ország bevételeire, fizetési mérlegére.

Hazánk Európai Unióhoz történt csatlakozásával kötelezettséget vállalt arra vonatkozóan is, hogy részt vesz a közösség adópolitikai törekvéseinek érvényesítésében. Az adóztatás mindazonáltal mindannyiunk – értem ez alatt a közösség teljes egészét – életére hatással van: befolyásolja a vagyoni helyzetünket, a fogyasztást, a megtakarításokat és a gazdálkodó szervezetek tevékenységét is. Mindemellett kiemelt a szerepe a mindenkori kormányok programjában, hiszen adóbevételek nélkül nem lehet eredményes kormányzati politikát folytatni.⁴⁴³

---

⁴⁴² Római Szerződések, 1957 (forrás: <http://eur-lex.europa.eu/hu/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc>, megtekintés ideje: 2017.01.21. 16:32)

⁴⁴³ Dr. ÖRY Tamás: *Adóharmonizáció az EU-ban*. Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma (forrás: <http://www.bmeip.hu/download/engemiserint/Adoharmonizacio%20az%20EUban.pdf> letöltve: 2017.02.01. 19:45)

Mindazonáltal megjegyzendő, hogy amikor az Európai Unió adórendszeréről, adópolitikájáról beszélünk, minden harmonizációs eredmény ellenére egy korlátozott hatáskörű fogalmat használunk, hiszen az Európai Unió - mint intézmény - nem vet ki adókat, ez kizárólagosan a tagállamok hatáskörébe tartozik. Az Európai Unió, sem mint jogközösség, sem mint együttműködési forma nem jogosult adók kivetésére, ez a jogosultság ugyanis egyfajta közös adórendszert feltételezne. Természetesen ezzel összhangban az EU költségvetése is merőben más, mint a tagállamok autonóm költségvetési rendszere.⁴⁴⁴

Az adóharmonizáció történeti előzményei

Röviden összefoglalva, az adóharmonizáció már az 1951-ben az Európai Szén- és Acél Közösséget létrehozó szerződés aláírása után felmerült. Miután a Bizottság felismerte a nemzeti adószabályoknak a közös piac felállítására gyakorolt jelentős hatását 1953-ban megbízták a Tinbergen- bizottságot, hogy irányokat dolgozzon ki az adóharmonizációval kapcsolatosan. Mivel a Római Szerződés előkészítése háttérbe szorította az adók egységesítésével kapcsolatban adódó feladatokat a Tinbergen- bizottság javaslata nem valósult meg.

Később a Bizottság által felkért Neumark-bizottság jelentésében az adómértékeket illetően a harmonizáció szükségességére mutatott rá. Az ún. Werner-jelentés 1972-1975 közötti időszakra irányozta elő a jövedéki adók közelítését, a harmonizációs folyamat azonban csak a nyolcvanas évek második felétől folytatódott a jövedéki adómértékek rugalmas közelítésével, és igazi lendületet csak az 1992-es irányelvek elfogadásával vett. 1995-ben szabályozták például a jövedéki adó alóli mentességgel kapcsolatos eljárást.

A Római Szerződés 93. (99.) cikkelye a jövedéki adók harmonizációját is említi, szükségesnek tartja. A korai felismerés, és a munkálatok megkezdésének ellenére, igazán jelentős eredményt csak 1972-ben értek el, mikor a jövedéki adók harmonizációjának első összetett tervét nyújtották be, melyet a Tanács - a dohánytermékek jövedéki adójának harmonizációját létrehozó irányelv kivételével – nem fogadott el, így a harmonizáció igazán csak az Egységes Európai Okmány elfogadásával indult el.⁴⁴⁵

---

⁴⁴⁴ CZAÓ Dezső: *EU working papers*. 3/2011, 89. p.

⁴⁴⁵ ERDŐS Gabriella – FÖLDES Balázs – ÓRY Tamás: *Az Európai Unió adójoga*. Complex Kiadó, Budapest, 2013.

Az adóharmonizáció talán egyik leghíresebb ügye, a Cassis de Dijon volt, melyben 1979-es ítéletében⁴⁴⁶ az Európai Bíróság vezette le az áruk szabad mozgásának a Közösség által nem szabályozott területeken való érvényesülési elvét, a kölcsönös elismerés tételét.

A jogvita alapját egy olyan német előírás képezte, amelyik alkoholok likőrként való forgalomba hozatalát meghatározott alkoholtartalomtól tette függővé. A francia eredetű Cassis de Dijon likőr ezt a meghatározott mértéket nem érte el, ezért Németországban behozatali tilalom alá került. Észrevételeiben a német kormány fogyasztói bizalom elvével, illetve közegészségügyi szempontokkal kívánta igazolni az előírás létjogosultságát. Ítéletében a Bíróság megerősítette, hogy közösségi szabályozás hiányában az államok jogosultak szabályozni az egyes kérdéseket, így az alkoholtermékek előállítását és forgalmazását is. Ugyanakkor az ilyen nemzeti szabályok csak akkor korlátozhatják az áruk szabad mozgását, ha azok olyan, úgynevezett kényszerítő követelményeken alapulnak, mint amelyek pénzügyi ellenőrzéssel, közegészségüggyel, kereskedelmi ügyletek tisztaságával vagy fogyasztó védelemmel kapcsolatosak. Ilyen indokok hiányában - és a dijoni likőr esetét a Bíróság ilyennek minősítette - azonban a tagállamok nem korlátozhatják egy másik tagállamban jogszerűen előállított áru területükön való forgalomba hozatalát.

A *kölcsönös elismerés elve* alapján fő szabályként a Bíróság tehát az egyik tagállamban előállított áru egy másik tagállamban való forgalmazásának korlátozását, akadályozását tilalmazza. Az ilyen intézkedések csak kényszerítő követelmények alapján lehetnek igazolhatóak. A két kivételi lista között a különbség, hogy az előbbi egy zárt felsorolás, míg az utóbbi a Bíróság által, annak joggyakorlatában bővíthető. Ezen túl, a belföldi-külföldi árukat eleve megkülönböztető módon kezelő intézkedések is mentesíthetők, addig a kényszerítő követelmények alapján csak megkülönböztetés mentesen alkalmazandóak. A Bíróság a kényszerítő követelmények listáját az idők során valóban bővítette és megjelenítette ezek között a környezet védelmének vagy a sajtó sokszínűsége biztosításának szükségességét, mint újabb kivételi lehetőséget.⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁶ <http://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-HU-ARRET-C-0120-1978-200406993-05N01.html>

⁴⁴⁷ SOMSSICH Réka: *Amit az EU gazdasági és pénzügyi politikáiról tudni kell*. Biztosítási Szemle, 2006. április, (forrás: <http://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2006-aprilis/EU-gazdasagi-es-penzugyi-politika.html>)

A jövedéki adók harmonizációja az Európai Unióban

Tekintettel arra, hogy hazánk 2004. május 1-én az AA2003/ACT. számú csatlakozási okmánnyal (*A Cseh Köztársaság, az Észt Köztársaság, a Ciprusi Köztársaság, a Lett Köztársaság, a Litván Köztársaság, a Magyar Köztársaság, a Máltai Köztársaság, a Lengyel Köztársaság, a Szlovén Köztársaság és a Szlovák Köztársaság csatlakozásának feltételeiről, valamint az Európai Unió alapját képező szerződések kiigazításáról szóló okmány*⁴⁴⁸) az Európai Unió tagállama lett, számos kötelezettség teljesítése vált szükségessé, habár nem volt ez másképpen a csatlakozási előtti, felkészülésre szánt években.

Az Európai Unióban a jogszabályok összehangolása az adóztatásra is kiterjed. Ez a jogharmonizáció, ahogyan fentebb írtam, fokozatosan valósult meg és magától értetődő módon érintette a jövedéki termékeket (az alkohol, az ásványolaj és a dohánytermékek) terhelő speciális adót, a jövedéki adót is. Ebben a folyamatban kiemelkedő fontosságú esemény volt a tagállamok vámhatárainak felszámolása, ami ezen a területen elengedhetlenné tette a közös adózási elvek megfogalmazását.

A közösségi jövedéki szabályozás keretei

A jövedéki adózás alapelveit a Közösség 1992-ben elfogadott irányelve (92/12/EGK irányelv) határozta meg egészen 2008-ig amikor az Európai Unió Tanácsa egy új irányelvet dolgozott ki, a 2008/118/EK irányelvet (továbbiakban: Alapirányelv) a jövedéki adóra vonatkozó általános rendelkezésekről és a 92/12/EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről. Erre azért volt szükség, mert a korábbi irányelvet számos alkalommal módosították, így az átláthatóság érdekében azt új szerkezetbe foglalták. Jelenleg a 2008/118/EK irányelvet kell alapirányelvnek tekinteni, vagy más szóval horizontális jövedéki irányelvnek.⁴⁴⁹

Ha jövedéki adóköteles termékekről beszélünk, a legelterjedtebb az úgynevezett „ABC termékek” kifejezés, vagyis az alkohol, benzin, cigaretta szavak rövidítése. Az Alapirányelv legelőször is megfogalmazza azokat a termékköröket, melyek "kötelező jelleggel" minden tagállamban a jövedéki szabályozás hatálya alá tartoznak. Így jövedéki termékek:

- az ásványolajtermékek
- az alkohol és alkoholtartalmú italok
- a dohánygyártmányok.

---

⁴⁴⁸ <http://www.mhk.hu/csatlszer/CsO/Csatlakozasi%20okmany.htm> (letöltve: 2017. február 19. 19:00)

⁴⁴⁹ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32008L0118> (letöltve: 2017. február 19. 19:25)

Azt pedig, hogy az adott termékkör tekintetében mely termékek minősülnek ezen Alapirányelv hatálya alá tartozónak, különböző egyéb irányelvek határozzák meg. Az Alapirányelvben meghatározottakon kívül azonban az egyes tagállamok egyéb termékekre is kivethetnek jövedéki vagy fogyasztási adót. Finnországban például az üdítő italokat, gyümölcsleveket, ásványvizet is egyfajta fogyasztási adó terheli, mely nem azonos a jövedéki adóval.⁴⁵⁰

Az Alapirányelv megfogalmazza továbbá a termékmozgásra vonatkozó általános szabályokat, meghatározza az adófizetési kötelezettség keletkezésének idejét, a fizetésre kötelezett személyt. Meghatározza azon adóalanyokat, akik a szabályozás hatálya alá tartoznak, és jövedéki terméket – az Alapirányelvben meghatározottaknak megfelelően – adófelfüggesztés alatt beszerezhetnek, feldolgozhatnak, továbbadhatnak, vagy esetleg raktározhatnak.

A Közösségi jövedéki szabályozás két pillére a rendeltetési ország elve, valamint a kettős adóztatás tilalmának elve. A jövedéki adó a rendeltetési ország elve szerint akkor válik kivethetővé, ha a terméket fogyasztásra bocsájtják. A kettős adóztatás tilalma a belső piaci gazdasági tevékenységgel kapcsolatos nem kívánatos jelenség az Európai Unióban, kiküszöbölése azonban nem vezethet az adókikerülés és adókijátszás elterjedésének fokozódásához.

A Közösségi jövedéki szabályozás, amint az látható, a jövedékiadó-rendszert megteremtő és működtető uniós jogszabályok együtteséből – az *úgynevezett jövedéki acquis* – irányelvekből, rendeletekből, határozatokból és döntésekből áll, ezen belül a legmeghatározóbbak az irányelvek. A jövedéki adózás alapjait, az általános érvényű, átfogó szabályokat az úgynevezett horizontális irányelv – a jövedéki adóra vonatkozó általános rendelkezésekről és a 92/12 EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló **2008/118/EK** irányelv – tartalmazza, amelyet jövedéki alapirányelvnek, horizontális irányelvnek is szoktak nevezni.

Az úgynevezett vertikális irányelvek a harmonizált jövedéki adó hatálya alá vont három termékkörre külön-külön rögzítik a jövedéki adók kivetésének, alkalmazásának adott termékkörre vonatkozó harmonizált közösségi szabályait.

---

⁴⁵⁰ http://nav.gov.hu/nav/archiv/adoinfo/jovedeki_ado/jovedeki_ado_az_europai_unioba.html (letöltve: 2017. február 18. 16:15)

A rendeletek nemzeti jogalkotás nélkül, egy az egyben alkalmazandó jogszabályok, amelyek a kísérő okmányok használatát, az adómentességi igazolások rendjét, illetve például a tagállamok denaturálási eljárásait, azok kölcsönös elismerését szabályozzák.⁴⁵¹

A jelenlegi európai jövedéki szabályozás legfontosabb elemei a következők:

Az általános szabályokat a horizontális jövedéki irányelv (Alapirányelv) tartalmazza: a jövedéki adóra vonatkozó általános rendelkezésekről és a 92/12 EGK irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló **2008/118/EK** irányelv.

Míg az adótevékenységeket és ezen belül az adómértékeket termékkörönként az ún. vertikális irányelvek foglalják magukban:

- a cigaretták adójának közelítéséről szóló, 1992. október 19-i 92/79/EGK tanácsi irányelvet, a dohánygyártmányok fogyasztását érintő, a forgalmi adón kívüli egyéb adókról szóló 1995. november 27-i 95/59/EK tanácsi irányelvet és a cigarettán kívüli dohánygyártmány adójának közelítéséről szóló, 1992. október 19-i 92/80/EGK tanácsi irányelv leváltó és egységes szerkezetbe foglaló, **a Tanács 2011/64/EU irányelve a dohánygyártmányokra alkalmazott jövedéki adó szerkezetéről és adókulcsáról**
- az alkohol és az alkoholtartalmú italok jövedéki adója szerkezetének összehangolásáról szóló, 1992. október 19-i 92/83/EGK tanácsi irányelv
- az alkohol és az alkoholtartalmú italok jövedékiaadó-mértékének közelítéséről szóló, 1992. október 19-i 92/84/EGK tanácsi irányelv
- valamint az energiatermékek és a villamos energia közösségi adóztatási keretének átszervezéséről szóló, 2003. október 27-i 2003/96/EK tanácsi irányelv

A magyar jövedéki szabályok harmonizáltsága, várható változások

Bár a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 2003. évi CXXVII. törvény (a továbbiakban: Jöt.) kialakítása és módosításai során folyamatosan a jogharmonizáció volt a mozgató rugó, de még jelenleg is vannak olyan tárgykörök, amelyekben módosítás, harmonizálás szükséges, éppen ennek okán a korábbi

---

⁴⁵¹ GÖRÖZDI Zsuzsanna — MÓZS Elek: *Jövedéki adózás az Európai Unióban*. Európai Füzetek 42., A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa. Budapest, 2003., 3. p.

jövedéki törvények „utódjaként” került megalkotásra a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény.

Az új jövedéki adóról szóló törvény a korábbinál átláthatóbb, a keretrendszerű szabályozás révén egyszerűbb, a korábbi törvénynél rövidebb. A kornak megfelelően, a szabályozás a teljes elektronizációra törekszik. A kockázatok elkerülése érdekében a szabályozás az adókockázathoz igazodó biztosítékrendszert alkalmaz. Az adminisztrációs terhek minimalizálása az engedélytípusok számának jelentős csökkentése által valósul meg. A változó szabályok közül kiemelhető még az egységes uniós szabályozás okán az [energiaadó törvény](#) integrálása a jövedéki törvénybe.⁴⁵²

Az adófizetési kötelezettség keletkezésének esetei összhangban vannak az uniós szabályozással. Az új jogszabály taxatív módon felsorolja az adófizetési kötelezettség keletkezésének eseteit is. Az adófizetési kötelezettség alóli mentesülés általános eseteit is tartalmazza a jogszabály, az egyes termékkörökhöz kapcsolódó mentesülési esetek külön fejezetekben találhatók. Ebben a tanulmányban azonban nem kifejezetten az új jövedéki törvénnyel kívánok foglalkozni, mert az egy külön dolgozat témája lehetne. Leginkább olyan esetekre próbálok meg koncentrálni, amelyek valamiért kivívták a közmédiát és a társadalom figyelmét. Ezek olyan esetek, amelyekben a közösség által képviselt elvek nem igazán voltak összhangban a magyar elképzelésekkel.

„Pálinkaforradalom”

Nem véletlenül választottam ezt a témát, éppen az adóharmonizáció témakörében. Ma már kevesebbet lehet hallani róla, de így lassan 7 év elteltével már teljesen nyilvánvaló, hogy a legmerészebb kormányzati ötletek közé tartozott a pálinkafőzés „felszabadítása” 2010-ben. Nem az uniós szigorúság valamint az azzal szembeni kommunikációs csata, és a négy évvel későbbi, annál csendesebb visszavonulás miatt, hanem azért, mert ettől nem lett színvonalasabb a nemzeti italunk, ami az alapvető cél volt. Leginkább pedig azért, mert a szakszerűtlenül előállított hungarikummal a magyarok egymást kezdték el tömegesen mérgezni. A „szabad pálinkafőzés” eszméje által pedig tovább erősödhetett az alkohollal

---

⁴⁵² A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény általános indokolása

szembeni társadalmi tolerancia, amely egyáltalán nem javított a hazánkban uralkodó – egyébként is borús adatokat mutató – alkoholizmus társadalmi helyzetképén.⁴⁵³

A „pálinkaforradalmat” 2012-ben hirdette meg a kormány, amikor az Európai Bizottság felszólította Magyarországot, hogy szüntesse meg a bérfőzött párlat részleges jövedékiadó-mentességét. Az uniós szabályok – pontosabban az alkohol és az alkoholtartalmú italok jövedéki adója szerkezetének összehangolásáról szóló, 1992. október 19-i 92/83/EGK tanácsi irányelv 22. cikke – szerint a szeszes italnál 50 literig legfeljebb 50 százalékkal lehetne csökkenteni a jövedéki adó mértékét.

„Magyarország, Románia és Szlovákia az etilalkoholra vonatkozó normál nemzeti jövedékiadó-kulcs 50 %-nál nem alacsonyabb kedvezményes jövedékiadó-kulcsot alkalmazhat a gyümölcsstermesztő háztartások által átadott gyümölcsből éves szinten tíz hektoliternél több etilalkoholt előállító, a gyümölcsstermesztők rendelkezésére álló szeszfőzdében előállított etilalkoholra. A kedvezményes adókulcs évenként és előállítató gyümölcsstermesztő háztartásonként nem haladhatja meg az 50 liter, kizárólag személyes fogyasztásra szánt gyümölcszseszt. Ezt a megállapodást a Bizottság 2015-ben felülvizsgálja és a lehetséges módosításokról jelentést nyújt be a Tanácsnak.”⁴⁵⁴

Az uniós joggal szembeni nézeteltérést az okozta, hogy 2010 nyarán a kormány bejelentette: „Visszaadjuk az embereknek a szabad gyümölcs párlat-készítési jogot.” Ez, amint az látható, szöges ellentétben volt a közösségi szabályozással. 2010. szeptember 27-étől nem adózott sem az otthoni pálinkafőzés, sem a bérfőzés, így évente 86 liter 50 fokos párlat erejéig mindenki kedvére főzhet a kert végében, vagy éppen a garázsban gyűjtött, féltve érlelt cefrét. A kormány még a 2014-es Európai Parlamenti választások előtt is azt mondta, „egy tapodtat sem engedünk a magyar földtörvény szigorából, megvédjük a magyar földet, megvédjük az akácot és a pálinkát”.⁴⁵⁵

A családok számára fölösleges, óriási mennyiségű pálinkatöbblet persze leginkább a helyi kocsmákban kötött ki, ahol pult alól árulták a kereskedők. Minden illegálisan ment, amivel – az előállítókat és a kereskedőket leszámítva – a társadalom legfontosabb szereplői jártak

---

⁴⁵³ ERDŐS Ákos: *Droghelyzet: tiltás kontra legalizáció*. Magyar Rendészet; XV. évf., 2015/3. sz., Nemzeti Közszerológati Egyetem; Budapest, 2015, 21. p.

⁴⁵⁴ 92/83/EGK tanácsi irányelv 22. cikke

⁴⁵⁵ SEGESVÁRI Csaba: *Jön az adó, elbukott a pálinkaforradalom*. 2014. (forrás: http://www.delmagyar.hu/gazdasag/jon_az_ado_elbukott_a_palinkaforradalom/2403626/ letöltve: 2017.03.09. 13:31)

rosszul. A közjó megteremtésére hivatott állam pedig azért, mert jóval kevesebb adóhoz jutott, mint korábban. A minőségi italt készítő főzdek azért, mert országimázs-építés helyett megindultak a csőd felé. A fogyasztók pedig azért, mert olyan pálinkákra költöttek a fizetésükből, amelyek ellenőrizetlenül kerültek a vendéglőkbe, s amelyek a kelleténél is jobban ronthaták az egészségi állapotukon.

Habár a „forradalom” eléggé határozott és egyértelmű volt 2014. december 31-én elbukott. Természetesen továbbra is van lehetőség a bér- és magánfőzött párlat főzésére, de immáron a közösségi jognak megfelelően.

Fentiek alapján egyértelműen megállapítható, hogy 2010. szeptember 28. és 2015. január 1. között Magyarország megsértette az uniós jogot, vagyis jogszabálysértő állapotot hozott létre. Éppen ezért kötelezettségszegés megállapítása iránt az Európai Bírósághoz fordult a Bizottság, majd a C-115/13. sz. ügyben megállapításra is került a kötelezettségszegés, melynek értelmében Magyarországot kötelezték az említett időszakban keletkezett adóbevétel különbözet megfizetésére.

A Brent olaj⁴⁵⁶

Magyarország legfurcsább adóemelése volt ez – a média szerint. A rendelkezés nem ütközik ugyan uniós jogba, azonban a közvéleményt erősen megosztotta, hiszen jelentősen magasabb minimum árat garantált az üzemanyagokat illetően, kiküszöbölve az olaj világpiaci árának ingadozását.

2016. szeptember elején lépett életbe az a törvénymódosítás, amit még 2016 nyarán fogadott el a kormányzat az üzemanyagok jövedéki adójának szabályozásáról. Ez azt jelenti, hogy a hazai üzemanyagok jövedéki adójának mértékét a kőolaj világpiaci árához kötik: amennyiben a Brent dollárban mért jegyzésére 50 dollár, vagy ez alá megy, akkor jövedéki adó emelés lép életbe. Az adóemelés mértéke a gázolajnál 10 forint, a benzinnél pedig 5 forint. Amennyiben viszont a kőolaj világpiaci ára tartósan az 50 USD/hordó érték felett marad, a jelenlegi adómértékek nem változnak.

---

⁴⁵⁶ Olajipari értelmező szótár. (forrás: <http://www.muszeroldal.hu/assistance/olajszotar.html> letöltve: 2017.03.13. 10:36)
Brent: az Északi tengerben kitermelt könnyű, kis kéntartalmú olaj melynek sűrűsége: 833 kg/m³. Ez a minőség az, amelyet a kőolaj kereskedelmében alapnak tekintenek (más minőségek kereskedelmében az árat erre vonatkozóan adják meg, és a minőségtől illetve a szállítási feltételektől függően kedvezményt vagy felárat alkalmaznak.) Amerikában, a Brent minőséghez hasonlóan, az un. WTI minőség az irányadó kereskedelmi szempontból.

A változtatások célja feltehetően az adóbevételek stabilizálása volt. Az üzemanyagárak, akárcsak a világpiaci olajárak volatilisak, vagyis amikor esik a benzinár, csökken az áfabevétel is (a jövedéki adó bevétel nem, ez literenként fixálva van). A csökkenő olajárak mellett életbe lépő jövedéki adó emelés tehát a kieső áfabevételek kompenzálását célozhatja. Az adómértékek a kőolaj világpiaci árának függvényében negyedévente módosulhatnak. Európai összevetésben a jövedéki adó mértéke nálunk az egyik legalacsonyabb, egyedül Bulgária alkalmaz alacsonyabb adót. E tekintetben van tehát tere a jövedéki adó emelésének, az persze már más kérdés, hogy a kiskereskedelmi üzemanyagáraknak már most is mintegy felét adja az az adótartalom (áfával együtt).

Fejlesztési irányok

Az Európai Unió adóharmonizációs törekvéseinek fejlesztési iránya számára a belső piac, valamint a Gazdasági és Monetáris Unió megfelelő működésének biztosítása jelenti a fő csapásirányt. Ezen belül kiemelt figyelmet fordít az Európai Unió a belső piaci körülmények között működő vállalkozások, illetve a magánszemélyek gyakorlati problémáinak megoldására. E kérdések kezelése a tagállamok között az eddigieknél nagyobb fokú koordinációt kíván meg, oly módon, hogy az ne vezessen az adózás elmaradásához.

A belső piaci gazdasági tevékenységgel kapcsolatos kettős adóztatás nem kívánatos jelenség az Európai Unióban, annak kiküszöbölése azonban nem vezethet az adókikerülés és adókijátszás elterjedésének fokozódásához. A jövedéki harmonizáció fejlesztésének főbb területei között említhetjük a jövedékiadó-mértékek közelítésének újabb kísérletét a dohány- és alkoholtermékeknél. Az intézkedésekre egészségvédelmi szempontból van szükség, de azoknak a belső piaci adókikerülés és adócsalás elleni fellépésben is jelentősége van.

Egyre sürgetőbb feladatot jelent az unió számára az elektromos energia adóztatásáról szóló javaslat elfogadása.

Tiszta energia

Az energiatermékek és a villamos áram után akkor kell jövedéki adót fizetni, ha azok:

- üzemanyagként vagy
- fűtőanyagként kerülnek felhasználásra.

A nyersanyagként, illetve kémiai redukció céljaira vagy elektrolízishez és fémipari folyamatokban felhasznált energiatermékek nem tartoznak az irányelv hatálya alá, így a tagállamok saját hatáskörükben dönthetnek arról, hogy kivetnek-e jövedéki adót az ilyen felhasználású termékekre. A tiszta üzemanyagok elterjedését három tényező gátolja: a járművek magas ára, az alacsony fokú fogyasztói elfogadottság, valamint a feltöltő- vagy töltőállomások hiánya. Ez egy ördögi kör. Nem épülnek töltőállomások azért, mert nincs elegendő jármű. A járművek ára nem versenyképes, mert nincs rájuk elegendő kereslet. A fogyasztók nem vásárolnak ilyen járműveket, mert azok drágák és nincs hozzájuk megfelelő számú töltőállomás. A Bizottság ezért most olyan csomagot terjeszt elő, amely a tagállamok számára kötelező célokat állapít meg a tiszta üzemanyagok – például a villamos energia, a hidrogén és a földgáz – elosztására szolgáló minimális infrastruktúra tekintetében, valamint EU-szintű közös előírásokat határoz meg az üzemeltetéshez szükséges felszereléseket érintően.

A „Tiszta energiák a közlekedésben” elnevezésű csomag az alternatív üzemanyagok európai stratégiájáról szóló közleményből, az infrastruktúrára és az előírásokra összpontosító irányelvből és egy olyan kísérő dokumentumból áll, amely ismerteti a cseppfolyósított földgáz (LNG) hajózásban történő fokozottabb használatára irányuló cselekvési tervet.

Az Alapirányelv szerint ahogy fentebb említettem, a villamos energia felhasználása akkor jár jövedéki adófizetési kötelezettséggel, ha azt üzemanyag célra vagy fűtőanyagként használják fel. Ez a kitétel azonban csak a nem magánszemély fogyasztókra vonatkozik.

Engem itt igazából az a „balladai homály” érdekel, ami a magánszemély fogyasztókról szól. Egyre több elektromos autót gyártanak majd az idő múlásával, így egyre kevesebb fosszilis üzemanyag fogy majd, ezzel együtt a jövedéki adó forrása is változni fog. Jelenleg a villanyautók rengeteg kedvezményt kapnak, így a budapesti ingyen parkolást és tankolást töltőoszlopokon keresztül, vagy említhetném még a teljesítményadó alóli mentességet, vagy a vásárlásuk után érvényesíthető állami támogatást.

Ez eddig nagyon jól hangzik, azonban mindig van egy DE! A felhasznált szakirodalom, ugyan kiváló alapot adott, de csak kis mértékben választ adott a kérdéseimre.

Az elektromos áramot vagy „zöld” úton, vagy hagyományos úton állítják elő. Utóbbi esetben ugyanúgy környezetet szennyezünk, csak nem az autónkkal hanem az erőművekkel, így csapva be saját magunkat is, amint hamis környezetvédő státuszban tetszelgünk. A zöld

energia természetesen kiváló forrás, de egyelőre elhanyagolható mértékű, azonban az elektromos áram termelése ez irányba látszódik tolni, szerencsére.⁴⁵⁷

Egyik szolgálati utunk során kisebb szakmai vita alakult ki, amikor felvettem ezt a témát a kollégáim előtt. Egyetlen egy kérdést tettem fel nekik, amelyre volt aki rövidebb, volt aki hosszabb gondolkodás után vágta rá, hogy: sehogy. A kérdés az volt, hogy fogjuk ellenőrizni, hogy adózott-e az autóban lévő áram. Tudom, hogy adómentességet élvez jelenleg az elektromos áram magánszemélyként történő felhasználása üzemanyag célra, de ettől vonatkoztassunk el. Eljön majd az a nap amikor túl sok elektromos autó lesz és elégtelen lesz a jövedéki adóbevétel. Hogyan tudjuk pótolni az adóbevétel-kiesést?

Az említett szerzővel egyetértve, azt mondhatom, hogy a fosszilis üzemanyagok (benzin és gázolaj) jövedéki adóját emelni kell, így ösztönözve a tiszta energiát használó gépjárművek elterjedését. A másik változat, hogy az elektromos autókat is utoléri a végzetük, miszerint ugyanúgy adózni fognak, mint hagyományos társaik. Lehetséges, hogy teljesítmény, futásteljesítmény vagy a felhasználás módja lesz az adó alapja. Én személy szerint a második változatot, azon belül is a futásteljesítményt venném alapul az adó meghatározásánál.

Összegzés

Ahogy említettem a bevezetésben is, a dolgozatom célja nem az volt, hogy a nemzetközi szintű jövedéki szabályozást az elejétől a végéig tételesen bemutassam, hanem az, hogy egy átfogóbb képet alkossak többek között magamnak is arról, hogy mi a hazai szabályozás mozgatórugója. Ehhez meg kellett ismerni nem csak az adózási, a jövedéki adózási szabályokat, de az adóharmonizáció lépéseit is.

Hazánk is, ahogy a többi tagállam több-kevesebb sikerrel, de igyekszik megfelelni az uniós előírásoknak, hozzájuk igazítva nemzeti jogrendjét. Természetesen az általam felvetett problémák, illetve az arra adandó válaszok szükségessége további lépéseket is szükségessé tesznek majd, amint azt igyekeztem is megfogalmazni. Az adóharmonizáció még most is folyamatosan zajlik minden területen. Hazánk sem maradhatott ki ebből a sorból, több-kevesebb sikerrel a közösségi jog be is épült a hazai jogrendbe.

---

⁴⁵⁷ David JC MACKAY: *Fenntartható energia mellébeszélés nélkül*. Typotex Elektronikus Kiadó Kft., Budapest, 2011, 68. p.

Az ipar és technika fejlődése is folyamatos kihívás elé állítja a jogalkotókat, annak érdekében, hogy a közösség egészében biztosítva legyen az adózás, adóztatás folyamata. A megújuló energiaforrások nem a környezetre kifejtett pozitív hatásuk mellett, felkavarják az „állóvizet” az energiapiacra is.

A 2015. évben Magyarországon megkezdődött egy jelentős munka, amely egyik célja a Nemzeti Adó- és Vámhivatal átalakítása, az ügyfélbarát adóhatóság kialakítása, míg másik célja a szakdolgozatomban elkészültével azonos időszakban bevezetésre kerülő új jövedéki törvény életbe léptetése, mely Magyarország közösséggel történő jövedéki adóharmonizációját egy új szintre emeli.

Felhasznált irodalom

1. BURJÁN Ákos et al.: *Adók és támogatások alapjai*. Saldo Kiadó, Budapest, 2007.
2. CZAKÓ Dezső: *EU working papers*. 3/2011.
3. ERDŐS Ákos: *Droghelyzet: tiltás kontra legalizáció*. Magyar Rendészet; XV. évf., 2015/3. szám
4. ERDŐS Gabriella – FÖLDES Balázs — ÖRY Tamás: *Az Európai Unió adójoga*. Complex Kiadó, Budapest, 2013
5. GÖRÖZDI Zsuzsanna – MÓZS Elek: *Jövedéki adózás az Európai Unióban*. Európai Füzetek 42., A Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ és a Külügyminisztérium közös kiadványa. Budapest, 2003
6. David JC MACKAY: *Fenntartható energia mellébeszélés nélkül*. Typotex Elektronikus Kiadó Kft., Budapest, 2011
7. ÖRY Tamás: *Adóharmonizáció az EU-ban*. Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma
8. <http://www.bmeip.hu/download/engemiserint/Adoharmonizacio%20az%20EUban.pdf>
9. POTOCZKI Zoltán: *A jövedéki szabályozás alkotmányossági vetületei*. In: Tavasz szél 2014. Konferenciakötet, Debrecen, 2014, 192. o.
10. SOMSSICH Réka: *Amit az EU gazdasági és pénzügyi politikáiról tudni kell*. Biztosítási Szemle, 2006. április. <http://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2006-aprilis/EU-gazdasagi-es-penzugyi-politika.html>
11. SEGESVÁRI Csaba: *Jön az adó, elbukott a pálinkaforradalom*. 2014. http://www.delmagyar.hu/gazdasag/jon_az_ado_elbukott_a_palinkaforradalom/24036-26/

Internetes források

1. Római Szerződések, 1957. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/hu/treaties/dat/11957E/word/11957E.doc>
2. <http://curia.europa.eu/arrets/TRA-DOC-HU-ARRET-C-0120-1978-200406993-05N01.html>
3. <http://www.mhk.hu/csatlszer/CsO/Csatlakozasi%20okmany.htm>
4. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32008L0118>
5. http://nav.gov.hu/nav/archiv/adoinfo/jovedeki_ado/jovedeki_ado_az_europai_unioba.html

Meczkó Alexandra: Lehetőségek és fenyegetések /Kettős felhasználású termékek a nemzetközi kereskedelemben

---

Absztrakt

Az aktuális biztonsági, politikai és katonai helyzetre való tekintettel a kettős felhasználású termékek forgalma kiemelt figyelmet kell, hogy kapjon világszerte. Ezen termékek komoly fenyegetést képviselhetnek a nem megfelelő, illetve illegitim felhasználás esetén. Azonban kereskedelmük – ebbe a „termékkörbe” értve a magasan fejlesztett szoftvereket és technológiákat – fontos szerepet játszik az Európai Unió (EU) gazdasági szektorában.

Tanulmányom hangsúlyozni hivatott a kettős felhasználású termékek jogi szabályozási hátterét, a magyarországi engedélyezési rendszerét, a vámhatóság szerepét a kettős felhasználású termékekkel kapcsolatban, illetve a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok együttműködésének alapvonalait.

Kulcsszavak: kettős felhasználású termékek, nemzetbiztonság, non-prolifерáció, kereskedelem, szabályozás, engedélyezés, vámhatóság, együttműködés

Abstract

Dual-use items should be the subject of special attention for countries all over the world, due to the current political, military and security issues. They may represent a serious threat in case of unproper and unauthorised use. However, it is also known that the trade of these „items” - that include well-developed softwares and technologies - play an important role in the economic sector of the European Union (EU).

My study is intended to emphasize the legal background of dual-use items, the system of authorisation in Hungary, the role of the customs authority connected to dual-use items, and the basic elements of the responsible national authorities' operation and cooperation.

Keywords: dual-use items, national security, non-prolifерation, commerce, regulation, authorisation, customs authority, cooperation

*****

Bevezetés

A nemzetbiztonság egyike azon fontos kérdésköröknek, melyet a kormányok prioritásként kell, hogy kezeljenek. A technológiai fejlődés nem jelenthet fenyegetést a törvényszerű nemzetközi kereskedelemre, a szabályszerű fegyverkezésre illetve a terrorizmus elleni küzdelemre. Ennek köszönhetően a non-proliférációs törekvések a kormányzati politika meghatározó részét képezik. A kettős felhasználású termékek nemzetközi kereskedelmének kérdése szorosan összefügg a tömegpusztító fegyverek destabilizáló elterjedése – mely proliferációként ismert – elleni küzdelemmel.

A kettős felhasználású termékek olyan árukat jelentenek – ide értve a szoftvereket és a technológiát – melyek mind polgári, mind katonai célokra felhasználhatók. Ide tartoznak azon termékek is, melyek a hagyományos és tömegpusztító fegyverek előállításához bármely módon segítséget nyújthatnak. A kettős felhasználású termékek meghatározó szerepet töltenek be az ipari tevékenységben, az Európai Unió (továbbiakban: Unió) területén végbemenő kereskedelemben illetve a harmadik országokkal kapcsolatos szállítások esetében is. Ezen terület feletti hatékony felügyelet (az engedélyezés és ellenőrzés megfelelő rendszere) szükségszerű a non-proliférációs törekvések egyensúlyban tartásához.

Tanulmányomban kiemelek néhány fontosabb uniós jogi szabályozót és a non-proliférációs rezsimekkel kapcsolatos egyezményeket, programokat, melyek ezt a témakört érintik. Igyekszem a szabályozás azon szegmensére hangsúlyt fektetni, mely Magyarországra hatással bír.

Fontosnak tartom röviden összefoglalni a kettős felhasználású termékek nemzetközi kereskedelmének engedélyezési és ellenőrzési rendszerét tekintettel a magyarországi gyakorlatra. A hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok működése és együttműködése ugyancsak központi részét képezi kutatásomnak.

Nemzetközi jogi háttér

Non-proliferációs rezsimek

Az úgynevezett non-proliferációs rezsimek célja kettős. Egyrészt igyekeznek megakadályozni a hagyományos fegyverek destabilizáló felhalmozódását. Másik fontos feladatuk pedig annak megelőzése, hogy a tömegpusztító fegyvereket akár állami, akár nem állami szereplők vagy terrorista csoportok kifejlesszék, illetve megszerezzék. Ezen célkitűzések biztosítása mellett a szabályszerű kereskedelem és fuvarozás szabadsága nem szenvedhet csorbát. A következőkben a témával kapcsolatban jelentőséggel bíró non-proliferációs rezsimek lényeges pontjainak összefoglalására kerül sor.

Ausztrália Csoport

Az Ausztrália Csoport 42 ország olyan informális fóruma, mely az export ellenőrzések harmonizációja által törekszik biztosítani azt, hogy az export tevékenységek ne járuljanak hozzá kémiai és biológiai fegyverek fejlesztéséhez. A Csoport alapvető célja a kémiai és biológiai fegyverek elterjedésének megakadályozása az export engedélyezési intézkedések harmonizációja segítségével.⁴⁵⁸

Nukleáris Szállítók Csoportja

A Nukleáris Szállítók Csoportja azon nukleáris ellátó országok csoportja, melyek vállalják azt a kötelezettséget, hogy követik a Csoport nukleáris exportokat érintő két részes Iránymutatásait. Ezen elvek legfőbb gondolata, hogy a szállítmányok engedélyezése kizárólag abban az esetben történhet meg, ha minden kétséget kizáróan nincs hatásuk a nukleáris fegyverek proliferációjára.⁴⁵⁹

Wassenaari Megállapodás

A Wassenaari Megállapodás a hagyományos fegyverek és a kettős felhasználású termékek és technológiák transzfer tevékenységével foglalkozik. A non-proliferációs célkitűzések

---

⁴⁵⁸ <http://www.australiagroup.net/en/> (2016.07.10.)

⁴⁵⁹ <http://www.nuclearsuppliersgroup.org/en/> (2016.07.10.)

jegyében működik: a terroristák általi destabilizáló hatású megszerzések prevencióját célozza.⁴⁶⁰

Missile Technológiai Ellenőrzési Rezsím

Ez a szervezet azon személyzet nélküli szállítási rendszerekre koncentrál, melyek alkalmasak tömegpusztító fegyverek szállítására. Iránymutatásai ezek nemzeti export engedélyezési intézkedéseivel kapcsolatos utasításokat tartalmaznak, törekedve a proliferáció megakadályozására.⁴⁶¹

Zangger Bizottság

A Bizottság a Nukleáris Non-prolifерációs Szerződésnek köszönhetően került megalkotásra. 39 tagja számára elérhető egy lista, mely tartalmazza azokat a nukleáris vonatkozású stratégiai termékeket, melyek azonosítása meghatározó lehet.⁴⁶²

Bakteriológiai (Biológiai)– és Toxinfegyver Egyezmény

Ez a non-prolifерációs egyezmény a következőképpen jelöli meg legfőbb célját: a hatékony fejlődés elérése az általános és teljes fegyvercsökkentés irányában, ide értve a tömegpusztító fegyverek minden fajtájának tilalmát és felszámolását, egy szigorú és hatékony nemzetközi ellenőrzési rendszer keretében.⁴⁶³

Vegyifegyver Tilalmi Egyezmény

Ezen egyezményen alapuló szervezet azt igyekszik megakadályozni, hogy a kémia vívmányait a hadviselés elősegítésére alkalmazzák, és ez által a nemzetközi biztonság erősödjön. 192 tagállama annak jegyében működik együtt, hogy a világot megtisztítsák a kémiai fegyverektől, és a kémia megfelelő módon és célra való alkalmazását hangsúlyozzák.

⁴⁶⁴

---

⁴⁶⁰ <http://www.wassenaar.org/> (2016.07.10.)

⁴⁶¹ <http://www.mtcr.info/english/index.html> (2016.07.10.)

⁴⁶² <http://www.foi.se/en/Custom--Partners/Projects/zc/zangger/> (2016.07.10.)

⁴⁶³ <http://www.opbw.org/> (2016.07.10.)

⁴⁶⁴ <https://www.opcw.org> (2016.07.10.)

Strategic Trade Control Enforcement (STCE) – A stratégiai kereskedelem ellenőrzése

A non-proliférációs rendszerek bemutatását követően fontosnak tartom megemlíteni a kettős felhasználású termékek kulcsfontosságát a stratégiai áruk kereskedelmének körében. Az úgynevezett stratégiai kereskedelem ellenőrzése keretében a társadalom védelme érdekében intézkedések, programok kerülnek kidolgozásra a stratégiai fegyverek és azok szállítására, kifejlesztésére használható áruk transz-nacionális megszerzésének megelőzése végett. A vámhatóságok kiemelt szerepet játszanak e feladat végrehajtásában. A stratégiai áruk ebben a kontextusban a következők: tömegpusztító fegyverek, hagyományos fegyverek és a kapcsolódó áruk, melyek az előbbieket kifejlesztéséhez, gyártásához, szállításához felhasználhatók. Ezen tevékenységek ellátásához a gyártási felszerelések és kémiai anyagok széles skálája áll rendelkezésre, melyekhez többnyire legitim felhasználási funkciók is párosulnak, és ez által kettős felhasználású termékeknek minősülnek. Ebből kifolyólag a kettős felhasználású termékek szoros kapcsolatban állnak a stratégiai kereskedelem ellenőrzésének törekvéseivel.

Szabályozás az Európai Unióban

Az Európai Unió kidolgozta a kettős felhasználású termékek kereskedelmének szabályait annak érdekében, hogy a tagállamok implementálják a non-proliférációs és fegyvercsökkentési szerződések rendelkezéseit. Egy harmonizált ellenőrzési rendszer kiépítése feltétlenül szükséges. Az Unió meghatározza az ellenőrizni rendelt cikkeket a non-proliférációs egyezmények és szerződések listái alapján.

A Tanács 1334/2000/EK rendelete (2000. június 22.) a kettős felhasználású termékek és technológia kivitelére vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról azért került megalkotásra, hogy az export tevékenységek főbb szabályait lefedesse. Tartalmát tekintve főbb részei: fogalom-meghatározások, kiviteli engedélyezés, a kettős felhasználású termékek listájának aktualizálása, vámeljáráások, igazgatási együttműködés és ellenőrző intézkedések.

2009-ben az Unió kiterjesztette közösségi szabályozását a kettős felhasználású termékek transzfer⁴⁶⁵, bróker⁴⁶⁶ és tranzit⁴⁶⁷ tevékenységére is egy tanácsi rendelet megalkotása által.⁴⁶⁸

---

⁴⁶⁵ transzfer: az áruk egyik tagállam területéről egy másik tagállamba való mozgatása

⁴⁶⁶ bróker-tevékenység: harmadik országok között zajló eladási, vételi tranzakciók megszervezése

⁴⁶⁷ tranzit: nem közösségi kettős felhasználású termékek Közösségbe való belépése és azon áthaladása, harmadik országbeli célállomással

⁴⁶⁸ A Tanács 428/2009/EK rendelete (2009. május 5.) a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, bróker-tevékenységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról

A közösségi ellenőrzési rendszer és a harmonizált eljárások léte elengedhetetlen a kettős felhasználású termékek Közösségen belüli szabad mozgásához. A tanácsi rendelet egy nagy terjedelmű, megközelítőleg 1600 darab kettős felhasználású terméket tíz kategóriában tartalmazó listát határoz meg. Ezen tipizálás a következőképpen történik:

0. kategória: Nukleáris anyagok, létesítmények és berendezések

1. kategória: Különleges anyagok és kapcsolódó berendezések

2. kategória: Anyagfeldolgozás

3. kategória: Elektronika

4. kategória: Számítógépek

5. kategória: Távközlés és „információbiztonság”

6. kategória: Szenzorok és lézerek

7. kategória: Navigáció és repülési elektronika

8. kategória: Hajózás

9. kategória: Légtér és hajtórendszerek

A rendelet meghatározza a tagállamokban használni rendelt alapvető engedély típusokat. Ez alapján egyedi exportengedélyeket⁴⁶⁹, közösségi általános exportengedélyeket⁴⁷⁰, globális exportengedélyeket⁴⁷¹ és nemzeti általános exportengedélyeket bocsáthatnak ki a felelős hatóságok.

Jogi háttér és az engedélyezési rendszer Magyarországon

Tekintve, hogy Magyarország uniós tagállam, a fent említett tanácsi rendelet implementálása kötelező érvénnyel teljesítendő. Ezen kötelezettségnek az ország az alábbi kormányrendelet megalkotásával tett eleget: *13/2011. (II. 22.) Korm. rendelet a kettős felhasználású termékek külkereskedelmi forgalmának engedélyezéséről* (továbbiakban: Rendelet). Ez a dokumentum szolgál alapul Budapest Főváros Kormányhivatala Kereskedelmi, Haditechnikai, Exportellenőrzési és Nemesfémhitelesítési Főosztály (korábban: Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal) munkájához. A Főosztály Exportellenőrzési Osztálya jár el a kettős

---

⁴⁶⁹ egy meghatározott exportörnek valamely harmadik országban lévő egyetlen végfelhasználó vagy címzett részére, egy vagy több kettős felhasználású termék tekintetében adott engedély

⁴⁷⁰ bizonyos rendeltetési országokba irányuló kivitelre érvényes exportengedély, amely meghatározott felhasználási feltételekhez kötött

⁴⁷¹ egy exportörnek a kettős felhasználású termékek valamely típusának vagy kategóriájának tekintetében adott engedély, amely egy vagy több végfelhasználó részére történő kivitelre és/vagy egy vagy több harmadik országban érvényes

felhasználású termékek export-, transzfer-, brókerügyleti és tranzitengedélyeivel kapcsolatos ügyekben, és ellenőrzi e termékek Európai Unión kívüli harmadik országból Magyarországra történő behozatalát. A Rendelet tartalmazza a Főosztály engedélyezési eljárásának részletszabályait.

Alapvetően minden, a Rendelet hatálya alá tartozó tevékenység regisztráció köteles, ezért a jogi vagy természetes személyeknek a Főosztály általi nyilvántartásba vételt kell kezdeményezni. A kérelemhez csatolni szükséges a Rendelet 3. § (2) bekezdésében felsorolt adatokat és dokumentumokat⁴⁷². Fontos kiemelni, hogy a kérelem kötelező melléklete az érintett Belső Ellenőrzési Programja, mely információval szolgál a Rendelet hatálya alá tartozó tevékenység belső felügyeletével kapcsolatban. A regisztrált személyek listája publikus, a Főosztály honlapján megtalálható. Kutatásom idején a nyilvántartás 95 céget tartalmazott.

A Rendelet követi az uniós rendelkezéseket az exportengedélyek típusait tekintve (lásd fentebb). A legáltalánosabb az **Egyedi Exportengedély**, mely egy évig hatályos, és kérelemre egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbítható. A kérelemnek tartalmaznia kell a végfelhasználó, címzett pontos megnevezését, illetve a termék leírását, mennyiségét és értékét. Amennyiben a termék nemzetközi szankció tárgya (de az engedélyezés lehetséges), Egyedi Exportengedély hat hónapra adható. A nemzetközi szankciók olyan szállítási tevékenységeket érintenek, melyek az aktuális politikai helyzet alapján kockázatosnak ítélt országokba irányulnak. Ezek a szankciók bizonyos országokra vagy akár meghatározott gazdasági szervezetekre, személyekre vonatkozó korlátozásokat jelentenek.

A **Globális Exportengedély** legfeljebb három évre adható, és egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbítható. Kérelmet legalább egy éves exportellenőrzési gyakorlattal rendelkező exportőr nyújthat be. Az exportőrnek az Globális Exportengedély alapján történt szállításairól minden évben két alkalommal összesítő táblázatot kell küldenie a Hatóságnak.

Az **Uniós Általános Exportengedély** kiadására az Európai Unió jogosult. A 428/2009/EK tanácsi rendelet II. mellékletében meghatározott kettős felhasználású termékek, valamint rendeltetési országok esetében, az ott meghatározott feltételekkel és előírások

---

⁴⁷² vámazonosító szám, személyét hitelesen azonosító irat, adóazonosító szám

figyelembevételével a kivitel az Uniós Általános Exportengedély alapján bonyolítható le. Az Uniós Általános Exportengedély alapján lebonyolított ügyletekről az exportőr minden évben két alkalommal megküldi összesítését a Főosztálynak.

A Főosztály az engedélyeket a külpolitikáért felelős miniszter állásfoglalása alapján és - a kérelem tárgyától függően - más szervek⁴⁷³ szakmai hozzájárulásával bírálja el. A külpolitikáért felelős minisztert külön indokolási kötelezettség nem terheli, amennyiben a kül- és biztonságpolitikát érintő okból tagadja meg hozzájárulását az engedély kiadásához.

A kettős felhasználású termékekkel kapcsolatos brókerügylet is engedélyköteles tevékenység. A brókerek (természetes vagy jogi személyek) kettős felhasználású termékeket érintő, harmadik országok közötti eladási és vételi tranzakciókat szerveznek meg. A kérelemhez Végfelhasználói Nyilatkozatot szükséges benyújtani. Az engedély iránti kérelem elbírálásánál egyebekben az exportengedély iránti kérelem elbírálására vonatkozó szabályok irányadók.

A kettős felhasználású termékek ellenőrzése nem korlátozható kizárólag a vonatkozó jogszabályokban listázott cikkekre. A növekvő számú szankciónak köszönhetően egyre több kivitel esik valamely rendelkezés hatálya alá. Egyes esetekben szükségessé válhat a listákon nem szereplő termékek ellenőrzése is. Ezt nevezik „catch-all” ellenőrzésnek. Ekkor elegendő annak feltételezése, hogy az árut a rendeltetési helyén tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos tevékenységre vagy katonai felhasználásra szánják vagy szánhatják. A vámhatóság a szállítmány visszatartásáról és annak fizikai vizsgálatáról határozhat. Ennek eredményeképp a kivitel engedélyhez köthető.

Az Exportellenőrzési Osztály munkatársainak elmondása alapján a magyar cégek óvatossággal mutatkoznak: gyakran olyan esetben is regisztrációs eljárást kezdeményeznek, ha termékeik, szoftvereik valójában nem tartoznak a meghatározott kategóriákba, így nem minősülnek kettős felhasználású terméknek. A természetes és jogi személyek tehát általánosságban jogkövető magatartást tanúsítanak.⁴⁷⁴

---

⁴⁷³ az iparügyekért felelős miniszter, a rendészetért felelős miniszter, a katasztrófák elleni védekezésért felelős miniszter, Nemzeti Adó és Vámhivatal, az Információs Hivatal, az Alkotmányvédelmi Hivatal, az Országos Atomenergia Hivatal, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

⁴⁷⁴ Vagy az elkövetőknek jól kidolgozott, hatékonyan titkolt módszerei vannak a visszaélések terén.

A vámhatóság szerepe

Magyarországon a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) hatáskörébe tartozik a vámellenőrzés. A NAV felügyeli a harmadik országok vonatkozásában történő kettős felhasználású termékek tranzakcióit (kivitel, behozatal, tranzit). A hatósági vizsgálat alapvetően a termék azonosítására, illetve a kapcsolódó dokumentumok ellenőrzésére irányul annak érdekében, hogy a megállapítható legyen az engedélyezés szükségessége. Amennyiben az azonosítás problémásnak mutatkozik, a vámhatóság kérheti a Budapest Főváros Kormányhivatala Kereskedelmi, Haditechnikai, Exportellenőrzési és Nemesfémhitelesítési Főosztály szakvéleményét. Ennek idejére a szállítmány visszatartható. A vámhatóság emellett ellenőrzi az exportengedélyeket és a Globális Exportengedélyeket (meglétüket, tartalmukat és érvényességüket).

A tanácsi rendelet hatálya alá tartozó kettős felhasználású termékek harmadik országból történő behozatala esetén, amennyiben az exportáló ország felelős hatósága hivatalos garanciát igényel, a vámhatóság tanúsítja, hogy vámhatósági felügyeletet gyakorol a termék behozatala és felhasználása során. Az egyik legfontosabb szankció jelenleg az oroszországi szállítmányokkal kapcsolatban van érvényben. A kereskedelmi korlátozás részletszabályai a *Tanács 833/2014/EU rendelete (2014. július 31.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről* című uniós forrásban olvashatók. Az érintett termékek megkívánják a hatóságok kiemelt figyelmét mind egyedileg, mind együttműködésükben. Ennek rendszere nem lehet azonban hatékony aktív információcsere és a megfelelő kockázatkezelési módszerek nélkül.

Az egyszerűsített adminisztrációs eljárás a kettős felhasználású termékek esetében is érvényben van: tanúsítványok állíthatók ki a megbízható személyek számára (engedélyezett kereskedők) annak érdekében, hogy azok igazolhassák szállítmányaik megbízhatóságát a fizikai vizsgálat mellőzésével. Ez az egyszerűsítés a nemzetközi korlátozások esetén is működik. Azonban az egyszerűsített eljárások (és a kapcsolódó szállítmányok) nyomon követése gyakran nem mutatkozik egyszerűnek. Problémák adódhatnak a vámnyilatkozatok kitöltése során. Ezáltal a termék azonosítása vagy az engedélykötelesség megítélése csorbát szenvedhet. Adott esetben így nyílnak kikapuk a visszaélések tekintetében. A vámhatóságnak információra volna szüksége a kettős felhasználású termékeket érintő egyszerűsített eljárásokról a megfelelő ellenőrzés érdekében.

Budapest Főváros Kormányhivatala Kereskedelmi, Haditechnikai, Exportellenőrzési és Nemesfémhitelesítési Főosztály és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal együttműködése

A kettős felhasználású termékek nemzetközi kereskedelme számos hatóság munkájára hatást gyakorol Magyarországon. Ahogy az előzőekben már említésre került, Budapest Főváros Kormányhivatala Kereskedelmi, Haditechnikai, Exportellenőrzési és Nemesfémhitelesítési Főosztály és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal kiemelkedő szerepet tölt be az engedélyezés és az ellenőrzés rendszerében. A két szerv között együttműködési megállapodás van hatályban.

Alapvető eleme a közös munkának az információcsere megfelelő működése. Az *Európai Parlament és a Tanács 952/2013/EU rendelete (2013. október 9.) az Unió Vámkodex létrehozásáról* a következőként rendelkezik: „A vámhatóságok között, illetve a gazdálkodók és a vámhatóságok között zajló, vámjogszabályok által megkövetelt minden információcserének – például árunyilatkozatok, kérelmek vagy határozatok cseréjének – és az ilyen adatok tárolásának elektronikus adatfeldolgozási eljárás igénybevételével kell történnie.”⁴⁷⁵ Ez a szabály kiterjesztve értelmezhető a vám- és más hatóságok között zajló információáramlás esetére is. A magyar gyakorlat ezen a téren hatékonyan bizonyul. Zárt informatikai rendszer működik a Főosztály és a NAV között (egyablakos információcsere). A vámhatóság ily módon közvetlenül hozzáfér a kibocsátott engedélyekhez, és aszerint jár el. Számos alkalommal előfordul, hogy a hatóságok egymás szakmai megítélését igénylik adott szakkérdésekben. A kiviteli engedélyezési kérelmek elbírálása egy lehet ezen esetek közül. A Főosztály a nemzetközi kereskedelmi engedélyeket a külpolitikáért felelős miniszter állásfoglalása alapján és – a kérelem tárgyától függően – más hatóságok véleményének kikérését követően adja ki, melyek közül egyik a Nemzeti Adó- és Vámhivatal.

A Főosztály jelzési kötelezettséggel tartozik a NAV felé a következő esetekben:

- a) tudomást szerez arról, hogy az exportőr vagy az üzleti partnere a kettős felhasználású termékre vonatkozó jogszabályokat vagy nemzetközi non-proliférációs kötelezettségeket megsérti, ezekkel ellentétes tevékenységet folytat;
- b) az exportőr az engedélyhez kapcsolódó bármely feltételt nem teljesíti, vagy valótlan adatokat közöl;

---

⁴⁷⁵ 2.FEJEZET, 6. cikk (1) bekezdés

c) a kereskedelmi tevékenység Magyarország kül- és biztonságpolitikai érdekét, vagy nemzetbiztonsági érdekét sérti vagy veszélyezteti, vagy

d) a kérelmező a jóváhagyott Belső Ellenőrzési Programját a jogszabályban meghatározott feltételektől eltérően működteti.⁴⁷⁶

Ezen esetek vámhatósági eljárást eredményezhetnek, tehát a szabályszegésekről való információ biztosítása elengedhetetlen.

Ahogy az előzőekben említésre került, a termékek azonosítása meghatározó pontja a rendszernek. Azonban a technológia fejlődése nehézséget okozhat a vámtarifa-besorolás esetében. Ekkor a vámhatóság kérheti a Főosztály szakembereinek véleményét.

Összegzés

A kettős felhasználású termékek nemzetközi kereskedelme jól szabályozott területnek tekinthető. A non-proliferációs rezsimek meghatározzák a kettős felhasználású termékekkel kapcsolatos fenyegetéseket és a megelőzési módszereket. Világméretű egyesületeket teremtenek a hasonló szabályozáson alapuló működés és együttműködés jegyében. Ezek a rezsimek az ellenőrzést igénylő kettős felhasználású termékek hosszú listáival látják el az országokat.

Az Európai Unió ugyancsak megteremtette a kettős felhasználású termékek kivitelével, transzferével, brókertevékenységével és tranzitjával összefüggő Közösségi rendszer jogi háttérét. Egy jól kidolgozott ellenőrzési program működik. Meg kell azonban említeni, hogy az Unió felfedezte e kereskedelem kockázatát a versenyképességre vonatkozóan. Egyes tagállamok úgy vélik, hogy az Unió ellenőrzési rendszere akadályozza a versenyképességet, különösen mivel az uniós rendszerbe épült politikai, szabályozási és működési különbségek jelentős eltéréseket eredményezhetnek az exportengedélyek feldolgozási idejében és az uniós szabályok eltérő értelmezésében. Ezek alapján az Unió exportengedélyezésének „aszimmetrikus végrehajtása” a kereskedelem torzulását okozza, és akár az európai vállalkozások egyenlő bánásmódját érintő széttagolt piachoz is vezethet.⁴⁷⁷ Személyes meggyőződésem szerint az adminisztratív akadályok nem olyan mértékűek, melyek nyomot

---

⁴⁷⁶ 13/2011. (II. 22.) Korm. rendelet a kettős felhasználású termékek külkereskedelmi forgalmának engedélyezéséről, 15. § (1) bekezdés

⁴⁷⁷ A Bizottság Jelentése a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, brókertevékenységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról szóló 428/2009/EK rendelet végrehajtásáról (Brüsszel, 2013.10.16.)

hagynának a versenyképességen. Ez a feltevés természetesen megérne egy teljes körű kutatást.

Tanulmányom készítése során megismerkedtem a kettős felhasználású termékek magyarországi jogi meghatározottságával és a kapcsolódó mindennapi feladatokkal. Ennek során azt tapasztaltam, hogy az engedélyezés és ellenőrzés rendszere hatékonynak bizonyul. A felelős hatóságok állítása alapján az együttműködés kiváló, és ritkán tapasztalhatók visszaélések. Azonban ez nem jelentheti, hogy a témakör elhanyagolható. Fontos ennek a kedvező gyakorlatnak fenntartása és az, hogy a terrorizmus, a proliferáció és más súlyos fenyegetések megelőzésének módszereként továbbra is alkalmazható legyen.

Felhasznált irodalom

1. A Tanács 1334/2000/EK rendelete (2000. június 22.) a kettős felhasználású termékek és technológia kivitelére vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról
2. A Tanács 428/2009/EK rendelete (2009. május 5.) a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, brókertevékenységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról
3. 13/2011. (II. 22.) Korm. rendelet a kettős felhasználású termékek külkereskedelmi forgalmának engedélyezéséről
4. Az Európai Parlament és a Tanács 952/2013/EU rendelete (2013. október 9.) az Unió Vámkódex létrehozásáról
5. A Bizottság Jelentése a Tanácsnak és az Európai Parlamentnek a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, brókertevékenységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról szóló 428/2009/EK rendelet végrehajtásáról (Brüsszel, 2013.10.16.)
6. A Tanács 833/2014/EU rendelete (2014. július 31.) az ukrajnai helyzetet destabilizáló orosz intézkedések miatt hozott korlátozó intézkedésekről
7. Harnberger Görgy: A kettős felhasználású termékek vámhatósági ellenőrzése. 2015, In: Szabó Andrea: Az adó- és vámhatóságok aktuális kihívásai. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 83-93. oldal (http://rtk.uni-nke.hu/uploads/media_items/az-ado-es-vamszolgalatok-aktualis-kihivasai.original.pdf)

8. Strategic Trade Control Enforcement (STCE) Implementation Guide, World Customs Organization
9. <http://www.australiagroup.net/en/> (2016.07.10.)
10. <http://www.nuclearsuppliersgroup.org/en/> (2016.07.10.)
11. <http://www.wassenaar.org/> (2016.07.10.)
12. <http://www.mtcr.info/english/index.html> (2016.07.10.)
13. <http://www.foi.se/en/Customer--Partners/Projects/zc/zangger/> (2016.07.10.)
14. <http://www.opbw.org/> (2016.07.10.)
15. <https://www.opcw.org> (2016.07.10.)
16. <http://mkeh.gov.hu/> (2016.07.16.)
17. <http://ec.europa.eu/trade/import-and-export-rules/export-from-eu/dual-use-controls/> (2016.07.16.)

Pavlenko, Olena – Pavlenko, Yevgen – Triakina, Olga: Main features of corruption in the context of the international standards implementation

---

Abstract

The paper is devoted to the consideration of the essence and content of such notion as corruption within public authorities, including Customs administrations. The historical, theoretical and system approaches to its definition and development have been presented. In particular, this issue is considered in the context of international standards implementation in Ukraine.

In July 1993 during the conference of the Customs Cooperation Council in Arusha (Tanzania) one of the basic acts of the WCO “Declaration on Integrity in Customs” was approved, which became a kind of milestone in developing standards for professional behavior of government officials. For the first time in the international practice it was recorded in the Declaration that corruption in general and the corruption of Customs authorities in particular cause significant damage to foreign economic relations and international trade.

To comply with the internationally recognized experiences and standards different meanings of corruption, types and spheres of corrupt offenses, the main directions of fighting with corruption practices in the field of Customs have been developed.

In conclusion the authors underline the idea that that corruption is a truly socially dangerous phenomenon that affects the interrelationship between all levels of citizens and public officials. Thus, Ukrainian experts pay great attention to determining all the cases of corruption and following widely recognized international experience and standards design effective instruments to combat with it.

Keywords: corruption, Customs authorities, public officials, illegal activity, corruption offenses, international standards.

*****

1. Introduction

The actuality of the issue is related to the necessity of the conceptual apparatus development, in particular, the definition of the essence and content of corruption, which would contribute to further theoretical study and practical improvement of the normative and legal foundations of public authorities of Ukraine, namely, Customs administration. A systemic approach to corruption involves consideration of the main categories and concepts that determine its essence and content. The continuous elimination of causes and practical problems is directly connected with the solution of theoretical problems and therefore need further research.

In addition, the Ukrainian Customs administration has become aware of the need for international standards implementation that includes greater compliance with international anti-corruption legal framework, adaptation of EU anti-corruption legal instruments, in particular, the EU Anti-Corruption Report as the mechanism encouraging political participation in combating corruption as well as closer cooperation with specialized international bodies and EU institutions responsible for monitoring and combating corruption such as the European Anti-Fraud Office (OLAF) in order to fight with corruption more effectively and thus promote economic growth.

Many of the domestic and foreign scientists, including B. Kostenko, M. Vakulik, V. Lipinsky, A. Lyalka, S. Philipov, V. Zylka, Yu. Kuzovkov, S. Stopenchuk, V. Horny, R. Klitgaard devoted their works to the research of the sources of corruption actions, their legal qualification, the definition of the basic categories as well as the issues of prevention and counteraction to corruption.

It should be underlined that the Arusha Declaration of the World Customs Organization is a fundamental document governing actions aimed at fighting and preventing corruption. The purpose of the paper is to determine the essence and content of such notion as corruption within Customs authorities and study its main features in the context of the international standards implementation.

Scientists agree that corruption is a complex social phenomenon that negatively affects all aspects of the political and socio-economic development of the state, threatens democracy and human rights, the implementation of the rule of law, undermines social justice, legitimacy of

public institutions and welfare as well as harms national security. Corruption has become a universal problem affecting all spheres of public life, but mostly the sphere of citizens' relations with public authorities and local self-government citizens often encounter with when implementing their constitutional rights. Such a situation often undermines the ideology of society as citizens begin to perceive corruption as a "simplified form" of receiving administrative services. Therefore combating corruption is of great importance and nowadays it is one of the most important tasks of the state.

2. The essence and structure of the concept of "corruption" in general and within Customs authorities

We should point out that corruption has its characteristic features and different types and forms mentioned in tables 1 and 2.

Table 1. Different meanings of corruption

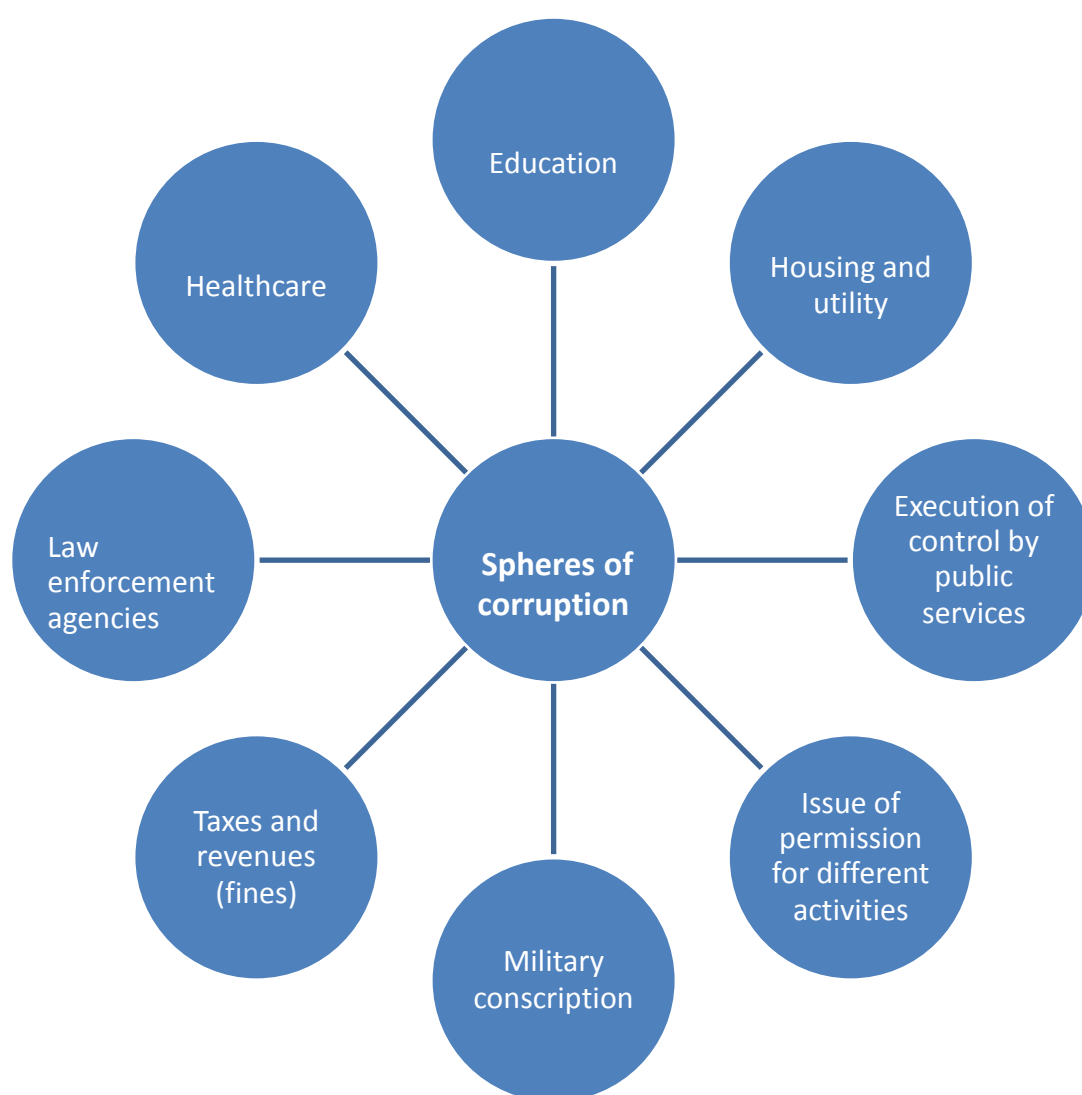
Author	Corruption is
Machiavelli N. (16th century)	use of public opportunities in private interests [7; 1.25].
Hobbes T. (17th century)	there is a root from which contempt for all laws follows at all times and for all temptations [4; 1.25].
Ozhegov S. I.	a moral decline of officials and politicians, which is expressed in illegal enrichment, bribery, theft [5; 1.25].
Brief Dictionary of Foreign Languages	bribing, felony of public and political officials [1,25].
Transparency International (a non-governmental organization for combating corruption and studying the level of corruption around the world)	a behavior of public officials, both government servants and politicians, through which they themselves or relatives become rich as a result of their abuse of state authority granted [3; 1.25].
Asian Development Bank	such a behavior of public and private sector officials, as a result of which they themselves and / or their relatives enrich wrongfully and

	illegally or compel others to do so by abusing the position they take [1.25].
Civil Law Convention on Corruption	a direct or indirect extortion, offering, giving or receiving a bribe or any other unlawful benefit or the possibility of obtaining it that violates the proper fulfillment of any obligation by a person who receives a bribe, an unlawful benefit or an opportunity to have such a benefit or the behavior of such a person [8,10,13; 1.26].
Kuzovkov Yu.V.	selling or ignoring the interests of society by officials and government leaders to please the interests of individuals or foreign states [6; 1.27].
The Law of Ukraine on Prevention of Corruption (Vedomosti Verkhovnoy Rady), 2014, No. 49, Article 2056 (as amended)	the use by a person referred to in the first part of Article 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption", of an authority granted or related opportunities to obtain an unlawful benefit or acceptance of such benefit or acceptance of the promise / offer of such benefit to himself or others or, accordingly, the promise / offer or provision of unlawful benefit to a person referred to in the first part of Article 3 of the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" or, on his request, to other individuals or legal entities in order to persuade that person to misuse the authority granted or the possibilities related [2,2].
The World Bank and World Customs Organization (2000)	an abuse of state power for personal benefit [9; 10.71].
Robert Kiltguard (1988)	when agents (individuals or groups) use a monopoly power over clients, when agents

	have a freedom to provide food and services while the level of accountability is low. Corruption = monopoly + freedom of action – accountability [9; 11.71].
Cambridge dictionary	illegal, bad, or dishonest behaviour, especially by people in positions of power []
Oxford dictionary	Dishonest or fraudulent conduct by those in power, typically involving bribery []

Furthermore, there are different spheres of corruption (figure 1).

Figure 1. Spheres of corruption

Table 2. Types of corruption

Types of corruption	
By spheres of appearance	<ol style="list-style-type: none"> 1) Economic. 2) Political: <ol style="list-style-type: none"> a) electoral b) parliamentary 3) Party.
By status of subjects	<ol style="list-style-type: none"> 1) State. 2) Commercial. 3) Political.
According to the initiator of corruption relations	<ol style="list-style-type: none"> 1) The person who demands bribes. 2) The person who bribes authorities and government officials
By the degree of centralization of corruption relations	<ol style="list-style-type: none"> 1) Decentralized. 2) Centralized: <ol style="list-style-type: none"> a) “from bottom to top”, b) “from top to bottom”.
By the nature of an action	<ol style="list-style-type: none"> 1) Legal. 2) Illicit. 3) Criminal.
By the level of spread of corruption relations	<ol style="list-style-type: none"> 1) Lower (in the lower and middle levels of authority). 2) Upper (senior officials and politicians). 3) International (in the field of relations of the world economy).
By the degree of regularity of corruption links	<ol style="list-style-type: none"> 1) Episodic. 2) Systematic (institutional). 3) Kleptocracy (corruption as an integral component of governmental relations).
According to the type of corruption links	<ol style="list-style-type: none"> 1) Vertical (from a subordinate to a leader). 2) Horizontal (between persons and structures of the same level).

By the type of an action	1) Bribes. 2) Exchange of services. 3) Friendship and nepotism.
By color	1) “White” corruption refers to practices to which there is a common public opinion and these actions are not considered to be worthy of condemnation. 2) “Grey” refers to such practices, in relation to which there is no agreement. 3) “Black” refers to actions condemned by every citizen.

Source: completed by the author on the basis of materials from another source [1]

Corruption is a set of different, in terms of the nature and degree of public danger, criminal and administrative, civil, legal, disciplinary actions, as well as violations of the ethics of the behavior of officials involved in the performance of official duties. Particular danger to the society and the whole system of national security of the country are related to the corruption on the part of government workers, including Customs officers authorized to make decisions on taxes, duties and other charges, border crossing of goods, investigation of Customs offenses.

In this regard, the issue of theoretical understanding of the sources and nature of corruption and other unlawful actions among governmental officials, the development of scientifically justified recommendations for preventing and counteracting these dangerous phenomena acquires a special nationwide significance. First of all, it concerns the systematic development of theoretical provisions, prevention and practical measures for the detection, targeting and termination of corruption offenses as well as the creation of a legal and psychological atmosphere within the teams that would prevent any unlawful actions.

The growth of world trade flows has led to more active position of international organizations, in particular the Customs Cooperation Council (since June 1994 – the World Customs Organization) as to combating corruptive activities in foreign trade. The Customs Service of Ukraine became a member of the World Customs Organization (WCO) in November 1992. In July 1993 during the conference of the Customs Cooperation Council in Arusha (Tanzania)

one of the basic acts of the WCO “Declaration on Integrity in Customs” was approved, which became a kind of milestone in developing standards for professional behavior of government officials.

The developers of the document recognized that Customs administrations are necessary tools for effective world economy management and at the same time play a key role in combating smuggling. For the first time in the international practice it was recorded in the Declaration that corruption in general and the corruption of Customs authorities in particular cause significant damage to foreign economic relations and international trade.

It should be underlined that neither the Customs authorities nor the Cabinet of Ministers, during the 1990s, have taken effective measures to implement the provisions of the Arusha Declaration. It concerned not only the Customs system, because the problems of infertility, corruption, bribery and bullying at that time were indicative not only for the Customs authorities, but also for the whole structure of the public service, all ministries and departments. Despite the participation of the Ukrainian delegation in the preparation and adoption of the Arusha Act, the personnel of the Customs did not even get acquainted with its text.

The first obvious steps to implement international standards are connected with the adoption of the Law of Ukraine “On Civil Service” (1993), which was an important stage in overcoming corruption within the customs authorities of Ukraine. It set the principles of the public service: the service to the people of Ukraine, democracy and legitimacy, humanism and social justice, the priority of human rights and citizen, personal responsibility for the performance of official duties, observance of rights and legitimate interests of citizens, enterprises, institutions and organizations of all forms of ownership.

Furthermore, persons employed in the public service should have a high level of professionalism, competence, honesty and dedication. According to this law, officials of Customs authorities acquired the legal status of public servants. They are also subject to disciplinary liability and restrictions specified in Articles 10, 11, 12 and 14 of this legislative act.

On the basis of the abovementioned law, the Cabinet of Ministers, by its Resolution No. 160 from March 4, 1995 approved the Procedure for conducting official investigations concerning government workers, including officials of Customs authorities. This gave rise to the identification of conditions and circumstances that contributed to corrupt practices and other offenses at Customs. This also allowed strengthening the fight against offenses, raising the effectiveness of prevention and preventive measures and improving the integrity of government teams.

Corrupt offenses may have the following forms (types):

7. Establishment of personal ties with criminals engaged in smuggling and other Customs offenses in order to obtain bribes, various material benefits and services;
8. Cancellation or reduction of Customs duties or Customs value during a Customs clearance of goods;
9. Assistance to owners or carriers of goods, moving across the Customs border, in false declaring of goods, reduction of its quantity, weight, change of country of origin;
10. Abuse or misuse of power in the process of Customs control or Customs clearance of goods to meet their own mercenary interests;
11. Taking unlawful decisions in the process of conducting criminal proceedings connected with smuggling or administrative proceedings related to Customs offenses;
12. Hiding or destroying documents and material evidence related to criminal and administrative proceedings;
13. Granting to importers or other persons engaged in illegal foreign economic transactions official information that can be used by such persons for criminal or mercenary purposes;
14. Succession or recruitment to the Customs authorities (for bribes or other benefits and privileges) of persons related to criminals or those who by their business, professional and other restrictions established by law can not work in the Customs. This list is not full, because corruption can reveal itself in other forms (types).

Corruption is closely linked to smuggling and organized crime. Coverage is one of the forms of protection of criminals and the creation of favorable conditions for the conducting criminal activity, in particular smuggling, shadowy economy and destabilization of the domestic market. Due to this particular attention should be paid to the definition and theoretical consideration of the reasons, incentives of Customs, taxation and law enforcement agencies

staff to be engaged in smuggling activities. In our opinion, such reasons can be divided into two categories – objective and subjective.

Objective reasons include:

- 1) long-term unsatisfactory state of the economy and social instability in the country; absence of single national ideals, which would unite all levels of the population, classes and social groups, encourage civil agreement and development of a democratic, social and legal state;
- 2) insufficient level of spirituality, ethical and national consciousness of the society, which leads to a favorable attitude of a considerable part of citizens to corruption offenses, rapid spread of legal skepticism;
- 3) imperfection of the legislative framework regulating foreign economic, tax and Customs affairs, especially at the level of its practical implementation by direct executors, i.e. inspectors;
- 4) deprivation of Customs authorities, in particular their law enforcement units, the right to carry out intelligence activities and pre-trial investigation;
- 5) insufficient provision of Customs authorities, especially at border crossing points, with modern high-tech means of customs control;
- 6) low level of social protection of Customs officials in comparison to that of Customs staff of other countries, in particular Ukraine's neighbors.

In our opinion, subjective reasons that can encourage a person to make corruption actions include:

- 1) absence of solid patriotic, state beliefs;
- 2) mercenary, desire for quick enrichment and material welfare;
- 3) moral and spiritual viciousness, vendibility, irresponsible attitude to official duties, and hence indifference and negative attitude towards the defense of the economic interests of the state;
- 4) personal and family circumstances (severe illness of the worker, children, relatives, big debts);
- 5) bullying, forcing to commit unlawful actions by blackmail, threats, including threats of murder, to the official himself or his relatives in the event of non-fulfillment of the tasks given by criminals.

Particular responsibility in combating smuggling and targeting corruption actions inside the taxation and Customs authorities is put on the management of the State Fiscal Service of Ukraine. In particular, it is in charge of creating a favorable moral climate among their staff, encourage subordinates to abide by law as well as train officials to be devoted to their service.

In addition, one of the recently developed tools to fight with corruption is the development and implementation of an anti-corruption program (2015) containing a set of measures to prevent and counteract corruption during the next two years, which is also in compliance with international standards. Within the framework of this program, in co-operation with international organizations (EUBAM, GIZ, Twinning), the development and implementation of an automated information and analytical system of the Administration of Internal Security have been planned. The purpose of the system is collection, accumulation, generalization and analysis of information connected with facts of corruption violations within the State Fiscal Service.

3. Conclusions

In the paper the essence of the notion of corruption, its types, forms and spheres have been determined. The reasons that lead to corrupt actions have been considered. A historical analysis of the concept of “corruption” has been conducted. The views of different scholars on this problem have been emphasized. Therefore we can conclude that corruption is a truly socially dangerous phenomenon that affects the interrelationship between all levels of citizens and public officials.

Summing up, we should highlight that corrupt offense is an action that contains signs of corruption committed by a person, referred to in the first part of Article 3 of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”, which bears criminal, disciplinary and/or civil law liability.

Corruption is the use by a person referred to in the first part of Article 3 of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”, of an authority granted or related opportunities to obtain an unlawful benefit or acceptance of such benefit or acceptance of the promise / offer of such benefit to himself or others or, accordingly, the promise / offer or provision of unlawful benefit to a person referred to in the first part of Article 3 of the Law of Ukraine “On

Prevention of Corruption” or, on his request, to other individuals or legal entities in order to persuade that person to misuse the authority granted or the possibilities related

An offense related to corruption is an action that does not contain signs of corruption, but violates the requirements, prohibition and restriction established by the Law, which is committed by a person referred to in the first part of Article 3 of the Law of Ukraine “On Prevention of Corruption”, which bears a criminal, administrative, disciplinary and / or civil liability.

Administrative liability is imposed for administrative violations by authorized public authorities (authorities of administrative jurisdiction) to persons who are not subordinated to them in the service.

Criminal liability is imposed for committing crimes, a full list of which is in the Criminal Code of Ukraine, in particular, it is established only by law, begins from the moment of official prosecution and is heard exclusively in court.

Disciplinary liability is imposed by the management of enterprises, institutions, organizations (by a person who has an administrative and disciplinary authority over a particular employee) as a result of misconduct: 1) in accordance with the rules of the internal labor regulations; 2) in accordance with the order of submission; 3) in accordance with disciplinary codes and regulations.

To comply with the internationally recognized experiences and standards the main directions of fighting with corruption practices in the field of Customs have been developed by Ukrainian experts, in particular:

- 1) ensuring the openness of government agencies, in particular Customs, law enforcement, taxation authorities, public participation in the regulation of foreign trade and legislative process;
- 2) creation of citizens’ negative attitude towards corruption, priority of law;
- 3) conducting a full-time monitoring of the implementation of Customs control and Customs clearance of goods and transport after passing checks at the border crossing points;

- 4) constant control over the discipline and counteraction to offenses by the heads of Customs and their personal responsibility for violation of the requirements of corruption legislation;
- 5) practicing turnover among government and Customs authorities management for the purpose of initiative development, staff skills improvement as well as targeting and overcoming of corruption actions.

Thus, Ukrainian experts pay great attention to determining all the cases of corruption and following widely recognized international experience and standards design effective instruments to combat with it.

Bibliography

1. *Cambridge dictionary*, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/corruption>
2. HOBBS, T 1992 *Leviathan or Matter, Form and Power of the Church and Civil State*, Moscow, 1992
3. KLITGARD, R 1988, *Controlling Corruption*, Berkeley: University of California Press
4. KOSTENKO, B, HOTIEVA, L & VACULIK M. 2013, *National anti-corruption strategy and its institutional support: educational and methodical materials*, Kiev, NADU
5. KUZOVKOV, Yu 2010, *World history of corruption*, Moscow, Anima– Pres, 2010
6. MACHIAVELLI, N 1954, *Opere*, Milano, 1954
7. MCLINDEN, *Integrity in Customs Modernization Handbook*, WCO, pp.67-89
8. [8] *Oxford dictionary*, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/corruption>
9. OZHEGOV, S 1992, *Explanatory dictionary of the Russian language*, Izdatel'stvo "Az", pod red. N.YU. Shvedovoj, Moscow, 1992
10. *The Revised Arusha Declaration (Declaration of the Customs Cooperation Council Concerning Good Governance and Integrity in Customs)*, WCO, July 1993, revised in June 2003
11. *Training and methodical manual for the prevention and counteraction of corruption for conducting a training course in educational institutions of the border and Customs departments of the Republic of Moldova and Ukraine* 2013, Pod red. Andrasa KHYUDIKA , Odesa, [2] *On Prevention of Corruption*, Zakon Ukrayiny, (Vidomosti Verkhovnoyi Rady), 2014, No 49, st.2056) (zi zminamy)
12. Transparency International 2017, viewed 23 May, <http://www/Transparency>

13. World Bank 2000, *Helping Countries Combat Corruption. Operational Core Services, Poverty Reduction and Economic Management Network*, Washington. D.C.

Takács, Dávid: The impact of e-commerce on international trade in Hungary

---

Abstract

My main goal by writing this paper is to present how international trade has changed throughout the years and how the use of internet could create a brand new area in the business sector. Traditional trade has gone through a transformation and therefore e-commerce has been born. E-commerce is set to be the most efficient way of conducting trade in the near future. I aim to show how the Hungarian market is adapting to this new method and get an insight of the impact of the use of internet on the international trade in Hungary. E-commerce is an emerging sector that deserves more attention.

*****

Introduction

The Internet has changed the ways how companies compete in the market. Though companies recognise the strategic importance of E-business applications, considerable differences exist between industries and countries in the use of internet and e-commerce. The rapid growth of e-commerce has brought an increasing interest of practitioners and researchers in understanding the evolution of e-commerce in various markets. The e-commerce is more than the use of electronic systems in the exchange of goods and services but also includes all activities which support this process.

1. What is international trade?

International trade is the exchange of goods and services between countries.⁴⁷⁸ This type of trade gives rise to the world economy, in which prices, or supply and demand affect and are affected by global events. Trading globally gives consumers and countries the opportunity to be exposed to goods and services not available in their own countries. Almost every kind of product can be found on the international market: food, clothes, spare parts, oil, jewelry, wine, stocks, currencies and water. Services are also traded: tourism, banking, consulting and

---

⁴⁷⁸ <http://www.businessdictionary.com/definition/international-trade.html> (06.01.2016)

transportation. A product that is sold to the global market is an export, and a product that is bought from the global market is an import.

In my point of view the most important step was establishing the first international institutions and organisations in the wake of World War II - including the World Bank, International Monetary Fund (IMF), and General Agreement on Tariffs and Trade (GATT), succeeded in 1995 by the World Trade Organization (WTO). These have played an important role in promoting free trade in place of protectionism.⁴⁷⁹ In most countries, such trade represents a significant share of gross domestic product (GDP). While international trade has been present throughout history (for example Silk Road, Amber Road, salt road), its economic, social, and political importance has been on the rise in recent centuries.

Global trade allows countries to use their resources more efficiently. Because countries are endowed with different assets and natural resources (land, labor, capital and technology), some countries may produce the same good more efficiently and therefore sell it cheaper than other countries. If a country cannot efficiently produce an item, it can obtain the item by trading with another country that can. This is known as specialization in international trade. This fact plays a big role in the field of the e-commerce.

As statistics show that the EU-28 accounts for around one sixth of the world's trade of goods⁴⁸⁰. That is a huge number, as we see, EU-28 international trade in goods with the rest of the world was valued at EUR 3.383 billion in 2014. Europe has become deeply integrated into global markets. Thanks to the ease of modern transport and communications, it is now easier to produce, buy and sell goods around the world which gives European companies of every size the potential to trade outside Europe.

In 2013 the EU started negotiating free trade agreements with two strategic partners: the US (the so called Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)) and with Japan. The aim is to go beyond the classic approach of simply removing tariffs and to open markets for investment, services and public procurement as well. To achieve this, much of the focus of the talks is on aligning rules and technical product standards, which currently form the most significant barrier to trade between advanced economies.

---

⁴⁷⁹ http://www.worldbank.org/depweb/beyond/beyondco/beg_12.pdf (page 66.) (06.01.2016)

⁴⁸⁰ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/International_trade_in_goods (06.05.2016)

2. E-commerce: An overview

In several sources we can find the definition of e-commerce. „*E-commerce is the purchase and sale of goods and services by using e-networks*”⁴⁸¹. E-network has two main types: open and close. The open e-network is a public network and global network. It provides an opportunity to look for necessary information. The most open network is the Internet. The close e-networks are private networks. Such networks are allocated to business and enterprises. They allow joining companies which are in different geographical regions and establishing a direct relationship between an enterprise and its partners. Commonly written as electronic commerce, e-commerce or eCommerce. The beginnings of e-commerce can be traced to the 1960s, when businesses started using Electronic Data Interchange (EDI) to share business documents with other companies.

There are some important issues and obstacles in connection with the e-commerce:

- **CERTAINTY:** A legal framework is required to support electronic commerce on a global basis to give both buyer and seller certainty in their electronic trade transactions regardless of jurisdiction.
- **CAPABILITY:** Traders doing business electronically need to have the capability to operate in the international supply chain and, in doing so, will increase their ability to create new supply chain processes.
- **SECURITY:** There are concerns about hackers and a recent survey by the UK’s Centre for the Study of Financial Services reports that Internet crime is a growing problem.
- **CONFIDENCE:** No organisation is in charge of the Internet and users are naturally worried of being swindled. Sellers wish to make sure that their intellectual property rights, copyrights, patents and trade marks will be protected and buyers want to be sure that they are buying authentic products.
- **RELIABILITY:** The lack of any definitive technical standards for the Internet could result in difficulties in communications which in turn could adversely influence individual’s attitude to the use of the Internet.

Electronic commerce operates in all four of the major market segments: „business to business”, „business to consumer”, „consumer to consumer” and „consumer to business”. The

---

⁴⁸¹ <http://www.businessdictionary.com/definition/electronic-commerce-E-Commerce.html> (06.05.2016)

biggest part of transactions, applying e-commerce technologies, makes “business to business” transactions, that is in between business transactions (transactions among legal persons), they are made on the Internet or via other e-networks. Society better knows “business to consumer” (B2C) technologies. There are some sources, references, which made another kind of segments/parts, such as:

- *Online shopping websites for retail sales directly to consumers*
- *Gathering and using demographic data through web contacts and social media*
- *Business-to-business electronic data interchange*
- *Engaging in pretail for launching new products and services*
- *Online financial exchanges for currency exchanges or trading purposes etc.*⁴⁸²

When you purchase a good or service online, you are participating in e-commerce. The main advantages⁴⁸³ of e-commerce for consumers are the convenience and the range of selection. So it means that the commerce can take place 24 hours a day, seven days a week plus any stores can offer a wider array of products online and further on, stores that exist only online may offer consumers a selection of goods that they otherwise could not access.

However e-commerce also has its disadvantages⁶ for consumers, such as the limited customer service (if you want to buy a computer and you’re shopping online there is no employee you can talk to about which computer would best meet your needs), no instant gratification (when you buy something online, you have to wait for it to be shipped to your home or office) and no ability to touch and see a product (online images don’t always tell the whole story about an item. E-commerce transactions can be dissatisfying when the product the consumer receives is different than expected).

3. Relationship between international trade and e-commerce

The enormous market demand for high quality paperwork processing in international trade gives the birth of e-commerce. Meanwhile the e-commerce brings a powerful momentum in promoting the development of international trade, the e-commerce could promote international trade in some ways such as decreasing the transaction costs, improving the trade quality and efficiency, increasing trade opportunities.

---

⁴⁸² <https://www.nchannel.com/blog/retail-data-ecommerce-statistics/> (08.23.2017)

⁴⁸³ <http://www.enkivillage.com/e-commerce-advantages-and-disadvantages.html> (06.01.2016)

With the development of global e-commerce, international trade becomes more convenient, the connection between buyers and sellers more closely, the negotiations between them are easier, and the size of trade is rising dramatically. As an external factor, the development of e-commerce will cause reverse change of the costs of commerce. As a new channel, e-commerce is changing the method of trade, affecting its cost, efficiency and value, and has more and more impact on international trade.

Electronic commerce offers economy-wide benefits to all countries. The gains are likely to be concentrated in developed countries in the short run, but developing countries will have more to benefit in the long run. The volume of international trade will increase via e-commerce. E-commerce has been able to successfully remove the global barriers between businesses and customers from differing countries, helping customers to easily locate and contact vendors with minimum hassle, and it is more powerful than many different traditional resources which the majority of global businesses have adopted over time.

4. E-commerce in Hungary

Hungary is a founding member of the World Trade Organization (WTO), and since 1st Of May 2004 is also member of the European Union. The role of foreign trade is very important as the degree of openness of the economy - the share of exports in the GDP – reached almost 90%⁴⁸⁴ in Hungary (Exports of goods and services in percentage of GDP). Hungary's central location in Europe makes the country an essential bridge for transit trade between East and West, and a convenient initial basis for working the markets in the old and new EU states. In the past years, the dynamic growth of exports was mainly due to the settlement of multinational companies in Hungary.

Let's look the taxation in Hungary. Import duty and taxes are due when importing goods into Hungary from outside of the EU whether by a private individual or a commercial entity. The import duty and taxes payable are calculated on the CIF value, i.e. the sum of the value of the imported goods and the cost of shipping and insurance. The duty rates applied to imports into Hungary typically range between 0% (for example newspapers, books) and 17% (for example a Martens Boots). Some products, such as laptops, mobile phones, digital cameras and video

---

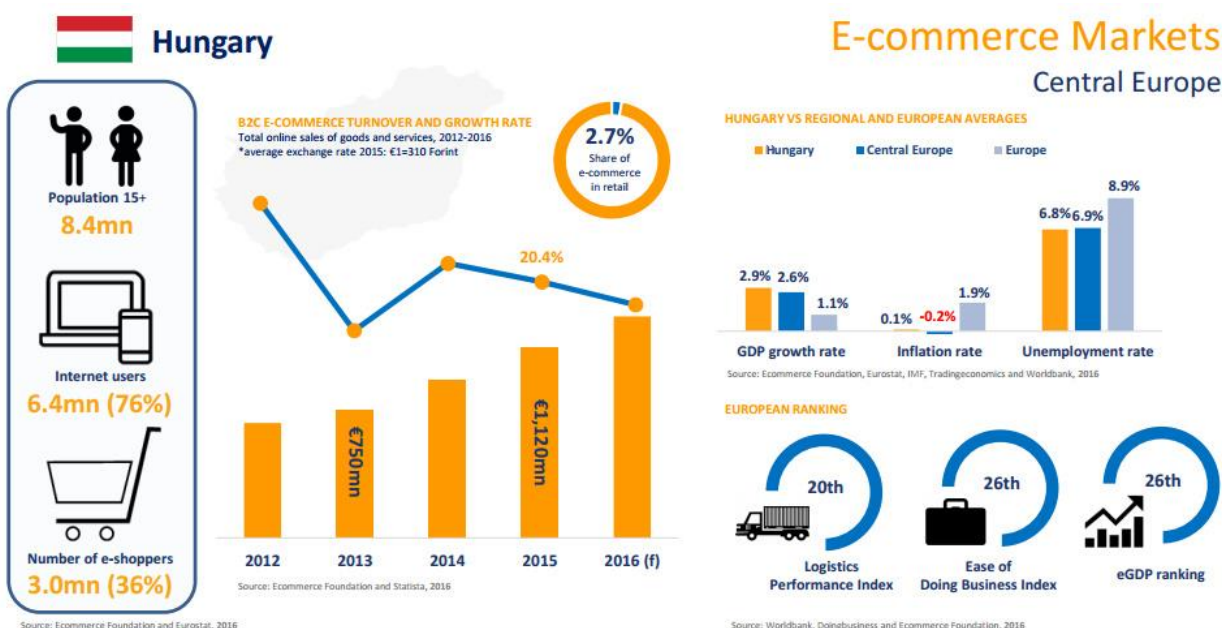
⁴⁸⁴ <http://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS> (06.01.2016)

game and consoles, are duty free. Certain goods may be subject to additional duties depending on the country of manufacture, for example bicycles made in China carry an additional (anti dumping) duty which is 48.5%. The standard VAT (Value-added tax) rate for importing items into Hungary is 27%, with certain products, for example books or bread, milk attracting VAT at the reduced rate of 5% or 18%. VAT is calculated on the value of the goods, plus the international shipping costs and insurance, plus any import duty due.

For imports into Hungary, there are minimum thresholds below which duty and VAT are waived. Duty is not charged if the FOB (Free on board) value, i.e. the value of the goods excluding shipping and insurance cost, does not exceed €150. The FOB value, i.e. the value of the goods excluding shipping and insurance cost, does not exceed €22, VAT is not charged. I would like to mention other taxes and customs fees such as excise duty is payable on for example tobacco and alcohol.⁴⁸⁵

According to data from the acclaimed CIA Factbook, Hungary has about 6.4 million Internet users, who account for 76% of population (who is over 15). A study by Gemius⁴⁸⁶ shows that one in four online Hungarians is between the ages of 25 and 34 and about 86% of the online audience uses the Internet on a daily basis. Data from Eurostat⁴⁸⁷ shows that 20% of Hungarians (aged 16 to 74) have bought something over the Internet in the last three months. 38,5% of the population had already ordered through internet by 2014, according to the

⁴⁸⁵ More information on import declaration procedures : the Hungarian Customs website.

⁴⁸⁶ <http://www.gemius.com/press-releases/facts-about-hungary-2016-internet-users.html> (06.01.2016)

⁴⁸⁷ <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tin00067&plugin=1> (06.01.2016)

Hungarian Stat Office. However, according to other sources this figure might already be at 66% in 2016 and up to 77% until 2020.

The eNET has been making research about the Hungarian ecommerce sector since 2001 and according to the consultancy firm the period between 2001 and 2013 was characterized by four growth phases: 2001-2008 / 2009-2010 / 2011-2012 / 2013- till now.

During the first period, from 2001 to 2008, the online retail trade volume grew from 10 million euros to 193 million euros. It was a time where the ecommerce industry grew through steady, moderate expansion. That's not what was happening between 2009 and 2010, when the pace of growth increased and the total ecommerce turnover in Hungary more than doubled, reaching 413 million euros in 2010.

Between 2011 and 2012, the market returned to relatively moderate expansion, partly due to the higher base. In 2013, the local ecommerce industry finally exceeded 200 billion Hungarian forints (€626 million), and the share of online business within the total retail trade rose above 3%. The 680 million euros turnover it reached in 2013 is according to eNET "all the more promising as it projects another period of steeper growth (as in 2009-2010)".

As they ask themselves the question whether the fast market expansion will continue in the next years and thereafter, or the previous moderate growth will return, eNET expects the former scenario. They also think that one of the reasons ecommerce achieved so well in Hungary is because of Black Friday. "These deals offered in Hungarian webshops are a major novelty in this year's online trade. While there had been similar initiatives before, they only became mainstream in 2014." During Black Friday and other special days, Hungarian internet users generated 7.2 to 8.4 million euros of business.⁴⁸⁸

Based on data from a study Ecommerce-Europe⁴⁸⁹, the total ecommerce volume in Hungary should have reached about 1.120 million euros in 2016. Just as in previous years, the online retail trade size of Hungary increased considerably. The most popular product categories in Hungarian ecommerce are computers and electronics, home equipment, toys and presents, and

---

⁴⁸⁸ <http://www.enet.hu/news/online-e-commerce-boom-in-hungary-huf-266-billion-retail-turnover-expected-for-2014/?lang=en> (06.05.2016)

⁴⁸⁹ <http://www.ecommerce-europe.eu/hungary> (06.05.2016)

clothing. Ecommerce in Hungary accounted for 3.1% of total retail sales and it has just started growing.

According to fresh research report by eNET Internet Research Hungary's online retail trade closed an excellent year in 2016. Hungarian webshops generated ~ EUR 1.39 billion in turnover, more than 5% of the total national retail trade volume.

5. The impact of e-commerce on international trade in Hungary

Hungarian e-tailers have no reason to complain - in the previous years the online ecommerce industry in Hungary increased significantly. Predictions were that the total volume in this Eastern European country should have reached 266 billion Hungarian forints (€833.19 million) by the end of last year. According to eNET⁴⁹⁰ this signals the ushering in of a period of steeper growth. Consultancy firm eNet has taken a look at the Hungarian ecommerce industry and has completed a mid-term projection for the period 2014-2018. "Using macro-economic and micro-simulation models as well as information on the expected general economic environment."⁴⁹¹

Implementation of e-commerce technologies gives many new opportunities. However, enterprises have to accept new challenges of international trade and make appropriate decisions. This means that the usage of e-commerce technologies is the main factor, determining the perspectives of international trade development.

E-commerce in Hungary will increase approximately by 20% more this year as compared to last year. Some of the most popular and biggest online stores in Hungary are Tesco, Media Markt, eMAG, Vatera.hu and Ujjé.hu. Three well-known Hungarian e-trader specialists stated the following:

„Online store Extreme Digital told the daily it expected online turnover to expand by 50% this year as compared to the previous year, while the number of transactions rose by 60-70%, CEO Balázs Várkonyi told the daily.”

---

⁴⁹⁰ <http://www.enet.hu/?lang=en> (06.05.2016)

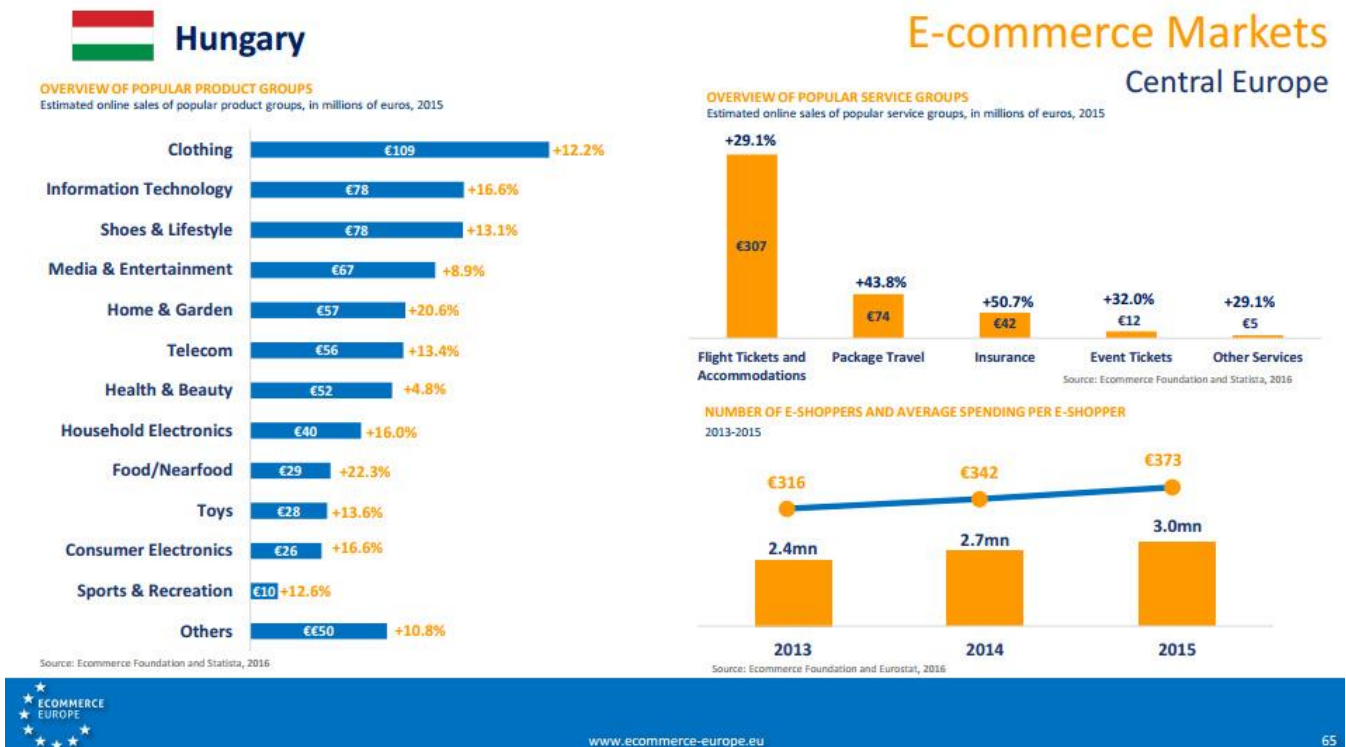
⁴⁹¹ <http://markamonitor.hu/market/eNet-Expects-E-Commerce-Boom-to-Continue-in-Hungary/761/> (06.05.2016)

„Tchibo’s web store in Hungary is expected to rise by 20-25%, e-commerce director Norbert Németh told the daily, adding that online sales has already exceeded sales of the company’s ten brick-and-mortar stores.” „Libri.hu director András Deák said he expects book sales at Libri and Bookline/Shoptline web stores to rise approximately 5-10%, while sales at other divisions could be up by 15-20%, the online daily reported.”⁴⁹²

The eCommerce market considers the following main product categories: “Clothing”, “Information Technology”, “Shoes and Lifestyle” and “Media and Entertainment”. Revenue is expected to show an annual growth rate of 11.49% resulting in a market volume of mUSD 3,016.6 in 2020.

To mention the most important top lines of the research which show the following (it was made by Gemius⁴⁹³):

- When shopping, in general, Hungarians are concerned about saving money (32%), buying products of the best quality (22%), and spending on shopping as little time as possible (18%), but spending it in a pleasant way (14%).
- Search engines (57%) and offers of different online stores (24%) are the most popular sources of information when looking for a product on the Internet.

⁴⁹² http://bbj.hu/economy/survey-hungarys-e-commerce-expands-20_109170 (06.05.2016)

⁴⁹³ <http://www.gemius.hu/> (06.01.2016)

- Internet is the most preferred media when looking for information about the following products and services:
  - train, bus, plane tickets (64%);
  - travel services (52%);
  - movie and theater tickets (42%);
  - phones and GSM accessories (41%);
  - photo equipment (40%);
  - books, CDs, movies (36%);
  - computer software (36%);
  - computer hardware (35%);
  - consumer electronics and home appliances (32%).
- Hungarian e-shoppers have two main purchase strategies. They either look for the best price of a product to be purchased via Internet by comparing offers from different stores and choosing the best one (44%) or are loyal to one store and do not look for other shopping opportunities (41%).
- 40% of respondents who bought something in an online store during one month preceding the study declared spending 20 000 Ft or less, 15% declared spending above 20 000 Ft. 43% didn't know the amount of money spent in an online store or refused to answer.

6. Conclusion

The growth of ecommerce has favourable implications both at macro and micro levels, and EU policy makers as well as governments should find ways to encourage the spread of e-commerce and reduce the large differences between EU countries.

Achieving the benefits of Internet e-commerce requires careful analysis of the broad range of opportunities, technologies, channels, and customer segments available. The local industry experts say that, the growth of the ecommerce industry in Hungary-could take place thanks to customer behavior changes and the fact that there is increasingly more and cheaper access to the internet available. Recently, prime minister Viktor Orbán signed a deal with Magyar

Telekom, which led him to mention that every Hungarian household will have broadband internet by 2018.⁴⁹⁴

Internet e-commerce promises to transform the global marketplace - once again shrinking the boundaries of time and space that separate people, companies, and nations.

7. References

1. Nuray Terzi: The impact of e-commerce on international trade and employment (2011) http://ac.els-cdn.com/S1877042811015382/1-s2.0-S1877042811015382-main.pdf?_tid=421502b6-2821-11e6-bb0b-00000aab0f26&acdnat=1464803579_6f778d48a263439beca16dabb2a494b6
2. Zheng Qin: Introduction of E-commerce (2009) https://books.google.hu/books?id=cheOQeh8rk4C&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
3. <https://www.statista.com/outlook/243/139/ecommerce/hungary>
4. <http://www.networksolutions.com/education/what-is-ecommerce/>
5. <http://www.enet.hu/?lang=en>

---

⁴⁹⁴ <http://www.euronews.com/2014/02/21/deutsche-telekom-pledges-to-big-investment-in-hungarian-broadband-network/> (06.01.2016)